ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2-ге видання, перероблене і доповнене

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

О. В. Ковальова, А. І. Берендєєва

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

ПІДРУЧНИК

Видання 2-ге,
перероблене і доповнене

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора М. В. Корнієнка

Видавництво
«Юридика»
2025

УДК 343.541-048.66(075.8)
К56

Авторки:

А. І. Берендєєва — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ;

О. В. Ковальова — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ

Загальна редакція:

М. В. Корнієнко – доктор юридичних наук, професор, перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ

Рецензенти:

О. М. Мердова — професор, кандидат юридичних наук, заступник директора з освітньої та науково-дослідної діяльності навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ;

Н. Е. Мілорадова — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, соціології та педагогіки Навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

Д. М. Тичина — професор, доктор юридичних наук, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 16 від 30 грудня 2025 року)

Ковальова О. В.

К56 Запобігання та протидія домашньому насильству : підручник / О. В. Ковальова, А. І. Берендєєва ; за заг. ред. М. В. Корнієнка. — Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. — 504 с.

ISBN 978-617-8804-04-6

Підручник призначений для здобувачів вищої освіти спеціальностей 262 «Правоохоронна діяльність» (К9 «Правоохоронна діяльність») та 081 «Право» (D8 «Право»). Кожен із розділів включає систематизований теоретичний матеріал, питання і тести для самоконтролю, а також добірку рекомендованої літератури. У 2-му виданні зміст підручника оновлено відповідно до змін національного законодавства, розширено огляд тематичних міжнародних стандартів, практики КЛДЖ та ЄСПЛ, акцентовано увагу на особливостях запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану тощо.

Підручник може бути використаний в освітньому процесі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, а також інших закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Правоохоронна діяльність» та «Право». Окремі складові підручника, зокрема огляд практики ЄСПЛ, можуть стати у нагоді практичним працівникам Національної поліції України, що забезпечують реагування на факти домашнього насильства, та іншим суб'єктам системи запобігання та протидії домашньому насильству.

УДК 343.541-048.66(075.8)

© О. В. Ковальова, А. І. Берендєєва, 2025
© ОДУВС, 2025

ISBN 978-617-8804-04-6

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ . . . 7

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ . . . 8

ПЕРЕДМОВА . . . 9

Розділ 1
ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА . . . 12
1. Поняття та ознаки домашнього насильства . . . 12
2. Причини та наслідки домашнього насильства . . . 31
3. Форми домашнього насильства . . . 46
Питання для самоконтролю . . . 62
Тестові завдання . . . 63
Використана та рекомендована література . . . 64

Розділ 2
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ . . . 70
1. Міжнародні та європейські стандарти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практика Європейського суду з прав людини . . . 70
2. Національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству . . . 99
3. Основні напрями реалізації державної політики та засади запобігання та протидії домашньому насильству . . . 106
Питання для самоконтролю . . . 115
Тестові завдання . . . 116
Використана та рекомендована література . . . 118

Розділ 3
СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ 123

1. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства та винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника 123
2. Обмежувальний припис стосовно кривдника 136
3. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника 140
4. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників 148

Питання для самоконтролю 151
Тестові завдання 152
Використана та рекомендована література 154

Розділ 4
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ
У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПОВ'ЯЗАНІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ 158

1. Види відповідальності за правопорушення, пов'язані з домашнім насильством 158
2. Особливості кваліфікації правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством 170
3. Стадії, строки, учасники, заходи забезпечення провадження та докази у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством 175
4. Особливості складання процесуальних документів та формування справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством 194

Питання для самоконтролю 201
Тестові завдання 202
Використана та рекомендована література 205

Розділ 5
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ . . . 208

1. Повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству . . . 208
2. Алгоритм дій поліцейських при реагуванні на заяви та повідомлення про домашнє насильство . . . 232
3. Забезпечення особистої безпеки поліцейських під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством . . . 249
4. Особливості комунікації поліцейських з постраждалими особами, кривдниками та свідками домашнього насильства . . . 254

Питання для самоконтролю . . . 278

Тестові завдання . . . 279

Використана та рекомендована література . . . 282

Розділ 6
ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ . . . 287

1. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх повноваження . . . 287
2. Загальна характеристика взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству . . . 312
3. Взаємодія органів Національної поліції зі спеціально уповноваженими та іншими органами та установами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству . . . 320

4. Взаємодія органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб . . . 345
Питання для самоконтролю . . . 352
Тестові завдання . . . 353
Використана та рекомендована література . . . 355

ДОДАТКИ . . . 360
Додаток 1. Рішення Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок у справах, пов'язаних з домашнім насильством . . . 360
Додаток 2. Рішення Європейського суду з прав людини у справах, пов'язаних з домашнім насильством . . . 377
Додаток 3. Заповнення бланку протоколу про адміністративне правопорушення . . . 477
Додаток 4. Суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству . . . 484
Додаток 5. Роль фахівців міждисциплінарної команди центру захисту дитини за моделлю «Барнахус» . . . 488

ГЛОСАРІЙ . . . 491

АЛФАВІТНИЙ ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК . . . 500

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВС — Верховний суд
ГЗН — гендерно зумовлене насильство
ГО — громадська організація
ГРЕВІО — група експертів Ради Європи з питань насильства щодо жінок та домашнього насильства
ГУНП — Головне управління Національної поліції
ДЕРЖДІТИ — Державна служба України у справах дітей
ДОП — дільничні офіцери поліції
ЄРДР — Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС — Європейський Союз
ЄСПЛ — Європейський Суд з прав людини
ЗУ — Закон України
ІПНП — Інформаційний портал Національної поліції
КК — Кримінальний кодекс України
ККС — Касаційний кримінальний суд
КЛДЖ — Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок
КМЄС — Консультативна Місія Європейського Союзу
КМУ — Кабінет Міністрів України
КПК — Кримінальний процесуальний кодекс України
КупАП — Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС — Міністерство внутрішніх справ України
МІНСОЦПОЛІТИКИ — Міністерство соціальної політики України, сім'ї та єдності України
МОЗ — Міністерство охорони здоров'я України
МОН — Міністерство освіти і науки України

НАЦСОЦСЛУЖБА — Національна соціальна сервісна служба України
НПУ — Національна поліція України
НУО — неурядова організація
ПОГ — поліцейські офіцери громад
РЄ — Рада Європи
СК — Сімейний кодекс України
ЦК — Цивільний кодекс України
ЦПК — Цивільний процесуальний кодекс України
ЦСС — центри соціальних служб
ЮП — ювенальна превенція
UNFPA — Фонд ООН у галузі народонаселення

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

поняття

практичні приклади

важливі акценти

покликання на електронний ресурс

додаткова інформація

початок змістовної частини

ТЕКСТ гіперпосилання

ПЕРЕДМОВА

Домашнє насильство залишається одним із актуальних викликів для суспільної безпеки. Воно проявляється як системне явище, яке щоденно потребує своєчасного реагування, професійних рішень і правильно вибудованої міжвідомчої взаємодії. В Україні питання запобігання та протидії домашньому насильству в останні роки набули особливої актуальності. Це обумовлено зокрема ратифікацією Стамбульської конвенції, яка вимагає комплексного оновлення національного законодавства, а також новими викликами, пов'язаними із воєнним станом. Водночас зросли очікування суспільства щодо ефективності роботи суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству. У таких умовах підготовка фахівців перестає бути технічною чи вузькопрофесійною справою — вона набуває значення інструмента формування відповідального ставлення до проблеми домашнього насильства на інституційному та персональному рівнях.

Особливого значення сучасні виклики та зміни до законодавства набувають для поліцейських, які часто стають першою ланкою реагування на випадки домашнього насильства. Саме від їхніх рішень залежить безпека постраждалої особи, документування події, правова кваліфікація та подальший рух справи. Недостатній рівень знань або втрата чутливості до проблеми можуть призвести до повторних випадків насильства або повної втрати довіри постраждалої особи до державних інституцій. Тому навчання поліцейських у сфері запобігання та протидії

домашньому насильству має спиратися на міждисциплінарність, практичність і розуміння соціальної природи цього явища.

Друге видання підручника підготовлено з урахуванням суттєвих змін у нормативно-правовому регулюванні сфери запобігання та протидії домашньому насильству. Упродовж останніх років переглянуто правові засади діяльності уповноважених суб'єктів, запроваджено нові процедури реагування, уточнено механізми міжвідомчої взаємодії та вимоги до документування фактів домашнього насильства. Такі трансформації суттєво впливають на практику правозастосування й вимагають адекватного відображення в навчальній літературі. Врахування зазначених змін зумовило системне оновлення та концептуальне переосмислення змісту підручника. Матеріал було перегруповано й доповнено відповідно до сучасних правових підходів, актуальних стандартів професійної діяльності та європейських вимог, що поступово інтегруються в національну правозастосовну практику. Також були додані акценти, обумовлені особливостями запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану та розширено фокус уваги на практику ЄСПЛ та Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Метою оновлення стало забезпечення відповідності навчального матеріалу сучасним умовам підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана з реагуванням на прояви домашнього насильства.

Матеріал побудований таким чином, щоб читачі могли не лише засвоїти правові норми, а й зрозуміти підходи до реагування на випадки домашнього насильства, навчитись фахово аналізувати ситуації, приймати професійні рішення та усвідомлювати свою відповідальність у цій сфері. Поряд із юридичними аспектами увага приділена взаємодії суб'єктів, особливостям комунікації з постраждалими та кривдниками, особливостям документування, практичним помилкам та способам їх уникнення.

Під час використання електронної версії підручника користувачі можуть переходити до додаткових ресурсів, правових джерел

та судової практики за допомогою гіперпосилань. У друкованій версії підручника доступ до відповідних матеріалів забезпечується через QR-коди. Підручник містить окремі додатки, оформлені в альбомній орієнтації. Для зручності роботи з ними в електронній версії видання доцільно скористатися функцією повороту сторінки («Перегляд» → «Повернути вид» → «За годинниковою стрілкою»).

Підручник орієнтований на здобувачів вищої освіти спеціальностей 262 «Правоохоронна діяльність» (К9 «Правоохоронна діяльність») та 081 «Право» (D8 «Право»), а також на фахівців, які працюють у системі запобігання та протидії домашньому насильству. Він покликаний допомогти зрозуміти природу явища, закономірності його розвитку та інструменти професійного реагування, а також підтримати формування в майбутніх фахівців стійкого неприйняття будь-яких форм насильства.

Розділ 1
ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1. Поняття та ознаки домашнього насильства

Історичні аспекти становлення проблеми домашнього насильства. Домашнє насильство є не лише приватною проблемою конкретної родини, а й значущим викликом безпеці та благополуччю суспільства, що потребує системного вивчення, належного реагування та ефективних механізмів запобігання. Однак, тривалий період часу держава *не втручалася у сімейні стосунки*, обґрунтовуючи це таємницею приватного та сімейного життя. Патріархальний устрій та нерівність у становищі жінок і чоловіків сприяли поширенню домашнього насильства та сприйняттю його як норми. Насильство в домашньому середовищі виправдовувалось традиціями, звичками, історично сформованим укладом життєдіяльності тощо. Нормою визнавалось і застосування тілесних покарань до дітей з метою їх виховання. На початку XXI сторіччя в Україні починає *формуватися законодавство, спрямоване на протидію домашньому насильству*. В 2001 році в Україні було прийнято ЗУ «Про попередження насильства в сім'ї», в якому вперше були визначені правові та організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладалось здійснення відповідних заходів

з попередження. В 2004 році в СК з'явилась норма, яка забороняла батькам застосовувати до дітей фізичні та інші покарання, які принижують людську гідність дитини.

Підписання Україною в 2011 році *Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі — Стамбульська Конвенція)* обумовило необхідність внесення змін та оновлення національного законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. В 2017 році був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а на протязі наступних років сформована підзаконна нормативно-правова база, спрямована на його реалізацію. Оновлене законодавство суттєво розширило коло осіб, які охоплюються ним, перелік уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству суб'єктів, права постраждалих осіб, спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству тощо. Фокус уваги з пріоритету притягнення до відповідальності кривдників та попередження подальших фактів насильства розширився за рахунок таких напрямів як надання допомоги постраждалим особам та ефективна взаємодія між уповноваженими суб'єктами. *Ратифікація* у 2022 році *Стамбульської конвенції* активізувала діяльність з гармонізації національного законодавства та практики його реалізації з кращими європейськими стандартами. Наразі Україна матиме періодично звітувати комітету ГРЕВІО — експертній групі Ради Європи, який контролює виконання Стамбульської конвенції, оцінює ситуацію в країнах-учасницях та надає рекомендації для ефективнішої боротьби з усіма формами насильства щодо жінок та домашнього насильства.

Поширеність домашнього насильства в Україні та світі. Домашнє насильство належить до поширених порушень прав людини. Страждають від нього як діти, так і дорослі, незалежно від статі, віку чи соціального становища. При цьому домашнє насильство є гендерно зумовленим насильством, оскільки вразливі категорії — жінки, дівчата,

діти — непропорційно частіше зазнають домашнього насильства через історично побудовані стереотипи щодо певних ролей чоловіка / жінки в суспільстві та, зокрема, нерівне співвідношення сил між жінками та чоловіками. За статистикою та даними досліджень, саме жінки становлять більшу частину постраждалих від домашнього насильства. Так, за даними ООН кожна 3 жінка у світі стикається з домашнім насильством. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я 38 % загиблих насильницькою смертю жінок були вбиті колишніми або нинішніми партнерами. Сучасні дослідження доводять, що ризик потрапляння у ситуацію домашнього насильства не залежить від матеріального добробуту, рівня освіти або професійного статусу особи. У 2019–2024 роках Національною поліцією України було зареєстровано 1 225 939 заяв і повідомлень про вчинення правопорушень та інших подій, пов'язаних із домашнім насильством. Щороку в Україні про домашнє насильство повідомляють близько 200 тис. осіб. Основними потерпілими від домашнього насильства переважно є жінки — від 86 % до 90 %. Найбільшу кількість адміністративних правопорушень за статтею 173-2 КУпАП вчиняють працездатні особи, що не працюють та не навчаються. Зрозуміло, що домашнє насильство є латентним явищем і сухі статистичні дані не відображають реальної кількості випадків домашнього насильства в Україні через страх постраждалих, сором, залежність від кривдника тощо.

Поняття домашнього насильства, насильства за ознакою статі, гендерно зумовленого насильства та їх співвідношення. Поняття «домашнє насильство» та «насильство за ознакою статі» закріплені в національному законодавстві, на відміну від поняття «гендерно зумовлене насильство», яке закріплено на рівні міжнародних документів.

«ГЗН» на міжнародній арені тривалий час використовувався як взаємозамінний термін до «насильство щодо жінок», оскільки переважна більшість випадків насильства щодо жінок здійснювалися й продовжує здійснюватися переважно чоловіками та

переважно з гендерних причин. Проте з 2014 року документи ООН акцентують увагу на необхідності відрізняти насильство щодо жінок та гендерно зумовлене насильство.

ГЗН — це насильство, спрямоване проти особи через її стать, гендерну ідентичність чи гендерне самовираження або яке непропорційно впливає на осіб певної статі (Директива 2012/29/ЄС Європейського парламенту та Ради).

Термін ГЗН був присутній в українській нормативно-правовій базі досить короткий період, але не знайшов свого визначення. Тривалі та напружені дискусії в урядовому та експертному секторі призвели до відмови у його використанні та офіційного закріплення у 2017 році терміну «насильство за ознакою статі». ГЗН можна вважати ширшим поняттям за насильство за ознакою статі, оскільки воно включає в себе насильство не лише за ознакою статі, а й за такими ознаками як гендерна ідентичність та гендерне самовираження. Проте в більшості випадків воно чиниться саме за ознакою статі і в такому разі фактично є синонімом поняття «насильство за ознакою статі».

Насильство за ознакою статі — діяння, спрямоване проти особи через її належність до певної статі чи стереотипні уявлення про соціальні ролі (становище, обов'язки, поведінку тощо) жінки або чоловіка в суспільстві, або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті (ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Домашнє насильство фактично є окремою формою насильства за ознакою статі та відповідно гендерно зумовленого насильства, якщо його вчинення обумовлено гендером — соціально закріпленими ролями, поведінкою, діяльністю і характерними ознаками, які певне суспільство вважає належними для жінок і чоловіків. Наприклад, у випадку приниження жінки через те, що вона

недостатньо гарна господиня, або чоловіка через те, що він плаче або заробляє менше своєї партнерки. Однак домашнє насильство щодо дітей (наприклад, їх тілесні покарання за погану успішність в навчанні), або людей старшого віку (наприклад, ненадання коштів на лікування) зазвичай не є гендерно зумовленим.

Гендерно зумовлене насильство	**Насильство за ознакою статі**	**Домашнє насильство**
відсутнє в національному законодавстві	наявне в національному законодавстві	наявне в національному законодавстві
охоплює як приватне, так і публічне життя особи	охоплює як приватне, так і публічне життя особи	обмежується виключно сферою приватного життя особи
види: фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство; примусовий шлюб; каліцтво статевих органів; примусова стерилізація; переслідування; примусовий аборт; злочини в ім'я честі; сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК) тощо	види: фізичне, психологічне, економічне та сексуальне	види: фізичне, психологічне, економічне та сексуальне
відсутня окрема стаття, яка передбачає відповідальність, в залежності від кваліфікації діяння	відповідальність прямо передбачена ст. 173-6 КУпАП та в залежності від кваліфікації діяння може наставати кримінальна відповідальність	відповідальність прямо передбачена ст. 173-2 КУпАП та ст. 126-1 КК, а також в залежності від кваліфікації діяння за іншими статтями КК

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», **домашнє насильство** — діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

При цьому **домашнє насильство не означає, що таке насильство має вчинятись виключно вдома**. Домашнє насильство може вчинятись і в громадських місцях, в гостях, в місцях відпочинку тощо. Визначальним є не місце вчинення насильства, а наявність інших характерних ознак.

Ознаки домашнього насильства:

- ✓ умисність діяння (дії/бездіяльності)
- ✓ протиправність, тобто порушення прав людини
- ✓ спричинення шкоди
- ✓ перевага (асиметрія) сил та прагнення кривдника встановити контроль і продемонструвати владу
- ✓ циклічний характер
- ✓ визначене коло осіб, на яких розповсюджується дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству.

Саме ці ознаки є орієнтиром для **відмежування домашнього насильства від конфліктних ситуацій**, які зустрічаються в багатьох родинах внаслідок розбіжностей, непогодженості або суперечностей між членами сім'ї щодо певних питань, наприклад цінностей та переконань, розподілу обов'язків, фінансових витрат тощо.

Сімейний конфлікт	**Домашнє насильство**
випадковість (відсутність злого умислу)	умисне діяння
не порушує права і свободи людини	порушує права і свободи людини
відсутній намір завдати шкоду	з наміром завдати шкоди
владний баланс (симетричні відносини) між учасниками, кожен учасник в змозі здійснювати однаковий вплив на процес	значна перевага сил (фізичних, психологічних, матеріальних тощо) того, хто чинить насильство
нерегулярність	як правило має циклічний характер
розкаяння сторін конфлікту та спрямованість зусиль на його вирішення	прагнення кривдника встановити владу і контроль, примирення з перекладанням відповідальності за насильство на постраждалу особу

Постанова Верховного Суду від 07 листопада 2023 року у справі № 676/265/23:

«Домашнє насильство **істотно відрізняється від звичайних конфліктних стосунків**, оскільки має певні ознаки та характеризується тим, що *особа, яка застосовує домашнє насильство, маючи значну перевагу в своїх можливостях, діє умисно з наміром досягти бажаного результату, який полягає у заподіянні шкоди потерпілому шляхом порушення його прав і свобод*. Тоді як під конфліктом потрібно розуміти такий стан взаємовідносин, який характеризується наявністю *зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнього загострення суперечностей, що може призвести до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями; ситуація, в якій кожна зі сторін намагається зайняти позицію несумісну з інтересами іншої сторони*. Виникнення конфлікту залежить не лише від об'єктивних причин, але й від суб'єктивних факторів, до

яких потрібно віднести власні уявлення учасників конфлікту про себе, свої потреби, мотиви, життєві цінності та ставлення до іншої сторони конфлікту».

Постанова Бахмацького районного суду від 07 січня 2025 року у справі № 728/3212/24:

«До **ознак домашнього насильства** можна віднести умисність (з наміром досягнення бажаного результату), спричинення шкоди, порушення прав і свобод людини, а також значну перевагу сил (фізичних, психологічних, пов'язаних із вищою посадою тощо) того, хто чинить насильство. Водночас **для конфлікту** як способу взаємодії **характерним** є його не регулярність та випадковість (відсутністю злого умислу), баланс (рівність) сил між його учасниками, владний баланс (симетричні відносини), що характеризується здатністю кожної зі сторін однаково впливати на процес конфлікту, відносна рівність фізичних сил, соціально-психологічної адаптованості, соціального статусу, стану здоров'я, ментального розвитку тощо, а також спостерігається розкаяння сторін конфлікту та спрямованість зусиль сторін конфлікту на його вирішення. Відповідно, саме **на уповноважений підрозділ органу Національної поліції України … покладено обов'язок з відмежування домашнього насильства від інших конфліктних ситуацій**, які можуть виникати у сімейному житті фізичних осіб».

Постанова Одеського апеляційного суду від 19 листопада 2025 року у справі 521/16117/25:

«Суд звертає увагу, що для **визнання дій правопорушника домашнім насильством** необхідним є **встановлення сукупності ознак**, які свідчать про умисне застосування фізичного, психологічного чи іншого впливу, спрямованого на завдання шкоди, приниження, контроль або домінування над потерпілою особою. Сам по собі факт виникнення побутового конфлікту без підтвердження таких ознак не може слугувати підставою для притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства».

Постанова Кодимського районного суду Одеської області від 10 лютого 2025 року № 503/213/25:

«Сам лише **факт** наявності між учасниками справи **конфліктної ситуації не може свідчити** про вчинення домашнього насильства».

Застосовувати слово «**конфлікт**» в розрізі факту домашнього насильства не можна, воно має бути **виключено з лексики та документів** суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству. Така необережність та підміна понять призводить до уникнення кривдником відповідальності за скоєне, адже в конфлікт, на відміну від домашнього насильства, держава може не втручатись.

Розглянемо кожну з ознак домашнього насильства.

1. Умисність діяння. Домашнє насильство завжди має умисний характер. Кривдник свідомо обирає такий спосіб поведінки для контролю, приниження чи завдання шкоди іншій особі. Необережне, випадкове діяння не підпадає під визначення домашнього насильства. Наприклад, якщо чоловік під час сварки *свідомо* штовхає дружину, і вона падає, це домашнє насильство. Якщо ж під час сварки він *випадково* (*не навмисно*) зачіпає її, і вона отримує травму, це може бути іншим правопорушенням, але не домашнім насильством, якщо немає умислу на завдання шкоди чи контролю. Отже, ключовим є саме умисел кривдника завдати шкоди чи встановити контроль, а не випадковість дій.

2. Протиправність діяння. Домашнім насильством може бути визнано лише таке діяння, яке порушує права людини. Наприклад, якщо батьки застосовують до дитини тілесні покарання — це домашнє насильство, оскільки законодавство України містить норму права, яка забороняє такі методи покарань дітей (ч. 7 ст. 150 СК). Якщо ж батьки не купляють дитині «модний» одяг або телефон, це не може бути визнано домашнім насильством,

оскільки такого обов'язку батьків не встановлено на рівні законодавства.

3. Спричинення шкоди (наслідків). Однією із ознак домашнього насильства є наявність шкоди, що заподіяна внаслідок протиправних діянь. *Шкода фізичному здоров'ю* полягає у тілесних ушкодженнях, завданих постраждалій від домашнього насильства особі. *Шкода психічному здоров'ю* виявляється у психоневрологічних розладах, виникненні депресивних та (або) істеричних станів, деструкції особистості, викривленні психосексуального розвитку тощо. Згідно з частиною 2 статті 23 ЦК *моральна шкода полягає*: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Визначення психологічного насильства передбачає можливість настання також таких наслідків протиправних діянь, як емоційна невпевненість, нездатність захистити себе, побоювання за власну безпеку чи безпеку третіх осіб.

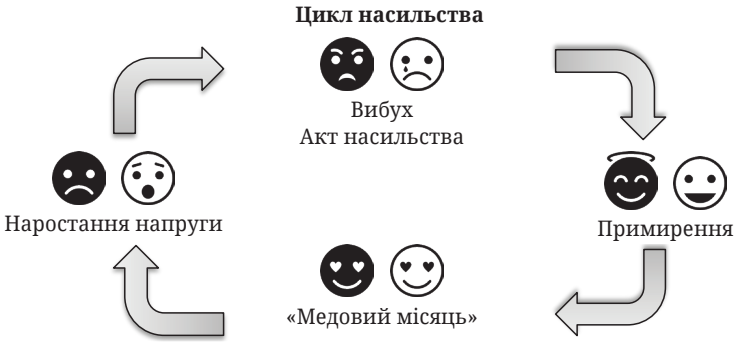
4. Перевага (асиметрія) сил та прагнення кривдника встановити контроль і продемонструвати владу. Основні прийоми, які може застосовувати кривдник з метою встановити контроль за постраждалою особою та примусити її підкорятися йому:

Застосування примусу та погроз	• Висловлювання погроз та/або заподіяння шкоди здоров'ю. • Погроза залишити постраждалу особу, вчинити самогубство, залишити без коштів на існування. • Змушування постраждалої особи відмовитися від обвинувачень. • Змушування постраждалої особи вчиняти незаконні дії.

Застосування залякування	• Залякування постраждалої особи поглядом, діями, жестами. • Розбивання речей. • Знищення майна постраждалої особи. • Насильство або вбивство домашніх тварин. • Залякування зброєю.
Застосування емоційного насильства	• Заниження самооцінки постраждалої особи. • Обзивання постраждалої особи. • Змушування постраждалої особи думати, що він/вона божевільний/а. • Приниження постраждалої особи. • Змушування постраждалої особи почуватися винною.
Застосування ізоляції	• Контроль дій постраждалої особи. • Контроль оточення постраждалої особи. • Контроль того, що читає постраждала особа. • Контроль переміщення постраждалої особи. • Обмеження соціальної активності постраждалої особи.
Применшення, відмова та звинувачення	• Спрощення проблеми насильства та відмова сприймати серйозно занепокоєння постраждалої особи. • Висловлювання твердження про те, що насильства не відбулося. • Перекладання відповідальності за свою насильницьку поведінку на постраждалу особу. • Висловлювання твердження про те, що постраждала особа сама винна.
Використання дітей	• Змушування постраждалої особи почуватися винною через дитину. • Використання дітей для передачі повідомлень. • Використання відвідування дитини для дратування постраждалої особи. • Погроза забрати дітей.

Застосування чоловічої переваги	• Поводження з постраждалою особою, як зі слугою. • Одноосібне прийняття усіх важливих рішень. • Поведінка «володаря замку». • Визначення жіночих і чоловічих ролей. • Погроза вбити дітей або зашкодити їм.
Застосування економічного насильства	• Перешкоджання постраждалій особі отримати роботу чи залишатися працювати. • Змушування постраждалої особи просити гроші. • Ненадання постраждалій особі грошової допомоги. • Забирання грошей постраждалої особи. Приховування від постраждалої особи інформації про сімейний дохід та обмеження доступу до цих коштів.

5. Циклічний характер. Домашнє насильство кривдник вкрай рідко вчиняє одноразово. Цикл насильства — це алгоритм, за яким зазвичай відбувається домашнє насильство. Американська психологиня Елеонор Уолкер (англ. Lenore Walker) є авторкою теорії циклу насильства, згідно якої домашнє насильство — це повторюваний зі збільшенням частоти цикл дій, що включає в себе 4 стадії: наростання напруги; акт насильства; примирення; «медовий місяць».

Наростання напруги	зростає невдоволення у стосунках. Внаслідок бажання кривдника встановити контроль, продемонструвати владу починає наростати напруга. Кривдник активізується (може погрожувати, виявляти агресію, дратуватись) та зріє до прямих дій, які стануть вибухом. Постраждала особа відчуває страх, намагається відповідати очікуванням кривдника, аби не допустити вибуху. Кривдник часто виправдовує свою поведінку втомою, проблемами на роботі, або звинувачує постраждалу особу в тому, що вона провокує таку його поведінку. Від потерпілої особи можна чути виправдання дій кривдника, оскільки такі виправдання підтримують її віру в те, що вибух можна відстрочити або не допустити
Вибух. Акт насильства	відбувається викид кривдником накопиченої напруги у крайніх формах. Це власне момент насильства, тобто діяння кривдника, які спричиняють постраждалій особі шкоду: побої, залякування, приниження тощо. На цій стадії потерпіла особа відчуває найбільше болю
Примирення	кривдник обіцяє, що більше такого не буде, це було випадковістю, дарує подарунки. У потерпілої особи виникають активні обдумування, як бути далі, вона згадує все хороше у стосунках та зважує для себе, чи потрібен їй далі контакт з кривдником. Кривдник звинувачує потерпілу особу в провокуванні та перебільшенні. Йому часто вдається перекласти провину на постраждалу особу, переконуючи її нібито вона сама в чомусь винна. Постраждала особа згодом вибачає, ставиться з «розумінням», служить і догоджає, запобігає, як може, проявам агресії з боку кривдника
Медовий місяць	насильницький інцидент забутий, настає другий «медовий місяць». Етап насильства завершений: кривдник встановив чи підтвердив жорсткі норми поведінки, виконання яких, за його твердженням, може запобігти акту насильства. Постраждала впевнена, що вона спровокувала акт насильства, і тепер, коли вона знає правила, їй залишається тільки суворо їх виконувати, і у стосунках буде панувати спокій. Потерпіла особа сподівається на зміни та вірить обіцянкам кривдника, раптом справді це сталося востаннє та все буде добре. Однак після цього знову настане стадія напруги, оскільки насильство — найшвидший спосіб для кривдника досягнення бажаного, ефективна стратегія швидкого вирішення, тому що зазвичай вже сформований досвід отримання таким способом того, що йому потрібно

Цикл домашнього насильства може мати різну тривалість, проте існує закономірність, що в разі невжиття заходів, спрямованих на розірвання цього кола, час стадій примирення та «медового місяці» скорочується, а стадій наростання напруги та насильства — збільшується.

У судовій практиці непоодинокими є посилання суддів на циклічність насильства.

Постанова Шевченківського районного суду міста Полтави від 19 листопада 2025 року у справі № 554/15977/25:

«У аб'юзивних стосунках часто спостерігається цикл насильства, протягом якого чергуються зростання напруги, вчинення насильства та період примирення і спокою. Потерпілі можуть бути втягнуті в пастку цього циклу ізоляцією для сприяння насильству, насильницькою владою та контролем, травматичною прив'язаністю до кривдників, суспільним схваленням насильства, нестачею фінансових ресурсів, страхом (залякуванням), соромом (звинуваченням жертви) та прагненням захистити дітей».

Вирок Болградського районного суду Одеської області від 16 квітня 2025 року у справі № 497/3050/24:

«Дослідженнями з питань домашнього насильства доведено, що воно зазвичай складається з трьох фаз: 1) фаза будівництва напруги (поступова ескалація напруженості, окремі спалахи образ); 2) фаза насильницького епізоду (втрата контролю над діями кривдника, виявлення агресії в найбільш негативній формі, заподіяння шкоди жертві); 3) фаза щирого каяття («медового місяця») (осуд кривдником своєї поведінки, намагання зберегти відносини з потерпілою особою, обіцянки більше не повторювати насильства). На жаль, *природа насильства циклічна* і як правило насильство повторюється знов і знов».

6. Визначене коло осіб. Коло осіб, на яких розповсюджується дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, визначено в статті 3 «Сфера дії законодавства про запобігання та протидії домашньому насильству» Закону України

«Про запобігання та протидію домашньому насильству». До таких осіб належать:

Незалежно від факту спільного проживання (ч. 2 ст. 3):

Подружжя	статус подружжя мають чоловік і жінка, після реєстрації шлюбу в органі державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 21 СК)
Колишнє подружжя	особи, шлюб яких припинено. Шлюб припиняється в разі: 1) смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; 2) його розірвання органом реєстрації актів цивільного стану; 3) його розірвання судом за спільною заявою подружжя, за позовом одного подружжя
Наречені	особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (ч. 1 ст. 28 СК). Статус наречених особи можуть мати не більше як три місяці, що обраховується з дня подання ними заяви про реєстрацію шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 32 СК)
Мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя)	ця категорія споріднення охоплює так звані відносини теща — зять, тесть — зять, свекруха — невістка, свекор — невістка, а також діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя), тобто не спільні діти
Особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти	ця категорія споріднення охоплює по-перше, осіб, які проживають (проживали) сім'єю, юридичний факт створення якої пов'язується з одночасним існуванням таких умов як їх: а) спільне проживання; б) спільний побут; в) наявність взаємних прав та обов'язків (ч. 2 ст. 3 СК); по-друге, до таких осіб належать також їхні батьки та діти. Саме ця категорія осіб охоплює відносини так званих «співмешканців», їх батьків та дітей, в тому числі повнолітніх
Особи, які мають спільну дитину (дітей)	відповідно до СК визначається походження дитини: від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою, — для таких осіб

	встановлена презумпція батьківства (ст. 122); від матері та батька, які не перебувають у шлюбі між собою (ст. 125, 126, ст.ст. 128–132); народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій (ст. 123)
Батьки (мати, батько) і дитина (діти)	відповідно до ч. 1 ст. 6 СК України, правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Що стосується дітей, які досягли повноліття, СК України визначено їх правовий статус як повнолітні дочка, син. Однак в контексті даної норми, правозастосовна практика використовує широке тлумачення і включає до цієї категорії також повнолітніх дітей
Дід (баба) та онук (онука)	національне законодавство не дає визначення даним категоріям споріднення, однак Тлумачний словник української мови визначає, що баба — це мати батька або матері, дід — це батько матері або батька; відповідно онук — це син доньки або сина; онука — це донька сина або доньки. Їх правовідносини регламентуються СК
Прадід (прабаба) та правнук (правнука)	національне законодавство не дає визначення даним категоріям споріднення, однак Тлумачний словник української мови визначає, що прадід — це батько діда або баби, прабаб — це мати діда або баби; відповідно правнук — це син онуки чи онука; правнука — це відповідно донька онуки чи онука. Їх правовідносини регламентуються СК
Вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка)	правовий статус вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка) визначається положеннями глави 21, 22 розділу V СК. За результатами аналізу цих норм, за загальним правилом, взаємовідносини між вітчимом (мачухою) та пасинком (падчеркою), зокрема щодо участі у вихованні дитини (пасинка (падчерки)), а також обов'язку її утримувати, виникають у разі юридичного факту укладення батьком (матір'ю) дитини шлюбу з такою особою та проживання її з дитиною однією сім'єю (ст. 260, 268 СК)

Рідні брати і сестри	відповідно до ч. 2 ст. 26 СК, до рідних належать як повнорідні, так і неповнорідні за походженням брати і сестри. Повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків. Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька
Інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука)	національне законодавство не дає визначення даним категоріям споріднення. СК та інші закони не відносять цих осіб до близьких осіб та членів сім'ї, незалежно від їх спільного проживання, на відміну від законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Тлумачний словник української мови та Публічний електронний словник української мови містять такі визначення: дядько — брат батька або матері, чоловік тітки; тітка — сестра батька або матері; племінник — син брата або сестри, небіж; племінниця — дочка брата або сестри, небога; двоюрідний брат — син дядька або тітки; двоюрідна сестра — дочка дядька або тітки. Практика Верховного Суду пояснює значення понять: двоюрідний дід — рідний брат дідуся або бабусі, тобто дядько одного з батьків; двоюрідна баба — рідна сестра дідуся або бабусі, тобто тітка одного з батьків; двоюрідний онук — син рідного племінника або племінниці; двоюрідна онука — дочка рідного племінника або племінниці
Діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або усиновленими	ця категорія охоплює дітей, які не є спільними або всиновленими, тобто не мають спільних батька або матір, але пов'язані родинними зв'язками через подальші або попередні відносини своїх біологічних батьків, так звані «зведені» брати та сестри
Опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням	встановлення опіки та піклування над особою, яка за віком, станом здоров'я та з інших підстав, визначених законодавством України, визнана недієздатною або цивільна дієздатність якої обмежена, регулюється цивільним

	та сімейним законодавством України (ст. 55–79 ЦК України, глава 19 розділу IV СК). Відповідно до ст. 55 ЦК України, опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки
Прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя	однією з підстав виникнення сімейних правовідносин та набуття правового статусу близьких осіб є альтернативні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме: встановлення патронату над такою дитиною (ст. 252–256 СК), влаштування її до прийомної сім'ї (ст. 256-1– 256-4 СК), дитячого будинку сімейного типу (ст. 256-5–256-8 СК)

Для визначення у справі статусу «кривдник» або «потерпіла особа» для осіб, перелічених у ч. 2 ст. 3 ЗУ "Про запобігання та протидію домашньому насильству", не потрібно доводити те, що такі особи спільно проживають.

За умови спільного проживання (ч. 3 ст. 3):

інші родичі	**інші особи**
особи, пов'язані між собою кровним спорідненням. Родичі походять один від одного або від загального предка. Крім зазначених в ч. 2 ст. 3 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» осіб, до родичів відповідно до законодавства України відносяться троюрідні брати та сестри (п'ятий ступінь споріднення); троюрідні правнуки, троюрідні прадіди та прабабки, троюрідні племінники, троюрідні дядьки та тітки, чотириюрідні брати та сестри (шостий ступінь споріднення)	правозастосовна практика має приклади, коли до таких осіб були віднесені сусіди по комунальній квартирі, проте це фактично суперечить духу законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильство

пов'язані спільним побутом спільний побут є однією з ознак сім'ї. Ця ознака може мати різноманітні вияви: спільне ведення господарства, влаштування відпочинку, спільне харчування, набуття певних речей, дотримання певних сімейних традицій тощо
мають взаємні права та обов'язки це не означає, що права та обов'язки виникають одночасно. Навпаки, ці обов'язки можуть виникати після виконання, наприклад, обов'язків батьків перед дітьми, і в цьому випадку в дітей виникатиме «зворотний» обов'язок щодо своїх батьків. Деякі науковці вважають наявність взаємних прав та обов'язків більше наслідком сімейних відносин, ніж їх ознакою. Але саме за цією ознакою не можна вважати сім'єю спільне проживання кількох студентів в одній кімнаті в гуртожитку

Для доведення факту спільного побуту, проживання, взаємних прав та обов'язків слід долучати докази, які підтверджують це. Такими доказами можуть бути фото, відео, договір оренди, покази свідків, спільні витрати, подарунки, квитанції про сплату комунальних платежів тощо.

Отже, ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» має широкий перелік осіб, на яких розповсюджується його дія. Наприклад, раніше колишнє подружжя не підпадало під категорію осіб, насильство між якими могло би бути кваліфіковано як насильство в сім'ї. Хоча як раз у відносинах колишнього подружжя насильство є поширеним явищем. Водночас, відносини осіб, які мають відносини («зустрічаються»), проте не проживають спільно, не охоплюються чинним законодавством.

Проте, не будь-яке насильство між особами, які підпадають під дію законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, може визнаватись домашнім.

Постанова ККС ВС від 7 квітня 2020 року у справі № 647/1931/19:

«У цій справі сторона обвинувачення в обвинувальному акті стверджувала, що ОСОБА_8 вчинив злочин в результаті **раптово виниклої сварки**. Саме по собі таке формулювання

не свідчить про те, що насильство було зумовлено певним дискримінаційним ставленням до потерпілої з боку ОСОБА_8, **мало на меті підтримання панівного становища** по відношенню до потерпілої або **було одним з епізодів у атмосфері домашнього насильства**, що склалася між ОСОБА_8 і його матір'ю».

Тобто крім встановлення того, чи підпадають сторони під дію законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, важливо встановити наявність інших ознак домашнього насильства.

2. Причини та наслідки домашнього насильства

Розглядаючи будь-яке соціально-негативне явище, відшукуючи ефективні форми та методи протидії йому, перш за все, необхідно встановити причини даного явища. Саме усунення причин та умов є однією із складових ефективного запобігання та протидії домашньому насильству.

Серед причин домашнього насильства можна виокремити:

✓ *економічні*: зниження рівня життя населення, безробіття, соціально-побутова невлаштованість, відсутність гідних умов життя, економічна залежність тощо;

✓ *психологічні*: високий рівень агресії, низька самооцінка, невміння вирішувати конфлікти мирним шляхом тощо;

✓ *правові*: недосконалість законодавства, низький рівень правової обізнаності та свідомості тощо;

✓ *соціально-культурні*: гендерні витоки (стереотипність уявлень щодо ролей в сім'ї та виховання дітей), зростання рівня конфліктів та насильства у суспільстві, власний негативний досвід дитинства, поширення алкоголізму та наркоманії, пропагування в медіа насильства як моделі поведінки, відсутність культури

відповідального батьківства, недостатнє розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми, стигматизація постраждалих осіб тощо.

Гендерні стереотипи є однією з основних та найбільш складних та поширених причин домашнього насильства. Згідно з такими стереотипами, головне призначення жінки — бути матір'ю, хатньою господинею, а чоловіка — матеріально забезпечувати сім'ю. Такі уявлення, очевидно, давно вже не відповідають сучасним умовам життя. Гендерні стереотипи міцно закріпилися в суспільстві і завдають шкоди його розвитку. Розглянемо найбільш поширені стереотипи, які сприяють вчиненню домашнього насильства.

Стереотипи (міфи)	**Факти**
Домашнє насильство існує лише в малозабезпечених сім'ях.	Домашнє насильство не має ні соціальних, ні національних, ні релігійних меж.
Особи, які виявляють ревнощі щодо своїх партнерів (обмежують коло їх спілкування), таким чином демонструють свою любов.	Насправді, ревнощі є проявом невпевненості партнера у собі або ж виявом почуття власності. Варто пам'ятати, що обмеження і тотальний контроль — це прояви насильства.
У шлюбі не буває сексуального насильства.	Насправді, статеві контакти мають відбуватися за згодою обох партнерів, а також бути прийнятними та бажаними для обох. Якщо статевий контакт відбувається з примусу, в небажаній формі, партнер залякує, принижує чи ображає — це сексуальне насильство. Це злочин, і не важливо, одружені партнери чи ні.
Постраждалі особи зазвичай самі провокують насильство.	Ніхто не заслуговує на знущання, побиття чи приниження. Всі конфлікти повинні вирішуватися виключно в правовому полі. Кривдники можуть перекладати провину на постраждалу особу або на обставини. Через такі переконання постраждалі тривалий час не звертаються за допомогою, що може призвести до тяжких наслідків.

Стереотипи (міфи)	Факти
Треба почекати, і все зміниться.	Багато постраждалих осіб вірять, що партнер/партнерка зміниться, треба дати йому/їй «ще один шанс». Тим більше, що кривдник може вибачатися, дарувати подарунки, обіцяти що «це» більше не повториться. Але природа насильства циклічна. Якщо своєчасно не втрутитися в ситуацію, насильство повториться з високою ймовірністю.
Дітям потрібен батько, навіть якщо він агресивний. Діти повинні зростати в повній сім'ї.	Діти, які зазнають насильства або є його свідками, страждають набагато більше за тих, хто зростає з одним із люблячих батьків у гармонійних стосунках та родинному спокої. Це негативно впливає на їхній емоційний стан, взаємовідносини з однолітками, навчання. Існує ризик того, що вони будуть наслідувати приклад батьків у дорослому житті.
Домашнє насильство — це особиста справа і ніхто не повинен втручатися, в тому числі поліція.	Домашнє насильство — це «сміття, яке необхідно виносити з хати». Домашнє насильство є правопорушенням, наслідки якого завдають шкоди не лише постраждалим особам, а й суспільству. Це і економічні наслідки, пов'язані із реагуванням на випадки домашнього насильства, і втрачена працездатність постраждалих осіб, і ефект соціальної естафети тощо.
Насильство — це тільки коли б'ють.	Фізичне насильство є лише однією з форм домашнього насильства. Психологічне насильство може бути настільки ж руйнівними, а його менша помітність значно знижує шанс втручання в ситуацію третіх осіб і виявлення проблеми.
Особи, які зазнають насильства, завжди можуть піти від кривдника.	Існує багато причин, які утримують постраждалу особу від того, щоб піти від кривдника: економічна залежність, відсутність власного житла або притулку в громаді, безробіття та необхідність утримувати дітей, побоювання суспільного

Стереотипи (міфи)	Факти
	осуду («а що люди скажуть»), сподівання на виправлення кривдника в майбутньому тощо. Часто кривдник застосовує тактику контролю, наприклад ізолює постраждалу від соціальних та сімейних зв'язків, погрожує, ставить її у фінансову залежність. Їй починає бракувати впевненості в собі, необхідної для того, щоб піти від партнера або належним чином реагувати на насильство. Для усунення цих причин вкрай важливим є звернення постраждалої особи по допомогу до спеціалізованих служб підтримки.
Кривдники просто не в змозі контролювати свою злість та агресію.	Більшість із кривдників здатні контролювати свою поведінку і розуміють, де і стосовно кого можна виявляти агресивні емоції. Так, кривдники, як правило, не вдаються до насильства при виникненні суперечок з більш сильними особами, або ж щодо керівників. Вони дозволяють собі проявляти насильство по відношенню до тих, хто більш слабший, або тих, хто залежить від них, тим самим самостверджуючись. Кривдники часто вирішують кривдити свого партнера лише в приватній обстановці або можуть вживати заходів для того, щоб не залишити видимих ознак насильства.
Основною причиною домашнього насильства є вживання алкоголю або наркотичних засобів чи психотропних речовин.	Вживання психоактивних речовин та алкоголю може знижувати здатність особи до самоконтролю, водночас домашнє насильство вчиняють також особи, які не вживають їх. Що більше, випадки домашнього насильства інколи відбуваються навіть після того, як особа позбулася відповідної залежності. Тож, алкоголь чи інші психоактивні засоби дійсно можуть понизити рівень контролю та стати каталізатором агресивної поведінки. Водночас зводити все до їх вживання та на підставі цього виправдовувати акт будь-якого насильства не варто.

Стереотипи (міфи)	Факти
Кривдники — це психічно хворі люди.	Насправді, відсоток кривдників, які мають психіатричний діагноз, незначний. Більшість кривдників є психічно здоровими особами, однак потребують роботи з фахівцями для зміни власної насильницької моделі поведінки.
Без тілесних покарань неможливо добре виховати дітей.	Дитина — це не власність батьків, а людина, яка має права, в тому числі право на захист від насильства нарівні з дорослими. Безумовно, правила поведінки мають бути встановлені, а за їх порушення мають застосовуватись наслідки, однак не пов'язані з насильством. Більшість батьків застосовують фізичне покарання з метою виховання дитини лише тому, що не знають інших методів виховання, а також тому, що їх самих саме так виховували. Щоб змінити погляди батьків, необхідно не тільки зазначати про протизаконність тілесних покарань, але й навчати альтернативним способам виховання дитини, позитивному батьківству.
У домашньому насильстві завжди винуваті обидві сторони.	Відповідальність за насильство завжди лежить на кривднікові. Насильству немає виправдання, тобто жодна поведінка постраждалої особи, проблеми на роботі, втома, війна, стрес не можуть виправдовувати насильницькі дії.

Звісно, існують й інші міфи та стереотипи щодо домашнього насильства. Вони є додатковим тягарем для постраждалих осіб та можуть знижувати ефективність діяльності суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству. Важливо усвідомлювати помилковість таких тверджень та сприяти їх руйнуванню.

Більше інформації у дослідженнях за наступними покликаннями:

Ставлення громадян до ґендерно зумовленого та домашнього насильства

Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів та насильства щодо жінок

В умовах **воєнного стану** проблема домашнього насильства набула додаткових характеристик та особливостей, зокрема загострилась проблема проявів насильства в родинах військовослужбовців (військовослужбовиць), ветеранів (ветеранок). Серед детермінантів, які впливають на це, можна виокремити ті, що обумовлені контекстом воєнного стану в цілому тобто такі, які стосуються всього населення України під час дії правового режиму воєнного стану, та ті, що обумовлені військовою службою та участю у бойових діях.

Детермінанти, обумовлені контекстом воєнного стану:

- **Погіршення соціальних та економічних умов життя населення**

Під час воєнного стану значна кількість громадян втратила житло, майно, роботу. Також спостерігається відсутність базових умов для задоволення життєвих потреб, зокрема водопостачання та енергопостачання через обстріли протягом тривалого часу. За таких умов у сім'ях загострюються стосунки, з'являються конфлікти щодо розподілу та здійснення витрат, погіршується загальний психологічний стан, виникають депресивні настрої, зумовлені погіршенням умов життя порівняно з довоєнним періодом. Сукупність цих чинників обумовлює зростання кількості побутових конфліктів, які часто призводять до домашнього

насильства. До того ж, чоловіки, які через острах мобілізації не працюють, можуть примушувати до додаткової праці інших членів родини. В свою чергу у сім'ях, де чоловік є військовослужбовцем, збільшилось навантаження побутовими справами на жінок, що впливає на їх психологічний стан та може призводити до збільшення конфліктів з іншими членами родини, зокрема дітьми. Фахівці також акцентують увагу, що негативні емоції в сім'ях, що втратили дохід, можуть бути направлені на похилих осіб та людей з інвалідністю, які стають для такої родини певним «тягарем».

- **Збільшення кількості неконтрольованої зброї, боєприпасів, вибухових речовин**

Під час воєнного стану збільшилась кількість зброї, боєприпасів та вибухових речовин в країні в цілому. Відповідно зростає їх кількість у незаконному обігу. Це можуть бути знайдені цивільним населенням екземпляри, зокрема на деокупованих територіях, привезені в якості «сувенірів» військовослужбовцями із зони бойових дій тощо. Зброя, боєприпаси та вибухові речовини є підвищеним фактором ризику у ситуаціях домашнього насильства. Крім того, ця обставина обумовлює важливість неухильного дотримання поліцейськими заходів особистої безпеки під час реагування на випадки домашнього насильства.

- **Дестабілізація системи запобігання та протидії домашньому насильству у громадах, наближених до бойових дій, а також на тимчасово окупованих територіях**

Бойові дії призвели до масштабних змін у функціонуванні не лише життя цивільного населення, а й інституцій, що здійснювали підтримку осіб, які зазнали домашнього насильства. Деякі з них припинили роботу у зв'язку із руйнуваннями, тимчасовою окупацією, відтоком кадрів тощо. Притулки та кризові кімнати, якщо і функціонують, то зазвичай не облаштовані укриттями. Водночас у постраждалих не завжди є можливість безпечно дістатись до найближчого денного центру надання соціально-психологічної

допомоги, центру безоплатної правничої допомоги для отримання соціальних послуг, психологічної, правничої допомоги тощо.

- **Вимушене переміщення населення**

Під час воєнного стану значна кількість осіб була змушена залишити свої домівки й переїхати закордон, до інших міст або місць тимчасового проживання. Зміна звичного ритму та умов життя може загострити відносини в родині, обумовити появу проблем із психічним здоров'ям та як наслідок ескалувати агресію та конфлікти. Особливої уваги потребують особи, які вимушено виїхали із прифронтових громад, деокупованих територій, особи, які перебували у полоні, мали досвід насильства під час війни тощо. Насильство, що супроводжувало їх життя, інколи стає звичним фоном існування, який вони переносять на близьких та оточення. Також слід зазначити про вимушено розлучені у зв'язку із війною сім'ї. Як правило, жінки з дітьми в таких родинах виїхали у безпечні регіони або закордон. Тривале проживання жінок з дітьми в іншій країні змушує їх інтегруватись в суспільство, з'являється нове коло спілкування, руйнуються попередні соціальні зв'язки. Все це може ескалувати конфлікти в родині, які можуть призвести як до розпаду сім'ї, так і до домашнього насильства, в тому числі кібернасильства. Наприклад, чоловік може вдаватись до кібернасильства з метою примусу повернення із-за кордону; зобов'язувати надсилати йому кошти та здійснювати дріб'язковий контроль за витратами; забороняти працювати, навчатися, відвідувати заклади, спілкуватись з іншими людьми тощо. Також слід підкреслити, що особи, які перемістились, є необізнаними про наявні в громаді служби підтримки постраждалих осіб, їх контакти та місця розташування, що також впливає на своєчасність звернення їх по допомогу у випадках домашнього насильства.

- **Применшення (недооцінення) проблеми домашнього насильства на фоні безпекових проблем**

Постраждалі можуть не звертатись за допомогою через хибне уявлення, що війна депріоритизує проблему домашнього

насильства, що наразі є більш важливі проблеми, зокрема: протидія ворогу, забезпечення безпеки цивільного населення, відбудова пошкодженого житла тощо. Особливо поширеною така думка була на початку повномасштабного вторгнення. Органи Національної поліції та інші суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству наразі постійно проводять інформаційну та роз'яснювальну роботу серед населення щодо того, що війна не привід замовчувати домашнє насильство, а безпеки країни починається з безпеки в родині. Водночас складною залишається ситуація у громадах, наближених до бойових дій, а також тимчасово окупованих територіях.

Детермінанти, обумовлені військовою службою та (або) участю у бойових діях, тобто такі, які стосуються переважно військовослужбовців, ветеранів, а також їх родин:

- **Можливі психологічні розлади і травми**

Після повернення людей з зони бойових дій часто спостерігають складнощі адаптації, викликані різкою зміною і контрастом способів життя. Нервова система не одразу вивільняється від стресу, а ендокринна система ще якийсь час продовжує виробляти багато кортизолу та адреналіну (гормонів стресу). Психологічні та фізичні травми, отримані на війні, можуть викликати депресивні стани та призвести до зловживання алкоголем, наркотичними та психотропними речовинами. До фізичних травм та психологічних розладів можуть додаватись «травми несправедливості» (наприклад, неповажне ставлення командування; загублені рапорти на відпустку; несвоєчасні виплати; образ життя цивільного населення тощо). Посттравматичний стресовий розлад може обумовлювати сприйняття військовослужбовцями повсякденних життєвих ситуацій як загрозливих, що може призвести до агресії навіть у колі сім'ї. Все це обумовлює виникнення конфліктів, які згодом можуть перерости у насильство. Тому фокус уваги поліцейських має бути спрямований не лише на питаннях притягнення до відповідальності кривдників, а й на питаннях інформування про

сервіси допомоги для поліпшення добробуту родини. На сьогодні органи влади в співпраці з громадськими організаціями реалізують ініціативи, спрямовані на адаптацію ветеранів та ветеранок до цивільного життя, надання їм комплексної допомоги. Проте не всі з них обізнані щодо цих ініціатив. Тому поліцейські, які реагують на виклики, пов'язані з домашнім насильством, можуть бути одними із небагатьох представників влади, з якими контактують такі особи. Саме поліцейські можуть поінформувати про наявні сервіси для отримання різних видів допомоги. Це сприятиме усуненню причин та умов вчинення домашнього насильства, що визначено як одне із завдань поліцейських.

- **Наявний бойовий досвід та легкий доступ до зброї, боєприпасів та вибухових речовин**

Саме це відрізняє ветеранські родини та сім'ї військовослужбовців від інших, адже звичні форми конфлікту тут можуть мати значно небезпечніший характер. Під час реагування на випадки домашнього насильства в родинах військовослужбовців та ветеранів існує підвищений ризик наявності зброї, боєприпасів та вибухових речовин, які є факторами підвищеного ризику у ситуаціях домашнього насильства. Наявна зброя може бути також використана постраждалими з метою самозахисту та призвести до вчинення ними правопорушень.

- **Ефект «ореолу» щодо військовослужбовців (військовослужбовиць) та ветеранів (ветеранок)**

Це когнітивне упередження, за якого сам факт військової служби та (або) участь у бойових діях автоматично впливає на оцінку всіх інших рис особи, приписуючи або позитивні, або негативні якості, без об'єктивних підстав. Так, якщо людина належить до спільноти військовослужбовців або ветеранів, її можуть апріорі вважати морально бездоганною, чесною та справедливою, нездатною до насильства щодо близьких. Протиправні дії зі сторони такої людини можуть виправдовуватися або ігноруватися, на кшталт: «Він (вона) же захищає країну — значить, не міг (могла) так вчинити». Варто

пам'ятати, що статус військовослужбовця або ветерана не дорівнює автоматично бездоганності у приватному житті чи поза службою.

- **Соціальна ізоляція**

У багатьох випадках військовослужбовцям, які повертаються додому, важко відновити емоційний зв'язок зі своїми сім'ями. Ще одним критичним фактором є соціальна ізоляція ветеранів після закінчення служби. Військові після війни стикаються з труднощами адаптації до мирного життя та емоційним напруженням, що ускладнює їхню соціальну інтеграцію і погіршує якість життя. Багато з них переживають флешбеки, емоційне відчуження та почуття провини за виживання, що може призводити до соціальної ізоляції. Відсутність підтримки та неможливість поділитися своїми переживаннями створює вакуум, у якому накопичуються негативні емоції, які згодом виливаються у насильницькі дії щодо близьких.

- **Обмежена можливість застосування до військовослужбовців спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству**

КУпАП передбачає настання адміністративної відповідальності для військовослужбовців за вчинення домашнього насильства на загальних підставах. Водночас сучасне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству передбачає не лише каральну функцію, а й застосування спеціальних заходів, спрямованих на зміну насильницької моделі поведінки кривдників. Водночас наразі в Україні виникають складнощі під час направлення кривдників з категорії військовослужбовців на програми для кривдників відповідно до ст.39-1 КУпАП.

Постанова Борзнянського районного суду Чернігівської області від 28 березня 2025 року у справі № 730/326/25:

«…мобілізований до лав ЗСУ, що унеможливлює проходження програми для кривдників за місцем проживання в органах місцевого самоврядування, так як він є військовослужбовцем, й може постійно змінювати місце свого перебування».

Також актуальними є питання постановки таких осіб на профілактичний облік та проведення з ними профілактичної роботи. Незастосування спеціальних засобів щодо протидії домашньому насильству може знижувати ефективність втручання та запобігання його повторним випадкам.

Загалом причини домашнього насильства не вичерпуються будь-яким одним фактором. Розвиток насильницьких відносин, як правило, є наслідком їх сукупності. При цьому особливу увагу щодо виявлення та усунень можливих причин домашнього насильства слід приділяти серед вразливих (чутливих) щодо домашнього насильства груп населення.

Вразливі (чутливі) щодо домашнього насильства групи населення

У пояснювальній доповіді до Стамбульської конвенції наголошено, що до переліку осіб, які стають вразливими за певних обставин належать вагітні й жінки з малолітніми дітьми, особи з інвалідністю (зокрема ті, хто має вади психічного або розумового розвитку), мешканці сільських або віддалених районів, особи, які зловживають наркотиками й алкоголем, повії, представники національних чи етнічних меншин, мігранти (зокрема особи без документів і біженці), гомосексуали, лесбійки, бісексуальні й трансгендерні особи, а також ВІЛ-позитивні, безхатченки, діти й особи похилого віку.

В Україні найбільш вразливими групами населення залишаються особи старшого віку, жінки та діти. В контексті воєнного стану варто доповнити вищезазначені категорії родинами військовослужбовців (військовослужбовиць), ветеранів (ветеранок), внутрішньо переміщеними особами.

Водночас слід усвідомлювати, що належність особи до певної вразливої (чутливої) категорії, не свідчить автоматично про її досвід домашнього насильства. Ці категорії осіб потребують додаткової уваги, екологічних підходів до комунікації, посиленого інформування про наявні служби підтримки та допомоги тощо.

Наслідки домашнього насильства настають як для постраждалої особи, так і для кривдника та суспільства в цілому.

Наслідками домашнього насильства **для кривдника** можуть бути:

- ✓ *фізичні*: ушкодження, переломи, різного типу травми, забиття, синці, гематоми та навіть втрата життя як наслідок оборони постраждалої особи (за даними статистики, значний відсоток жінок, які перебувають у місцях позбавлення волі, дістали вирок саме за вбивство чоловіка унаслідок самозахисту);
- ✓ *психологічні*: постійний стресовий стан, докори сумління та навіть відчуття безпорадності у зв'язку з неможливістю опанувати себе, припинити насильство тощо;
- ✓ *економічні*: зобов'язання відшкодувати завдану шкоду, складнощі з працевлаштуванням тощо;
- ✓ *соціально-правові*: втрата соціальних контактів, застосування спеціальних заходів протидії домашньому насильству, зокрема заборона контактувати з постраждалими членами родини, притягнення до відповідальності тощо.

Наслідками домашнього насильства **для повнолітньої постраждалої особи** можуть бути:

- ✓ *фізичні*: порушення фізичного здоров'я, ушкодження, переломи, різного типу травми, забиття, синці, гематоми, сліди укусів, опіки, інші ушкодження, втрата життя;
- ✓ *психологічні*: перманентний стресоподібний стан, фобії, фрустрації, психоемоційні розлади, неврози, почуття провини за ситуацію насильства, звуження свідомості, зниження або втрата сексуального потягу чи навпаки сексуалізована поведінка, захворювання, що передаються статевим шляхом, наявність небажаних вагітностей, аутоагресивна поведінка: спроби самогубства, самоушкодження, вживання алкоголю або наркотиків з метою свідомого завдання собі шкоди (або ж відходу від проблем);

- ✓ *економічні*: витрачання коштів на лікування, послуги фахівців, втрата або пошкодження майна, недоїдання, відсутність належних матеріально-побутових умов, втрата працездатності тощо.

Наслідками домашнього насильства **для постраждалої дитини** можуть бути:

- ✓ *фізичні*: ушкодження, переломи, різного типу травми, забиття, синці, гематоми, опіки; затримки фізичного розвитку, різні соматичні та психосоматичні захворювання (енурез, висипання на шкірі тощо); крайнє виснаження внаслідок незабезпечення потреб у їжі, сну тощо; при сексуальному насильстві — інфекції, що передаються статевим шляхом, травми та запальні процеси статевих органів; вагітність; втрата життя. Діти особливо вразливі до травм від тілесних покарань через їх відносно малий розмір, зокрема струшування немовлят може спричинити крововилив у мозок і пошкодження нервових клітин мозку. Немовлята та діти віком до 3 років мають найвищий ризик смерті від жорстокого поводження та недогляду;
- ✓ *психологічні*: регресивна поведінка, емоційна відчуженість, психоемоційні розлади, невідповідність розумового розвитку віку дитини. У дітей з сильною нервовою системою формується зухвалість, ексцентрична поведінка, агресивність, бувають часті спалахи гніву, приступи люті. Діти, що мають слабку нервову систему, найчастіше страждають від депресій, залякані, надмірно пасивні, не можуть себе захистити, мають низьку самооцінку, відчуття провини та сорому. Дітям, що страждають від насильства, важко домогтися поваги навколишніх, успіху. Серед постраждалих від домашнього насильства дітей, навіть у дорослому віці, відзначається висока частота депресій. Це виявляється в приступах занепокоєння, туги, почуття самітності, у порушеннях сну, аутоагресивній поведінці, що може закінчитися

смертю внаслідок суїциду. Крім того, страх, тривога, невпевненість і гнів, які можуть бути породжені домашнім насильством, послаблюють зв'язок між батьками та дитиною;

- ✓ *економічні*: відсутність одягу і взуття відповідно сезону та погоді; недостатнє харчування, недоїдання; відсутність належних матеріально-побутових умов тощо;
- ✓ *соціально-правові*: постраждалі діти можуть виплескувати накопичену в результаті насильства агресію на молодших за віком, слабших дітей або ж тварин, проявляти ризиковану поведінку, вчиняти правопорушення, в результаті чого потрапляють у конфлікт із законом через вживання алкоголю та наркотичних засобів, куріння, булінг, втягнення їх в протиправну діяльність тощо.

Найшкідливішим наслідком домашнього насильства **для суспільства** в цілому є реплікація насильницької поведінки з покоління у покоління («соціальна естафета»), адже пережите у дитинстві насильство дитина засвоює як норму, яку вона наслідує у своїй власній родині, у вихованні своїх дітей. Окрім того, домашнє насильство впливає на погіршення емоційно-психологічного стану населення, рівень агресії та жорстокості у суспільстві в цілому, збільшення рівня злочинності, погіршення загального стану здоров'я населення, зростання рівня розлучень, бездоглядності та безпритульності дітей, їх бродяжництва та жебракування. Також суспільство зазнає економічних втрат, зокрема витрати на надання безоплатних послуг постраждалим особам, утримання в містах позбавлення волі кривдників тощо.

Більше інформації про економічні втрати суспільства у дослідженні **«Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні»**

3. Форми домашнього насильства

Відповідно до статті 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», виокремлюють чотири форми домашнього насильства:

- психологічне;
- фізичне;
- економічне;
- сексуальне.

Психологічне насильство — форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Психологічне насильство є найрозповсюдженішою формою домашнього насильства, адже воно супроводжує будь-яку з інших форм домашнього насильства. Застосовуючи цю модель поведінки кривдник руйнує самооцінку постраждалої особи. Постраждалі від психологічного насильства відчувають, що кривдник майже повністю їх контролює, розповсюджує свою владу на різні сфери їх життя та позбавляє їх можливості проявити свою волю. Як правило, насильницькі відносини розпочинаються саме з психологічного насильства, до якого з часом додаються інші форми. При цьому факт лише психологічного домашнього насильства вже є правопорушенням, і чим раніше відбудеться втручання, тим більша вірогідність ефективного запобігання вчиненню подальшого насильства та появі інших форм домашнього насильства.

Психологічне насильство може порушувати такі права людини, як право на рівність, право на повагу гідності, таємницю листування, телефонних розмов, кореспонденції, право на свободу думки і слова тощо.

Серед проявів психологічного домашнього насильства прямо вказаних у визначенні, відносяться:

- ✓ словесні образи;
- ✓ погрози, у тому числі щодо третіх осіб;
- ✓ приниження;
- ✓ переслідування;
- ✓ залякування.

До інших діянь, спрямованих на обмеження волевиявлення особи, можуть бути зокрема віднесені:

- ✓ образа віросповідання, висміювання традицій;
- ✓ ігнорування потреб особи;
- ✓ безпідставні докори, зауваження щодо захоплень особи;
- ✓ прояви виключних ревнощів, заборона спілкуватись з друзями, родичами, колегами;
- ✓ примушення до протизаконних дій тощо.

До інших діянь, спрямованих на контроль у репродуктивній сфері, можуть бути зокрема віднесені:

- ✓ примушування до аборту;
- ✓ примушування до стерилізації;
- ✓ примушування до прийому протизаплідних засобів;
- ✓ примушування до відмови від прийому протизаплідних засобів;
- ✓ примушування до вагітності та народження дітей (може застосовуватись з метою отримання соціальної допомоги, в умовах воєнного стану може використовуватись як підстава для відстрочки від мобілізації), тощо.

Для визнання діяння як психологічного домашнього насильства **важливі наслідки**, а саме щоб такі дії або бездіяльність:

- ✓ викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб;
- ✓ спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе;
- ✓ завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Найбільш гостро проблема психологічного насильства постає серед дітей. Це пов'язано, здебільшого, з їхньою вразливістю, фізичною і психологічною незрілістю, а також залежним (підлеглим) становищем стосовно дорослих.

До найбільш поширених проявів психологічного насильства над дітьми належать:

- ✓ поводження з дітьми як з об'єктом, власністю батьків;
- ✓ навіювання страху за допомогою розповідей, дій, поглядів;
- ✓ крики, приниження, особливо в присутності інших осіб;
- ✓ погрози покинути дитину, віддати поліції, відвести в притулок;
- ✓ постійне підкреслення недоліків, порівняння з іншими дітьми;
- ✓ обмеження у спілкуванні;
- ✓ ігнорування;
- ✓ критика думок, почуттів, дій, захоплень тощо.

Важливо пам'ятати, що психічне здоров'я дитини може зазнавати шкоди не лише, якщо домашнє насильство вчиняється щодо неї безпосередньо, а й у випадках, коли вона є **свідком (очевидцем)** насильницьких дій стосовно інших членів родини чи близьких осіб. В Директиві (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством наголошено, що діти, які стають свідками домашнього насильства в сім'ї чи побутовому середовищі, зазвичай зазнають прямої психологічної та емоційної шкоди, що впливає на їхній розвиток, і мають підвищений ризик

фізичних та психічних захворювань, як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі (п. 13 Директиви). Саме тому національне законодавство передбачає, що **дитина, яка постраждала від домашнього насильства** — особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Фізичне насильство — форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

До інших правопорушень насильницького характеру можна віднести також:

- ✓ примус до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, алкоголю, медичних препаратів, що викликають одурманення (наприклад, снодійного не за призначенням лікаря);
- ✓ удушення;
- ✓ зв'язування;
- ✓ позбавлення сну;
- ✓ тягання за волосся;
- ✓ утоплення тощо.

Діяння кривдника може полягати як у безпосередньому фізичному впливі на організм людини (заподіяння ушкоджень життєво важливим органам, удушення тощо), так і зумовлювати такий вплив за допомогою чинників зовнішнього середовища (дія високих чи низьких температур, електроструму, отруйних чи вибухових речовин, пожежі та ін.).

Фізичним насильством можуть порушуватись право на життя, свободу та особисту недоторканність тощо. Фізичне насильство вважається однією із найтяжчих форм домашнього насильства. Це пояснюється тим, що дії кривдника посягають безпосередньо

на життя і здоров'я, недоторканість та безпеку особи, які, згідно зі статтею 3 Конституції України, визнаються найвищою соціальною цінністю.

У контексті фізичного насильства слід звернути окрему увагу на **тілесні (фізичні) покарання дітей**, які використовуються батьками під час виховання. Національне законодавство містить абсолютну заборону на використання таких методів виховання (ч. 7 ст. 150 СК). Водночас результати досліджень свідчать про наявність таких практик виховання в Україні. Відповідно до результатів соціологічного дослідження, 8 % респондентів безпосередньо зазначають про те, що дають ляпаси, запотиличники, шльопають по сідницям дітей; 7 % — ставлять дітей у кут, 3 % — карають ременем; 56 % — зазначають про можливість застосування фізичних покарань до дітей у випадку вчинення ними крадіжки або вживання наркотиків.

Більше інформації про результати соціологічного дослідження за **посиланням**.

Зауваження загального порядку № 8 (2006) Комітету ООН з прав дитини «Право дитини на захист від тілесних покарань та інших жорстких чи принижуючих гідність видів покарань»:

Комітет вживає «**тілесне» або «фізичне» покарання** як будь-яке покарання, при якому застосовується фізична сила і яке покликане заподіяти певний ступінь болю або дискомфорту (незалежно від їх легкості)» (п. 11 Зауважень).

У документі також наводиться невичерпний перелік прикладів таких покарань, зокрема:

- ✓ нанесення дітям ударів («биття», «відшльопування», «тріпка») рукою або будь-яким предметом (батогом, палицею, ременем, туфелем, дерев'яною ложкою тощо);

- ✓ стусани;
- ✓ струшування;
- ✓ жбурляння дітей;
- ✓ дряпання;
- ✓ щипання;
- ✓ кусання;
- ✓ смикання за волосся або вуха;
- ✓ ляпаси;
- ✓ примус дітей залишатися в незручних позах;
- ✓ припікання;
- ✓ ошпарювання;
- ✓ примусове ковтання, наприклад, гострих спецій або промивання рота милом.

При цьому Комітет ООН з прав дитини наголошує на неприйнятності положень щодо «розумного покарання» та «права на виправлення», на які зазвичай посилаються, аргументуючи допустимість тілесних покарань з боку батьків з метою виховання.

Зауваження загального порядку № 13 (2011) Комітету ООН з прав дитини «Право дитини на свободу від усіх форм насильства»: «частота, серйозність шкоди та намір завдати шкоди не є обов'язковими умовами для визначення насильства» (п. 17 Зауважень). Тобто жодна форма насильства щодо дітей, якою б легкою вона не була, не може толеруватись або виправдовуватись. Із цього правила не може бути винятків. Крім того, підкреслено, що судження дорослого про найкращі інтереси дитини не можна використовувати для виправдання тілесних та інших принижуючих гідність дитини покарань.

У Рекомендації Комісії (ЄС) 2024/1238 від 23 квітня 2024 року щодо розвитку та зміцнення інтегрованих систем захисту дітей у найкращих інтересах дитини зазначено, що рекомендується заборонити тілесні покарання дітей у всіх умовах та зміцнити комплексні служби підтримки дітей та їхніх сімей. Державичлени повинні забезпечити сім'ям необхідний соціальний захист

та підтримку для забезпечення розвитку та благополуччя дітей, зокрема шляхом ефективного запобігання таким покаранням та раннього втручання (п. 37 Рекомендації).

Економічне насильство — форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

До інших правопорушень економічного характеру можна віднести:

- ✓ відбирання грошей, банківських карт, створення ситуацій, коли один з членів родини змушений просити гроші (при їх наявності) на утримання сім'ї або власні потреби;
- ✓ дріб'язковий контроль всіх витрат, вимога звітувати за них;
- ✓ демонстрація того, що робота по господарству не має ніякої економічної цінності;
- ✓ примушення до жебракування тощо.

Економічне насильство є формою домашнього насильства, при якій здійснюється контроль над доступом постраждалої особи до економічних ресурсів, що знижує її здатність забезпечувати себе та призводить до економічної залежності від кривдника. Ця форма насильства може порушувати такі права і свободи особи, як право на недоторканність житла, право на працю, право власності тощо.

Економічні переваги кривдника створюють у нього враження, нібито він має право домінувати над іншими членами родини в усіх сферах. Тому економічне насильство часто використовується у поєднанні з іншими формами домашнього насильства, такими як психологічне (словесні образи, погрози та приниження), фізичне та сексуальне насильство.

Сексуальне насильство — форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

До протиправних діянь сексуального характеру зокрема можна віднесені:

- ✓ примус дивитись на сексуальні дії інших осіб;
- ✓ примус дивитись порнографічні фото, відео;
- ✓ знімання повнолітньої особи оголеною без її згоди, дитини — незалежно від згоди;
- ✓ примус знімати фото, відео оголеними;
- ✓ оприлюднення інтимних фото, відео особи тощо.

Сексуальне насильство може порушувати такі права і свободи особи, як право на повагу гідності, право на статеву свободу та статеву недоторканість тощо. Більшість проявів сексуального насильства закріплені в КК, тобто визнаються кримінальними правопорушеннями.

Під час кваліфікації домашнього насильства та складанні відповідних процесуальних документів важливо правильно співвідносити прояви та форми домашнього насильства. При цьому законодавство не містить вичерпного переліку діянь, які охоплюються тією чи іншою формою домашнього насильства. Це пояснюється тим, що діяння, які становлять домашнє насильство, можуть бути різноманітними та непередбачуваними. При цьому відсутність їх вичерпного переліку призводити до дискусій навколо того, чи є діяння домашнім насильством та до якої форми воно належить. Для визначення форми діяння слід звертати увагу на його характер та спрямованість. Закріплені

у ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначення понять доцільно використовувати як «трафарет», який ми накладаємо на діяння, для визначення того, проявом якої форми насильства найвірогідніше воно є. Наприклад, зачинення чоловіком дружини у гаражі охоплюється таким проявом, як незаконне позбавлення волі, і відповідно в такому випадку діяння має фізичний характер, тобто вчинено домашнє насильство фізичної форми.

Водночас, не слід узагальнювати та обмежувати діяння виключно їх формами та проявами, зазначеними в ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Важливо конкретизувати, які саме діяння були вчинені кривдником.

Постанова Львівського апеляційного суду від 28 листопада 2023 року у справі № 465/4983/23:

«Тобто, виходячи з граматичного тлумачення диспозиції даної норми КУпАП, **орган поліції зобов'язаний** при складанні протоколу про адміністративне правопорушення, **зазначати конкретно в чому саме полягало** психологічне **насильство**, що прямо витікає з диспозиції статті (погрози, образи, чи переслідування, позбавлення житла, їжі тощо) і **це є обов'язковим**».

Форма	Прояви
Психологічне насильство	✓ словесні образи; ✓ погрози, у тому числі щодо третіх осіб; ✓ приниження; ✓ переслідування; ✓ залякування; ✓ інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи; ✓ контроль у репродуктивній сфері, *якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.*

Форма	Прояви
Фізичне насильство	✓ ляпаси; ✓ стусани; ✓ штовхання; ✓ щипання; ✓ шмагання; ✓ кусання; ✓ незаконне позбавлення волі; ✓ нанесення побоїв; ✓ мордування; ✓ заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості; ✓ залишення в небезпеці; ✓ ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані; ✓ заподіяння смерті ✓ вчинення інших правопорушень насильницького характеру.
Економічне насильство	умисне позбавлення: ✓ житла; ✓ їжі; ✓ одягу; ✓ іншого майна; ✓ коштів; ✓ документів, або можливості користуватися ними; ✓ залишення без догляду чи піклування; ✓ перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації; ✓ заборона працювати; ✓ примушування до праці; ✓ заборона навчатися; ✓ інші правопорушення економічного характеру.
Сексуальне насильство	✓ будь-які діяння сексуального характеру, вчинені: • стосовно повнолітньої особи без її згоди; • стосовно дитини незалежно від її згоди; • в присутності дитини; ✓ примушування до акту сексуального характеру з третьою особою; ✓ інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Важливо пам'ятати про те, що домашнє насильство може бути вчинено з використанням інформаційних технологій (засобів електронної комунікації). В такому разі мова йде про **кібернасильство (цифрове насильство, домашнє насильство з використанням засобів електронних комунікацій)**. Не зважаючи на те, що національне законодавство у визначенні поняття домашнього насильства та нормах, які передбачають відповідальність за нього, не містить безпосередню згадку про можливі способи його вчинення, документи ЄС, Ради Європи та практика ЄСПЛ акцентують особливу увагу на різних проявах кібернасильства щодо жінок і в контексті домашнього насильства.

Рішення ЄСПЛ у справі «Бутуруг проти Румунії» (заява № 56867/15) від 11.02.2020:

«Суд приймає аргумент заявниці про те, що такі дії, як **незаконний моніторинг, доступ або збереження листування партнера**, можуть **враховуватися** національними органами влади **під час розслідування випадків домашнього насильства**» (п. 74 рішення). В цій справі Європейський суд з прав людини вперше визнав факт кібернасильства.

ГРЕВІО як незалежний орган, що контролює, як країни-учасниці виконують положення Стамбульської конвенції, в Загальній рекомендації № 1 щодо цифрового виміру насильства стосовно жінок зазначає, що різні форми домашнього насильства, які відбуваються в цифровій сфері та в реальному світі, не є взаємовиключними і часто перетинаються одна з одною, що посилює травматичний вплив насильства, а іноді навіть загрожує фізичній безпеці постраждалої особи. Тому важливо не недооцінювати цифровий вимір насильства, особливо у випадках насильства з боку інтимного партнера. Кривдники можуть зловживати технологіями для подальшого посилення примусової та контролюючої поведінки, маніпуляцій та стеження за їхніми колишніми та нинішніми партнерами, що посилює страх, тривогу та поступову ізоляцію від

друзів та родини (п. 25 Загальної рекомендації). ГРЕВІО розглядає цифровий вимір насильства щодо жінок, в тому числі домашнього насильства, через призму правопорушень, які відповідно до Стамбульської конвенції мають бути криміналізовані: психологічне насильство (стаття 33), онлайн-переслідування або переслідування, вчинене в цифровій сфері (стаття 34) та сексуальне домагання в інтернеті або за допомогою цифрових засобів (стаття 40).

Так, в розрізі **сексуального насильства** можуть бути вчинені такі діяння, як:

- поширення оголених або сексуальних зображень без згоди (світлин чи відео) особи або погрози поширення таких зображень включають акти сексуального насильства на основі зображень, так звана «порнопомста» (revenge pornography);
- зйомка, виготовлення або закупівля зображень або відео інтимного характеру без згоди особи (creepshots та upskirts), а також виготовлення зображень або відео без згоди особи, де обличчя або тіло людини накладається поверх обличчя або тіла іншої людини на фото або відео порнографічного характеру («fake pornography» або діпфейки, коли такі зображення створюються за допомогою штучного інтелекту);
- експлуатація, примус і погрози, що підпадають під статтю 40 Конвенції, тобто примусовий секстинг, сексуальні вимагання, погрози зґвалтування, сексуалізований або ґендерно обумовлений доксинг, видавання себе за іншу особу та аутинг;
- сексуалізоване знущання, залякування сексуального характеру, поширення чуток про сексуальну поведінку жертв, розміщення сексуалізовних коментарів під світлинами або постами жертви, видавання себе за жертву та поширення матеріалів сексуального характеру або сексуальні домагання до інших, що впливає на репутацію та/або засоби до існування особи, або «аутинг» особи без її згоди з метою залякування, погрози та бодішеймінгу;

- кіберфлешинг, який полягає у надсиланні небажаних зображень сексуального характеру через додатки для знайомств або обміну повідомленнями, за допомогою текстових повідомлень або технологій Airdrop чи Bluetooth.

Усі форми насильства стосовно жінок, що здійснюються в цифровій сфері, мають психологічний вплив і можуть бути віднесені до категорії **психологічного насильства**, здійсненого в інтернеті та з використанням технологій.

Окрему категорію проявів цифрового насильства становлять **кіберпереслідування (кіберсталкінг)**. ГРЕВІО зазначає, що переслідування, що здійснюються в цифровій сфері, включають погрози (сексуального, економічного, фізичного чи психологічного характеру), заподіяння шкоди репутації, спостереження та збір приватної інформації про жертву, крадіжку особистих даних, підбурювання до сексуальних дій, видаючи себе за жертву, та переслідування зі спільниками з метою ізолювання жертви. Зазвичай до цього також входить тактика стеження або шпигування за жертвою через її соціальні мережі або платформи обміну повідомленнями, її електронну пошту та телефон, крадіжку паролів або злом її пристроїв для доступу до її приватного простору за допомогою встановлення шпигунського програмного забезпечення чи геолокаційних додатків або через викрадення її пристроїв. Кривдники також можуть видавати себе за іншу особу або стежити за жертвою за допомогою технологічних пристроїв, підключених через інтернет речей (IoT), таких як розумна побутова техніка. В Директиві (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством зазначається, що **кіберсталкінг** — це сучасна форма насильства, яка часто вчиняється проти членів сім'ї або осіб, що проживають в одному домогосподарстві з правопорушником, але також вчиняється колишніми партнерами або знайомими. Як правило, правопорушник зловживає технологіями для посилення примусової та контролюючої поведінки,

маніпуляцій та спостереження, тим самим посилюючи страх, тривогу та поступову ізоляцію постраждалої особи від друзів, родини та роботи. Злочин кіберсталкінгу повинен охоплювати багаторазове або безперервне спостереження за постраждалою особою за допомогою ІКТ без її згоди або законного дозволу. Таке спостереження може бути уможливлене шляхом обробки персональних даних, наприклад, шляхом крадіжки особистих даних, крадіжки паролів, злому пристроїв, таємної активації програмного забезпечення для кейлоггера для доступу до приватного простору постраждалої, встановлення програм геолокації, включаючи сталкерське програмне забезпечення, або крадіжки пристроїв постраждалої. Крім того, злочин кіберсталкінгу повинен охоплювати моніторинг постраждалої без її згоди або дозволу за допомогою технологічних пристроїв, підключених через Інтернет речей, таких як розумні побутові прилади. Однак можуть бути ситуації, коли спостереження здійснюється з законних причин, наприклад, у контексті контролю батьків за місцем перебування своїх дітей та їхньою онлайн-активністю, родичів за здоров'ям хворих, літніх або вразливих осіб чи осіб з інвалідністю» (п.21 Директиви).

Кіберсталкінг в Україні поки що не криміналізований як окремий вид правопорушення, водночас, це не означає, що звернення постраждалих з повідомленням про такі діяння, можуть залишатись без уваги поліцейських. Значна кількість діянь, які є проявами кіберсталкінгу, можуть тягнути відповідальність відповідно до чинного законодавства України.

Економічне насильство у цифровому аспекті може проявлятися як контроль за банківськими рахунками та фінансовою діяльністю жертви через інтернет-банкінг, зниження кредитного рейтингу жертви шляхом використання кредитних карток без дозволу або оформлення всіх фінансових контрактів (оренди, позики, комунальних послуг тощо) на ім'я жертви та шляхом несплати рахунків або невчасної сплати рахунків (зокрема аліментів).

Варто звернути увагу, що офіційний переклад Стамбульської конвенції містить слово «жертва», тому і в перекладах документів ГРЕВІО вживається саме такий термін. Водночас експерти рекомендують вживати термін «постраждала» задля зменшення стигматизації й віктимізації таких осіб, а також з врахуванням того, що насильство має довготривалі наслідки, але воно не визначає життя та майбутнє тих, хто його пережив. Тому варто казати «постраждала чи постраждалий» або «потерпіла чи потерпілий». Але між цими термінами також різниця. Постраждала особа — це людина, яка зазнала насильства, а потерпіла чи потерпілий — людина, яка має такий статус в рамках кримінального провадження або провадження у справах про адміністративні правопорушення. Тобто термін постраждала особа є ширшим за термін потерпіла, оскільки включає всіх людей, які зазнали насильства: і тих, хто звернувся до правоохоронних органів, і тих, хто не звертався.

Більше про кібернасильство, в тому числі в контексті домашнього насильства, можна дізнатись у звіті робочої групи Ради Європи **«Картографування кібернасильства»**

Постраждалі особи не завжди ідентифікують себе як таких. Важливо звертати увагу на ознаки, які можуть свідчити про перебування особи у ситуації домашнього насильства. Ці ознаки не завжди очевидні. Для ідентифікації домашнього насильства корисними є таблиці індикаторів, розроблені О. Кочемировською та А. Ходоренком.

Тип ознаки	Ознака
Фізичні	• погіршення фізичного та психічного здоров'я, емоційні та психоневрологічні розлади; • синці, забиті місця, відсутність зубів, ушкодження кісток та м'яких тканин, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, опіки

Тип ознаки	Ознака
	незвичайної форми та в різних частинах тіла, розриви статевих органів; • поганий догляд за ротовою порожниною, недотримання правил особистої гігієни, відсутність догляду за волоссям, нігтями; • втрата ваги, зневоднення.
Психологічні	• невідповідність отриманих ушкоджень поясненням щодо їх походження; історії про відвідування різних лікарів, які не відповідають дійсності; • наявність скарг психосоматичного характеру; • страхи, необумовлена тривожність, нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності; • депресія, нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо; • надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють відчуття провини); • втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття самотності та ізольованості; • уникнення погляду в очі, приниженість у поводженні, похапливість; • нереалістичні надії щодо розвитку визначних талантів дитини поряд із впевненістю в безперспективності її майбутнього; • суїцидальні наміри, погрози позбавити життя себе; • почуття провини за отримані фізичні ушкодження; • звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей.
Економічні	• нестаток / відсутність можливості розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами; • відмова від праці або навчання під тиском кривдника; • праця на посаді / робочому місці, обраному під тиском кривдника; • праця, зумовлена необхідністю утримувати кривдника, який водночас контролює (забирає) всі фінанси в родині;

Тип ознаки	Ознака
	• одяг, взуття, які не відповідають сезону та погодним умовам; старезне вбрання; наочні ознаки існування в злиднях (незважаючи на реальні прибутки родини); • недоїдання; • наявність житлових проблем.
Сексуальні	• порушення сексуальності, зокрема зниження або втрата сексуального потягу; сексологічні та сексопатологічні симптоми; • захворювання, що передаються статевим шляхом; • травми та пошкодження статевих органів; • наявність викидів, мертвонароджених дітей та небажаних вагітностей.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні етапи становлення інституту запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.
2. Як співвідносяться поняття «ґендерно зумовлене насильство», «насильство за ознакою статі» та «домашнє насильство»?
3. За якими ознаками можна відрізнити домашнє насильство від конфлікту?
4. Охарактеризуйте цикл домашнього насильства.
5. На які категорії осіб розповсюджується дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству?
6. Чому гендерні стереотипи є однією із причин домашнього насильства?
7. Яким є вплив воєнного стану на проблему домашнього насильства?
8. Які групи населення є вразливими (чутливими) щодо домашнього насильства?
9. Якими є наслідки домашнього насильства для дітей?
10. Чи є тілесні покарання та інші принижуючі гідність методи виховання дітей проявом домашнього насильства?

Тестові завдання

1. Які виокремлюють форми домашнього насильства?

a) фізичне, психологічне, економічне, сексуальне
b) фізичне, майнове, моральне
c) фізичне, сексуальне, психічне, економічне
d) фізичне, сексуальне, психологічне, соціальне

2. Форма домашнього насильства, що включає в себе незаконне позбавлення волі:

a) економічне насильство
b) сексуальне насильство
c) психологічне насильство
d) фізичне насильство

3. Форма домашнього насильства, що включає в себе заборону працювати та заборону навчатися:

a) сексуальне насильство
b) фізичне насильство
c) психологічне насильство
d) економічне насильство

4. Погрози вигнати з дому — це:

a) фізичне насильство
b) економічне насильство
c) психологічне насильство
d) сексуальне насильство

5. До ознак домашнього насильства не відноситься:

a) циклічність
b) протиправність
c) охоплення визначеного кола осіб
d) провокації з боку постраждалої особи

6. Основними причинами домашнього насильства є:

a) економічні
b) соціально-культурні

c) правові
d) всі варіанти відповідей є правильні

7. Твердження «Домашнє насильство є особистою справою», є:

a) міфом (стереотипом)
b) фактом (вірним твердженням)

8. До наслідків домашнього насильства відносяться:

a) економічні
b) соціально-культурні
c) правові
d) всі варіанти відповідей є правильні

9. В якій статті Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплено коло осіб, на яких розповсюджується дія законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

a) 1
b) 3
c) 6
d) 10

10. Чи будуть вважатись словесні образи та ляпаси колишньому чоловіку в громадському місці домашнім насильством?

a) так
b) ні
c) залежить від того, що за місце
d) залежить від того, чим він спровокував таку поведінку

Використана та рекомендована література

Основні джерела

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочемровська ; за заг. ред. А.Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

2. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству: Частина 1. Київ, 2020. 188 с.

3. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. / В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

4. Запобігання та протидія домашньому насильству : підручник / О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. Одеса : ОДУВС. 2022. 368 с.

5. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В, Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю, Шеремет. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.

6. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству : практичний посібник для поліцейських. 3 видання. 2023. 114 с. URL: https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-ukr-web/1680aee3d8 (дата звернення: 10.12.2025).

7. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству : посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова / за заг. ред. А.Б. Благої. К., 2023. 221с.

Нормативно-правові акти та міжнародні документи

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.12.2025).

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 10.12.2025).

3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14 (дата звернення: 10.12.2025).

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19 (дата звернення: 10.12.2025).

5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text (дата звернення: 10.12.2025).

6. Commission Recommendation (EU) 2024/1238 of 23 April 2024 on developing and strengthening integrated child protection systems in the best interests of the child. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2024/1238/oj/eng#ntr13-L_202401238EN.000101-E0013 (дата звернення: 10.12.2025).

7. Directive (EU) 2024/1385 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024L1385&qid=1765887081160 (дата звернення: 10.12.2025).

8. General comment no. 8 (2006), The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19 ; 28, para. 2 ; and 37, inter alia). URL: https://digitallibrary.un.org/record/583961?v=pdf (дата звернення: 10.12.2025).

9. General comment no. 13 (2011). The right of the child to freedom from all forms of violence. URL: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g11/423/87/pdf/g1142387.pdf (дата звернення: 10.12.2025).

10. GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women. URL: https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147 (дата звернення: 10.12.2025).

Додаткові джерела

1. Авраменко С.М., Мельник А.Р. Латентність домашнього насильства: причини та способи подолання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 3. № 88. С. 117–122.

2. Авраменко С.М., Мельник А.Р. Боротьба з домашнім насильством в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. № 1. 2024. Т. 1. С. 180–186.

3. Бороздіна К.А., Легенька М.М., Пильо Д.І., Дмитрук Ю.Р., Черепаха К.В. Результати дослідження якості реагування під час воєнного стану відповідних суб'єктів (поліція, суди, прокуратура, соціальні служби, тощо), які надають послуги постраждалим від ґендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього. Київ, 2022. 12 с. URL: https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/la-strada-poll-2.pdf (дата звернення: 10.12.2025).

4. Запобігання та протидія домашньому насильству : колективна монографія / В.Г. Дрозд, В.Б. Коба, К.Л. Бугаичук, В.В. Бурлака, О.В. Федосова, К.О. Чишко, Т.П. Матюшкова та ін. ; МВС України; ДЗДГ Нац. поліції України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2025. 487 с.

5. Запобігання та реагування на насильство за гендерною ознакою: національна правова база та міжнародні стандарти / UNFPA, А.Б. Блага, О.О. Кочемировська, О.А. Мартиненко. Київ, 2022. 63 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_gbv_2022_fin.pdf (дата звернення: 10.12.2025).

6. Ковальова О.В., Пальшков К.Є. Нульова толерантність до домашнього насильства щодо дітей: правові та соціальні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С. 27–32.

7. Літвінова І.Ф., Кулакевич А.А. Домашнє насильство в сім'ях військовослужбовців. *Юридичний вісник*. 2025. №1 (74). С. 220–228. DOI: 10.18372/2307-9061.74.19908

8. Марценюк Л., Проценко О. Удосконалення сутності поняття «домашнє насильство». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 2 (123). 2023. С. 203–209.

9. Мілорадова Н.Е., Доценко В.В. Особливості прояву домашнього насильства під час війни. *Габітус*. 2023. Вип. 47. С. 198.

10. Напрями та шляхи вдосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії домашньому

насильству та взаємодії з цього питання з органами державної влади та громадськими організаціями : науково-методичні рекомендації / за заг. ред. В.Г. Дрозд, В.Б. Коби, О.В. Ковальової. Одеса : Департамент забезпечення діяльності Голови Національної поліції України ; Видавництво «Юридика», 2024. 270 с.

11. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К.Б. Левченко, К.В. Павліченко, В.В. Чернєя. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

12. Ненасильницькі практики виховання: досвід ЄС : аналітичний звіт за результатами масового опитування дорослого населення в рамках проєкту № 101127420 — Non-violent epeue–erasmus-jmo-2023-hei-tch-rsch / О. Ковальова, О. Князєва, М. Кунявський, К. Пальшков, Н. Харченко. Одеса : ОДУВС, 2024. 73 с.

13. Ненасильницькі практики виховання дітей: досвід ЄС : навчальний посібник / О.В. Ковальова, К.Є. Пальшков, Н. Харченко. Одеса : ОДУВС, 2025. 222 с.

14. Особливості реагування поліцейських на випадки домашнього насильства в сім'ях учасників / учасниць бойових дій : методично-практичні рекомендації / О.О. Борисова, О.В. Ковальова, Л.В. Леонідова, Т.Є. Семікоп, В.Ю. Томіна. Одеса : ОДУВС. 2024. 19 с.

15. Попіка І. Домашнє насильство у 2023 році: дані та тенденції. Матеріал Аналітичного центру «ЮрФем». За заг. ред. К. Шуневич. 16 с. URL: https://jurfem.com.ua/domashne-nasylstvo-2023 (дата звернення: 10.12.2025).

16. Глущук А., Кандибал А., Оданельчук Н. Постравматичний стресовий розлад, як наслідок війни у військовослужбовців та цивільних. *Вісник Національного університету оборони України*. № 82(6). 2024. С. 19–25. DOI: 10.33099/2617-6858-2024-82-6-19-25

17. Сметаніна Н.В. Запобігання домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 367–369. URL: http://lsej.org.ua/7_2024/91.pdf (дата звернення: 10.12.2025).

18. Спіріна Т., Цвігун А. Домашнє насильство над дітьми як соціально-педагогічна проблема. *Ввічливість. Humanitas*. № 2. 2023. С. 157–162.

19. Тичина Д.М. Кримінологічна характеристика особи-кривдника, який вчиняє домашнє насильство. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. Том 33 (72). № 1. С. 128–133.

Розділ 2
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1. Міжнародні та європейські стандарти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практика Європейського суду з прав людини

Згідно зі статтею 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, є частиною національного законодавства України. Серед таких договорів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству документи ООН та РЄ. З врахуванням курсу України на євроінтеграцію та активний процес адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, важливо розглянути і документи ЄС. В даному підрозділі розглянемо основні тематичні документи, які мають безпосередній вплив на розвиток національного законодавства та правозастосовної практики.

Для чого правоохоронцям та правникам знати міжнародні документи, документи Ради Європи та Європейського Союзу? По-перше, ці документи є частиною національного законодавства, якщо ратифіковані Верховною Радою України. По-друге, саме вони є «духом» національного законодавства, тобто містять ключові настанови, на забезпечення реалізації яких приймають національні норми права.

Документи ООН

На рівні ООН відсутній окремий декларативний або конвенційний документ, спрямований безпосередньо на боротьбу з домашнім насильством. Комісією ООН з прав людини у 1996 році було прийнято Типовий (модельний) закон про домашнє насильство як орієнтир для держав, які розробляють національне законодавство з цих питань. Водночас серед документів, в яких закріплені важливі в контексті запобігання та протидії домашньому насильству положення, слід виокремити:

➢ Основним тематичним документом на рівні ООН можна вважати Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок (1979 р.), в ст. 5 якої наголошено, що держави-сторони мають вживати усіх відповідних заходів з метою змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для досягнення викоренення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок. На виконання положень цієї Конвенції був створений спеціальний орган — *Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW/КЛДЖ)*. З метою перевірки дотримання встановлених у Конвенції зобов'язань передбачений обов'язок держави звітувати раз на чотири роки щодо стану забезпечення прав жінок і відповідних державних заходів, спрямованих на забезпечення цієї безпеки.

Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок видав ряд документів «м'якого» права, які спрямовані на роз'яснення (тлумачення) окремих прав, гарантованих Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, серед яких такі, що стосуються захисту від насильства, зокрема:

✓ *Загальна рекомендація № 19 (1992 р.)*, в якій було закріплено поняття «насильство щодо жінок» та «насильство за ознакою статі». При цьому наголошується, що насильство за ознакою статі, у тому числі домашнє насильство, знижує ефективність або взагалі перешкоджає користуванню жінками

своїми правами та свободами відповідно до загальних норм міжнародного права або положень конвенцій про права людини. Державам-учасницям рекомендовано розробити систему заходів, спрямованих на подолання домашнього насильства та його наслідків, серед яких — обов'язок забезпечити ефективний захист від домашнього насильства, запровадити ефективні процедури подання скарг і засоби судового захисту, у тому числі компенсації для постраждалих.

✓ *Загальна рекомендація №3 5 (2017 р.) щодо ґендерно-обумовленого насильства стосовно жінок* фактично стала оновленням загальної рекомендації № 19. КЛДЖ визнає, що заборона гендерно зумовленого насильства трансформувалася у принцип звичаєвого міжнародного права (п. 2); заохочує використовувати точніший термін «гендерно зумовлене насильство щодо жінок» порівняно з раніше використовуваним терміном «насильство щодо жінок» (п. 9); наголошує на тому, що гендерно зумовлене насильство щодо жінок може становити собою катування або жорстоке, нелюдяне чи принизливе поводження за певних обставин, у тому числі у випадках зґвалтування, домашнього насильства або шкідливих практик (п. 16). Державам-учасницям рекомендовано вжити заходів щодо попередження, захисту, судового переслідування, покарання та відшкодування збитків; збору та моніторингу даних та міжнародного співробітництва з метою прискорення ліквідації гендерно-обумовленого насильства над жінками. Всі ці заходи повинні бути реалізовані з підходом, орієнтованим на постраждалих, за участю жінок та з урахуванням особливостей жінок, які підпадають під вплив перехресних форм дискримінації.

Більше зі змістом документів, виданих Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок, в тому числі із Заключними зауваженнями до періодичних доповідей України, можна ознайомитись за посиланням.

Також у випадку порушення прав, гарантованих конвенцією, передбачено можливість подати до Комітету з ліквідації

дискримінації щодо жінок скаргу (повідомлення). Детально про процедуру подання звернень та їх розгляду можна ознайомитись у Посібнику. З тематичними рішеннями комітету за результатами розгляду скарг можна ознайомитись у Додатку 1.

- Конвенція про права дитини (1989 р.), в статті 19 якої наголошено на обов'язку держав вживати всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного і психологічного насильства, образ чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, у тому числі сексуальних зловживань, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

Комітет ООН з прав дитини видав ряд документів «м'якого» права, які спрямовані на роз'яснення (тлумачення) окремих прав, гарантованих Конвенцією про права дитини, серед яких є такі, що стосуються захисту дітей від насильства, зокрема:

- ✓ Зауваження загального порядку № 8 «Право дитини на захист від тілесних покарань та інших жорстоких видів покарання, що принижують гідність» (2006 рік).
- ✓ Зауваження загального порядку № 13 «Право дитини на свободу від усіх форм насильства» (2011 рік).

Зауваження загального порядку являють собою тлумачення положень Конвенції і принципів, закріплених в ній, вони можуть бути використані як джерело права на рівні з відповідним договором, оскільки за своєю природою створюються для виконання його положень. Більше зі змістом вказаних документів можна ознайомитись за посиланням.

Комітет визначає *«тілесне» або «фізичне» покарання* як будь-яке покарання, при якому застосовується фізична сила і яке покликане заподіяти певний ступінь болю або дискомфорту, якими б легкими вони не були.

У більшості випадків передбачається нанесення дітям ударів («биття», «відшльопування», «тріпка») рукою або будь-яким предметом (батогом, палицею, ременем, туфель, дерев'яною ложкою і т.д.). Це також може бути пов'язано, наприклад, зі стусанами, струшуванням або жбурлянням дітей, дряпанням, щипанням, кусанням, висмикуванням волосся або ляпасами, примусом дітей залишатися в незручному становищі, випалюванням, ошпарюванням або примусовим заковтуванням (наприклад, примус до заковтування гострих спецій). Крім того, існують інші, не пов'язані із застосуванням фізичної сили види *покарання, які також є жорстокими та принижують гідність* і, як такі, несумісні з Конвенцією. До них відносяться, наприклад, покарання образою, наклепом, перетворення дітей на предмет знущань, використання загроз, залякування чи висміювання дитини.

Комітет послідовно дотримується позиції, що *будь-які форми насильства над дітьми, якими б легкими вони не були, є неприйнятними*. Частота, серйозність шкоди та намір завдати шкоди не є обов'язковими умовами для визначення насильства. Держави-учасниці можуть посилатися на такі фактори в стратегіях втручання, щоб забезпечити пропорційну відповідь у найкращих інтересах дитини, але визначення жодним чином не повинні порушувати абсолютне право дитини на людську гідність та фізичну та психологічну цілісність, описуючи деякі форми насильства як юридично та/або соціально прийнятним. Більш того, судження дорослого про найкращі інтереси дитини не може переважати над зобов'язанням поважати всі права дитини за Конвенцією. *Наприклад*, батьки відшльопали дитину за те, що вона перебігала дорогу у невстановленому місці. Органи влади, не зважаючи на те, що поведінка дитини була небезпечною для неї самої, не можуть визнати такі дії батьків законними. Водночас, першочерговими діями органів влади після визнання таких дій насильством щодо дитини мають бути не притягнення батьків до відповідальності, а надання

їм підтримки шляхом навчання ненасильницьким методам виховання.

Інтернет-платформа організації End Corporal Punishment дає можливість побачити, як різні країни просувались до заборони тілесних покарань дітей. Станом на 2025 рік в 70 країнах світу діє повна заборонна на тілесні покарання дітей. Першою країною, яка в 1979 році заборонила будь-які тілесні покарання дітей, в тому числі вдома, в закладах освіти та в установах відбування покарань, стала Швеція. В 2025 році абсолютна заборона тілесних покарань дітей проголошена у Таїланді, Чехії та Швейцарії.

- *Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»* (2000 р.), в якій наголошується, що війна по іншому впливає на жінок, підтверджується необхідність збільшення ролі жінок у процесах прийняття рішень стосовно попередження та вирішення конфліктів та акцентується увага на необхідності прийняття спеціальних заходів для захисту жінок і дівчат від насильства в умовах збройних конфліктів.

- *«Цілі сталого розвитку»* (2015 р.) визначають 17 глобальних цілей, що ставляться перед країнами світу до 2030 року. Ціллю № 5 визначено забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат. У документі зазначається, що це передбачає, зокрема, ліквідацію всіх форм дискримінації щодо всіх жінок та дівчат; ліквідацію всіх форм насильства щодо жінок і дівчат як в публічній, так і в приватній сферах тощо. Для досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року КМУ затвердив завдання та індикатори їх досягнення, серед яких завданням № 2 до цілі № 5 зазначено зниження рівня насильства за ознакою статі та домашнього насильства, забезпечення ефективного запобігання його проявам та надання своєчасної допомоги постраждалим. Більш детально можна ознайомитись за посиланням.

Документи РЄ

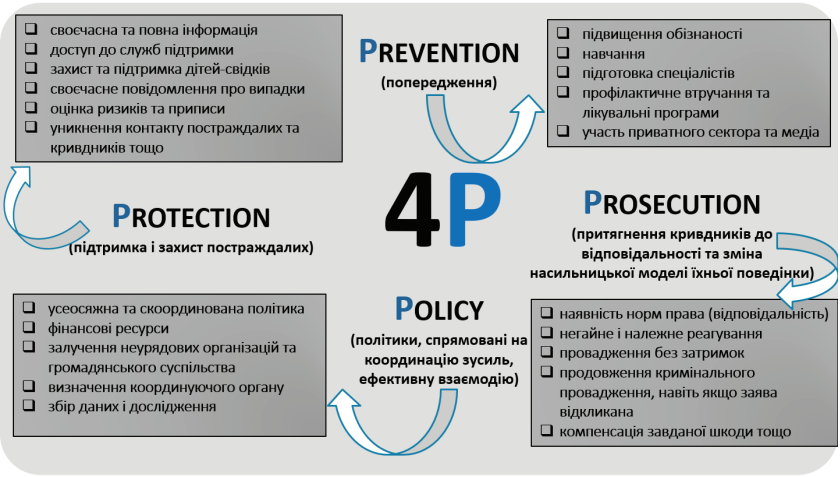

➢ Основним тематичним документом Ради Європи є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, більш відома як *Стамбульська конвенція*, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи в 2011 р. та ратифікована Україною 20 червня 2022 року. Більш детально про історію підписання та ратифікацію конвенції Україною, а також її вплив на національне законодавство можна ознайомитись за посиланням.

Домашнє насильство — всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні.

Структурно Стамбульська Конвенція включає наступні елементи: запобігання, захист й притягнення до відповідальності. Водночас, позаяк ефективне реагування на всі форми насильства, охоплені конвенцією, вимагає більшого, ніж заходи в цих трьох напрямках, її автори вважали за необхідне додати ще один елемент — інтегративних політик, який передбачає спільні скоординовані дії всіх суб'єктів та ефективну взаємодію між ними.

В Конвенції приділяється особлива увага дітям-свідкам домашнього насильства. Термін **«діти-свідки»** стосується не лише тих дітей, які були присутні під час насильства і стали активними свідками того, що відбувалося, але й тих, хто чув зойки та інший шум зі своєї схованки, або тих, хто став заручником довгострокових наслідків подібного насильства. *Наприклад*, якщо дитина

перебувала у своїй кімнаті та чула звуки ударів і крики під час насильства одного з батьків щодо іншого або, якщо дитина повернулась зі школи і побачила розлюченого батька, потрощені меблі та сліди побоїв на обличчі у матері, вона також має визнаватись свідком домашнього насильства в розумінні Стамбульської конвенції.

Контролює виконання умов конвенції державами, які її ратифікували, міжнародна група експертів ГРЕВІО — незалежний експертний орган щодо дій проти насильства по відношенню до жінок і домашнього насильства. ГРЕВІО складає та публікує звіти з оцінкою законодавчих та інших заходів, вжитих сторонами для реалізації положень Стамбульської конвенції. Більш детально з результатами моніторингу країн можна ознайомитись за посиланням.

ГРЕВІО також може приймати загальні рекомендації щодо виконання конвенції, які мають спільне значення для всіх сторін та стосуються статей або тем, що охоплюються Стамбульською конвенцією. Вони слугують орієнтиром для сторін, пропонуючи

чіткі вказівки, які можуть сприяти ефективному виконанню положень, що містяться в конвенції, крізь призму конкретної теми або виду насильства. У своїй Загальній рекомендації № 1 щодо цифрового виміру насильства щодо жінок, прийнятій 20 жовтня 2021 року, ГРЕВІО пропонує тлумачення положень Стамбульської конвенції крізь призму насильства щодо жінок, скоєного онлайн або за допомогою технологій. Ввівши термін «цифровий вимір насильства щодо жінок», вона тлумачить застосування конвенції до насильства, скоєного онлайн або за допомогою технологій.

- *Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) (2007 р.)* сприяє захисту дітей від сексуального насильства, в тому числі домашнього. Основними новелами у сфері захисту дітей від сексуального насильства, які були відображені в національному законодавстві та правозастосовній практиці на виконання Ланцаротської конвенції, стали визначення віку згоди на статевий акт — 16 років; криміналізація перегляду матеріалів сексуального насильства над дітьми та грумінгу — «домагання дитини для сексуальних цілей», розширення поняття «розбещення дітей»; впровадження центрів захисту дітей за моделлю «Барнахус» тощо.

Контролює виконання умов конвенції державами, які її ратифікували, Лансаротський комітет, який оцінює стан захисту дітей від сексуального насильства на національному рівні на основі інформації, наданої національними органами влади та іншими джерелами, а також готує рекомендації для держав. Два раунди моніторингу (2012–2018 та 2023–2025 роки) були присвячені питанням захисту дітей від сексуального насильства в колі довіри, в тому числі в контексті домашнього насильства. Більш детально з результатами моніторингу можна ознайомитись за посиланням.

Окрім процедури моніторингу, Комітет приймає висновки щодо розробки конкретних положень Ланцаротської конвенції та тематичні заяви щодо захисту дітей від сексуального насильства.

Стандарти Ради Європи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відображені також у таких документах «м'якого» права:

Комітету Міністрів Ради Європи:

- Рекомендація (85)4 «Про насильство в сім'ї»;
- Рекомендація (90)2 «Про соціальні заходи щодо насильства в сім'ї»;
- Рекомендація № R (91) 9 «Про невідкладні заходи у справах сім'ї»;
- Рекомендація (93)2 «Про медико-соціальні аспекти жорстокого поводження з дітьми»;
- Рекомендація (2001)16 «Про захист дітей від сексуальної експлуатації»;
- Рекомендація (2002)5 «Про захист жінок від насильства»;
- Рекомендація (2006)19 «Про політику підтримки позитивного батьківства»;
- Рекомендація (2009)10 «Про комплексні національні стратегії захисту дітей від насильства»;
- Рекомендація (2023)8 «Про зміцнення систем звітності про насильство щодо дітей».

Парламентської асамблеї Ради Європи:

- Резолюція 1247 (2001) «Каліцтво жіночих статевих органів»;
- Резолюція 1327 (2003) «Так звані «злочини честі»;
- Резолюція 1468 (2005) «Примусові шлюби та дитячі шлюби»;
- Резолюція № 1512 (2006) «Парламенти об'єднались у боротьбі з домашнім насильством щодо жінок»;
- Резолюція 1582 (2007) «Парламенти, об'єднані у боротьбі з домашнім насильством щодо жінок: проміжна оцінка Кампанії»;

- Резолюція № 1635 (2008) «Протидія насильству щодо жінок: на шляху до Конвенції Ради Європи»;
- Резолюція 1654 (2009) «Феміниціди»;
- Резолюція 1662 (2009) «Дії щодо боротьби з порушеннями прав людини за гендерною ознакою, включаючи викрадення жінок та дівчат»;
- Резолюція 1681 (2009) «Нагальна потреба протидіяти так званим «злочинам, вчиненим на грунті честі»;
- Резолюція 1691 (2009) «Зґвалтування жінок, зокрема в шлюбі»;
- Резолюція 1697 (2009) «Жінки-мігрантки: піддаються особливому ризику домашнього насильства»;
- Резолюція 1714 (2010) «Діти, які стали свідками домашнього насильства»;
- Резолюція 1852 (2011) «Психологічне насильство»;
- Резолюція 1853 (2011) «Захисні приписи для постраждалих від домашнього насильства»;
- Резолюція 1861 (2012) «Просування Конвенції РЄ про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»;
- Резолюція 2027 (2014) «Зосередження уваги на кривдниках для запобігання насильству щодо жінок»;
- Резолюція 2084 (2015) «Просування передового досвіду у боротьбі з насильством щодо жінок»;
- Резолюція 2101 (2016) «Систематичний збір даних про насильство щодо жінок»;
- Резолюція 2135 (2016) «Каліцтво жіночих статевих органів в Європі»;
- Резолюція 2159 (2017) «Захист жінок та дівчат-біженок від гендерно зумовленого насильства»;
- Резолюція 2289 (2019) «Стамбульська конвенція про насильство щодо жінок: досягнення та виклики»;

- Резолюція 2480 (2023) «Роль та відповідальність чоловіків і хлопців у припиненні гендерно зумовленого насильства щодо жінок та дівчат»;
- Резолюція 2514 (2023) «Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок з інвалідністю»;
- Резолюція 2614 (2025) «Права жінок у Європі – прогрес та виклики».

Незважаючи на те, що вказані документи носять рекомендаційний характер, вони відіграють важливу роль у формуванні національного законодавства, оскільки задають вектори його розвитку.

Документи ЄС

➢ *Директива (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством*, метою якої є забезпечення комплексної системи для ефективного запобігання та протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству у країнах ЄС. Вона встановлює мінімальні правила щодо: визначення кримінальних злочинів та покарань у сферах сексуальної експлуатації жінок та дітей і комп'ютерних злочинів; прав постраждалих від усіх форм насильства щодо жінок або домашнього насильства до, під час та протягом відповідного часу після кримінального провадження; захисту та підтримки постраждалих осіб, профілактики та раннього втручання.

Домашнє насильство — всі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що відбуваються в сім'ї чи побутовому осередку, незалежно від біологічних чи правових сімейних зв'язків, або між колишнім чи нинішнім подружжям чи партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник разом із постраждалою, чи проживав там сам.

- *Директива Європейського Парламенту та Ради 2011/93/ЄС від 13 грудня 2011 року про боротьбу із сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей, а також дитячою порнографією*. Ця Директива зобов'язує держави-члени передбачити у своєму національному законодавстві кримінальні покарання стосовно положень права ЄС щодо боротьби із сексуальним насильством, сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією. При цьому держави-члени на свій розсуд вирішують, чи застосовуються визначені Директивою правила щодо кримінальної відповідальності до статевих актів за згодою між однолітками, близькими за віком та ступенем психологічного та фізичного розвитку чи зрілості, якщо ці дії не передбачали жодного насильства.
- *Рекомендація Комісії (ЄС) 2024/1238 від 23 квітня 2024 року щодо розробки та зміцнення інтегрованих систем захисту дітей у найкращих інтересах дитини*. Рекомендація головним чином спрямована на сприяння розвитку інтегрованих систем захисту дітей у державах-членах та посилення їх функціонування, а також на просування захисту дітей як пріоритету ЄС у його зовнішній діяльності. Сприяння культурі нульової толерантності до насильства щодо дітей вимагає подолання розриву між міжнародними стандартами, політичними зобов'язаннями та діями, а також мобілізації всіх відповідних учасників у суспільстві. Це має стосуватися будь-якої форми насильства, в тому числі домашнього насильства. В рекомендації зазначено, що якщо насильство стосується носія батьківської відповідальності або коли може виникнути будь-який інший конфлікт інтересів між постраждалою дитиною та носієм батьківської відповідальності, держави-члени повинні враховувати найкращі інтереси дитини та забезпечити, щоб будь-яка дія, що вимагає згоди, не була обумовлена згодою носія батьківської відповідальності.

Практика ЄСПЛ у справах щодо домашнього насильства має безпосередній вплив на національну судову практику. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання

рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», при розгляді справ суди застосовують Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) та практику ЄСПЛ як джерело права. При чому національні суди мають враховувати у своїй практиці не лише рішення ЄСПЛ щодо України, а й щодо інших країн.

ЄСПЛ зазвичай розглядає домашнє насильство як порушення права на життя (ст. 2 Конвенції), права бути вільним від нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження (заборона катування) (ст. 3 Конвенції), права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції), права на заборону дискримінації (ст. 14 Конвенції).

Основні позитивні зобов'язання держав включають:

- *обов'язок забезпечити право шляхом впровадження ефективних положень законодавства* («Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey), 2009, § 128). Зокрема, йде мова щодо криміналізації актів домашнього насильства шляхом забезпечення ефективних, пропорційних і стримувальних стягнень («Володіна проти росії» (Volodina v. russia), 2019, § 78). ЄСПЛ повинен бути переконаний, що, із загальної точки зору, національна правова база є адекватною для забезпечення захисту від актів насильства з боку приватних осіб у кожному конкретному випадку. Іншими словами, набір доступних правових та оперативних заходів повинен надавати залученим органам низку достатніх заходів на вибір, які є адекватними та пропорційними рівню ризику, оціненого за обставин справи («Тунікова та інші проти росії» (Tunikova and Others v. russia), 2021, § 95);
- *зобов'язання вживати запобіжних оперативних заходів для захисту особи* («Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey), 2009, § 128). Під час оцінки виконання державою своїх позитивних зобов'язань вжиття запобіжних оперативних заходів для

захисту особи ЄСПЛ використовує так званий **«тест Османа»**: обсяг позитивного зобов'язання слід тлумачити таким чином, щоб це не накладало неможливого або непропорційного тягаря на органи влади. Тому не кожен заявлений ризик для життя може тягнути за собою вимогу щодо вжиття оперативних заходів для запобігання реалізації цього ризику. Проте необхідні заходи повинні принаймні забезпечувати ефективний захист, зокрема дітей та інших уразливих осіб, і включати розумні кроки для запобігання жорстокому поводженню, про яке влада мала або повинна була знати («О'Кіф проти Ірландії» (O'Keeffe v. Ireland) [ВП], 2014, § 144). Для виникнення цього позитивного зобов'язання необхідно встановити, що: 1) органи влади знали або повинні були знати у відповідний час про існування реального та безпосереднього ризику для життя особи від злочинних дій третьої сторони; 2) вони не вжили заходів у межах своїх повноважень, які, за розумної оцінки, могли б допомогти уникнути цього ризику. Згідно з першим аспектом цього тесту, органи влади зобов'язані негайно реагувати на твердження про домашнє насильство. Органи державної влади повинні визначати, чи існує реальна та безпосередня загроза життю однієї або кількох постраждалих, шляхом проведення автономної, проактивної та комплексної оцінки ризиків. Терміни «автономна» та «проактивна» стосуються вимоги до органів влади не покладатися виключно на сприйняття ризику постраждалою особою, а доповнювати його власною оцінкою. Дійсно, через виняткову психологічну ситуацію, в якій опиняються постраждалі від домашнього насильства особи, органи влади, що розглядають справу, зобов'язані ставити відповідні запитання, щоб отримати всю необхідну інформацію, зокрема від інших державних органів, а не покладатися на те, що постраждала особа надасть усі відповідні деталі («Курт проти Австрії» (Kurt v. Austria) [ВП],

2021, § 169). Якщо результатом оцінки ризиків є виявлення реальної та безпосередньої загрози життю, то потрібно забезпечити виконання другого аспекту тесту, який вимагає від органів державної влади вжиття запобіжних оперативних заходів, які є достатніми та пропорційними рівню виявленої загрози («Курт проти Австрії» (Kurt v. Austria) [ВП], 2021, § 190). Таким чином, перевірка дотримання державою цього обов'язку повинна включати аналіз як адекватності оцінки ризику, проведеної національними органами влади, так і, якщо відповідний ризик, що призводить до обов'язку діяти, був або мав бути виявлений, адекватності вжитих превентивних заходів («Курт проти Австрії» (Kurt v. Austria) [ВП], 2021, § 159). Заявнику достатньо довести, що органи влади не зробили всього, що можна було б від них розумно очікувати, щоб уникнути реальної та безпосередньої загрози життю, про яку вони знали або повинні були знати («Курт проти Австрії» (Kurt v. Austria) [ВП], 2021, § 160). Невжиття розумно доступних заходів, які могли б мати реальну перспективу змінити результат або пом'якшити шкоду, є достатнім для притягнення до відповідальності Держави («О'Кіф проти Ірландії» (O'Keeffe v. Ireland) [ВП], 2014, § 149);

– *обов'язок провести ефективне розслідування* («Бранко Томашич та інші проти Хорватії» (Branko Tomašić and Others v. Croatia), 2009, § 62, «Тхелідзе проти Грузії» (Tkhelidze v. Georgia), 2021, § 50). При цьому ефективність розслідування ґрунтується, зокрема, на його негайності та розумній швидкості. Наприклад, ЄСПЛ встановив, що національні органи влади не провели розслідування оперативно та з розумною швидкістю, коли: минуло вісім років і чотири місяці у трьох інстанціях кримінального провадження стосовно домашнього насильства щодо неповнолітнього («Д.М.Д. проти Румунії» (D.M.D. v. Romania), 2017, § 53). Зобов'язання провести ефективне розслідування є зобов'язанням

не результату, а засобів: органи державної влади повинні вживати розумних доступних їм заходів для забезпечення доказів щодо спірного інциденту («Мустафа Тунча та Фечіре Тунча проти Туреччини» (Mustafa Tunç and Fecire Tunç v. Turkey [GC]), 2015, § 173).

Станом на 2025 рік ЄСПЛ розглянув чотири справи, пов'язані із домашнім насильством, щодо України.

«Левчук проти України» (Levchuk v Ukraine), заява № 17496/19, рішення від 03.09.2020.

Заявниця, Ірина Миколаївна Левчук, громадянка України, мешканка м. Рівне (Україна). Справа стосувалася її скарги на відхилення позову про виселення її колишнього чоловіка, що наражало її та дітей на ризик домашнього насильства. Пані Левчук уклала шлюб з О.Л. в 2006 році. В 2007 році у них народилася трійня, місцева рада надала їм соціальне житло — квартиру. Їхні стосунки погіршились, оскільки О. Л. сильно зловживав спиртними напоями, починав суперечки, переслідував та погрожував їй та дітям, іноді вдаючись до фізичного насильства. Їх шлюб був розірваний в 2015 році і вона отримала опіку над дітьми. Проте О.Л. продовжував мешкати в квартирі. Залякування та насильство продовжувались, що неодноразово змушувало поліцію втручатися. О.Л. був обвинувачений, але ніколи не був притягнений до відповідальності. В 2016 році пані Левчук відкрила провадження відповідно до статті 116 Житлового кодексу, яка передбачала можливість виселення власників соціального житла за систематичну неправомірну поведінку. Заявниця стверджувала, що перед зверненням із позовом про виселення вона протягом багатьох років страждала через сварки, які влаштовував О.Л., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, а також його спалахи насильства, і подала позов лише після того, як попередження та інші заходи, вжиті органами державної влади у відповідь на окремі інциденти, не дали відчутних результатів. Вона стверджувала, що у деяких випадках

під тиском відмовлялася від своїх скарг на О.Л.; органи державної влади не хотіли розслідувати їх і переконували заявницю, що примирення з колишнім чоловіком та закриття справи були в її власних інтересах. В кінцевому підсумку в 2018 році національні суди відхилили позов. Хоча вони й визнали, що О.Л. «повинен змінити своє ставлення», вони не виявили, що неправомірна поведінка була систематичною і вважали, що не існувало підстав для такого крайнього заходу як виселення. В 2019 році, вона відкрила провадження для позбавлення О.Л. батьківських прав стверджуючи, що він не піклується про трійню та не платить аліменти. Розгляд справи тривав на момент звернення до ЄСПЛ. Посилаючись на статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Європейської Конвенції з прав людини пані Левчук скаржилася на відмову виселення її колишнього чоловіка стверджуючи, що суди були надмірно формалістичними у своїх рішеннях і викликали в її колишнього чоловіка почуття безкарності, що піддавало її та її дітей ще більшому ризику психологічного переслідування та нападу.

У даному рішенні ЄСПЛ зауважив, що, відхиляючи позов жінки про виселення колишнього чоловіка, національні суди продемонстрували нездатність провести всебічний аналіз ситуації та оцінити ризик майбутнього психологічного та фізичного насильства щодо заявниці та дітей. Більше того — тривалість судового провадження наражала їх на ризик подальшого насильства. Суд зазначив, що *якщо особа висуває небезпідставну скаргу щодо повторюваних актів домашнього насильства над нею чи інших видів знущання, якими б незначними не були окремі епізоди, національні органи влади зобов'язані оцінити ситуацію загалом, у тому числі й загрозу продовження аналогічних подій*. Серед іншого, ця оцінка має належним чином враховувати особливу вразливість потерпілих, які часто емоційно, економічно чи іншим чином залежать від своїх нападників, а також психологічний ефект, який може мати загроза повторного знущання, залякування та

насильства на повсякденне життя потерпілого. Якщо встановлено, що конкретна особа була постійним об'єктом знущань, і є вірогідність продовження жорстокого поводження, окрім реагування на конкретні інциденти, органи державної влади повинні вжити належні заходи загального характеру для протидії основній проблемі та запобіганню майбутньому жорстокому поводженню. У цій справі заявниця надала достовірні твердження, що протягом тривалого періоду часу вона зазнавала фізичного насильства, залякування та отримувала погрози від колишнього чоловіка, з яким спільно проживає у квартирі. Ці події вплинули на її фізичну та моральну недоторканість, і тому вони стосуються сфери приватного життя у розумінні статті 8 Конвенції. Так само ці події вплинули на її право на користування житлом, захищеним від насильства, яке також передбачене статтею 8 Конвенції.

Суд також зазначив, що втручання національних органів влади в особисті права, передбачені статтею 8 Конвенції, може бути необхідним для захисту здоров'я та прав інших, крім того, *у справах про домашнє насильство права нападників не можуть переважити права потерпілих, зокрема, на фізичну та психічну недоторканість*.

ЄСПЛ констатував, що така відповідь судів на позов заявниці про виселення її колишнього чоловіка не відповідає позитивному зобов'язанню держави забезпечити ефективний захист заявниці від домашнього насильства, що є порушенням статті 8 Конвенції, та присудив 4,5 тис. євро компенсації завданої моральної шкоди.

«Івашків проти України» (Ivashkiv v Ukraine) заява № 59670/14, рішення від 22.09.2022

У період з 2007 року до 2013 року колишній чоловік заявниці І.В. п'ять разів наносив їй тілесні ушкодження, які були задокументовані та кваліфіковані як легкі у відповідних актах судово-медичних досліджень. Працівники міліції та прокуратура неодноразово відмовляли у порушенні кримінальної справи у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення. 11 травня

2011 року Шевченківський районний суд міста Львова (далі — районний суд) порушив кримінальну справу за скаргою заявниці, у якій вона стверджувала, що протягом багатьох років її колишній чоловік вчиняв щодо неї протиправні дії, наприклад, наносив їй тілесні ушкодження, знущався над нею та висловлювався нецензурною лайкою, а її численні скарги до міліції були безрезультатними. 27 червня 2012 року районний суд визнав колишнього чоловіка заявниці винним у нанесенні їй легких тілесних ушкоджень та обрав йому покарання у виді громадських робіт, проте згідно із Законом України «Про амністію в 2011 році» звільнив його від відбування покарання. Після ухвалення вироку у кримінальній справі заявниця подала цивільний позов проти колишнього чоловіка про відшкодування моральної шкоди. 08 серпня 2013 року районний суд присудив заявниці 5 000 гривень в якості відшкодування моральної шкоди. 17 грудня 2013 року апеляційний суд зменшив суму відшкодування до 2 000 гривень, встановивши, що заявниця спровокувала колишнього чоловіка своїми діями. 05 лютого 2014 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відмовив у відкритті касаційного провадження. До ЄСПЛ заявниця скаржилася за статтею 3 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що розслідування тривалого жорстокого поводження з нею було неефективним і вирок у кримінальній справі від 27 червня 2012 року не міг вважатися належним реагуванням державних органів, оскільки не зміг запобігти вчиненню подальших порушень; статтею 14 Конвенції та Протоколу № 12 до Конвенції у поєднанні зі статтями 3 та 8 Конвенції, що сума відшкодування у її цивільній справі була неналежною, а національні суди дискримінували її за ознакою статі, обвинувативши в провокації колишнього чоловіка.

ЄСПЛ зазначив стосовно обов'язку держави запобігати відомому їй ризику жорстокого поводження, що *заявниця повідомляла про жорстоке поводження працівникам міліції, які відмовляли*

у порушенні кримінальної справи за більшістю її скарг. Стосовно зобов'язання провести ефективне розслідування тверджень заявниці про жорстоке поводження ЄСПЛ зазначив, що *працівники міліції допитали І.В. стосовно його версії подій, і він послідовно заперечував побиття заявниці, та/або пояснював, що у неї дуже чутлива шкіра і будь-який дотик залишав по собі слід; вони також допитали сусідів, які стверджували, що не чули шуму*. Ці показання стали підставою для відмови у порушенні справи або рішення про закриття кримінальної справи, незважаючи на акти судово-медичних досліджень з описом тілесних ушкоджень заявниці, серед яких були перелом кісток носа, струс головного мозку, розтягнення зв'язок шиї, синці на обличчі, руках, ногах і тулубі, садна, сліди подряпин і висмикнуте волосся. ЄСПЛ наголосив, що *в контексті домашнього насильства органи державної влади завжди повинні добросовісно намагатись з'ясувати, що трапилось, і не покладатися на поспішні або необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи*.

З огляду на те, що *працівники міліції не провели серйозного та ретельного розслідування скарг заявниці* на жорстоке поводження, ЄСПЛ дійшов висновку, що держава не виконала свого обов'язку стосовно проведення ефективного розслідування жорстокого поводження, якого зазнала заявниця, та констатував порушення статті 3 Конвенції. Щодо скарги заявниці за статтею 14 Конвенції ЄСПЛ зазначив, що апеляційний суд de facto *обвинуватив заявницю, у тому, що її побив чоловік, і це відображає дискримінаційне ставлення до неї як до жінки, та вказує на існуюче в судовій системі упередження*. ЄСПЛ констатував порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції, однак не присудив компенсації, враховуючи, що заявниця не зазначила про неї в заяві.

«М.М. та З.М. проти України» (M.M. and Z.M. v Ukraine) заява № 4669/20, рішення від 03.11.2022

Заявники, мати та її син, стверджували, що стали потерпілими від низки випадків домашнього насильства,

і скаржилися на те, що органи державної влади, як стверджувалося, не вжили заходів для їхнього захисту, як вимагається статтями 3, 8 та 13 Конвенції. Вони також скаржилися за статтями 6, 8 і 13 Конвенції на спосіб розгляду судами заяви першої заявниці про забезпечення позову під час провадження щодо опіки над дітьми.

Перша заявниця та її цивільний чоловік, розійшлися в березні 2017 року. Після розлучення їхні сини переважно проживали з першою заявницею. Цивільний чоловік намагався змусити її відновити їхні стосунки та поводився агресивно з нею та їхніми синами. Зокрема, близько десяти разів у період з липня 2017 року по вересень 2018 року він, як стверджувалося, приходив додому до заявниці, кричав і нецензурно обзивав її, хапав за горло, погрожував побити чи вбити її та підпалити її квартиру, забрав одного із синів без її згоди й відмовлявся повернути його протягом близько чотирьох місяців, а також намагався «викрасти» їхнього другого сина. *Заявниця негайно повідомила про відповідні події працівників поліції та надала їм письмові показання кількох осіб, які, як стверджувалося, були свідками деяких випадків. Працівники поліції не вбачали підстав для розслідування її тверджень, зазначаючи, у більшості випадків, що вони не змогли знайти та допитати чоловіка, і що вона мала скористатися цивільно-правовими засобами юридичного захисту для вирішення суперечок, які вона мала з ним щодо виховання дітей*.

06 та 12 лютого 2019 року заявниця подала до поліції ще дві заяви про вчинення кримінального правопорушення з проханням порушити кримінальну справу у зв'язку з вказаними випадками за статтею 126-1 Кримінального кодексу України. У своїх заявах вона вказала імена та контактні дані ймовірних свідків відповідних подій. 12 березня 2019 року *працівники поліції вирішили не порушувати кримінальну справу* за заявою про вчинення кримінального правопорушення від 12 лютого 2019 року. 26 квітня 2019 року

районний суд залишив без задоволення скаргу заявниці на це рішення як подану поза встановленим строком. За заявою заявниці від 06 лютого 2019 року *працівники поліції порушили кримінальне провадження 14 червня 2019 року відповідно до ухвали районного суду, постановленої за її скаргою на бездіяльність працівників поліції*. 18 липня 2019 року працівники поліції допитали її та 27 грудня 2019 року закрили кримінальне провадження, вказавши, що *відомостей про притягнення чоловіка «до адміністративної відповідальності» за фактами домашнього насильства не було, а тому були відсутні докази «систематичних» дій, заборонених статтею 126-1 КК України*. У постанові від 27 грудня 2019 року також було зазначено, що перша заявниця не відреагувала на виклики до поліції для її направлення на медичний огляд, і тому не вдалося отримати відомості про її психологічний стан. Згідно з твердженнями першої заявниці вона не отримувала викликів з поліції. 18 лютого 2020 року *прокуратура скасувала постанову поліції* від 27 грудня 2019 року, головним чином, у зв'язку з тим, що *працівники поліції не розшукали та не допитали чоловіка і свідків, а також не призначили комплексну психолого-психіатричну експертизу першої заявниці*. Працівникам поліції було надано вказівку провести подальше розслідування справи. 06 серпня 2020 року *поліція знову закрила кримінальне провадження, зазначивши, що ймовірну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, не вдалося знайти*, а дванадцятимісячний строк, протягом якого їй мали офіційно повідомити про підозру у вчиненні злочину, минув. У період з червня по жовтень 2019 року, до закриття кримінального провадження, заявниця надіслала декілька листів до поліції з клопотанням пришвидшити розслідування та повідомити її про будь-які зміни, але відповіді не отримала.

Тим часом у травні 2018 року заявниця подала цивільний позов до районного суду, вимагаючи визначити місце проживання сина з нею, і цей позов був задоволений рішенням від 30 липня 2020 року, яке не оскаржувалося. У ході цього провадження

13 липня 2018 року *суд вирішив шляхом застосування заходу забезпечення позову повернути сина, який на той момент перебував у чоловіка, заявниці до завершення розгляду спору*. 05 вересня 2018 року ухвалу було виконано, а 19 червня 2019 року її скасував апеляційний суд, хоча другий син продовжував проживати з першою заявницею.

ЄСПЛ розглянув скаргу виключно на підставі статті 8 Конвенції, оскільки матеріали, наявні у Суду, не містили медичних доказів того, що заявники зазнали фізичного насильства. Також були відсутні достатні матеріали, які б дозволили визначити, чи досяг психологічний вплив необхідного рівня суворості за статтею 3 Конвенції. ЄСПЛ зазначив, що вбачаються обґрунтованими твердження першої заявниці про агресивну поведінку чоловіка щодо неї та сина і можливий негативний вплив цього на їхню моральну цілісність та добробут. Вона детально та послідовно висувала ці твердження у національних органах влади і посилалася на письмові показання декількох осіб, які, як вона стверджувала, були свідками відповідних випадків. ЄСПЛ також вказав, *що органи державної влади не доклали вагомих зусиль, аби знайти та допитати чоловіка у зв'язку зі скаргами заявниці. Вони також не допитали жодного з ймовірних свідків випадків.* Хоча деякі відповідні постанови вказували, що заявниця не співпрацювала з поліцією у зв'язку з її скаргами, *немає доказів надсилання працівниками поліції їй будь-яких викликів, на які вона не відповіла.* Крім того, сторони надали низку документів, які свідчать про те, що декілька разів *заявниця зверталася із запитами про хід відповідного розслідування та просила поліцію провести певні слідчі дії*. Хоча справді, перша заявниця не оскаржила до національних судів всі рішення, пов'язані з її скаргами, вона успішно оскаржила деякі з них, а тому *поліції були дані чіткі вказівки щодо того, як розслідувати цю справу. Однак цих вказівок дотримано не було.* Таким чином, у цій справі не було доведено, що, навіть якби заявниця оскаржила всі рішення, пов'язані з її скаргами на домашнє насильство,

це призвело б до докладання поліцією значних зусиль для розслідування випадків. Крім того, ЄСПЛ повторив, що *через особливо вразливе становище потерпілих від домашнього насильства, нормативно-правова база повинна дозволяти органам державної влади розслідувати випадки домашнього насильства за власною ініціативою як предмет суспільного інтересу. Таким чином, неподання заявником скарги або подальша відмова від заяви про вчинення кримінального правопорушення не повинні перешкоджати органам державної влади розпочати або продовжити кримінальне провадження щодо стверджуваного кривдника.*

З огляду на вищезазначене, ЄСПЛ зазначив, що органи державної влади не змогли належним чином відреагувати на стверджувані випадки домашнього насильства щодо заявників і не оцінили їхню ситуацію у цілому, у тому числі можливий ризик повторення подібних випадків. Отже, було порушено статтю 8 Конвенції у зв'язку з цим. Суд присудив заявницям 4,5 тисяч євро спільно за моральну шкоду, а також першій заявниці — 4 тис. 24 євро в якості компенсації судових та інших витрат.

«Білявська проти України» (Bilyavska v. Ukraine) заява № 84568/17, рішення від 27.03.2025

Заявниця народилася у 1948 році та проживає у м. Києві. У 1997 році заявниця успадкувала від своєї покійної матері будинок у місті Буча Київської області. У 2004 році вона дозволила своїм доньці та сину переїхати до будинку в м. Буча разом з їхніми чоловіками/дружинами та малолітніми дітьми. Заявниця стверджувала, що це був тимчасовий захід, доки її син та донька не «вирішать питання про придбання власного житла». Проте спільне проживання з моменту її переїзду до будинку у 2010 році виявилося складним. Відбувалися постійні сварки; її діти виділили їй невелику кімнату площею 9 кв. м і не дозволяли їй вільно пересуватися будинком або вільно користуватися кухнею чи ванною кімнатою. Вони, як стверджувалося, без

дозволу здійснили перепланування будинку та території навколо нього і встановили замки на всіх дверях.

У період з 2010 по 2016 роки заявниця подала загалом *дванадцять скарг до місцевого відділу міліції, стверджуючи про порушення її прав її дітьми та їхніми сім'ями*. Вбачається, що вона скаржилася, головним чином, на те, що вони перешкоджали їй увійти до будинку, зокрема шляхом зміни замків, а також на те, що вони погрожували їй. *Працівники міліції не порушували кримінального провадження за цими скаргами у зв'язку з відсутністю ознак кримінального правопорушення, але, як вбачається з наявних документів, вони винесли «попередження» доньці та сину заявниці та їхнім чоловікам/дружинам*. У вересні 2015 року, після чергової скарги заявниці, щодо доньки та сина заявниці *було складено протоколи про адміністративне правопорушення за домашнє насильство* (стаття 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Сторони не надали копій відповідних документів, але з інших наявних матеріалів вбачається, що відповідне *провадження у справі про адміністративне правопорушення було закрито у зв'язку з відсутністю ознак правопорушення*. Згідно з твердженнями заявниці її скарги до поліції, подані у 2019 та 2020 роках, були безрезультатними.

У березні 2016 року заявниця ініціювала провадження проти своєї доньки, сина і їхніх чоловіків/дружин, вимагаючи їхнього виселення з будинку та зобов'язання їх переїхати до квартири у м. Києві. Заявниця також стверджувала, що більше не мала родинних відносин зі своїми дітьми та їхніми сім'ями. У зв'язку з цим вона посилалася на постанову поліції про закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення стосовно її доньки та сина, стверджуючи, що саме через це — відсутність сімейного життя — у цих справах не було встановлено жодного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством. 06 червня 2016 року міський суд відмовив у задоволенні позову заявниці. Рішення суду першої інстанції було залишено без змін

апеляційним судом. *Суди дійшли висновку, що заявниця не змогла довести «систематичність» стверджуваних дій або застосування та безрезультатність будь-яких заходів попередження чи інших заходів громадського впливу.* У грудні 2020 року заявниця подала ще один позов проти свого сина, доньки та їхніх сімей. Вона посилалася на статтю 391 Цивільного кодексу України щодо усунення перешкод у користуванні майном. На момент подачі заяви в ЄСПЛ справа перебувала на розгляді в місцевому суді.

ЄСПЛ зазначив, що *житло зазвичай є місцем, де особа повинна почуватися в безпеці та захищеною від небажаної уваги та втручань. Це стосується не лише фізичних втручань, таких як проникнення без дозволу, а й різних порушень, таких як шум або запахи та інші форми втручання, які перешкоджають спокійному, вільному користуванню зручностями їхнього житла.* Спільне проживання у власному житлі з непроханими особами створює дуже значні наслідки для приватного життя особи та інших інтересів, захищених статтею 8 Конвенції. ЄСПЛ зазначив, що розгляд справи заявниці на національному рівні не забезпечив ефективного та справедливого вирішення відповідного спору, а також що *під час провадження на національному рівні суди не врахували вразливість заявниці — літньої жінки, яка намагалася повернути доступ до свого житла*. ЄСПЛ підкреслив що, вирішивши застосувати положення Житлового кодексу, а саме статтю 116, *національні суди виходили з того, що для виселення мали бути виконані одночасно дві умови: систематичне порушення правил спільного проживання та застосування запобіжних або інших заходів, які виявилися неефективними*. У зв'язку з цим суди послалися на скарги заявника до поліції та невдалі провадження про адміністративне правопорушення, але встановили, що заявник не довів, що обставини відповідають вищезазначеним умовам для виселення. ЄСПЛ звернув увагу, що відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду 1985 року *«систематичне» може означати навіть «повторне» порушення — тобто у двох випадках — правил спільного проживання*, і що різні

форми превентивних заходів та заходи, що передбачають громадський тиск, можуть бути враховані під час розгляду цієї категорії справ. *Хоча національні суди посилалися на цю Постанову у своїх рішеннях, з наданого ними обґрунтування незрозуміло, чому численні скарги заявника до поліції не можуть розглядатися як ознака «систематичного» порушення*. Так само *немає пояснення, чому попередження, видані поліцією, не можуть вважатися доказом застосування превентивних чи інших заходів, або чому сам факт того, що провадження про адміністративне правопорушення зрештою було розпочато — навіть якщо пізніше було припинено — не може розглядатися як доказ того, що ці превентивні заходи були неефективними. За відсутності навіть лаконічного обґрунтування вищезазначених пунктів вони видаються явно необґрунтованими*.

ЄСПЛ постановив, що було порушено статтю 8 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу до Конвенції та присудив компенсувати заявниці 5,9 тисяч євро в якості відшкодування моральної шкоди та 2,6 тисячі євро судових та інших витрат.

З коротким описом тематичних рішень ЄСПЛ щодо інших країн можна ознайомитись у Додатку 2.

Закордонний досвід запобігання та протидії домашньому насильству

У країнах, які ратифікували Стамбульську конвенцію, національні системи запобігання та протидії домашньому насильству мають багато спільних рис, зокрема розгалужена система суб'єктів, уповноважених на здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, наявність заборонних та охоронних ордерів (еквівалент українських термінового заборонного та обмежувального приписів), національні «гарячі лінії» тощо. Водночас, в ряді країн є особливості, які відрізняються від досвіду нашої країни, та заслуговують на увагу.

По-перше, в більшості країн всі прояви домашнього насильства криміналізовані, тобто їх вчинення тягне настання виключно

кримінальної відповідальності. Адміністративна відповідальність як інститут взагалі відсутня. Саме тому поліція зобов'язана реагувати на випадки домашнього насильства незалежно від позиції потерпілої особи.

По-друге, все більше країн (Іспанія, Румунія, Грузія, Австрія тощо) впроваджують такий засіб контролю за поведінкою кривдників, щодо яких застосовано обмеження у вигляді наближення до постраждалої особи, як електронні браслети. Якщо кривдник наближається до постраждалої особи ближче, ніж дозволено, поліція отримує сигнал та негайно реагує. Водночас постраждалі особи отримують спеціальні електронні пристрої для постраждалих осіб, які надсилають інформацію про наближення кривдника та дають можливість вжити заходів для забезпечення особистої безпеки.

У США функціонує мережа сімейних судів, які розглядають виключно сімейні справи, в тому числі пов'язані з домашнім насильством.

У Польщі діє так звана система «Блакитної картки», яка має на меті покращити співпрацю між різними суб'єктами, що займаються допомогою постраждалим від домашнього насильства особам. Вона охоплює всі дії, що здійснюються соціальними службами, місцевими комітетами, поліцією, неурядовими організаціями, закладами освіти та охорони здоров'я у зв'язку з обґрунтованою підозрою щодо інциденту домашнього насильства.

У Великій Британії існує так званий «Закон Клер» або схема розкриття інформації про домашнє насильство — правовий інструмент, що дозволяє громадянам дізнатися в поліції про кримінальне минуле свого партнера, якщо є підозри щодо насильницької поведінки. Він створений для запобігання домашньому насильству та захисту від потенційних злочинців. Закон названо на честь Клер Вуд, яку у 2009 році вбив співмешканець у Великій Британії, що мав історію насильства, про яку вона не знала. Будь-яка людина може подати запит у поліцію («право бути поінформованим») або поліція

може сама проявити ініціативу («право знати»), якщо вважає, що особі загрожує небезпека від партнера. Поліція перевіряє інформацію і, якщо вона несе ризик, розкриває її особі для вжиття заходів безпеки.

2. Національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству складається із загальних та спеціальних нормативно-правових актів.

Загальні — не присвячені в цілому питанням запобігання та протидії домашньому насильству. Водночас, суб'єкти використовують їх положення під час виконання своїх функцій у цих сферах діяльності. *Наприклад*, у разі вирішення питання про тимчасове влаштування постраждалої від домашнього насильства дитини, слід керуватись положеннями Постанови Кабінету Міністрів України № 866 від 24 вересня 2008 року, а у разі звернення до суду для отримання обмежувального припису стосовно кривдника — Глави 13 Цивільного процесуального кодексу України.

Провідне місце в системі загальних нормативно-правових актів займає *Конституція України*, в якій закріплюються права та свободи людини і громадянина, дотримання яких має важливе значення для запобігання та протидії насильства, зокрема право на життя, повагу гідності, свободу та особисту недоторканність.

До загальних нормативно-правових актів можна віднести такі *Закони України*:

- *Про соціальні послуги*, в якому визначені основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг.
- *Про охорону дитинства*, стаття 10 якого присвячена праву на захист дітей від усіх форм насильства, зокрема і домашнього.

- *Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю*, в якому закріплено, що до основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю відноситься зокрема і здійснення соціально-профілактичної роботи та реабілітаційних заходів для відновлення соціальних функцій, психологічного і фізичного стану дітей та молоді, які зазнали насильства, зокрема домашнього.
- *Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні*, в якому визначено організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації.
- *Про Національну поліцію*, в пункті 18 частини 1 статті 23 якого зазначено, що поліція уживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству.
- *Про прокуратуру*, в якому серед функцій прокуратури закріплено нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, в тому числі і у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.
- *Про судоустрій і статус суддів*, яким визначено засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні.
- *Про безоплатну правничу допомогу*, згідно з яким особи, які постраждали від домашнього насильства, мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, зокрема надання таких видів правових послуг: захист; здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру.

Постраждалі особи мають право на отримання такої допомоги *не більше шести разів протягом бюджетного року* та не більше ніж за шістьома дорученнями/наказами про надання безоплатної вторинної правничої допомоги, виданими центрами з надання безоплатної вторинної правничої допомоги, одночасно.

- *Про пробацію*, в якому закріплено мету, завдання, підстави, види пробації та правовий статус персоналу органу пробації та суб'єктів пробації.
- *Про освіту*, в якому наголошено на створенні у закладах освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства.
- *Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей*, в якому визначено правові основи діяльності органів, служб та установ, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед дітей.
- *Кодекс України про адміністративні правопорушення*, в якому передбачено адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства (стаття 173-2), невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце тимчасового перебування у разі винесення такого припису (стаття 173-8), а також право суддів приймати під час розгляду справи про вчинення домашнього насильства рішення про направлення кривдників на програми для осіб, які вчинили домашнє насильство (стаття 39-1).
- *Кримінальний кодекс України*, яким передбачено кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства (стаття 126-1), невиконання обмежувального припису або обмежувальних заходів, а також непроходження програми для осіб, які вчинили домашнє насильство (стаття 390-1), а також визначено як обтяжувальну обставину вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах (пункт 6-1 частини 1 статті 67), а вчинення кримінального правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поводженням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності

системного характеру такого поводження з боку потерпілого як пом'якшувальну обставину (пункт 7 частини 1 статті 66).

- *Сімейний кодекс України*, в якому закріплено зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків подружжя, батьків і дітей тощо. Відповідно до частини 7 статті 150 цього Кодексу забороняються фізичні покарання дитини батьками, застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини.
- *Кримінальний процесуальний кодекс України*, в якому поміж іншим визначено обмежувальні заходи, які суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством (стаття 194), закріплено, що угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативи потерпілого, його представника або законного представника (стаття 469), наголошено, що кримінальне провадження закривається в разі, якщо потерпілий відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством (пункт 7 частини 1 статті 284).
- *Цивільний кодекс України*, в якому визначено особливості правового статусу малолітньої та неповнолітньої особи в питаннях цивільної відповідальності.
- *Цивільний процесуальний кодекс України*, глава 13 якого присвячена питанням розгляду судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

Постанови Кабінету Міністрів України:

- Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова КМУ від 24 вересня 2008 року № 866.

- Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова КМУ від 01 червня 2020 року № 585.
- Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми: Постанова КМУ від 04 червня 2025 року № 658.
- Про затвердження Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми: Постанова КМУ від 19 листопада 2025 року № 1513.

Спеціальні нормативно-правові акти в цілому присвячені питанням запобігання та протидії домашньому насильству.

Серед таких актів основним є *Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»* № 2229-19 від 07.12.2017, в якому на національному рівні врегульовано організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, закріплено визначення форм домашнього насильства, перелік уповноважених суб'єктів та їх повноваження, визначено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, права постраждалих осіб тощо.

Для деталізації окремих положень закону було прийнято ряд підзаконних нормативно-правових актів, які більш детально регулюють конкретне питання, пов'язане з реалізацією норм закону.

Постанови КМУ:

- Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658.
- Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року № 654.
- Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або

насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року № 655.

- Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 20 березня 2019 р. № 234.
- Деякі питання надання послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей: Постанова КМУ від 26 червня 2019 року № 553.
- Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КМУ від 21 серпня 2019 року № 824.

Накази центральних органів виконавчої влади:

- Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654.
- Про затвердження Типової програми для кривдників: Наказ Мінсоцполітики від 01 жовтня 2018 року № 1434.
- Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами: Наказ МОН України від 02 жовтня 2018 року № 1047.
- Про утворення Державної установи «Кол-центр Мінсоцполітики з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»: Наказ Мінсоцполітики від 11 грудня 2018 року № 1852.

- Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги: Наказ МОЗ України від 01 лютого 2019 року № 278.
- Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ МВС України від 25 лютого 2019 року № 124.
- Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180.
- Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Наказ Мінсоцполітики від 03 липня 2019 року № 1037.
- Про затвердження Типової програми для постраждалих осіб: Наказ Мінсоцполітики України від 13 жовтня 2021 року № 587.
- Про затвердження форми направлення особи, яка постраждала від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги: Наказ Міністерства соціальної політики України від 16 листопада 2021 року № 649.
- Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Облік кривдника» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 січня 2023 року № 8.

- Про затвердження пробаційних програм щодо подолання домашнього насильства: Наказ Міністерства юстиції України від 27 червня 2023 року № 2362/5.

Отже, національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству складається з розгалуженої системи нормативно-правових актів різної юридичної сили. «Червоною стрічкою» у всіх документах наголошується на неприпустимості будь-яких форм насильства за будь-яких умов. Водночас, запобіжником декларативності норм права є їх належна реалізація в практичній діяльності органів влади.

3. Основні напрями реалізації державної політики та засади запобігання та протидії домашньому насильству

Основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству закріплені в статті 5 Закону України «Про запобігання та протидії домашньому насильству» та включають:

1) запобігання домашньому насильству;
2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;
4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки.

Тобто державна політика України щодо запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на підходах, на яких побудована Стамбульська конвенція, так званих 4Р (чотири «Пі»): запобігання (***P**revention*), захист (***P**rotection*), кримінальне переслідування (***P**rosecution*) та скоординована політика (*co-ordinated **P**olicies*).

Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків. В Стамбульській конвенції сутність комплексного підходу (Integrated Policies) розкривається через наступні складові: усеосяжна та скоординована політика; фінансові ресурси; залучення неурядових організацій та громадянського суспільства; визначення координуючого органу; збір даних і дослідження. Водночас для всіх суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, пріоритетними мають бути права і потреби постраждалої особи, тобто має застосовуватись підхід, орієнтований на потреби постраждалої особи.

Сутність запобігання (Prevention) розкривається в Стамбульській конвенції через такі складові: підвищення обізнаності; навчання; підготовка спеціалістів; профілактичне втручання та лікувальні програми; участь приватного сектора та засобів масової інформації. Важливо, щоб спеціалісти мали відповідні знання з питань, пов'язаних з домашнім насильством, зокрема щодо: запобігання і виявлення такого насильства; рівності між чоловіками й жінками; потреб і прав постраждалих осіб; важливості недопущення повторної віктимізації постраждалих осіб.

Заходи, ужиті для захисту та підтримки постраждалих осіб, повинні: ґрунтуватись на ґендерному розумінні насильства стосовно жінок і домашнього насильства та зосереджуватись на правах людини та безпеці постраждалих осіб; ґрунтуватись на комплексному підході, який враховує відносини між

постраждалими особами, правопорушниками, дітьми та їхнім соціальним оточенням; бути спрямовані на уникнення повторної віктимізації; бути спрямовані на надання самостійності та економічної незалежності постраждалим від домашнього насильства; дозволяти, де це доречно, щоб різні служби захисту та підтримки розташовувалися в тих самих приміщеннях; ураховувати особливі потреби уразливих осіб, у тому числі постраждалих осіб, та бути доступними для них; передбачати отримання постраждалими особами відповідної та своєчасної інформації про доступні служби підтримки та правові заходи зрозумілою мовою. Надання допомоги постраждалим особам не має залежати від звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному або цивільному провадженні. Про це важливо пам'ятати поліцейським, якщо постраждала особа відмовляється подавати заяву про вчинення щодо неї домашнього насильства. В такому випадку постраждала особа все одно має право на захист та підтримку, тому важливо надати їй відповідну інформацію.

Для притягнення кривдника до відповідальності важливими є такі складові: наявність норм матеріального цивільного, кримінального, адміністративного права, за допомогою яких постраждалим особам забезпечуються належні засоби правового захисту стосовно правопорушника; забезпечення постраждалих осіб належними засобами правового захисту стосовно державних органів, які не виконали свого обов'язку вжити необхідних запобіжних або захисних заходів у межах своїх повноважень; забезпечення права постраждалих осіб на компенсацію від осіб, що вчинили домашнє насильство; забезпечення того, щоб розслідування та судові провадження стосовно домашнього насильства здійснювалися без неналежних затримок і з урахуванням прав постраждалої особи на всіх стадіях провадження. Важливо не допускати низької пріоритетності випадків домашнього насильства, оскільки через це у правопорушників може виникнути відчуття безкарності, а у постраждалих — безпорадності. Тому

важливим є недопущення надмірних зволікань у розслідуванні та розгляді справ за фактом домашнього насильства. При цьому повага до прав постраждалих осіб на цих етапах не менш важлива, ніж забезпечення оперативного розслідування й розгляду справ.

Основні засади запобігання та протидії домашньому насильству закріплені в статті 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Діяльність, спрямована на запобігання та протидію домашньому насильству, ґрунтується на таких засадах:

1) *гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина*, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканість, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правову допомогу, з урахуванням практики ЄСПЛ. При цьому постраждала особа — це особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. Поняття постраждала особа не є процесуальним терміном, тому для гарантування таким особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина не потрібно набувати відповідного процесуального статусу (наприклад — потерпілого). Це означає, що забезпечення прав, передбачених законодавством для постраждалих осіб, не залежить від їх звернення до поліції з метою притягнення кривдника до відповідальності;
2) *належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству*. Кожен випадок, незалежно від його форми чи «тяжкості», має сприйматися серйозно і не залишатися без реагування. Щоб оцінити, чи надала держава в особі уповноважених суб'єктів належну увагу до випадку домашнього насильства та виконала свої позитивні зобов'язання, слід отримати відповіді на питання: чи уповноважені суб'єкти знали / повинні були знати про випадок домашнього насильства; чи уповноважені суб'єкти знали / повинні

були знати про ризик продовження вчинення домашнього насильства у майбутньому; чи було вжито всіх передбачених законом заходів для покарання кривдника; чи було вжито всіх передбачених законом заходів для захисту постраждалої особи;

3) *врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству*. Домашнє насильство по-різному впливає на різні групи людей, зокрема, частіше і більшою мірою страждають жінки та діти. Водночас обов'язковим є дотримання принципу рівності прав і можливостей жінок і чоловіків під час розроблення та реалізації заходів у сфері запобігання і протидії домашньому насильству, щоб забезпечити справедливий і ефективний захист для всіх;
4) *визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства*. Ця засада передбачає усвідомлення того, що домашнє насильство є не приватною справою, а серйозною суспільною проблемою, яка порушує права людини та завдає шкоди як окремим особам, так і суспільству загалом. Вона також означає формування в суспільстві стійкого нетерпимого ставлення до будь-яких проявів насильства, що проявляється в їх засудженні, неприйнятті та активній готовності реагувати, запобігати і протидіяти таким діям;
5) *повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству*. Діяльність

суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству має виключати будь-яке упередження, формалізм чи байдужість. Практично це передбачає уважне вислуховування постраждалої особи та недопущення звинувачення її у вчиненому щодо неї насильстві. Неупереджене ставлення — це таке, яке не має заздалегідь сформованої думки, в даному випадку — стосовно постраждалих осіб. Упередженість може виявлятися у необ'єктивному ставленні до постраждалої особи, яке сформувалося завчасно, а саме до моменту контакту з постраждалою особою. Часто упередженість формується під впливом міфів та стереотипів. *Наприклад*, один із поширених серед фахівців міфів: якщо триває процес розлучення, то постраждала особа вигадує випадок домашнього насильства для отримання переваг у суді, зокрема під час визначення місця проживання спільної дитини. Важливо усвідомлювати, що під час розлучення та після нього домашнє насильство може виникати навіть в тих родинах, в яких його до цього не було. Особи, які знаходься в процесі розлучення, є уразливими щодо домашнього насильства та потребують неупередженого та небайдужого ставлення фахівців. Водночас ця засада вимагає, щоб у центрі всіх рішень і заходів перебувала саме постраждала особа: її безпека, потреби та інтереси мають переважати над іншими міркуваннями (зручністю процедур, інтересами кривдника, формальними аспектами). Це означає обов'язок суб'єктів вживати ефективних заходів для захисту особи, запобігання повторному насильству та мінімізації ризиків для її життя і здоров'я;

6) *конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства*. Будь-яка інформація про постраждалих осіб, а також про осіб, які повідомили про випадки домашнього насильства, підлягає захисту і не може розголошуватися без законних

підстав. Йдеться про персональні дані, обставини справи, місце перебування постраждалих, зміст звернень тощо. На практиці це передбачає обов'язок уповноважених органів і фахівців забезпечувати збереження такої інформації, обмежувати доступ до неї сторонніх осіб, не допускати її поширення, яке може зашкодити постраждалим або створити для них додаткові ризики. Конфіденційність також спрямована на те, щоб люди не боялися звертатися по допомогу та повідомляти про насильство, знаючи, що їхня безпека і приватність будуть захищені;

7) *добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб*. Повнолітня дієздатна постраждала особа має право самостійно вирішувати, чи звертатися по допомогу, яку саме допомогу приймати і в якому обсязі. Жодні заходи підтримки (соціальні, психологічні, правові тощо) не можуть нав'язуватися примусово без її згоди, а фахівці повинні поважати її вибір і автономію, навіть якщо вона відмовляється від певних видів допомоги. Водночас ця засада має виняток: у разі виявлення насильства щодо дітей і недієздатних осіб, а також фактів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків, інформування інших суб'єктів відбувається незалежно від згоди. У таких випадках держава зобов'язана діяти в їхніх найкращих інтересах і забезпечити необхідний захист та підтримку;
8) *врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку*. Різні категорії осіб можуть потребувати різних підходів і додаткових гарантій захисту. На практиці це передбачає адаптацію заходів і послуг до конкретної ситуації: забезпечення доступності допомоги для осіб з інвалідністю, врахування стану здоров'я вагітних

жінок, особливий захист і участь законних представників щодо дітей, додаткову підтримку для осіб похилого віку чи недієздатних осіб. Такий підхід спрямований на те, щоб допомога була не формальною, а реально ефективною і безпечною для кожної постраждалої особи з урахуванням її життєвих обставин. У разі якщо постраждалою особою є дитина, будь-які дії, що вчиняються щодо неї, базуються на принципах: недискримінації, участі, забезпечення найкращих прав дитини, верховенства права, «нульової» толерантності до насильства, гідності. Закон України «Про охорону дитинства» визначає, що дисципліна і порядок у сім'ї, освітніх та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини. *Дитина вправі особисто звернутися до уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів*;

9) *ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації та іншими заінтересованими особами*. Йдеться про обмін інформацією, спільне планування заходів, налагодження чітких алгоритмів реагування та швидке залучення необхідних служб у разі виявлення випадків насильства. Як правило, поліцейські вважають, що їх завдання — це виключно притягнення кривдника до відповідальності. Проте, ефективна відповідь на домашнє насильство вимагає узгоджених дій багатьох різних учасників. Без залучення інших суб'єктів протидії домашньому насильству, без належного рівня взаємодії між ними, знижується вірогідність виходу постраждалої особи із ситуації домашнього насильства. Відповідно домашнє насильство буде циклічно повторюватись, а поліцейські

будуть неодноразово приїжджати на виклики за однією адресою. Результати є кращими, коли суб'єкти об'єднують свої зусилля. Також ця засада передбачає активну співпрацю з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації та іншими зацікавленими сторонами, які можуть надавати допомогу постраждалим, здійснювати просвітницьку діяльність, сприяти ранньому виявленню випадків насильства та формуванню в суспільстві нетерпимого ставлення до нього;

10) *недопустимості обов'язкових альтернативних процесів з вирішення спорів, у тому числі посередництва, примирення, медіації, щодо всіх форм домашнього насильства*.

У випадках домашнього насильства не можна змушувати постраждалу особу до примирення, медіації чи будь-яких інших альтернативних способів врегулювання конфлікту. Це обумовлено тим, що: між сторонами існує нерівність сил (влада / контроль кривдника); є ризик тиску, залякування або повторної віктимізації; насильство — це порушення прав людини, а не «побутовий конфлікт». Навіть якщо альтернативні процедури наявні в громаді, вони можуть застосовуватись виключно добровільно, без будь-якого примусу з боку держави, суду, поліції чи інших суб'єктів. Водночас медіація чи примирення і не можуть бути підставою для уникнення відповідальності кривдником. Контакт із кривдником у межах медіації може посилити травматизацію, створити умови для маніпуляцій, змусити постраждалу особу відмовитися від захисту. Ця засада відповідає підходу, закріпленому в міжнародному праві, зокрема Стамбульській конвенції, де прямо наголошується на забороні обов'язкової медіації у справах про домашнє насильство.

Крім того, заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству повинні здійснюватися без дискримінації за будь-якою ознакою. При цьому звичаї, релігійні переконання, віросповідання,

традиції не можуть розглядатися як виправдання будь-яких форм домашнього насильства, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», або бути підставою для звільнення кривдника від відповідальності.

Питання для самоконтролю

1. Надайте характеристику правовому забезпеченню протидії домашньому насильству на міжнародному рівні.
2. Назвіть основні положення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.
3. Які напрями включає в себе концепція «4Р» та чи знайшла вона своє відображення в національному законодавстві?
4. Що включає в себе національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
5. Зазначте основні нормативно-правові акти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на національному рівні.
6. Які нормативно-правові акти регулюють діяльність суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
7. Назвіть основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. До реалізації яких із них дотичні органи Національної поліції?
8. Охарактеризуйте основні засади, на яких ґрунтується діяльність у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.
9. У чому полягає важливість практики ЄСПЛ у протидії домашньому насильству? Наведіть приклади тематичних рішень ЄСПЛ.
10. У разі якщо постраждалою особою є дитина, на яких принципах базуються будь-які дії, що вчиняються щодо неї?

Тестові завдання

1. Який документ є основним на рівні Ради Європи щодо боротьби з домашнім насильством?

a) Лансаротська конвенція
b) Стамбульська конвенція
c) Римський статут
d) Хартія ЄС

2. Основні позитивні зобов'язання держави згідно з практикою ЄСПЛ включають:

a) обов'язок забезпечити право шляхом впровадження ефективних положень законодавства
b) зобов'язання вживати запобіжних оперативних заходів для захисту особи
c) обов'язок провести ефективне розслідування
d) всі відповіді правильні

3. Який юридичний статус Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами:

a) вона досі не ратифікована Україною
b) вона була ратифікована Україною 20 червня 2022 року
c) вона була підписана Україною 20 червня 2022 року
d) планується її ратифікація у майбутньому

4. Що означає поняття «діти-свідки домашнього насильства» згідно з Пояснювальною доповіддю до Стамбульської конвенції?

a) лише діти, які безпосередньо бачили насильство
b) лише діти, які зазнали насильства
c) в тому числі діти, які чули або пережили наслідки насильства
d) лише діти, які звернулися до поліції

5. Який закон є спеціальним у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

a) «Про охорону дитинства»
b) «Про пробацію»

c) «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
d) «Про судоустрій і статус суддів»

6. Який нормативно-правовий акт регулює порядок винесення обмежувального припису:

a) Цивільний кодекс України
b) Цивільний процесуальний кодекс України
c) Закон України «Про безоплатну правову допомогу»
d) Закон України «Про Національну поліцію»

7. Як між собою співвідносяться поняття «постраждала особа» та «потерпіла особа»:

a) це одне і те ж саме
b) поняття «постраждала особа» включає в себе поняття «потерпіла особа»
c) поняття «потерпіла особа» включає в себе поняття «постраждала особа»
d) поняття «постраждала особа» використовується в рамкам провадження у справах про адміністративні правопорушення, а поняття «потерпіла особа» — в рамках кримінального провадження

8. В яких випадках не вимагається наявність добровільної поінформованої згоди постраждалої особи для інформування інших суб'єктів запобігання та протидію домашньому насильству:

a) у випадках вчинення насильства стосовно дітей.
b) у випадках вчинення насильства стосовно недієздатних осіб
c) у випадках виявлення фактів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків
d) всі відповіді правильні

9. Що відноситься до основних напрямів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

a) запобігання домашньому насильству

b) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством
c) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки
d) всі відповіді правильні

10. Яка засада означає, що кожен випадок домашнього насильства має розглядатися серйозно?

a) конфіденційність
b) належна увага до кожного факту
c) добровільність
d) взаємодія суб'єктів

Використана та рекомендована література

Основні джерела

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочемировська ; за заг. ред. А.Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

2. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству : навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству. Частина 1. Київ, 2020. 188 с.

3. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. / В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

4. Запобігання та протидія домашньому насильству : підручник / О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. Одеса: ОДУВС. 2022. 368 с.

5. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В, Даценко, К.Л. Бугайчук,

Т.М. Малиновська, К.Ю, Шеремет. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.

6. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству : практичний посібник для поліцейських. 3 видання. 2023. 114 с. URL: https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-ukr-web/1680aee3d8.

7. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству : посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова / за заг. ред. А.Б. Благої. К., 2023. 221 с

Нормативно-правові акти та міжнародні документи

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

5. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

7. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text

9. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text

10. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

11. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

12. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text.

13. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text

14. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми : Закон України від 06.06.2024 № 3792-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Text

15. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text

16. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах : Постанова КМУ від 1 червня 2020 року № 585. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#Text

17. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними

снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text

18. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28 липня 2017 року № 650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text

19. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text

20. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text

21. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : Наказ МВС України від 25 лютого 2019 року № 124. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19

22. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19

23. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 357. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text

24. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Облік кривдника»

інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 16 січня 2023 року № 8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0189-23#Text

Додаткові джерела

1. Буряк К.М. Теорія і практика запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08 / К.М. Буряк ; Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2025. 409 с. URL: https://oduvs.edu.ua/uploads/Disertacziya_053044b245.pdf

2. Митник У.М. Кримінально-правова протидія домашньому насильству в окремих країнах Європейського Союзу. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*, 2019. Т. 3. С. 83–87.

3. Напрями та шляхи вдосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству та взаємодії з цього питання з органами державної влади та громадськими організаціями : науково-методичні рекомендації / за заг. ред. В.Г. Дрозд, В.Б. Коби, О.В. Ковальової. Одеса : Департамент забезпечення діяльності Голови Національної поліції України. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 270 с.

4. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К.Б. Левченко, К.В. Павліченко, В.В. Чернєя. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

5. Посібник стосовно звернень до Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок та Спеціального доповідача ООН з питань насильства щодо жінок у справах про гендерно зумовлене насильство. URL: https://ehrac.org.uk/wp-content/uploads/2023/05/EHRAC-UN-CEDAW_SRVAW-Guide-23_UKR_v1.pdf

Розділ 3
СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства та винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника

Проблема домашнього насильства має багатоаспектний характер і потребує системного, комплексного підходу до її подолання. Саме тому національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству передбачає широку систему заходів, які охоплюють як профілактичні інструменти, так і механізми реагування та захисту. Особливе місце серед них займають **спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству**, визначені в статті 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

- терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- обмежувальний припис стосовно кривдника;
- взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству орієнтована не лише на притягнення кривдника до відповідальності. Основний акцент робиться на попередженні

виникнення насильства, мінімізації ризиків його повторення та забезпеченні всебічної підтримки постраждалих осіб. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини й підкреслює важливість проактивної, а не реактивної моделі державної політики.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника визначено наказом МВС України від 01 серпня 2018 року № 654.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника — це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Терміновий заборонний припис виноситься строком **до 10 діб** і може містити **один або декілька заходів**:

1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

При визначенні питання щодо винесення термінового заборонного припису поліцейський повинен оцінити обставини домашнього насильства та визначити, які із зазначених вище заходів

найкраще дають змогу захистити потерпілу особу та є оптимальними в конкретній ситуації. Водночас, якщо домашнє насильство вчинила дитина, яка має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою, терміновий заборонний припис не може містити заходів, пов'язаних із зобов'язанням залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи та заборони на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису **пріоритет надається безпеці постраждалої особи**. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника **незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення**. Тобто Закон надає можливість тимчасового обмеження права користування майном його володільцем. Такий обов'язок кривдника є тимчасовим заходом, не впливає на його право власності та спрямований на досягнення соціально корисної мети — убезпечення постраждалих від загрози їх життю чи здоров'ю. Терміновий заборонний припис стосовно кривдника обмежує його в праві користування майном на законних підставах, а не позбавляє його права власності.

Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати **поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника**, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити (ч. 3 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

У разі **якщо особа**, щодо якої виноситься припис, **не володіє українською мовою**, припис складається за участю перекладача.

Якщо домашнє насильство вчинено кількома особами, працівник уповноваженого підрозділу поліції виносить припис **стосовно кожного кривдника окремо**.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника складається на **бланку**, виготовленому друкарським способом, на якому проставлено відповідні серію та номер. **За наявності технічної можливості** терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься **в електронній формі** з використанням мобільного логістичного пристрою з автоматичним присвоєнням йому відповідних серії та номера, а також із зазначенням відомостей, який інтегрується до електронної картки та роздруковується за допомогою спеціальних технічних пристроїв.

Припис у паперовій формі складається **в одному примірнику з утворенням двох копій через самокопіювальний папір**. Оригінал припису вручається кривднику під підпис, перша копія — постраждалій особі або її представнику, друга копія залишається у працівника уповноваженого підрозділу поліції.

Усі реквізити припису заповнюються державною мовою, розбірливим почерком, чорнилом чорного або синього кольору.

Вимоги до заповнення бланку термінового заборонного припису стосовно кривдника

Назва рядку	Зміст
Тип, назва населеного пункту	➢ тип (місто, село і т.д.) ➢ назва населеного пункту
Посада, найменування уповноваженого підрозділу поліції, звання, прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) працівника, який виніс терміновий заборонний припис стосовно кривдника	➢ посада працівника уповноваженого підрозділу поліції, який виніс припис ➢ найменування уповноваженого підрозділу поліції, у якому він служить ➢ звання ➢ прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) **Увага!** Повністю, без скорочень
Згідно зі статтею 25 закону України «про запобігання та протидію домашньому насильству» та з урахуванням	➢ прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи, яка вчинила домашнє насильство (повністю, без скорочень)

Назва рядку	Зміст
Існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи виніс цей терміновий заборонний припис стосовно»	➢ стать ➢ дата народження ➢ громадянство ➢ місце проживання ➢ місце реєстрації ➢ номер контактного телефону ➢ місце роботи (навчання) ➢ посада
Особу встановлено	➢ назва документа, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство: ✓ паспор ✓ службове посвідчення ✓ пенсійне посвідчення ✓ студентський квиток; ✓ тощо ➢ серія, номер документа, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство ➢ дата видачі документа, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство ➢ назва органу(установи, підприємства, організації), що видав(ла) документ, що посвідчує особу, яка вчинила домашнє насильство
Чи притягався(лася) до адміністративної або кримінальної відповідальності	інформація щодо притягнення особи до ➢ адміністративної відповідальності (впродовж року) або ➢ кримінальної відповідальності
У зв'язку із скоєнням ним (нею) домашнього насильства	➢ форма(и) домашнього насильства та ➢ стислий зміст правопорушення
Стосовно постраждалої особи	➢ прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) постраждалої особи (повністю, без скорочень) з підкресленням ступеня її спорідненості з кривдником відповідно до частин другої, третьої статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому

Назва рядку	Зміст
	насильству», а в разі винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника в електронній формі з використанням мобільного логістичного пристрою ступінь спорідненості з кривдником обирається із запропонованого класифікатора
Заходи термінового заборонного припису стосовно кривдника	захід чи заходи, передбачені частиною другою статті 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою
Терміновий заборонний припис стосовно кривдника винесений строком	строк із зазначенням ➢ кількості діб ➢ часу та дати винесення припису ➢ часу та дати закінчення дії припису **Увага!** Строк дії термінового заборонного припису вимірюється в добах, тому час початку дії припису і час закінчення його дії мають співпадати
Особі, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, роз'яснено положення статті 173-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за невиконання термінового	➢ адреса та номер телефону, інші засоби електронних комунікацій (за наявності) уповноваженого підрозділу поліції, який кривдник повідомляє про місце свого тимчасового перебування ➢ підпис ➢ прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) особи, якій винесено припис

Назва рядку	Зміст
заборонного припису або неповідомлення про місце тимчасового перебування у разі винесення такого припису, зобов'язання повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органу Національної поліції України за місцем учинення домашнього насильства протягом однієї доби з моменту винесення термінового заборонного припису, право оскарження термінового заборонного припису до суду	
Підпис працівника уповноваженого підрозділу поліції, який виніс терміновий заборонний припис стосовно кривдника	➢ підпис ➢ прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) працівника уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України, який виніс припис
Підпис постраждалої особи (її представника) про отримання копії термінового заборонного припису стосовно кривдника	➢ підпис ➢ прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) постраждалої особи (її представника)
Підпис кривдника про отримання термінового заборонного припису стосовно кривдника отримано	➢ підпис ➢ прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) кривдника
Кривдник від підпису відмовився в присутності	➢ підписи ➢ прізвища, імена та по батькові (за наявності) ✓ працівника уповноваженого підрозділу поліції, який виніс припис ✓ постраждалої особи (її представника) ✓ свідка(ів) (у разі наявності)

Не допускаються закреслення чи виправлення відомостей, що заносяться до припису, а також унесення додаткових записів після того, як припис підписано постраждалою особою (її представником), свідком(ами) (за наявності) та кривдником. **У разі допущення порушень при оформленні припису** його заповнений бланк вважається зіпсованим.

Винесені приписи обліковуються **впродовж доби в журналі обліку** термінових заборонних приписів стосовно кривдника та зберігаються у працівника підрозділу превенції уповноваженого підрозділу поліції, який забезпечує організацію роботи із запобігання та протидії домашньому насильству. В уповноважених підрозділах поліції заповнення журналу видачі бланків термінових заборонних приписів стосовно кривдника та видача бланків припису здійснюються посадовою особою, яка за своїми функціональними обов'язками здійснює забезпечення діловодства у справах про адміністративні правопорушення. Бланки зазначених журналів закріплені в Додатках 4 та 5 до Наказу МВС України від 01 серпня 2018 року № 654. Також відповідна інформація вноситься в інформаційну підсистему «Терміновий заборонний припис стосовно кривдника» ІПНП.

Дія термінового заборонного припису **припиняється** у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

У разі відкриття кримінального провадження або оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення з копії припису працівника уповноваженого підрозділу поліції робиться копія, яка **долучається до матеріалів**.

Кривдник, стосовно якого винесено припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, **зобов'язаний**

повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ поліції за місцем учинення домашнього насильства особисто за адресою відповідного підрозділу поліції або телефоном чи іншими засобами електронних комунікацій, зазначеними у приписі, протягом однієї доби з моменту винесення термінового заборонного припису. Повідомлення кривдника до уповноваженого підрозділу поліції про місце свого тимчасового перебування фіксується в журналі реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника, форма якого затверджена у Додатку 3 до Наказу МВС України від 01 серпня 2018 року № 654. Заповнення журналу реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника, здійснюється працівником чергової служби органів (підрозділів) поліції. Неповідомлення особою, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким вона повинна залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, у встановлений законом строк уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування передбачає відповідальність за ч. 1 ст. 173-8 КУпАП.

Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його в адміністративному порядку відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» та/або в судовому порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України. **Оскарження термінового заборонного припису не зупиняє його дію.**

Невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, передбачає **відповідальність за ч. 2 ст. 173-8 КУпАП.**

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника **виноситься у разі** існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи:

– за заявою постраждалої особи;
– за власною ініціативою працівником поліції **за результатами оцінки ризиків**, тобто оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Порядок проведення оцінки вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, з метою визначення ефективних заходів реагування, спрямованих на припинення такого насильства та попередження його повторного вчинення, визначено наказом Мінсоцполітики України та МВС України № 369/180 від 13 березня 2019 року.

Оцінка ризиків — оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Оцінку ризиків поліцейські проводять **за кожним** фактом вчинення домашнього насильства. Після проведення оцінки ризиків поліцейський уповноваженого підрозділу поліції **долучає форму оцінки ризиків** вчинення домашнього насильства **до матеріалів**, зібраних за фактом такого насильства.

Фактори небезпеки/ризику щодо вчинення домашнього насильства визначаються:

– за результатами оцінки дій кривдника, які свідчать про ймовірність настання летальних наслідків у разі вчинення домашнього насильства, і представлені у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства у вигляді питань, які позначає поліцейський за результатами спілкування з постраждалою особою;

– загальної оцінки ситуації вчинення домашнього насильства з метою виявлення вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті такої особи.

У разі наявності декількох постраждалих осіб форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства заповнюється **щодо кожної постраждалої особи окремо**.

Типовою помилкою поліцейських під час визначення рівня небезпеки є неврахування положень п. 6 розділу II спільного наказу Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180, в якому закріплена відповідна шкала.

Таблиця оцінки ризиків вчинення домашнього насильства

Рівні небезпеки	Необхідна кількість відповідей	Додаткові обставини при здійсненні оцінки ризиків
Високий	2 відповіді «так» на запитання № 1–6; ствердні відповіді на запитання № 7–27.	Якщо поліцейський вважає, що постраждала особа перебуває в ситуації, яка може спричинити її смерть або інші тяжкі наслідки, оцінюється як високий рівень небезпеки. У разі високого рівня небезпеки поліцейський уповноваженого підрозділу поліції обов'язково виносить терміновий заборонний припис стосовно кривдника.
	Якщо на всі запитання отримано відповіді «Без відповіді / Невідомо», то поліцейський уповноваженого підрозділу поліції на свій розсуд може оцінити ситуацію, як таку, що має високий рівень небезпеки.	Отримати відповіді на питання неможливо за різних обставин (як приклад, фізичні травми, психологічний стан, втрата свідомості тощо).

Рівні небезпеки	Необхідна кількість відповідей	Додаткові обставини при здійсненні оцінки ризиків
Середній (варіант № 1)	1 відповідь «так» на запитання № 1–6; 7 і більше ствердних відповідей на запитання з № 7–27.	Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники / обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції.
Середній (варіант № 2)	0 відповідей «так» на запитання № 1–6; не менше 14 ствердних відповідей на запитання № 7–27.	Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники / обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції.
Низький	1 відповідь «так» на питання № 1–6; не більше 13 ствердних відповідей на запитання № 7–27.	Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники / обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції.

Оцінка ризиків проводиться за факторами небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства, передбачених у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, **шляхом спілкування / бесіди з постраждалою** від такого насильства особою або її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення

чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи.

Поліцейський з постраждалою заповнює форму оцінки ризиків наодинці. Кривдник повинен перебувати в іншій кімнаті чи приміщенні з напарником. В іншому випадку постраждала особа може не надати важливу інформацію поліцейським через страх помсти з боку кривдника. Інформація, яку вказала постраждала особа, є конфіденційною. Кривдник не має дізнатись її від поліцейського. На оцінку ризиків не повинні впливати дані щодо раси, етнічної приналежності, соціального чи економічного стану.

Усі реквізити форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства поліцейський уповноваженого підрозділу поліції заповнює державною мовою, розбірливим почерком, чорнилом чорного або синього кольору.

У разі високого рівня небезпеки поліцейський уповноваженого підрозділу поліції **обов'язково** виносить терміновий заборонний припис стосовно кривдника. Якщо рівень небезпеки оцінюється як низький або середній, а інші чинники / обставини, що можуть вплинути на рівень небезпеки, відсутні, терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься на розсуд поліцейського уповноваженого підрозділу поліції.

У зв'язку з тим, що кожна окрема ситуація може мати унікальні чинники / обставини, які впливають на рівень небезпеки, однак не передбачені в формі оцінки ризиків, **поліцейський на власний розсуд може оцінити рівень небезпеки як високий**, якщо вважає, що постраждала особа перебуває в потенційно небезпечній ситуації. Про наявність таких чинників / обставин поліцейський уповноваженого підрозділу поліції робить запис у графі «Зауваження поліцейського уповноваженого підрозділу поліції щодо будь-яких інших чинників / обставин, які підвищують / знижують рівень загрози життю та здоров'ю постраждалої особи».

Залежно від визначеного рівня небезпеки, поліцейський приймає рішення щодо необхідності винесення термінового

заборонного припису стосовно кривдника та застосування заходів, передбачених ч. 2 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

2. Обмежувальний припис стосовно кривдника

Одним із дієвих заходів обмеження спілкування кривдника з постраждалою особою, і, відповідно, суттєвого зменшення вірогідності вчинення що до неї домашнього насильства, є обмежувальний припис стосовно кривдника. Обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України), а є тимчасовим заходом попередження вчинення насильства та забезпечення безпеки осіб до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях.

Обмежувальний припис стосовно кривдника — це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Підстави та порядок застосування обмежувального припису визначені в ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та главі 13 Цивільного процесуального кодексу України.

Обмежувальний припис стосовно кривдника виноситься **судом** на строк **від одного до шести місяців** та може бути **продовжений** судом на строк **не більше шести місяців** після закінчення строку, встановленого судовим рішенням. Заява про видачу / продовження обмежувального припису подається до суду за місцем проживання

(перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, — за місцезнаходженням цього закладу.

Законом визначено широке **коло осіб, які мають право звернутися до суду з заявою про видачу обмежувального припису** стосовно кривдника:

1) постраждала особа або її представник;
2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини — батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;
3) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи — опікун, орган опіки та піклування.

У заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено:

1) найменування суду, до якого подається заява;
2) ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) заявника та заінтересованої особи, їх місце проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, процесуальне становище особи, яка подає заяву, із зазначенням її імені (прізвища, імені та по батькові), місця проживання чи перебування, поштового індексу, відомих номерів засобів зв'язку та адреси електронної пошти, а також ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) дитини або недієздатної особи, в інтересах якої подається заява, місце її проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, якщо такі відомі;
3) обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності). У разі неможливості надати докази, до заяви може бути додано клопотання про їх витребування.

Судові витрати, пов'язані з розглядом справи про видачу обмежувального припису, відносяться на рахунок держави, тобто **судовий збір постраждалою особою не сплачується.**

Справа про видачу обмежувального припису розглядається судом за участю заявника та заінтересованих осіб. У разі якщо участь заявника становить загрозу подальшого насильства для нього, справа може розглядатися без його участі. Неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб не перешкоджає розгляду справи про видачу обмежувального припису.

Суд розглядає справу про видачу обмежувального припису **не пізніше 72 годин** після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду.

Розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд ухвалює рішення про задоволення / часткове задоволення заяви або про відмову в її задоволенні.

У разі задоволення / часткового задоволення заяви суд видає обмежувальний припис у вигляді **одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи**, яка вчинила домашнє насильство, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
4) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), **якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису**.

Рішення суду про видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, а його **оскарження не зупиняє його виконання**.

З оглядом практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо видачі обмежувального припису можна ознайомитись за посиланням.

Копії повного рішення суду вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення. Учасникам справи, які не були присутні у судовому засіданні, копія рішення суду надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення негайно, але не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення.

Про видачу або продовження обмежувального припису суд **не пізніше наступного дня** з дня ухвалення рішення **повідомляє уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) заявника** для взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) заявника.

Умисне невиконання обмежувального припису тягне настання кримінальної **відповідальності відповідно до статті 390-1 КК**.

Нерідко трапляються ситуації, коли кривдник відмовляється виконувати заходи тимчасового обмеження його прав або покладені на нього обмежувальним приписом обов'язки, зокрема заборону перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою або усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи. Застосування поліцейських заходів примусу у цьому випадку Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» прямо не передбачено, не дивлячись на наявність підстав для порушення кримінального провадження за ст. 390-1 ККУ. Проте гарантування безпеки постраждалої від домашнього насильства особи є обов'язковим (ст. 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Відповідно, працівнику уповноваженого підрозділу Національної поліції доцільно здійснити оцінку ризиків та на її підставі винести кривднику терміновий заборонний припис із зобов'язанням залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи. Якщо й після цього кривдник відмовляється добровільно його залишити, працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення кривдника з житлового приміщення (ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

3. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника

Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений

законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника затверджений наказом МВС України від 25 лютого 2019 року № 124. «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України». Питання щодо здійснення профілактичного обліку дітей-кривдників врегульовано в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044.

Профілактичний облік кривдника — це здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Працівники, уповноважені на здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, **протягом доби** формують матеріали за фактами вчинення домашнього насильства та інформують про це керівника уповноваженого підрозділу поліції для поставлення кривдника на профілактичний облік із наданням копій таких матеріалів. Керівник територіального (відокремленого) уповноваженого підрозділу поліції за результатами розгляду матеріалів приймає рішення про поставлення кривдника на профілактичний облік.

Працівник уповноваженого підрозділу поліції, відповідальний за організацію роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку, вносить відомості про кривдника **до журналу** реєстрації осіб, які перебувають на профілактичному обліку за

вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі (форма журналу закріплена у додатку до наказу МВС України від 25 лютого 2019 року № 124), який ведеться в електронному вигляді, а в разі відсутності такої можливості — у друкованому вигляді. Крім того, відомості про взяття кривдника на профілактичний облік протягом доби вносяться до інформаційної підсистеми «Облік кривдника» ІПНП.

Підстава поставлення кривдника на профілактичний облік	**Строк ведення профілактичного обліку кривдника**	**Підстава для зняття кривдника з профілактичного обліку**
складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП	упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства у випадку, коли обмежувальний припис стосовно кривдника судом не виносився	відсутність повторних випадків вчинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік
		закриття справи про адміністративне правопорушення стосовно кривдника
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції	упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства у випадку, коли обмежувальний припис стосовно кривдника судом не виносився	відсутність повторних випадків вчинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік

Підстава поставлення кривдника на профілактичний облік	**Строк ведення профілактичного обліку кривдника**	**Підстава для зняття кривдника з профілактичного обліку**
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
отримання уповноваженим підрозділом поліції в установленому законом порядку інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику	відповідно до строків дії заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника	закінчення строку дії обмежувального припису стосовно кривдника
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
продовження обмежувального припису	встановлений судом строк	закінчення строку дії обмежувального припису стосовно кривдника
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП	упродовж одного року з дня накладення судом адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства	відсутність повторних випадків учинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть

Підстава поставлення кривдника на профілактичний облік	**Строк ведення профілактичного обліку кривдника**	**Підстава для зняття кривдника з профілактичного обліку**
унесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинення кривдником кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством	до набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у виді позбавлення/обмеження волі за вчинення кривдником кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством	закриття кримінального провадження стосовно кривдника щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством
		набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у виді позбавлення/обмеження волі за кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством
	упродовж одного року після відбуття покарання кривдником, засудженим за вчинення кримінального проступку, пов'язаного з домашнім насильством	сплив одного року з дня відбуття покарання кривдником, засудженим за вчинення кримінального проступку, пов'язаного з домашнім насильством
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть
повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством	до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством	погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством
		рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть

Строк зберігання відомостей про кривдника, який перебуває на профілактичному обліку, становить три роки з дня зняття його з такого обліку, після чого відомості про нього та постраждалу особу автоматично знеособлюються. Знеособлені відомості в подальшому використовуються в статистичних та наукових цілях.

У разі зміни кривдником місця проживання / перебування уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку особа, яка вчинила домашнє насильство, інформує уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого проживатиме кривдник, із зазначенням його місця проживання / перебування. Уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого вирішив проживати кривдник, після підтвердження факту прибуття особи, яка вчинила домашнє насильство, за цією адресою протягом трьох діб інформує про це уповноважений підрозділ поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку кривдник, та вносить відповідні корективи до системи ІПНП.

Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом поліції, на території обслуговування якого перебуває на профілактичному обліку кривдник.

Забороняється зняття з профілактичного обліку кривдника, який змінив місце проживання / перебування, без отримання підтвердження з відповідного уповноваженого підрозділу поліції про взяття кривдника на такий облік за новим місцем проживання / перебування.

Профілактична робота уповноваженого підрозділу поліції спрямована на:

- контроль за поведінкою кривдника за місцем проживання / перебування та проведення з ним профілактичної роботи з метою недопущення скоєння повторних випадків домашнього насильства;
- контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього

обов'язків шляхом щотижневого спілкування з кривдником, а у разі необхідності з постраждалою особою за місцем проживання / перебування, навчання та/або місцем роботи, іншими місцями, які часто відвідують ці особи.

Під час планування часу проведення заходів індивідуальної профілактики з кривдниками слід брати до уваги можливе відвідання ними програм для кривдників, а також проведення з ними роботи органами пробації.

Організація взяття на **профілактичний облік дитини-кривдника та проведення з нею профілактичної роботи** в органах Національної поліції України здійснюються працівниками підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044. З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейський підрозділу ювенальної превенції заводить обліково-профілактичну справу та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми, що входить до єдиної інформаційної системи МВС.

Щодо дитини-кривдника працівниками підрозділів ювенальної превенції проводиться **профілактична робота**, яка включає:

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць;
- проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;
- складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;

- відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;
- вжиття інших профілактичних заходів, передбачених законодавством України.

У разі **зміни** дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, **місця фактичного проживання** поліцейський ювенальної превенції повідомляє про це орган поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина. Після одержання відповідної інформації щодо прибуття дитини до нового місця проживання поліцейський ювенальної превенції надсилає до органу поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина, обліково-профілактичну справу для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини.

У разі переїзду дитини за кордон або на тимчасово окуповану територію, якщо з моменту переїзду минув рік, профілактичний облік автоматично припиняється.

Профілактичний облік дітей із заведенням обліково-профілактичної справи триває строком **один рік** з моменту взяття на облік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

- досягнення нею 18-річного віку;
- закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;
- набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;
- рішення суду про визнання дитини в установленому законом порядку померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;
- відсутність випадків вчинення домашнього насильства впродовж року після останнього такого факту;
- обрання стосовно дитини, яка перебуває на обліку, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

За наявності підстав для зняття дитини з профілактичного обліку поліцейський підрозділу ювенальної превенції протягом однієї доби:

- виносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП;
- вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки;
- письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік.

4. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників

Робота з особами, які вчиняють домашнє насильство, є невід'ємною складовою системи протидії цьому явищу.

Програма для кривдника — це комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Підстави та порядок направлення кривдника на проходження програми для кривдників визначені ст. 28 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ст. 39-1 КУпАП,

Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами України, а також наказом Міністерством соціальної політики від 01 жовтня 2018 року № 1434.

Кривдника може бути направлено **судом** на проходження програми для кривдників на **строк від трьох місяців до одного року** у випадках, передбачених законодавством.

Постанова суду про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП, повинна містити обґрунтування необхідності або відсутності необхідності направлення порушника на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство, відповідно до статті 39-1 КУпАП. В ст.39-1 КУпАП зазначається, що у разі вчинення домашнього насильства суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство на проходження програми для таких осіб, передбаченої законом. **Постанова** у справі про адміністративне правопорушення, згідно з якою суд вирішив направити порушника на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство **у триденний строк** з дня набрання нею законної сили **направляється до суб'єкта, який згідно із законом відповідальний за виконання таких програм**.

Також п. 5 ч. 6 ст. 194 КПК встановлено, що в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, направлення на проходження програми для кривдників. Аналогічне положення містить п. 5 ч. 2 ст. 91-1 КК: в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, направлення для проходження програми для кривдників.

Розроблення, організацію та виконання Типової програми для кривдників, її проходження кривдниками забезпечують місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, а в разі необхідності можуть залучати підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, фізичних осіб — підприємців, а також фізичних осіб, які надають соціальні послуги (за їх згодою), відповідно до законодавства.

Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання. Фахівцями, які реалізують програму, можуть бути практичний психолог, психотерапевт, психіатр, які пройшли спеціальну підготовку, перепідготовку або курси підвищення кваліфікації та представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належить питання та запобігання протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програму, належить до повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

У разі **неявки** кривдника для проходження програми для кривдників або **ухилення від проходження** програми **без поважних причин** суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають **протягом трьох робочих** днів письмове **повідомлення** про це уповноваженому підрозділу органів Національної **поліції** України для вжиття заходів — вирішення питання про притягнення до кримінальної **відповідальності за ст. 390-1 КК**. При цьому притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму.

Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано:

- до родичів;
- у сім'ю патронатного вихователя;
- до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування;
- в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

У разі притягнення кривдника, зокрема дитини-кривдника, до кримінальної відповідальності судом на нього може бути покладено обов'язок пройти **пробаційну програму** — програму, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII).

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте правову природу та порядок застосування термінового заборонного припису щодо кривдника.
2. Розкрийте зміст поняття «оцінка ризиків» та визначте випадки, у яких уповноважені органи зобов'язані її проводити.
3. Проаналізуйте особливості застосування термінового заборонного припису стосовно дитини-кривдника.
4. Визначте зобов'язання, що покладаються на кривдника у зв'язку з винесенням щодо нього термінового заборонного припису.
5. Розкрийте сутність та призначення обмежувального припису стосовно кривдника.

6. Охарактеризуйте заходи тимчасового обмеження прав особи, які може містити обмежувальний припис.
7. Проаналізуйте особливості поставлення кривдника на профілактичний облік та організацію профілактичної роботи з ним.
8. Охарактеризуйте порядок і специфіку поставлення на профілактичний облік дитини-кривдника та здійснення з нею профілактичної роботи.
9. Охарактеризуйте порядок проходження кривдниками програм для кривдників.
10. Назвіть юридичні наслідки невиконання термінового заборонного та обмежувального приписів, а також не проходження програми для кривдників.

Тестові завдання

1. Оригінал термінового заборонного припису:

a) вручається кривднику
b) вручається постраждалій особі
c) залишається у поліцейського
d) долучається до матеріалів справи

2. При якому рівні небезпеки за результатами проведеної оцінки ризиків вчинення домашнього насильства винесення термінового заборонного припису є обов'язковим?

a) низький
b) середній
c) високий
d) питання не регламентовано

3. Вкажіть правильну підставу винесення термінового заборонного припису:

a) тільки за вмотивованим рішенням суду
b) за поданням уповноваженого органу прокуратури чи за вмотивованим рішенням суду

c) за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків
d) за заявою сусідів постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником Національної поліції України

4. Терміновий заборонний припис стосовно кривдника виноситься строком до:

a) 3 діб
b) 10 діб
c) 15 діб
d) 1 місяця

5. На який строк видається обмежувальний припис:

a) до одного місяця
b) до трьох місяців
c) від одного до шести місяців
d) від одного місяця до одного року

6. Що не є підставою для поставлення кривдника на профілактичний облік:

a) складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУПАП
b) терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції
c) відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства
d) заповнена форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства

7. Терміновий заборонний припис складається на:

a) спеціальному бланку, на якому не проставлено відповідні серію та номер
b) аркуші паперу, пишеться від руки
c) спеціальному бланку, на якому проставлено відповідні серію та номер
d) виноситься усно

8. В якому документі вказується адреса та номер телефону, інші засоби електронних комунікацій (за наявності) уповноваженого підрозділу поліції, який кривдник має повідомити про місце свого тимчасового перебування у разі винесення йому термінового заборонного припису?

a) форма оцінки ризиків
b) постанова про адміністративне правопорушення
c) протокол про адміністративне правопорушення
d) терміновий заборонний припис стосовно кривдника

9. Якщо від домашнього насильства постраждало декілька осіб, працівник уповноваженого підрозділу поліції виносить терміновий заборонний припис кривднику:

a) щодо кожної постраждалої особи окремо
b) щодо всіх постраждалих осіб один
c) щодо повнолітньої постраждалої, в який вписуються постраждалі діти
d) це питання не регламентовано

10. Припис підписується працівником уповноваженого підрозділу поліції, який його виніс, постраждалою особою (її представником)і кривдником власноруч:

a) на оригіналі
b) на копії
c) на оригіналі та кожній з копій
d) це питання не регламентовано

Використана та рекомендована література

Основні джерела

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочемировська ; за заг. ред. А.Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

2. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству: Частина 1. Київ, 2020. 188 с.

3. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. / В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

4. Запобігання та протидія домашньому насильству : підручник / О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. Одеса: ОДУВС. 2022. 368 с.

5. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В, Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.

6. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству : практичний посібник для поліцейських. 3 видання. 2023. 114 с. URL: https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-ukr-web/1680aee3d8

7. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству : посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова / за заг. ред. А.Б. Благої. Київ, 2023. 221 с. URL: https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb5b2aa9-6169-4d68-b35c-b931367ddb92/content

Нормативно-правові акти

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

2. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text

5. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text

6. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text

7. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : Наказ МВС України від 25 лютого 2019 року № 124. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19

8. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19

Додаткові джерела

1. Берендєєва А.І., Томіна В.Ю. Стан реалізації програми для кривдників як спеціального заходу щодо протидії домашньому насильству: проблеми правозастосування. *Право і суспільство*. 2022. № 1. С. 119–125.

2. Берендєєва А.І., Томіна В.Ю. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників у контексті боротьби

з домашнім насильством в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 171–174.

3. Ковальова О.В., Дубенко О.М. Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству: сучасні виклики та напрями їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2020. С. 163–167.

4. Напрями та шляхи вдосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству та взаємодії з цього питання з органами державної влади та громадськими організаціями : науково-методичні рекомендації / за заг. ред. В.Г. Дрозд, В.Б. Коби, О.В. Ковальової. Одеса : Департамент забезпечення діяльності Голови Національної поліції України. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 270 с.

5. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К.Б. Левченко, К.В. Павліченко, В.В. Чернєя. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

6. Стандарти й методика оцінки ризиків для різних зацікавлених сторін в Україні: подальші кроки реалізації міжнародних стандартів щодо гарантування безпеки постраждалих від насильства стосовно жінок та домашнього насильства. Аналітичний звіт. 2020. URL: https://rm.coe.int/ukr-risk-assessment-final/16809eefb4.

Розділ 4
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

1. Види відповідальності за правопорушення, пов'язані з домашнім насильством

Свобода від насильства — основне право людини. Домашнє насильство — одне із найпоширеніших правопорушень, які вчиняються щодня. Водночас соціальний тиск такий сильний, що багато постраждалих сприймають насильство як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього.

Національне законодавство передбачає настання таких видів юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства:

- ✓ кримінальної;
- ✓ адміністративної;
- ✓ цивільно-правової.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, настає відповідно до статей 173-2 та 173-8 КУпАП.

Стаття 173-2 КУпАП Вчинення домашнього насильства

Вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, —

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, —

тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до п'ятдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від двох до десяти діб.

Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частинами першою або другою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, —

тягне за собою накладення штрафу від шістдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від трьох до п'ятнадцяти діб.

Об'єктом даного правопорушення є суспільні відносини у сфері захисту прав і свобод людини.

Об'єктивна сторона включає в себе вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого.

Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства за ст. 173-2 КУпАП настає за вчинення лише трьох з чотирьох форм домашнього насильства: психологічного, фізичного та економічного. Кваліфікація за ст. 173-2 КУпАП можлива лише, якщо **застосування фізичного насильства не спричинило тілесних ушкоджень**. Відповідальність **за вчинення сексуального насильства** статтею 173-2 КУпАП не передбачена, за вчинення сексуального насильства настає **виключно кримінальна відповідальність** відповідно до норм КК.

Суб'єктом може бути фізична осудна особа, якій виповнилось 16 років, і яка вчинила насильство щодо однієї із осіб, визначених в ст. 3 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Суб'єктивна сторона даного правопорушення характеризується наявністю вини у формі умислу.

Стаття 173-8 КУпАП Невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце тимчасового перебування у разі винесення такого припису

Неповідомлення особою, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким вона повинна залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, у встановлений законом строк уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування —

тягне за собою попередження або накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, —

тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Об'єктом даного правопорушення є суспільні відносини у сфері захисту прав і свобод людини.

Об'єктивна сторона охоплює дві групи діянь, чітко визначених законодавцем:

1) **неповідомлення** особою, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким вона повинна залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, у встановлений законом строк уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України **про місце свого тимчасового перебування** (ч. 1 ст. 173-8 КУпАП).

   В ч. 8 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» встановлено, що кривдник зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за *місцем вчинення домашнього насильства протягом однієї доби з моменту винесення термінового заборонного припису*;
2) **невиконання термінового заборонного припису** особою, стосовно якої він винесений (ч. 2 ст. 173-8 КУпАП).

Невиконання термінового забороннього припису (ч. 2 ст. 173-8 КУпАП) означає **будь-яке порушення тих заборон або зобов'язань, які були індивідуально визначені у винесеному приписі**. Оскільки терміновий припис може містити один, декілька або всі три заходи, передбачені законом, характер правопорушення залежить саме від змісту застосованого до кривдника обмеження.

До таких порушень належать, зокрема:

- відмова покинути місце проживання постраждалої особи всупереч зобов'язанню залишити це місце;
- спроба увійти або перебувати у місці проживання (перебування) постраждалої особи, попри встановлену заборону;
- здійснення телефонних дзвінків, написання повідомлень, переслідування або інший контакт із постраждалою особою у разі накладення заборони на будь-який спосіб спілкування.

Якщо терміновий заборонний припис передбачає заборону в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою, то навіть одне відправлене повідомлення у месенджері або телефонний дзвінок вважатиметься невиконанням припису і утворюватиме склад правопорушення, передбачений ч. 2 ст. 173-8 КУпАП. Якщо ж припис містив заборону на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи, то порушенням буде фактичне повернення чи спроба повернутися до цього місця всупереч забороні. Навіть за запрошенням постраждалої особи, для захисту якої цей припис був винесений.

Суб'єктом є фізична осудна особа, якій виповнилося 16 років, яка вчинила насильство щодо однієї із осіб, визначених в ст. 3 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», стосовно якої *винесено терміновий заборонний припис* відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини.

З 2019 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» систематичне вчинення домашнього насильства криміналізоване, тобто за його вчинення настає **кримінальна відповідальність**.

Стаття 126-1 КК «Домашнє насильство»

Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, —

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до двох років.

Головною ознакою домашнього насильства як кримінального правопорушення, що відрізняє його від домашнього насильства як адміністративного правопорушення, є підвищена суспільна небезпека, пов'язана з систематичністю вчинення такого насильства.

Під **систематичністю** розуміється вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) **втретє**. Систематичність слід відрізняти від **повторності**, для наявності якої достатнім є вчинення діяння вдруге (ч. 3 ст. 173-2 КУпАП).

Родовим об'єктом цього злочину є суспільні відносини у сфері забезпечення фізичного та психічного здоров'я особи. *Основним безпосереднім об'єктом* злочину є здоров'я і нормальний

психологічний стан особи. *Додатковим факультативним його об'єктом* можуть виступати воля, честь і гідність особи, її психічна недоторканність.

Суб'єкт спеціальний — осудна особа, яка досягла 16-річного віку, яка є одним з подружжя чи колишнього подружжя або іншою особою, з якою потерпілий перебуває або перебував у сімейних або близьких відносинах.

Обов'язковою ознакою даного складу злочину є **потерпілий**. Потерпілими від домашнього насильства можуть виступати три категорії осіб:

– подружжя (тобто дружина щодо свого чоловіка або чоловік щодо своєї дружини);
– колишнє подружжя;
– інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах (згідно з пунктами 3–15 ч. 2 та ч. 3 ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Об'єктивна сторона злочину характеризується:

- суспільно небезпечним діянням — систематичним вчиненням фізичного, психологічного або економічного насильства, що можливі як у формі активної поведінки (дії), так і у формі пасивної поведінки (бездіяльності). **Сексуальне насильство** не охоплюється даною статтею і кваліфікується, в залежності від обставин, за статтями 149, 152–156, 301, 302, 303 ККУ;
- суспільно небезпечними наслідками — фізичними або психологічними стражданнями, розладами здоров'я, втратою працездатності, виникнення емоційної залежності або погіршенням якості життя потерпілої особи;
- причинним зв'язком між вказаним суспільно небезпечним діянням і наслідками, який повинен бути прямим.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим або непрямим умислом до діяння і до наслідків.

Більш детально з особливостями кваліфікації за ст. 126-1 ККУ можна ознайомитись в науково-практичному коментарі новел КК за посиланням.

Кримінальна відповідальність за домашнє насильство не обмежується статтею 126-1 ККУ. Злочинами, пов'язаними з домашнім насильством, слід вважати не лише злочин, передбачений ст. 126-1, а й будь-який інший злочин, вчинений щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, незалежно від того, чи вказані ці обставини у відповідній статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину. З правовими висновками Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, можна ознайомитись за посиланням.

Можна визначити такі ознаки злочину, пов'язаного з домашнім насильством. Це будь-який злочин, який:

1) полягає у фізичному, сексуальному, психологічному або економічному насильстві;
2) вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа;
3) наслідками є фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоційна залежність або погіршення якості життя потерпілої особи;

4) вчинюється систематично (ця ознака не стосується випадків вчинення злочину, який характеризується трьома попередніми ознаками, але водночас містить ознаки іншого злочину проти життя, здоров'я чи волі особи).

Фізичне насильство у вигляді заподіяння удару, побоїв, мордування, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, незаконне позбавлення волі, заподіяння смерті, жорстоке поводження, інші подібні діяння насильницького характеру, якщо їх вчинено систематично, також є фізичним насильством в розумінні ст. 126-1 КК, але вони, зокрема і тоді, коли їх вчинено не систематично, потребують додаткової кваліфікації за статтями 121, 122, 125, 126, 127, 134, 135, 146, 115, 120 або іншими статтями — залежно від наслідків, які настали, чи інших обставин. За наявності в діях кривдника відповідної мети, характерної для катування, діяння потребує додаткової кваліфікації за ст. 127 КК, за наявності ознак схиляння до самогубства або наслідків у виді самогубства чи спроби самогубства постраждалої особи — за ст. 120 КК.

Економічне насильство в деяких випадках потребує додаткової кваліфікації за статтями 150, 150-1, 164, 165, 166, 167, 186, 189, 190, 194, 304 КК та іншими.

Психологічне насильство потребує додаткової до ст. 126-1 ККУ кваліфікації, якщо виявляється в учиненні погрози вбивством (ст. 129 КК) та погрози знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху або іншим загально небезпечним способом (ст. 195 КК), розголошення одним із членів сім'ї таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновителя (удочерителя) (ст. 168 КК), жорстокому поводженні з тваринами (ст. 299 КК) тощо. Психологічне насильство, якщо воно виражається у примушуванні особи до певних дій (примушування до аборту чи стерилізації, участі в дослідах над людиною, вилучення органів чи тканин для трансплантації, до вступу в статевий зв'язок, участі у створенні певних творів, до проституції тощо), слід додатково кваліфікувати

за статтями 134, 142, 143, 154, 300, 301, 303 КК та ін., а за наявності ознак катування — і за ст. 127 ККУ. В багатьох випадках психологічне насильство виступає способом вчинення інших видів насильства (наприклад, погроза застосування фізичного насильства може виступати способом вчинення незаконного позбавлення волі, зґвалтування, примушування до заняття проституцією тощо).

Сексуальне насильство може виявлятися в учиненні злочинів: проти статевої недоторканості особи (статті 152, 153, 155, 156 КК); проти громадського порядку та моральності (статті 301, 303 КК). Сексуальне насильство (будь-які насильницькі дії сексуального характеру, не пов'язані із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи), за відсутністю ознак зґвалтування, кваліфікується за ст. 153, а зґвалтування — як різновид сексуального насильства — за ст. 152 ККУ. Однією із ключових обставин, яка впливає на кваліфікацію даних правопорушень, є наявність або відсутність добровільної згоди. Згода є добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин.

Вік сексуальної згоди (вік, починаючи з якого людина вважається спроможною дати інформовану згоду на сексуальні відносини з іншою особою) — **16 років.**

На сьогодні в Україні будь-які статеві зносини повнолітньої особи з дитиною, яка не досягла 16 років, вважаються злочином (ст. 155 ККУ).

Отже, домашнє насильство не обмежується тими його формами, що передбачені статтею 126-1 Кримінального кодексу; з іншого боку, систематичні діяння, що передбачають будь-які види фізичного, психологічного або економічного насильства, якщо обстановкою їх вчинення є «домашній» елемент, потребують обов'язкової додаткової кваліфікації за ст. 126-1.

Вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах визнається **обтяжуючою обставиною** (п. 61 ч. 1 ст. 67 ККУ). Водночас жорстоке поводження та приниження, що мають системний характер, визнано **пом'якшуючою обставиною для постраждалих**, які вчинили насильницький злочин проти кривдника (ст.ст. 66, 116, 123 КК України).

При кваліфікації правопорушення за ст. 126-1 ККУ обставина вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах не має враховуватись як обтяжуюча (згідно з п. 61 ч. 1 ст. 67 КК), оскільки дана обставина вже передбачена диспозицією статті 126-1 ККУ як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію.

Поряд із притягненням кривдника до кримінальної чи адміністративної відповідальності до останнього можуть бути застосовані заходи **цивільно-правової відповідальності**. Водночас, якщо дії особи, яка вчинила домашнє насильство, не підпадають під ознаки діянь, що переслідуються в кримінальному чи адміністративному порядку, у постраждалої особи в будь-якому випадку завжди існує право на подання позову та притягнення винної особи до цивільно-правової відповідальності.

Постраждала особа може вимагати у порядку, передбаченому законодавством, від кривдника компенсації її витрат на:

- лікування;
- отримання консультацій;
- оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства;
- періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника.

Стаття 40 КУпАП передбачає, що якщо в результаті вчинення адміністративного правопорушення заподіяно майнову шкоду, то при вирішенні питання про накладення стягнення про адміністративне правопорушення суд вправі одночасно вирішити питання відшкодування винною особою майнової шкоди незалежно від розміру шкоди.

Загальні засади цивільної відповідальності, яка виникає із завдання шкоди, урегульовано главою 82 Цивільного кодексу України. Згідно із ч. 1 ст. 1166 Цивільного кодексу України **майнова шкода**, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим майновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується особою, яка її завдала.

Стаття 1167 Цивільного кодексу України закріплює, що **моральна шкода**, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини. При цьому, згідно із ст. 23 Цивільного кодексу України моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою

для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Домашнє насильство визнається Сімейним кодексом України як підстава для:

- позбавлення батьківських прав (п. 3, п. 5 ст. 164 Сімейного кодексу України);
- відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав (ч. 1 ст. 170 Сімейного кодексу України).

Крім того, відповідно до ч. 4 ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» **факти вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності обов'язково беруться до уваги під час розгляду судом та/або органом опіки та піклування спорів** щодо:

- участі одного з батьків у вихованні дитини;
- визначення місця проживання дитини;
- відібрання дитини;
- позбавлення та поновлення батьківських прав;
- побачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав;
- відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду.

2. Особливості кваліфікації правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством

Під час притягнення кривдника до адміністративної відповідальності важливо враховувати такі положення:

1. Відповідно до статті 15 КУпАП військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України,

рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, поліцейські за вчинення домашнього насильства, вчинення домашнього насильства, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування у разі винесення термінового заборонного припису, **несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах**.

2. Згідно зі статтею 268 КУпАП при розгляді справи в судді, присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого статтями 173-2 та 173-8 КУпАП, **не є обов'язковою**.

3. Для кваліфікації діяння як домашнього насильства **має бути встановлено наявність наслідків** у вигляді завдання шкоди психічному або фізичному здоров'ю потерпілої особи. У разі психологічного насильства наслідками також можуть бути:

– дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб;
– дії або бездіяльність спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе.

4. Вчинене діяння може бути кваліфіковане за ст. 173-2 КУпАП, якщо застосування насильства **не спричинило тілесних ушкоджень**. Якщо спричинено тілесні ушкодження кваліфікація повинна здійснюватися відповідно до КК.

5. На кваліфікацію також впливає **повторність та систематичність** вчинення домашнього насильства. Якщо кривдник до адміністративної відповідальності протягом року за вчинення домашнього насильства не притягався і вчинене діяння не містить в собі ознак кримінального правопорушення, то кваліфікація діяння має бути за ч. 1 ст. 173-2 (у випадку вчинення домашнього насильства стосовно повнолітньої особи) чи ч. 2 ст. 173-2 (у випадку вчинення домашнього насильства стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи) КУпАП. У разі якщо вже притягався одноразово

протягом року — за ч. 3 ст. 173-2 КУпАП, а якщо два рази протягом року — за ст. 126-1 ККУ. Так, поліція при складанні протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП має завжди оцінювати систематичність домашнього насильства і якщо перед черговим випадком домашнього насильства вже мали місце щонайменше два попередні випадки домашнього насильства, особа має підлягати кримінальній, а не адміністративній відповідальності. Якщо є підстави вважати, що правопорушення має ознаку систематичності, то необхідно в порядку ст. 253 КУпАП передавати матеріали справи прокурору або органу досудового розслідування.

Оцінювати слід систематичність саме вчинення домашнього насильства. В даному випадку не враховуються факти попереднього притягнення до відповідальності за невиконання термінового заборонного припису та/або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування.

6. В деяких випадках, коли можливий кривдник заперечує факт вчинення правопорушення, для підтвердження факту домашнього насильства слід забезпечити **збір доказової бази**, зокрема, встановити можливих свідків події (сусіди, інші родичі) та відібрати у них пояснення; направити особу до медичної установи та/або психолога, які зможуть надати фахові висновки; запитати постраждалу особу чи має вона аудіо-, відеофіксацію факту домашнього насильства тощо. При розгляді справ про адміністративні правопорушення щодо домашнього насильства аудіо та відеозаписи, зроблені потерпілими, практично в усіх випадках вважаються допустимими доказами.

7. Якщо **виклик надійшов від свідків**, а постраждала особа заперечує факт насильства, поліцейським слід звернути увагу на видимі та поведінкові ознаки, які можуть слугувати індикаторами домашнього насильства.

У разі вчинення особою адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП, в присутності малолітньої чи неповнолітньої особи, поліцейський має зазначати про це в протоколі, складеному за фактом домашнього насильства щодо повнолітньої особи. Водночас суди використовують різні підходи щодо того, чи правильно в таких випадках складати окремий протокол за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП. Так, ряд суддів не має зауважень у разі складення поліцейськими протоколів за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП у випадку вчинення домашнього насильства в присутності дитини. Водночас, інші судді закривають провадження у таких справах. Зокрема поширеними у різних регіонах є такі сталі формулювання судів:

Якщо правопорушення вчинено не безпосередньо стосовно дитини, а тільки у її присутності, то вказана дитина визнається потерпілою і у працівників поліції не має необхідності складати окремий протокол, так як жодних дій по відношенню до дитини вчинено не було. Отже, вчинення домашнього психологічного насильства в присутності малолітньої дитини, не може свідчити про наявність складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП (наприклад, справи № 127/13365/25, № 133/1068/25, № 150/326/25, № 296/2641/25, № 726/1158/25, № 583/1575/25, № 393/155/25).

Вчинення домашнього психологічного насильства в присутності неповнолітньої дитини не може свідчити про наявність складу ще одного адміністративного правопорушення. В Україні діє принцип "non bis in idem", який закріплено в ч. 1 ст. 61 Конституції України: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» (наприклад, справи № 735/70/25, № 735/71/25, № 450/751/25, № 285/348/25, № 953/1927/25).

Протокол про адміністративне правопорушення не містить в описі суті вчиненого адміністративного правопорушення дій саме стосовно малолітньої дитини, як це передбачено диспозицією ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, тобто які дії стосовно дитини

були ним вчинені, внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю цієї дитини (наприклад, справи № 167/439/25, № 185/3862/25, № 177/420/25, № 211/4154/25, № 213/17/25, № 296/1212/25, № 750/3556/25).

А в справі № 730/1660/24 суд взагалі розцінив складення окремих протоколів за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП щодо п'ятьох дітей-свідків як «штучне збільшення показників роботи поліцейським».

Частково це пов'язано і з невдалим формулюванням поліцейськими фабули правопорушення за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, зокрема якщо не вказується, що правопорушення вчинено саме стосовно дитини. Якщо домашнє насильство вчинено в присутності дитини, вона зазнає психологічного насильства і важливо підкреслити це. Наприклад:

Постанова Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 29 квітня 2025 року у справі № 344/6988/25:

«09 квітня 2025 року о 21 годині 10 хвилин ОСОБА_1, перебуваючи по АДРЕСА_2 вчинив відносно малолітньої дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, яка є донькою ОСОБА_2 домашнє насильство психологічного характеру, а саме: висловлювався у її присутності нецензурною лайкою у сторону своєї дружини — ОСОБА_2, внаслідок чого була завдана шкода психічному здоров'ю ОСОБА_3».

Правила кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством:

1. Якщо домашнє насильство полягає в діянні, яке співпадає з ознаками іншого кримінального правопорушення, але потерпілий — спеціальний (ст. 3 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»), насильство носить систематичний характер і максимум санкції за це кримінальне правопорушення нижче чи рівний санкції, передбаченій ст. 126-1 КК — кваліфікація відбувається за ст. 126-1 КК (наприклад, якщо домашнє насильство полягає в систематичному заподіянні умисного легкого тілесного ушкодження, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК, — вчинене потребує кваліфікації за ст. 126-1 КК).

2. Якщо потерпілий спеціальний, але немає систематичності — кваліфікація за відповідною статтею КК України та п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК (наприклад, ч. 1 ст. 125, п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК). Якщо домашнє насильство вчиняється щодо спеціального потерпілого у присутності дитини — враховується і п. 6 ч. 1 ст. 67 КК.

3. Якщо санкцією ст. 126-1 КК (за наявності ознак діяння, передбаченого у цій статті) не охоплюються інші кримінальні правопорушення, що становлять зміст насильства, — вони потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями, відповідно, кваліфікація відбуватиметься за сукупністю ст. 126-1 КК та інших статей КК, що передбачають ці злочини (наприклад, ст. 126-1 КК та ч. 1 ст. 122 КК).

4. Якщо спеціальний потерпілий передбачений як кваліфікуюча ознака певного складу кримінального правопорушення — кваліфікація відбувається за тією частиною статті, де передбачена ця ознака (наприклад, ч. 2 ст. 152 КК «Зґвалтування» в оновленій редакції передбачає зґвалтування, вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах).

3. Стадії, строки, учасники, заходи забезпечення провадження та докази у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством

Правопорушеннями, пов'язаними з домашнім насильством, за які передбачена адміністративна відповідальність, є:

- вчинення домашнього насильства;
- невиконання термінового заборонного припису;
- неповідомлення про місце свого тимчасового перебування особою, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, являє собою певну сукупність стадій, кожна з яких характеризується власними завданнями, колом учасників, строками, службовими та процесуальними документами тощо.

Завдання провадження у справах про адміністративні правопорушення, в тому числі і пов'язані з домашнім насильством, закріплені в статті 245 КУпАП:

- своєчасне всебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи; вирішення її в точній відповідності із законом;
- забезпечення виконання винесеної постанови;
- виявлення причин та умов що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень;
- запобігання правопорушенням;
- виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Обставини, при наявності яких провадження у справі про адміністративне правопорушення, зокрема пов'язані з домашнім насильством, не може бути порушено, а порушене підлягає припиненню, зазначені у статті 247 КУпАП:

- відсутність події і складу адміністративного правопорушення;
- недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку;
- неосудність особи, яка вчинила протиправну дію чи бездіяльність;
- вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони;
- видання акта амністії, якщо він усуває застосування адміністративного стягнення;
- скасування акта, який встановлює адміністративну відповідальність;

- закінчення на момент розгляду справи про адміністративна правопорушення строків, передбачених статтею 38 КУпАП;
- наявність по тому самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, або не скасованої постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення, а також порушення по даному факту кримінальної справи;
- смерть особи, щодо якої було розпочато провадження в справі.

Особливу увагу під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством, поліцейські мають приділити повному й об'єктивному з'ясуванню обставин кожної справи для встановлення наявності або відсутності події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП. Оператори лінії «102» здійснюють попередню кваліфікацію виклику як такого, що пов'язаний з домашнім насильством, ґрунтуючись на інформації, наданій заявником під час телефонного спілкування. Ключовими ознаками, за якими можна здійснити попередню кваліфікацію домашнього насильства, є:

- діяння, про яке заявляє особа, є насильством, тобто містить хоча би один із проявів, зазначених у визначеннях в ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» форм домашнього насильства — психологічної, фізичної, економічної або сексуальної;
- діяння відбувається між особами, визначеними в статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Після отримання виклику поліцейські мають кваліфікувати подію неупереджено, тобто не з власних переконань, а за наявними фактами згідно чинного законодавства України.

Особи, які беруть участь у провадженні в справі про адміністративне правопорушення:

- особа, яка притягається до адміністративної відповідальності (кривдник)
- потерпілий (постраждала особа)
- законні представники та представники
- захисник
- свідок
- експерт
- перекладач

Адміністративно-правовий статус зазначених осіб визначений в главі 21 КУпАП.

№	Учасник провадження	Нормативна підстава	Основні права / функції
1	Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності	ст. 268 КУпАП	• знайомитися з матеріалами справи; • давати пояснення; • подавати докази; • заявляти клопотання та заяви; • користуватися юридичною допомогою; • виступати рідною мовою; • користуватися перекладачем; • оскаржувати постанову; • брати участь у розгляді справи
2	Потерпілий	ст. 269 КУпАП	• знайомитися з матеріалами справи; • заявляти клопотання; • користуватися правовою допомогою; • оскаржувати постанову; • може бути опитаний як свідок

№	Учасник провадження	Нормативна підстава	Основні права / функції
3	Законні представники	ст. 270 КУпАП	• представляти інтереси неповнолітніх або осіб, які не можуть здійснювати свої права; • знайомитися з матеріалами справи; • заявляти клопотання; • подавати скарги
4	Представник потерпілого (адвокат або інший правник)	ст. 270 КУпАП	• представляти потерпілого; • знайомитися з матеріалами справи; • заявляти клопотання; • подавати скарги
5	Захисник (адвокат або інший правник)	ст. 271 КУпАП	• знайомитися з матеріалами справи; • заявляти клопотання; • подавати скарги від імені особи, яку захищає
6	Свідок	ст. 272 КУпАП	• з'явитися на виклик; • дати правдиві пояснення; • відповісти на запитання
7	Експерт	ст. 273 КУпАП	• надати висновок; • знайомитися з матеріалами експертизи; • заявляти клопотання; • ставити запитання (з дозволу посадової особи / суду); • бути присутнім при розгляді справи
8	Перекладач	ст. 274 КУпАП	• з'явитися на виклик; • виконати повний і точний переклад

Якщо адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП, було вчинено у присутності малолітньої чи неповнолітньої особи, така особа також

визнається потерпілим, незалежно від того, чи було їй заподіяно шкоду таким правопорушенням, і на неї поширюються права потерпілого, крім права на відшкодування майнової шкоди (стаття 269 КУпАП).

Провадження у справах про адміністративні правопорушення базується на **принципах**, найважливіші з яких:

- **презумпція невинуватості** — особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, вважається невинною доті доки її вину не буде доведено у встановленому законом порядку. З презумпції невинуватості випливає таке твердження: усякий сумнів тлумачиться на користь особи, яка притягається до відповідальності. Зазначена обставина є однією з основ винесення виправдувальних постанов, зокрема постанов про закриття провадження у зв'язку із відсутністю події адміністративного правопорушення. Тому у справах про вчинення домашнього насильства важливо приділяти особливу увагу збору доказів, особливо коли особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, заперечує вчинення нею протиправного діяння;
- **принцип законності** означає неухильне виконання вимог законодавства під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема застосування уповноваженими на те посадовими особами заходів адміністративного впливу провадиться в межах їх компетенції, у точній відповідності з законом. У статті 7 КУпАП наголошено, що ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше, як на підставах і в порядку, встановлених законом;
- **право на захист** передбачає надання особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, необхідних правових можливостей для доведення своєї невинуватості. Згідно зі

статтею 268 КУпАП особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право:

- ✓ знайомитися з матеріалами справи;
- ✓ давати пояснення;
- ✓ надавати докази;
- ✓ заявляти клопотання;
- ✓ при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи;
- ✓ виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження;
- ✓ оскаржити постанову по справі.

- ➢ **рівність громадян перед законом.** Зазначений принцип означає, що розгляд справи про адміністративне правопорушення здійснюється на засадах рівності перед законом і органом (посадовою особою), що розглядає справу, всіх громадян незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, мови, місця проживання та інших обставин (стаття 248 КУпАП);
- ➢ **з'ясування об'єктивної істини в справі.** Повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи — найважливіше завдання і принцип провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема пов'язаних з домашнім насильством. Посадові особи, що розслідують і розглядають справи, зобов'язані досліджувати всі обставини і їхні взаємозв'язки в тому вигляді, у якому вони існували в дійсності, і на цій основі виключити однобічний, упереджений підхід до вирішення справи;
- ➢ **принцип гласності** означає, що провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснюється відкрито, а громадяни можуть бути присутніми при розгляді справ;

- **оперативність** провадження у справах про адміністративні правопорушення виявляється, насамперед, у встановленні стислих строків розгляду справ, визначених в статті 277 КУпАП.

Під стадією провадження розуміють самостійну частину, що поряд із загальними завданнями провадження має властиві тільки їй мету й особливості. На кожній стадії відбуваються визначені законодавством дії. Вирішення завдань кожної стадії, як правило, оформлюється спеціальним процесуальним документом. Після прийняття такого акту починається нова стадія провадження. Стадії органічно пов'язані між собою.

Розрізняють наступні **стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема пов'язані з домашнім насильством**:

- порушення справи та адміністративне розслідування;
- розгляд справи;
- перегляд постанови;
- виконання постанови.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції здійснюють порушення справи та її адміністративне розслідування, а також забезпечують виконання постанови у разі накладення на кривдника судом такого стягнення, як адміністративний арешт.

На **стадії порушення справи та адміністративного розслідування** з'ясовуються: факт вчинення, обставини правопорушення, дані про особу правопорушника. Дана стадія складається з певних етапів та закінчується складенням протоколу про адміністративне правопорушення.

Прийняття, облік і розгляд заяв щодо правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, здійснюється **за місцем вчинення правопорушення**. Усна заява викладається заявником і записується посадовою особою відповідного органу, а письмова — надсилається поштою або подається особисто, або передається через іншу особу. У заяві зазначаються прізвище,

ім'я та по батькові, місце проживання постраждалої від домашнього насильства особи, а також міститься інформація про те, ким вчинено насильство, час і місце його вчинення, умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування, інші обставини вчинення домашнього насильства. Заява одразу після надходження реєструється в порядку, визначеному Порядком ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженому Наказом МВС України від 08.02.2019 № 100.

Відмова у прийнятті та розгляді заяви не допускається. Відомості про особисте життя та інша інформація, що міститься у заяві, не підлягають розголошенню.

Поліцейські, які реагують на виклики, пов'язані з домашнім насильством, на місці мають **з'ясувати обставини події, у зв'язку з якою відбувся виклик поліції, та як наслідок підтвердити чи не підтвердити подію та склад правопорушення**. Саме підтвердження факту домашнього насильства поліцейськими є відправною точкою для подальшого реагування інших суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема уповноважених осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для з'ясування питання, чи мав місце факт правопорушення у вигляді домашнього насильства поліцейські мають по прибуттю на місце події встановити особу, яка здійснила відповідний виклик, особу кривдника, ймовірних свідків події, інші обставини, важливі для прийняття рішення суб'єктом владних повноважень.

Під час опитування всіх учасників події та відібрання у них пояснення поліцейським слід встановити сторони конфлікту та визначити їх родинні зв'язки, зокрема проаналізувати, чи відносяться сторони конфлікту до кола осіб, визначених в статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Якщо ні, слід визначити іншу кваліфікацію події та діяти відповідно до вимог законодавства.

Якщо так, слід з'ясувати, чи є в діях кривдника ознаки фізичного, психологічного, економічного чи сексуального насильства, визначені в ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Особливості кваліфікації адміністративних та кримінальних правопорушень були розглянуті в попередньому питанні.

Алгоритм підтвердження факту вчинення домашнього насильства та його кваліфікації

Крок 1	Чи є ситуація домашнім насильством за колом осіб, між якими вона відбувалась (стаття 3 закону України «про запобігання та протидію домашньому насильству»)?
Крок 2	Чи є діяння, про яке заявляє особа, проявом хоча би однієї із форм домашнього насильства, визначених в ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» — психологічної, фізичної, економічної або сексуальної?
Крок 3	Чи завдано протиправним діянням шкоду психічному або фізичному здоров'ю потерпілого?
Крок 4	Чи є повторність або систематичність вчинення домашнього насильства?
Крок 5	Чи кривдник підтверджує умисне вчинення ним протиправного діяння?
Крок 6	Чи наявні свідки або інші докази вчинення домашнього насильства?

У разі підтвердження факту адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції складають **протокол про адміністративне правопорушення** відповідно до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах Національної поліції, затвердженої Наказом МВС України 06.11.2015 № 1376.

При складенні протоколу порушникові **роз'яснюються права й обов'язки**, передбачені статтею 268 КУпАП, про що робиться відмітка у протоколі.

Права особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, які роз'яснюються їй при складенні протоколу про адміністративне правопорушення

Нормативно-правовий акт	Стаття	Зміст
Конституція України	**55**	Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом. Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Нормативно-правовий акт	Стаття	Зміст
	56	Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.
	59	Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.
	63	Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. …
Кодекс України про адміністративні правопорушення	**268**	Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності має право: ✓ знайомитися з матеріалами справи; ✓ давати пояснення; ✓ подавати докази; ✓ заявляти клопотання; ✓ при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи; ✓ виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; ✓ оскаржити постанову по справі.

З метою складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, **порушника може бути доставлено** до відділу поліції (приміщення громадського пункту охорони порядку, поліцейської станції). Відомості стосовно осіб, які вчинили адміністративні правопорушення та яких доставлено до органу поліції, фіксуються в Журналі обліку доставлених осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, зразок якого закріплений в Додатку 4 до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженій наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376. Перебування доставленої особи в штабі громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону чи громадському пункті з охорони громадського порядку, приміщенні виконавчого органу сільської, селищної ради не може тривати більш як одну годину, якщо не встановлено інше.

Допускається **адміністративне затримання** особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів у випадках, прямо передбачених законами України, з метою:

- припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу;
- установлення особи;
- забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ;
- виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення.

Осіб, які вчинили домашнє насильство, не виконали терміновий заборонний припис, може бути затримано на строк до трьох годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи або з'ясування обставин правопорушення — **до дванадцяти годин** (ст. 263 КУпАП).

Згідно зі статтею 255 КУпАП складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-2 КУпАП, мають

право уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції. Розглядають цю категорію справ, відповідно до положень статті 221 КУпАП, підвідомчі районні суди за місцем вчинення правопорушення.

Стаття 173-2. Вчинення домашнього насильства

Частина	Склад правопорушення	Орган, що складає протокол про адміністративне правопорушення (ст. 255 КУпАП)	Орган, що виносить постанову (ст. 221 КУпАП)
ч. 1	Вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого	Уповноважені посадові особи органів Національної поліції	Судді районних, районних у місті, міських чи міськ-районних судів за місцем вчинення правопорушення
ч. 2	Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи	Уповноважені посадові особи органів Національної поліції	Судді районних, районних у місті, міських чи міськ-районних судів за місцем вчинення правопорушення
ч. 3	Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого ч. 1 або ч. 2, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню	Уповноважені посадові особи органів Національної поліції	Судді районних, районних у місті, міських чи міськ-районних судів за місцем вчинення правопорушення

Розглядати адміністративне правопорушення за ч. 1 ст. 173-8 КУпАП уповноважені органи Національної поліції (ст. 222 КУПАП). Згідно зі статтею 255 КУпАП складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 2 та ч. 3 ст. 173-8 КУпАП, мають право уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції. Розглядають цю категорію справ, відповідно до положень статті 221 КУпАП, підвідомчі районні суди за місцем вчинення правопорушення.

Стаття 173-8. Невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце тимчасового перебування у разі винесення такого припису

Частина	Склад правопорушення	Орган, що складає протокол про адміністративне правопорушення (ст. 255 КУпАП)	Орган, що виносить постанову
ч. 1	Неповідомлення особою, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким вона повинна залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, у встановлений законом строк уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування	Не складається згідно зі ст. 258 КУпАП, оскільки розгляд віднесено до компетенції органів Національної поліції України	Уповноважені працівники підрозділів Національної поліції (ст. 222 КУпАП)
ч. 2	Невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений	Уповноважені посадові особи органів Національної поліції	Судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів за місцем вчинення правопорушення (ст. 221 КУпАП)

Частина	Склад правопорушення	Орган, що складає протокол про адміністративне правопорушення (ст. 255 КУпАП)	Орган, що виносить постанову
ч. 3	Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення	Уповноважені посадові особи органів Національної поліції	Судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів за місцем вчинення правопорушення (ст. 221 КУпАП)

Протокол про адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, складається згідно зі статтею 261 КУпАП на спеціальному бланку, виготовленому друкарським способом згідно з технічним описом бланка протоколу про адміністративне затримання, зазначеним у Додатку 6 до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженій наказом МВС України від 06 листопада 2015 року №1376.

На стадії розгляду справи про адміністративні правопорушення орган (посадова особа), уповноважений приймати рішення по справі, розглядає матеріал і приймає постанову. При цьому важливо враховувати територіальну підвідомчість.

Територіальна підвідомчість — це нормативне вирішення питання про те, де повинна розглядатися справа. За загальним правилом справа про адміністративне правопорушення, зокрема пов'язане з домашнім насильством, розглядається за місцем вчинення (стаття 276 КУпАП).

На третій стадії постанова у справі про адміністративне правопорушення може бути або **оскаржена** однією із сторін, або опротестована прокурором, або переглянута з ініціативи вищого

органа. Ця стадія є факультативною, тобто не обов'язковою, вона закінчується ухваленням рішення про її скасування, зміну або постанова залишається в силі.

Відповідно до ч. 9 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його в адміністративному порядку відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» та/або в судовому порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України. Оскарження термінового заборонного припису не зупиняє його дію.

Стадія виконання постанови починається відразу ж після розгляду скарги (протесту) або після закінчення відведеного для цього часу — **10 днів**. За вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, передбачено можливість накладення таких стягнень, як: штраф, громадські роботи, адміністративний арешт. Особливості їх виконання закріплені в КУпАП (Глава 27, Глава 30-А, Глава 32). За неповідомлення особою, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким вона повинна залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, у встановлений законом строк уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування передбачено такі санкції як попередження та штраф.

Строки провадження у справах про адміністративні правопорушення поділяють на: *давності*, *процесуальні*, *примусового впливу*.

Законодавство про адміністративну відповідальність закріплює **три строки** давності:

- накладення адміністративного стягнення;
- виконання постанови;
- погашення накладеного стягнення.

У статті 38 КУпАП закріплено, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушень, передбачених статтями 173-2 КУпАП, може бути накладено протягом **шести місяців** з дня вчинення відповідного правопорушення; ч. 1 ст. 173-8 — не пізніш як через **два місяці** з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні — не пізніш як через **два місяці** з дня його виявлення, ч. 2 та 3 ст. 173-8 — не пізніш як через **три місяці** з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні — не пізніш як через **три місяці** з дня його виявлення. У разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніш як через **три місяці** з дня прийняття рішення про закриття кримінального провадження.

Строки накладення адміністративного стягнення (ст. 38 КУпАП)

Стаття / частина	Строк накладення стягнення
ст. 173-2 (усі частини)	протягом 6 місяців з дня вчинення
ч. 1 ст. 173-8	не пізніш як через 2 місяці з дня вчинення / виявлення
ч. 2 ст. 173-8	не пізніш як через 3 місяці з дня вчинення / виявлення
ч. 3 ст. 173-8	не пізніш як через 3 місяці з дня вчинення / виявлення

Після закінчення зазначених строків стягнення накладати не можна, притягнення до адміністративної відповідальності не допускається, а почате провадження повинно бути припинене.

Стаття 303 КУпАП встановлює строк (термін) давності виконання постанови про накладення адміністративного стягнення: вона не підлягає виконанню, якщо її не було звернуто до виконання **протягом трьох місяців з дня винесення**.

Давність погашення стягнення становить **один рік** (стаття 39 КУпАП). Це має значення для встановлення повторності вчинення правопорушення. Тобто якщо особа протягом року після притягнення її до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП вчиняє ще одне адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, вона має бути притягнена до відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Процесуальні строки закріплюють тимчасові рамки, протягом яких органи, посадові особи, громадяни зобов'язані здійснити процесуальну дію (розглянути скаргу, направити постанову для виконання тощо). Строки, що визначають час, протягом якого громадянин, наприклад, має право оскаржити постанову, сплатити штраф, також є процесуальними.

Відповідно до ст. 277 КУпАП справи про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ч. 2 та 3 ст. 173-8 розглядаються протягом 1 доби, ст. 173-2 КУпАП — протягом 3 діб, ч. 1 ст. 173-8 - у п'ятнадцятиденний строк.

Строки розгляду справ (ст. 277 КУпАП)

Стаття / частина	Строк розгляду справи
ст. 173-2 (усі частини)	До 3 діб
ч. 1 ст. 173-8	До 15 днів
ч. 2 ст. 173-8	До 1 доби
ч. 3 ст. 173-8	До 1 доби

Строкам провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, слід приділяти особливу увагу, оскільки від їх дотримання залежатиме, чи зможе постраждала особа отримати належну допомогу та чи понесе правопорушник передбачену законом відповідальність.

4. Особливості складання процесуальних документів та формування справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством

Справа про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП зазвичай містить наступні документи:

ОБОВ'ЯЗКОВО	
1. Протокол про адміністративне правопорушення	
2. Рапорт поліцейського	
3. Копія форми оцінки ризиків	
4. Копія документу, який засвідчує особу кривдника	
5. Відповідь заявникові	
6. Супровідний лист до суду	
ЗА ПЕВНИХ УМОВ	
Документ	**Умова**
7. Письмова заява постраждалої особи або протокол прийняття усної заяви	Якщо постраждала особа є повнолітньою та дієздатною
8. Пояснення постраждалої особи	У разі їх наявності
9. Пояснення кривдника	У разі їх наявності
10. Пояснення свідків	У разі їх наявності
11. Копія термінового заборонного припису	У разі його винесення стосовно кривдника
12. Докази у справі, зокрема відео з нагрудних камер поліцейських, заключення психолога, висновок лікаря тощо.	У разі їх наявності
13. Довідка про результати проведення перевірки інформації, викладеної у зверненні	Якщо звернення потребує перевірки

Протокол про адміністративне правопорушення та матеріали про вчинене адміністративне правопорушення відповідно до статті 257 КУпАП надсилаються (надаються) органу (посадовій особі), уповноваженому(ій) розглядати справи про адміністративні правопорушення. У справах за статтею 173-2 КУпАП таким органом є виключно суд.

Вимоги до **протоколу про адміністративне правопорушення** закріплені в Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженій наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376, а також в статті 256 КУпАП. Особливості заповнення бланку протоколу про адміністративне правопорушення викладено в **Додатку 3**.

Загальні вимоги:

1. Усі реквізити протоколу про адміністративне правопорушення заповнюються чорнилом чорного або синього кольору, розбірливим почерком, державною мовою.

2. Не допускаються закреслення чи виправлення відомостей, що заносяться до протоколу про адміністративне правопорушення, а також унесення додаткових записів після того, як протокол про адміністративне правопорушення підписано особою, стосовно якої його складено.

3. Забороняється залишення незаповненими графи протоколу Усі реквізити протоколу про адміністративне правопорушення заповнюються, тобто, якщо відомостей немає, ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ залишати вільне місце. У випадку відсутності інформації може застосовуватися прочерк «——» або робиться запис про відсутність словами, наприклад, «немає», «не надав», «не заподіяно», «відсутні» тощо.

4. Забороняється застосовувати скорочення, окрім загальновживаних, наприклад, забороняється писати т/б замість «тимчасово безробітний».

Неналежне оформлення протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП, у перспективі може

призвести до закриття судом провадження у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КУпАП, або провадження у справі підлягатиме закриттю із звільненням особи від адміністративної відповідальності. Відповідно, тільки **неухильне дотримання вимог, визначених в ст. 256 КУпАП щодо оформлення протоколу** про адміністративне правопорушення, дозволить уникнути зазначених ризиків та забезпечити невідворотність відповідальності кривдників.

Дотримання поліцейськими вимог законодавства щодо оформлення справ про адміністративні правопорушення, визначених КУпАП та наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1376, має безпосередній вплив на забезпечення притягнення кривдників до адміністративної відповідальності.

Однією із розповсюджених причин повернення судами справ на доопрацювання або навіть закриття проваджень у зв'язку із відсутністю події і складу правопорушення є допущені поліцейськими недоліки при оформленні матеріалів справ, недотримання ними вимог законодавства або неналежним чином завірені документи, які долучаються до справи.

Відповідно до пункту 8 розділу 10 Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18 червня 2015 року № 1000/5, напис про засвідчення копії складається зі слів «Згідно з оригіналом», найменування посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її власного імені та прізвища, дати засвідчення копії, яка проставляється нижче реквізиту документа «Підпис». Напис про засвідчення копії скріплюється печаткою установи (без зображення герба) або печаткою структурного підрозділу (служби діловодства, служби кадрів, бухгалтерії тощо) установи (за наявності).

Серед найбільш поширених помилок під час оформлення справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім

насильством, можна виокремити такі, які переважно допускаються через неуважність, зокрема відсутність необхідних підписів; в матеріалах наявні пояснення свідків, а в протоколі відсутні дані про них, тощо. Однак багато недоліків пов'язано з недостатньою обізнаністю поліцейських стосовно сутності домашнього насильства та особливостей його кваліфікації.

Типові помилки поліцейських під час оформлення справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством:

1. Фабула, зазначена в протоколі про адміністративне правопорушення, не відповідає складу правопорушення, зокрема:

- *Використовується термінологія, яка не відповідає чинному законодавству*, зокрема замість «домашнє насильство» вживаються терміни «насильство в сім'ї», «побутова сварка», «сімейний конфлікт» тощо.

Така помилка впливає не лише на забезпечення притягнення кривдника до відповідальності, але й на можливість отримання допомоги постраждалими особами у спеціалізованих службах підтримки.

Працівник одного із притулків для постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі осіб розповідав, що контролюючі органи зробили йому зауваження щодо можливого нецільового використання коштів, оскільки в копії протоколу за ст. 173-2 КУпАП та направленні, виписаному поліцейським, використовувався термін «насильство в сім'ї» замість «домашнє насильство».

- *Не повністю викладено об'єктивну сторону вчиненого правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП.*

Поліцейські у фабулі не завжди зазначають, в чому саме полягало домашнє насильство — яка саме форма (форми) домашнього

насильства мала місце та/або у яких діях (бездіяльності) це проявилось. В такому випадку наявне порушення вимог ст. 256 КУпАП, а саме стосовно того, що не розкрита суть правопорушення. Також поліцейські не завжди зазначають завдану протиправним діянням шкоду, а вона наразі є обов'язковим елементом об'єктивної сторони цього правопорушення. Іноді поліцейські використовують застаріле формулювання «що могло завдати шкоду…», яке наразі не відображає склад правопорушення, передбаченого цією статтею.

➢ *Неправильно співвіднесені діяння та форма домашнього насильства.*

Так, багато помилок поліцейські допускають у випадку вчинення домашнього насильства, яке виявилось у вигляді «погрози вигнати з дому», оскільки помилково відносять дане діяння до економічної форми домашнього насильства. Однак ключовим діянням в цьому випадку є «погроза», оскільки фактично постраждалу особу з дому ще не вигнали, а погроза є проявом психологічної, а не економічної форми домашнього насильства. Крім того, розповсюдженими є випадки, коли зазначено декілька форм домашнього насильства, а наведено діяння, які відповідають лише одній із них.

➢ *Не зазначена ступінь споріднення постраждалої особи та кривдника*, у зв'язку із чим неможливо визначити, чи належать вони до кола осіб, на яких розповсюджується дія законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Умовно схему фабули за вчинення домашнього насильства для занесення до протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП можна представити наступним чином:

Варіант 1.

Дата + час + місце + кривдник (ОСОБА 1) вчинив стосовно + ступінь споріднення + постраждала (ОСОБА 2) (+ в присутності неповнолітньої/малолітньої дитини (за наявності) + домашнє насильство + якої форми (форм) + а саме: (діяння, відповідно до ст. 1 Закону)+що завдало шкоди (наслідки).

Варіант 2.

Дата + час + місце + кривдник (ОСОБА 1) + діяння (відповідно до ст. 1 Закону) + відносно (ступінь споріднення) + постраждала (ОСОБА 2) (+ в присутності неповнолітньої/малолітньої дитини (за наявності) +, чим вчинив домашнє насильство + якої форми (форм)+ що завдало шкоди (наслідки).

У разі складання протоколу за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП обов'язково уточняється щодо малолітньої чи неповнолітньої особи вчинено домашнього насильство. У разі складання протоколу за ч. 3 ст. 173-2 КУпАП у фабулі слід відобразити, що правопорушення вчинено повторно протягом року.

2. Неналежне оформлення протоколу та матеріалів справ, зокрема:

- *не вказана частина статті*;
- *у матеріалах справи відсутнє підтвердження повторності вчинення правопорушення*;
- *не зазначено дату, час чи місце вчинення адміністративного правопорушення*;
- *не зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце мешкання, інші анкетні дані особи, яка є потерпілою від цього адміністративного правопорушення*;
- *протокол не містить інформації про особу, яка його складала*;
- *відсутні копії документів, які підтверджують особу кривдника, потерпілої та ступінь спорідненості між ними*;
- *не зазначені свідки правопорушення, при цьому наявні їх пояснення в матеріалах справи*;

- *текст написаний нерозбірливо, внаслідок чого протокол неможливо прочитати*;
- *терміновий заборонний припис складений нерозбірливо і нечитабельно*;
- *до протоколу за ч. 2 або ч. 3 ст. 173-8 КУпАП, складеним за невиконання термінового заборонного припису, не долучено копії термінового заборонного припису*;
- *інкримінується вчинення правопорушення за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП (стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи), а згідно з протоколом про адміністративне правопорушення домашнє насильство вчинено стосовно повнолітньої потерпілої*;
- *в протоколі про адміністративне правопорушення не зазначено дату народження потерпілої особи, не можна зрозуміти, чи є вона малолітньою чи неповнолітньою особою*;
- *до протоколу не додано жодних доказів, тобто відсутні відомості, необхідні для правильного вирішення справи*.

Звісно, слід враховувати особливість категорії справ, пов'язаних з домашнім насильством, яке часто вчиняється за зачиненими дверима без свідків. Проте у разі, коли кривдник не визнає провину, а жодного доказу його вини до матеріалів справи не долучено, судді вимушені керуватись презумпцією невинуватості та закривати справу у зв'язку з відсутністю події і складу правопорушення. В таких випадках **важливо забезпечити збір доказів**, зокрема під час інформаційно-просвітницької роботи доцільно звертати увагу постраждалих осіб на важливість та шляхи збору доказів вчинення домашнього насильства (у разі можливості), зокрема скріншотів листування з погрозами, відео записів, фото ушкоджень тощо. Також доцільно опитати сусідів, пояснення яких також можуть бути визнані доказом у справі. Крім того, можна запропонувати постраждалій особі звернутись на консультацію та діагностику до психолога, заключення якого можна долучити до матеріалів справи за ст. 173-2 КУпАП.

У разі систематичного вчинення домашнього насильства необхідно своєчасно вжити заходів для забезпечення порушення кримінального провадження за ст. 126-1 ККУ, а не складати черговий протокол про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП. До того ж слід враховувати, що **доказами систематичності вчинення домашнього насильства можуть бути не лише попередні постанови про притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, а й інші докази**, зокрема: протоколи про прийняття заяви потерпілої особи щодо злочину за ст. 126-1 ККУ; дані, що містяться у витягу з ЄРДР про внесення повідомлення потерпілої особи про вчинення щодо неї злочину за ст. 126-1 ККУ; дані, що містяться в рапорті чергового про надходження заяви потерпілої особи; свідчення потерпілої особи та свідків; висновки судово-медичної експертизи; довідки з лікарень про перебування потерпілої особи на лікуванні з описом ушкоджень; висновки судово-психіатричної експертизи; висновки психолога / листи / інформаційні довідки центрів соціальних служб з описом психологічного стану потерпілої особи; протоколи проведення слідчого експерименту; аудіо- та відеозаписи тощо.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте діяння, за вчинення яких настає адміністративна відповідальність за статтями 173-2 та 173-8 КУпАП.
2. Поясніть особливості кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства.
3. Охарактеризуйте цивільно-правову відповідальність за вчинення домашнього насильства.
4. Назвіть стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, та охарактеризуйте роль поліцейських на кожній із них.

5. Визначте адміністративно-правовий статус учасників та строки провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством.
6. Охарактеризуйте алгоритм підтвердження факту вчинення домашнього насильства та його кваліфікації.
7. Визначте строки та суб'єктів розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством.
8. Назвіть документи, з яких формується справа про адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством.
9. Охарактеризуйте вимоги до складення протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, та зазначте нормативні акти, якими ці вимоги визначені.
10. Охарактеризуйте типові помилки поліцейських під час формування справ про вчинення домашнього насильства.

Тестові завдання

1. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства стосовно малолітньої або неповнолітньої особи передбачена:

a) ч. 1 ст. 173-2 КУпАП
b) ч. 2 ст. 173-2 КУпАП
c) ч. 1 ст. 173-8 КУпАП
d) ч. 2 ст. 173-8 КУпАП

2. Адміністративна відповідальність за невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, передбачена:

a) ч. 1 ст. 173-2 КУпАП
b) ч. 2 ст. 173-2 КУпАП
c) ч. 1 ст. 173-8 КУпАП
d) ч. 2 ст. 173-8 КУпАП

3. Якщо домашнє насильство було вчинено в присутності малолітньої або неповнолітньої особи, така особа визнається потерпілою:

a) у разі заподіяння їй шкоди правопорушенням
b) незалежно від того, чи було їй заподіяно шкоду таким правопорушенням
c) у разі якщо вона безпосередньо бачила вчинення правопорушення
d) немає правильної відповіді

4. Яка форма домашнього насильства тягне настання виключно кримінальної відповідальності?

a) психологічна
b) фізична
c) економічна
d) сексуальна

5. Повторне протягом року вчинення домашнього насильства тягне настання адміністративної відповідальності відповідно до:

a) ч. 1 ст. 173-2 КУпАП
b) ч. 2 ст. 173-2 КУпАП
c) ч. 3 ст. 173-2 КУпАП
d) ч. 3 ст. 173-8 КУпАП

6. Яка відповідальність настає за невиконання обмежувального припису стосовно кривдника?

a) адміністративна за ч. 2 ст. 173-8 КУпАП
b) адміністративна за ч. 1 ст. 173-8 КУпАП
c) кримінальна за ст. 390-1 ККУ
d) кримінальна за ст. 126-1 ККУ

7. Складення постанови за ст. 173-8 КУпАП у зв'язку із неповідомленням кривдником про місце свого тимчасового перебування можливе:

a) якщо повідомлення не надійшло протягом доби з моменту винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника

b) якщо повідомлення не надійшло протягом трьох діб з моменту винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника
c) якщо повідомлення не надійшло протягом десяти діб з моменту винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника
d) після закінчення строку, на який було винесено терміновий заборонний припис стосовно кривдника

8. До особи, яка вчинила домашнє насильство або не виконала терміновий заборонний припис, може бути застосоване адміністративне затримання строком до:

a) 1 години
b) 3 годин
c) 12 годин
d) 72 годин

9. До обставини, при наявності яких провадження у справі про адміністративне правопорушення, зокрема пов'язане з домашнім насильством, не може бути порушено, а порушене підлягає припиненню, не відноситься:

a) відсутність події і складу адміністративного правопорушення
b) недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку
c) закінчення на момент розгляду справи про адміністративна правопорушення строків, передбачених статтею 38 КУпАП
d) провокація правопорушення з боку постраждалої особи

10. Настання якої відповідальності тягне непроходження програми для кривдників?

a) дисциплінарної
b) кримінальної
c) цивільно-правової
d) адміністративної

Використана та рекомендована література

Основні джерела

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочемировська ; за заг. ред. А.Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

2. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству : навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству : Частина 1. Київ, 2020. 188 с.

3. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. / В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

4. Запобігання та протидія домашньому насильству : підручник / О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. Одеса : ОДУВС. 2022. 368 с.

5. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства : навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін.; за ред. І. Гловюк, Н. Лащук, С. Романцової. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.

6. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В, Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.

7. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству : практичний посібник для поліцейських. 3 видання. 2023. 114 с. URL: https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-ukr-web/1680aee3d8

8. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству : посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова ; за заг. ред. А.Б. Благої. Київ, 2023. 221 с. URL: https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb5b2aa9-6169-4d68-b35c-b931367ddb92/content

Нормативно-правові акти

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

2. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

4. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

6. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text.

7. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text

Додаткові джерела

1. Легенька М.М. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Наука і правоохорона*. № 1. 2019. С. 123–130.

2. Напрями та шляхи вдосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству та взаємодії з цього питання з органами державної влади та громадськими організаціями : науково-методичні рекомендації / за заг. ред. В.Г. Дрозд, В.Б. Коби, О.В. Ковальової. Одеса : Департамент забезпечення діяльності Голови Національної поліції України. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 270 с.

3. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К.Б. Левченко, К.В. Павліченко, В.В. Чернєя. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

4. Гловюк І.В. Форми насильства: фізичне, психологічне, економічне. Як довести факт кожного з перелічених різновидів насильства? Офіційний сайт Вищої школи адвокатури НААУ. URL: https://t.ly/q7OU8

Розділ 5
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1. Повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Національна поліція займає одне із центральних місць в системі суб'єктів запобігання протидії домашньому насильству. Національне законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству оперує терміном **«уповноважені підрозділи органів Національної поліції»**. Однак перелік підрозділів органів Національної поліції, уповноважених на здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в законодавстві не визначений. Аналіз відомчих наказів МВС України дозволяє виокремити наступні підрозділи як уповноважені на здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- підрозділи «102» та чергова служба;
- підрозділи дільничних офіцерів поліції та поліцейські офіцери громади;
- підрозділи ювенальної превенції;

- підрозділи із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти (Служба освітньої безпеки);
- підрозділи патрульної поліції та групи реагування патрульної поліції;
- органи досудового розслідування;
- сектори реагування на випадки домашнього насильства та мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства.

Підрозділи «102» та чергова служба

Повноваження даних підрозділів щодо запобігання та протидії домашньому насильству закріплені в *наказі МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27 квітня 2020 року № 357*.

Підрозділи «102» забезпечують прийняття заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства. Відповідно до п.п. 3 п. 11 Розділу ІІІ даної Інструкції оператор «102» повинен при надходженні повідомлень про факти вчинення домашнього насильства, злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також інших злочинів запитати заявника, з оператором якої статі він бажає спілкуватися.

Чергова служба забезпечує **своєчасне реагування нарядів поліції на випадки домашнього насильства**.

Алгоритм орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби у випадку надходження заяви чи повідомлення про вчинення домашнього насильства міститься в Розділу XLIV Додатку 1 до Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах)

Національної поліції України та передбачає, що працівник чергової служби повинен:

1. З'ясувати:

1) час, місце (адресу) та обставини вчинення домашнього насильства;
2) наявність на місці події малолітньої або неповнолітньої особи;
3) наявність загрози життю або здоров'ю постраждалої особи (заявника) та/або малолітній чи неповнолітній особі на момент надходження повідомлення, стан її (його, їх) здоров'я та чи потребується медична або інша допомога;
4) установчі дані заявника та/або постраждалої особи (прізвище, ім'я та по батькові, дату народження або вік, контактний телефон, адресу проживання (реєстрації) або місце фактичного перебування (знаходження));
5) інформацію про особу, яка може бути причетна до вчинення домашнього насильства (далі — кривдник), а саме:
   - ✓ установчі дані кривдника (прізвище, ім'я та по батькові, дату народження або вік (приблизний вік), контактний телефон) та його прикмети;
   - ✓ місце перебування кривдника, а якщо він залишив місце події,— можливе місце його знаходження або появи;
   - ✓ наявність у кривдника зброї (зареєстрована або не зареєстрована холодна чи вогнепальна зброя, інші предмети, які можуть становити загрозу життю та здоров'ю людей);
   - ✓ наявність агресивного собаки (тварин);
   - ✓ стан кривдника (можливе алкогольне або наркотичне сп'яніння, агресивна поведінка);
   - ✓ участь у збройних конфліктах;
   - ✓ перебування кривдника на психоневрологічному або іншому обліку;
6) наявність обмежувального припису або термінового заборонного припису стосовно кривдника;

7) у якому статусі перебувають заявник, постраждала особа відносно кривдника.

2. У разі необхідності:

1) заспокоїти заявника та поінформувати його про виїзд наряду поліції;
2) викликати на місце події бригаду екстреної медичної допомоги;
3) запропонувати постраждалій особі (іншій особі) обрати безпечне місце та очікувати приїзду наряду поліції.

3. Зареєструвати повідомлення в установленому порядку.

4. Негайно направити на місце події мобільну групу реагування на факти вчинення домашнього насильства (за можливості) та/або поліцейського підрозділу ювенальної превенції (у разі вчинення правопорушення дітьми або стосовно них), інші наряди поліції.

5. **Якщо особи (особа), які вчинили правопорушення, з місця події зникли**, на їх встановлення та затримання **орієнтувати наряди поліції та чергових органів (підрозділів) поліції**.

Від того, наскільки якісно оператор «102» та черговий зберуть попередню інформацію, залежить безпека поліцейських, які реагуватимуть на виклик, пов'язаний з домашнім насильством, а також постраждалих осіб.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади

Повноваження дільничних офіцерів поліції, зокрема і щодо запобігання та протидії домашньому насильству, закріплені в *наказі МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» від 28 липня 2017 року № 650*. Ужиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству і його припинення є одним із основних напрямів діяльності дільничних офіцерів поліції.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади:

- виявляють на поліцейській дільниці осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників), та вживають превентивних заходів, передбачених законодавством і спрямованих на запобігання правопорушенням, пов'язаним з домашнім насильством;
- під час взаємодії з населенням можуть ініціювати пропозиції перед безпосереднім керівництвом щодо вжиття заходів з метою запобігання вчиненню домашнього насильства;
- у разі виявлення випадків домашнього насильства застосовують всі можливі заходи для надання невідкладної, зокрема домедичної допомоги особам, які постраждали, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;
- ставлять на превентивний (профілактичний) облік та в межах своєї компетенції проводять профілактичну роботу з особами, схильними до вчинення домашнього насильства (кривдниками);
- готують матеріали про анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, надсилання їх до уповноваженого підрозділу з контролю за обігом зброї та дозвільної системи з метою прийняття рішення щодо анулювання дозволів у порядку, визначеному законодавством, а також вилучення зброї та боєприпасів.

Ювенальні поліцейські

Повноваження поліцейських ювенальної превенції, зокрема і щодо запобігання та протидії домашньому насильству, закріплені в *наказі МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції» від 19 грудня 2017 року № 1044*. Вжиття заходів щодо

запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми є одним із основних завдань підрозділів ювенальної превенції.

До основних повноважень підрозділів ювенальної превенції віднесено:

- інформування відповідних місцевих органів державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей, жорстоко з ними поводяться чи вчиняють стосовно дітей домашнє насильство;
- виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них.

Розділ V Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції присвячений **особливостям організації роботи та здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них**. Поліцейські підрозділів ЮП уживають заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству в межах Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Повноваження поліцейських підрозділів ЮП у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на випадки, коли особа, яка вчинила домашнє насильство, або особа, яка зазнала домашнього насильства чи стала свідком (очевидцем) такого насильства, не досягла 18-річного віку:

- виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них в порядку, визначеному законодавством;
- приймають і розглядають заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, вчиненого дітьми та стосовно дітей, вживають заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам;
- виносять термінові заборонні приписи стосовно кривдників;
- вживають заходів щодо взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи з дітьми-кривдниками;

- здійснюють контроль за виконанням дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- інформують постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в порядку, визначеному законодавством;
- здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків;
- проводять оцінку ризиків вчинення домашнього насильства у визначеному законодавством України порядку;
- взаємодіють з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями.

Підрозділи із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти (Служба освітньої безпеки)

Повноваження цих підрозділів, зокрема і щодо запобігання та протидії домашньому насильству, закріплені в *наказі МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти» від 01 жовтня 2024 року № 663*.

Виявлення фактів жорстокого поводження з дітьми та своєчасне реагування на них у порядку, визначеному законодавством, є одним із основних повноважень поліцейських цих підрозділів.

Також під час здійснення заходів, пов'язаних із забезпеченням безпечного освітнього середовища, поліцейські служби освітньої безпеки проводять роз'яснювальну роботу серед учасників освітнього процесу з метою формування правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ.

Запобігання та протидії домашньому насильству є одним із напрямів їх взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами поліції, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, територіальними громадами, міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями.

Патрульні поліцейські та групи реагування патрульної поліції

Положення про Департамент патрульної поліції, затверджене наказом Національної поліції України від 06 листопада 2015 року № 73. Дане Положення не містить окремих положень щодо реагування на випадки домашнього насильства, проте визначає, що до основних завдань Департаменту патрульної поліції належить своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події. Домашнє насильство є правопорушенням, а отже патрульна поліція має своєчасно реагувати на повідомлення про його вчинення.

Патрульна поліція та групи реагування патрульної поліції

- реагують на заяви та повідомлення про правопорушення або події, пов'язані з домашнім насильством, що надходять телефоном за скороченим номером екстреного виклику поліції «102»;
- після прибуття на місце події встановлюють особу, яка здійснила відповідний виклик, особу кривдника, ймовірних свідків події, інших обставин, важливих для прийняття рішення суб'єктом владних повноважень;
- за наявності в учиненому кривдником діянні ознак адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП складають протоколи про

адміністративне правопорушення, які надалі з іншими матеріалами, що підтверджують факти учинення адміністративного правопорушення, передаються в територіальний підрозділ поліції для доопрацювання або місцевий суд для розгляду і прийняття рішення у справі;

- у разі виявлення у вчиненому кривдником діянні ознак злочину, передбаченого статтею 126-1 КК, на місце події викликають слідчо-оперативну групу для подальшого реагування в межах компетенції;
- виносять терміновий заборонний припис стосовно кривдника на підставі оцінки ризиків.

Органи досудового розслідування (підрозділи слідства та дізнання)

Особливості організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України регламентовано *наказом МВС України від 06 липня 2017 року № 570*, підрозділів дізнання органів Національної поліції — *наказом МВС України від 20 травня 2020 року № 405*. Дані Інструкції не містять окремих положень щодо реагування на випадки домашнього насильства. Проте організація роботи слідчих підрозділів та підрозділів дізнання органів Національної поліції України передбачає ефективну участь слідчих та дізнавачів у захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження шляхом:

- здійснення розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення;
- внесення відповідних відомостей про їх вчинення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- проведення всебічного, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

- забезпечення реалізації в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;
- ужиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями.

Враховуючи криміналізацію домашнього насильства, слідчі та дізнавачі безпосередньо здійснюють провадження у справах, пов'язаних з домашнім насильством, і під час такого провадження мають керуватись в тому числі законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства та сектори реагування на випадки домашнього насильства.

Мобільні групи несуть службу цілодобово та виконують покладені на них обов'язки. Основною формою несення служби є реагування на заяви чи повідомлення про вчинення домашнього насильства на автотранспортних засобах. З урахуванням оперативної обстановки режим роботи мобільних груп може змінюватися з дотриманням вимог законодавства. Наряд мобільної групи включається до розрахунку сил і засобів чергової зміни, під час несення служби організаційно підпорядковуються оперативному черговому.

Забороняється використовувати поліцейських мобільних груп для виконання завдань, що не входять до їхніх обов'язків. Поліцейські, які під час чергування не задіяні на виклики, можуть залучатися до проведення просвітницької роботи спільно із суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Основні завдання мобільної групи реагування на факти вчинення домашнього насильства:

- своєчасне реагування на факти домашнього насильства;

- приймання від постраждалих, а також від інших осіб, у тому числі від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання насильству, заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- ужиття заходів для припинення домашнього насильства та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків;
- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- інформування підрозділів контролю за обігом зброї з метою анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;
- складання протоколів про адміністративні правопорушення та здійснення у визначених законом випадках провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- проведення профілактичної роботи з кривдниками та контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього обов'язків;
- взаємодія з іншими підрозділами Національної поліції, підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності, іншими державними і громадськими організаціями, діяльність яких пов'язана із здійсненням заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

На сьогодні у ряді міст, в залежності від статистики випадків домашнього насильства, при районних управліннях поліції створені окремі ***сектори реагування на випадки домашнього насильства****, основним завданням*

яких є організація належного рівня роботи мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства, координація їх роботи та взаємодія з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству.

Відповідальні особи від районних управлінь та секторів протидії домашньому насильству:

- забезпечують організацію роботи мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства, координують та контролюють їх діяльність;
- щодня спілкуються з поліцейськими мобільних груп для надання відповідних рекомендацій, отримання інформації про особливості реагування на факти вчинення домашнього насильства або можливі проблемні питання;
- здійснюють моніторинг умов щодо належного виконання працівниками мобільних груп покладених на них завдань та функцій, уносять пропозиції керівництву ГУНП в областях та м. Києві для забезпечення їх автотранспортом у робочому стані, необхідною кількістю пального, одностроєм, озброєнням, засобами зв'язку та іншими технічними засобами згідно із нормами належності, робочим місцем, оргтехнікою, бланковою продукцією, зокрема бланками протоколів про адміністративні правопорушення, постанов у справах про адміністративні правопорушення, протоколів про адміністративні затримання, бланками термінових заборонних приписів, форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, канцелярським приладдям, доступом до інформації та інформаційних ресурсів МВС України і Національної поліції, інших органів державної влади з обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних»;
- проводять щоденний інструктаж з поліцейськими мобільних груп, які заступають на чергування;
- надають практичну та методичну допомогу;

- налагоджують взаємодію між мобільними групами та суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- залучає громадські об'єднання та іноземні неурядові організації з метою покращення організації та удосконалення роботи мобільних груп, зокрема проведення навчань, тренінгів;
- з метою моніторингу роботи мобільних груп щомісяця узагальнюють результати роботи мобільних груп та вносять керівництву УПД пропозиції щодо вдосконалення роботи мобільних груп;
- про стан роботи мобільних груп, їх результати роботи та проблемні питання інформують Департамент превентивної діяльності Національної поліції України.

Наявність сектору протидії домашнього насильства та мобільних груп поліції з реагування на випадки домашнього насильства НЕ означає неможливість залучення інших уповноважених підрозділів органів Національної поліції до реагування на випадки домашнього насильства. Кожен поліцейський уповноваженого підрозділу поліції повинен бути обізнаним із законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та вміти його застосовувати відповідно до власної службової компетенції.

Повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству визначені в ст. 10 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

1) *виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них*.

Згідно зі ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі. Поліцейським важливо усвідомлювати

важливість оперативного реагування на факти домашнього насильства, оскільки зволікання може призвести до тяжких наслідків, в тому числі летальних випадків. Слід пам'ятати, що кожна ситуація домашнього насильства є індивідуальною та непередбачуваною, навіть якщо це не перший випадок реагування на виклик, пов'язаний з домашнім насильством, за вказаною адресою;

2) *прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків*.

Прийом та розгляд уповноваженими підрозділами органів Національної поліції заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства здійснюється відповідно до Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затвердженого *наказом МВС України від 15.11.2017 № 930*. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства визначений спільним наказом Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180;

3) *інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися*.

Надання інформації є невід'ємною складовою будь-якої програми захисту і підтримки особи, яка постраждала від насильства, оскільки дає їй можливість приймати рішення щодо мінімізації ризиків у подальшому житті. Інформування про права і можливості постраждалої особи здійснюється в доступній для неї формі. Права постраждалої особи закріплені в ст. 21 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (постраждалої дитини — в ст. 22 даного Закону). Вони **мають право на**:

– дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках домашнього насильства, недопущення повторних випадків домашнього насильства;

- звернення особисто або через свого представника до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- отримання повної та вичерпної інформації від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про свої права і соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, якими вона може скористатися;
- безоплатне отримання відповідно до законодавства соціальних послуг, медичної, соціальної та психологічної допомоги відповідно до її потреб;
- безоплатну правничу допомогу у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правничу допомогу»;
- повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- конфіденційність інформації особистого характеру, яка стала відома суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, під час роботи з постраждалою особою, та захист персональних даних;
- вибір спеціаліста за статтю (за можливості);
- відшкодування кривдниками завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, у порядку, визначеному законодавством;
- звернення до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до відповідальності, застосування до них спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

Важливо, щоб поліцейські інформували постраждалих осіб про їх можливість звернутись до суду для отримання **обмежувального припису** стосовно кривдника, який по-перше, має більш тривалий, ніж терміновий заборонний припис, термін дії; по-друге, передбачає ширший перелік обмежень та зобов'язань кривдника;

по-третє, його невиконання тягне настання кримінальної відповідальності відповідно до ст. 390-1 ККУ.

Першою реакцією постраждалих осіб, які чують про необхідність звертатись до суду для отримання обмежувального припису, може бути острах того, що судовий процес є тривалим у часі та потребує сплати судового збору. Тому вкрай важливо, щоб поліцейські інформували постраждалих осіб, що по-перше, у разі звернення до суду постраждалої особи для отримання обмежувального припису стосовно кривдника *судовий збір не сплачується*, а по-друге, суд має розглянути справу про видачу обмежувального припису *не пізніше 72 годин* після надходження заяви про його видачу до суду. Для надання допомоги щодо підготовки заяви до суду про видачу обмежувального припису постраждалі можуть звернутись до центру безоплатної вторинної правничої допомоги, найближчу адресу якого можна дізнатись, зателефонувавши на «гарячу» лінію 0 800 213 103. Слід попередити постраждалу особу, що для отримання вторинної правничої допомоги безоплатно, така особа має взяти один із документів, що підтверджують належність постраждалих осіб до суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу, визначених в п. 52 Постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658;

– своєчасне отримання інформації про остаточні рішення суду та процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням.

Як свідчить національна практика, поліцейські не завжди забезпечують виконання зазначеного права постраждалої особи. Так, постраждалі особи періодично заявляють, що вони не володіють інформацією про процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно них домашнього насильства. Крім того, важливо усвідомлювати, що *у випадку ізоляції кривдника, в тому числі в рамках*

адміністративного затримання, важливо інформувати постраждалих осіб про подальше його звільнення та можливе повернення, оскільки володіння цією інформацією безпосередньо впливає на безпеку постраждалих осіб.

Слід заохотити постраждалу особу звертатися до поліції чи інших служб, якщо вона відчуває небезпеку, надати контакти та роз'яснити доступною мовою, яку саме допомогу постраждала особа може отримати, звернувшись до відповідного закладу чи установи, та які документи для цього їй потрібні. Якщо поліцейський не володіє достовірною інформацією з цих питань або має обмаль часу на інформування постраждалої особи, вкрай важливо надати контакти «гарячих» ліній, звернувшись на які постраждала особа зможе отримати таку інформацію.

Інформацію про права та можливі контакти служб підтримки постраждалих осіб доцільно надати *в письмовому вигляді* або залишити інформаційну брошуру, оскільки в стані стресу постраждалі особи не завжди готові сприймати та запам'ятовувати інформацію. У разі відсутності відповідних роздаткових матеріалів, доцільно запропонувати постраждалій особи записати контактні номери «гарячих» ліній до телефону або здійснити дзвінок на одну із «гарячих» ліній в присутності поліцейського;

4) *винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників.*

Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника закріплений наказом МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654;

5) *взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством.*

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника

уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України визначений наказом МВС України від 25 лютого 2019 року № 124;

6) *здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії.*

Уповноважений підрозділ поліції здійснює контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладенням на нього обов'язків шляхом щотижневого спілкування з кривдником, а в разі необхідності з постраждалою особою за місцем проживання/перебування, навчання та/або місцем роботи, іншими місцями, які часто відвідують ці особи;

7) *відкликання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством.*

Порядок відкликання відповідних дозволів, а також вилучення зброї та боєприпасів до неї визначений наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. Так, органи поліції не мають права давати згоду керівникам підприємств, установ, організацій та суб'єктам господарювання на укладення трудових договорів на виконання таких робіт, а також видавати дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, пневматичної чи холодної зброї, пристроїв та патронів до них громадянам, а також проводити їх перереєстрацію в разі наявності даних про систематичне (два чи більше разів) вчинення домашнього насильства, що підтверджується документально;

8) *взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».*

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі визначений постановою КМУ від 22.08.2018 № 658;

9) *звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству*.

Порядок звітування суб'єктів запобігання та протидію домашньому насильству визначений постановою КМУ від 22.08.2018 № 658. Уповноважені підрозділи органів Національної поліції звітують щокварталу Нацсоцслужбі через Національну поліцію про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

Поліцейські ***можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках****, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.*

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків. Вони є важливим елементом системи запобігання та протидії домашньому насильству. Як відомо, будь-яка система ефективна настільки, наскільки є ефективним найслабший його елемент. Тобто, якщо якийсь із елементів не виконує повноцінно свої функції, система в цілому не буде ефективною. Якщо порівняти національну систему запобігання та протидії домашньому насильству з годинниковим механізмом, то якщо один із гвинтиків в цьому механізмі вийде із ладу, годинник не буде працювати. Якщо поліцейські не будуть

належним чином виконувати свої повноваження, система запобігання та протидії домашньому насильству буде не ефективною, постраждалі особи не отримують належний захист, а у кривдників сформується відчуття безкарності. Поліцейським слід усвідомлювати важливість неухильного виконання **всіх повноважень**, передбачених законодавством, **у кожному** із випадків домашнього насильства.

Особливу увагу поліцейські мають приділяти проведенню профілактичної роботи. В поліцейській діяльності більш вживаним є терміни «**превенція**» (від пізньолат. *praeventio* — випереджаю, попереджаю; англ. *prevention*) — запобігання, попередження та «**профілактика**» (від грец. *prophylaktikos* — попереджувальний) — заходи для недопущення чого-небудь, які переважно сприймаються поліцейськими як синоніми. Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень. Варто звернути увагу, що поняття «профілактика» не обмежується тільки впливом на поведінку, а й передбачає виявлення та усунення причин / чинників та умов, що сприяють вчиненню правопорушень. Традиційно профілактична поліцейська діяльність поділяється на загальну та індивідуальну.

Загальна профілактика домашнього насильства — це здійснення комплексу заходів, що мають інформаційно-роз'яснювальний, просвітницький характер та спрямовані на підвищення обізнаності загального населення щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства; формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей; викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Загальна профілактика в контексті запобігання та протидії домашньому насильству за своєю сутністю відповідає поняттю запобігання домашньому насильству.

Заходи загальної профілактики можуть проводитись під час групових та масових заходів, які відбуваються в громаді із залученням інших суб'єктів запобігання домашньому насильству. Так, на формування «нульової толерантності» до насильства спрямовується організація і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, **інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству**, роз'яснення його форм, проявів і наслідків. В Україні цей напрямок наразі реалізується досить активно, в першу чергу — шляхом проведення спеціальних інформаційних кампаній. Найбільш масштабною інформаційно-просвітницькою кампанією в Україні є щорічна

Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства», яка проводиться з 25 листопада до 10 грудня включно. Її мета — привернути увагу суспільства до проблем подолання домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, протидії торгівлі людьми та захисту прав жінок. Під час даної акції в усіх містах та громадах України суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству розповсюджуються інформаційні листівки, буклети, проводяться тренінги, круглі столи, дискусії та дебати, семінари й лекції, виставки, трансляції освітніх програм, конференції, громадські слухання та інші заходи. 25 листопада у світі відзначають **День Білої Стрічки**, який відкриває щорічну міжнародну акцію «16 днів проти насильства». Біла Стрічка символізує намір чоловіків ніколи не чинити, не сприяти чи не залишатися байдужими до насильства проти жінок. Ініціатива цієї кампанії започаткована чоловіками в Канаді у 1991 році. У День білої стрічки, чоловіки у різних країнах приколюють до одягу білу стрічку, як символ підтримки у прагненні викорінити насильство щодо жінок, і таким жестом закликають інших підтримати цю ініціативу.

Запобігання домашньому насильству має здійснюватися не лише під час акції «16 днів проти насильству», тобто не лише 16, а 365 днів на рік.

Формами загальної профілактики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поліцейськими можуть бути:

- розповсюдження серед населення інформаційно-просвітницьких матеріалів;
- розміщення інформаційних матеріалів у громадському транспорті, магазинах та інших місцях частого відвідування населенням;
- проведення інформаційно-просвітницьких заходів у закладах освіти;
- виступи на телебаченні та публікація тематичного контенту у медіа;
- створення інформаційних ресурсів, зокрема спеціалізованого чат-боту, та розповсюдження інформації про нього.

Під час планування та реалізації заходів загальної профілактики слід враховувати:

- вік (дорослі, діти молодшого та старшого віку, особи похилого віку тощо);
- стать (чоловіки та жінки);
- стан здоров'я (особи з вадами зору або слуху);
- мову (національні меншини);
- характер участі у ситуації домашнього насильства (постраждалі, свідки, кривдники).

Підрозділу Національної поліції доцільно **формувати базу даних громадських організацій, які працюють в громаді**, і з якими можна взаємодіяти під час планування та проведення профілактичної роботи або до яких може бути перенаправлена особа для отримання необхідної допомоги. В контексті загальної профілактики або запобігання домашньому насильству слід згадати успішну інформаційну кампанію **«Розірви**

коло», започатковану UNFPA, на сайті якої міститься інформація стосовно того, як розпізнати домашнє насильство, де отримати допомогу, як можливо допомогти іншим, інформаційні матеріали тощо. Важливо, що даний ресурс забезпечений можливістю негайного та безпечного виходу у разі підозри, що кривдник слідкує за пристроями, а також враховує потреби осіб з вадами зору та пропонує додаткові функції: https://rozirvykolo.org/.

Крім того, даний ресурс містить посилання на «гарячі» лінії з питань запобігання та протидії домашньому насильству, тести «Перевірити стосунки» та «Розпізнати в собі кривдника», які можуть використовуватись як під час загальної, так і індивідуальної профілактики в процесі здійснення поліцейської діяльності.

За інформацією однією із поліцейських ювенальної превенції, яка тривалий час працювали з дитиною, яка вчиняє булінг в школі, вона звернула увагу мами дитини, що однією із причин вчинення дитиною булінгу є домашнє насильство, яке відбувалось щодо матері з боку батька, проте матір навідріз відмовлялась визнати той факт, що вона є постраждалою від домашнього насильства. Одного разу ювенальна поліцейська скинула матері дитини посилання на тест «Перевірити стосунки», пройшовши який жінка погодилась, що дійсно є постраждалою від домашнього насильства та виявила готовність вживати передбачені законодавством заходи для виходу із ситуації домашнього насильства. Отже, як виявляється, деякі особи можуть більше довіряти результатам онлайн тестування, ніж порадам та висновкам фахівців. Тому можна враховувати даний ресурс як можливий інструмент здійснення заходів індивідуальної профілактики поліцейськими.

Заходи **індивідуальної профілактики** мають вживатись тоді, коли вже відбуваються прояви домашнього насильства, вони спрямовані на недопущення подальших випадків домашнього

насильства. Індивідуальна профілактика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству переважно стосується тих осіб, які вже вчинили домашнє насильство і перебувають на превентивному (профілактичному) обліку, або які постраждали від домашнього насильства та потребують заходів, спрямованих на усунення вірогідності подальшого вчинення щодо них насильства. Під час профілактичної роботи поліцейським слід роз'яснити кривднику, що домашнє насильство неприпустиме, не має виправдання, а за його вчинення може наставати адміністративна, кримінальна та цивільно-правова відповідальність, а також застосовуватись спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. Усвідомлення кривдником неприпустимості вчинення домашнього насильства сприятиме розумінню необхідності зміни власної насильницької моделі поведінки. Проте самостійно, без допомоги фахівців, це зробити складно. Тому, якщо суд не направив його на проходження програми для кривдників, то *поліцейським доцільно поінформувати кривдника про можливість проходження такої програми на добровільній основі та надати контакти установи, на базі якої реалізується програма для кривдників*.

Крім індивідуальної профілактичної роботи з кривдником поліцейські проводять **індивідуальну профілактичну роботу з постраждалими особами**, в межах якої допомагають їм у складанні плану безпеки. План безпеки постраждалих від домашнього насильства осіб залежить від ситуації, в якій знаходиться постраждала особа, та результатів оцінки ризиків, здійсненої поліцейськими.

2. Алгоритм дій поліцейських при реагуванні на заяви та повідомлення про домашнє насильство

Перед виїздом на місце події:

1) *враховуючи отриману від диспетчера (чергового) інформацію, уточнити у заявника дані про*:
   - ✓ кількість присутніх на місці події людей, їх фізичний і психологічний стан;
   - ✓ форму (форми) насильства, кількість учасників конфлікту, їх
   - ✓ необхідність надання медичної допомоги присутнім на місці події особам;
   - ✓ наявність дітей на місці події;
   - ✓ наявність на місці події зброї (боєприпасів) і можливості її застосування, а також інших загроз життю та здоров'ю громадян;
   - ✓ участь учасників конфлікту (кривдника) у військових діях;
2) *перевірити у базах даних інформацію про осіб, що мешкають за вказаною адресою*, та звернути увагу, чи є серед них особи, які:
   - ✓ мають психічні розлади;
   - ✓ наркозалежні;
   - ✓ раніше судимі;
   - ✓ раніше притягувались до відповідальності за вчинення домашнього насильства;
   - ✓ є власниками зареєстрованої зброї;

а також:

- ✓ чи перебував кривдник на профілактичному обліку осіб, що вчинили домашнє насильство;
- ✓ чи мав термінові заборонні приписи;

- ✓ чи раніше надходили виклики за цією адресою;
- ✓ чи попередні виклики містять інформацію про застосування зброї;

3) *розподілити ролі* із напарником, визначити основні завдання кожного працівника поліції на місці події. Також необхідно попередньо домовитись, як діятиме, якщо хтось із учасників конфлікту застосує фізичну силу, спеціальні засоби чи зброю.

Важливим є **своєчасне прибуття нарядів поліції** на місце за повідомленнями і заявами, які надійшли з приводу домашнього насильства. Виклики щодо домашнього насильства не можна сприймати легковажно. Кожне втручання має індивідуальний характер: у жодному разі не можна переносити на конкретний випадок висновки, зроблені у схожій ситуації домашнього насильства.

Після прибуття на місце події:

1) *ужити передбачених законодавством заходів щодо припинення домашнього насильства*;

Для припинення домашнього насильства поліцейські у разі необхідності можуть застосовувати поліцейські заходи примусу відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»;

2) *встановити учасників події та за можливості розвести їх у різні приміщення*;

Однією з особливостей домашнього насильства є **відсутність свідків** в більшості випадків. У зв'язку з цим поліцейським при екстреному виклику за повідомленням про вчинення домашнього насильства важко встановити в умовах конфліктної ситуації правильну картину події, тим більше, що нерідкими є **факти самообмови постраждалої особи та неправдивих показань кривдника**. При необхідності перевірки показань на місці в умовах конфліктної ситуації, поліцейський повинен знати та вміти використовувати тактичні прийоми. Слід уважно спостерігати за поведінкою осіб, які перебувають на місці події: не виключено,

що аналіз поведінки може дати більше інформації, ніж вдасться одержати в процесі спілкування;

3) *забезпечити збір інформації для документування факту домашнього насильства*:
   - ✓ провести оцінку ризиків та заповнити відповідну форму;
   - ✓ відібрати заяву у постраждалої особи;
   - ✓ звернути увагу та зафіксувати можливі докази вчинення домашнього насильства, зокрема сліди насильства: на тілі постраждалої особи (наприклад, кров, синці, рани, опіки, вирване волосся, сліди побиття); при огляді житлового приміщення (сліди крові, розбиті предмети побуту, розкидані речі, розбиті меблі, посуд, вікна, розірваний одяг тощо); знаряддя чи засоби, якими могли бути спричинені ушкодження тощо, а також обтяжуючі обставини, зокрема ознаки алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Якщо на тілі постраждалої особи є сліди фізичного насильства, слід направити її до медичної установи для встановлення наявності тілесних ушкоджень та ступеня їх тяжкості;
   - ✓ провести опитування та відібрати пояснення у можливих свідків (сусідів, родичів тощо), постраждалої особи, кривдника;
   - ✓ у разі присутності дитини в сім'ї, де вчинено домашнє насильство, обов'язково зазначити про цей факт в рапорті для подальшої участі працівників ювенальної превенції.

Від якості збору інформації поліцейськими залежить, чи буде кривдник притягнений до передбаченої законодавством відповідальності. Усі відомості, зафіксовані поліцейськими, стають важливими доказами під час досудового розслідування та судового розгляду. Неретельна перевірка фактичних обставин — одна з основних причин, які ведуть або до необґрунтованого притягнення особи до відповідальності, або до незаконного звільнення правопорушника від покарання;

4) за необхідності, зокрема у разі наявності підстав вважати, що поведінка кривдника може бути небезпечною для життя та здоров'я інших членів, *доставити його чи її до відділу поліції* для вжиття заходів, передбачених законодавством, про що зазначається у рапорті та складається протокол адміністративного затримання;
5) *кваліфікувати подію* та:
   - ➢ у разі наявності адміністративного правопорушення скласти адміністративний протокол та передати матеріали справи для розгляду;
   - ➢ у разі наявності ознак кримінального правопорушення, вжити заходів щодо відкриття кримінального провадження та проведення досудового розслідування, зокрема викликати на місце події слідчо-оперативну групу, до прибуття якої:
   - ✓ забезпечити охорону місця події, збереження слідів учиненого кримінального правопорушення та в разі необхідності організувати надання невідкладної медичної допомоги потерпілим особам;
   - ✓ з'ясувати обставини вчиненого кримінального правопорушення, установити свідків, очевидців події, прикмети правопорушників, збір інших відомостей, що можуть бути використані як докази;
   - ✓ інформувати уповноваженого працівника чергової частини органу, підрозділу поліції про обставини вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для вжиття невідкладних заходів щодо їх затримання;
   - ✓ з прибуттям слідчо-оперативної групи негайно інформувати слідчого про одержані дані щодо обставин учинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) *застосувати спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству* в межах компетенції, зокрема винести термінновий заборонний припис стосовно кривдника (за результатами оцінки ризиків) та забезпечити постановку кривдника на профілактичний облік.

Алгоритм дій поліцейських щодо запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується в тому числі на положеннях, закріплених в п.п. 36, 37 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» № 658 від 22.08.2018 року.

У разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, посадова особа такого органу:

1) приймає заяву від постраждалої особи та реєструє її в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;
2) для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформує відповідний заклад охорони здоров'я;
3) для невідкладного надання психологічної допомоги інформує відповідний центр соціальних служб, центр соціально-психологічної допомоги, притулок для постраждалих осіб або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога), у разі потреби направляє її до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку;
4) у випадку, якщо постраждалою від насильства або кривдником є дитина або постраждала особа звернулася разом із дитиною не пізніше однієї доби, інформує відповідну службу у справах дітей за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

5) інформує постраждалу особу та/або її законного представника (у разі коли такий представник не є кривдником) про її права та соціальні послуги, якими вона може скористатися, можливість відшкодування кривдником завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, винесення щодо кривдника термінового заборонного припису, можливі процесуальні рішення, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї насильства, у тому числі пов'язані із затриманням, арештом кривдника або його звільненням;
6) у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків **не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти** інформує уповноважених осіб, визначених відповідно до абз. 1 пункту 20 або п. 23 цього Порядку;
7) у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є *недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена*:
   - ✓ протягом доби інформує уповноважену посадову особу, визначену відповідно до абз. 1 п. 20 або п. 23 цього Порядку, за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;
   - ✓ залучає посадових осіб районної, районної у мм. Києві і Севастополі держадміністрації або виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі об'єднаної територіальної громади, до відвідування недієздатної особи чи особи, цивільна дієздатність якої обмежена, за місцем її проживання та до перевірки інформації про факт вчинення насильства стосовно особи;
   - ✓ вживає заходів для належного реагування поліцейських на факт насильства та його припинення. До виїзду на місце події можуть залучатися представники центрів

соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;

- ✓ забезпечує взяття на профілактичний облік кривдників та проводить із ними профілактичну роботу в порядку, визначеному законодавством;
- ✓ протягом доби інформує уповноважених осіб, визначених відповідно до абз. 1 п. 20 або п. 23 цього Порядку, про отримання повідомлення від суду про видачу або продовження обмежувального припису кривднику, ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до ст. 39-1 КУпАП;
- ✓ у разі надходження від уповноважених осіб, визначених відповідно до абз. 1 п. 20 або п. 23 цього Порядку, письмового повідомлення про неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин вживає заходів для належного реагування на такі факти та притягнення кривдника до відповідальності згідно із законодавством;
- ✓ забезпечує контроль виконання кривдниками спеціальних заходів протидії насильству відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Під час реагування на випадки домашнього насильства поліцейські часто зосереджують основну увага на кривднику, при цьому не враховуючи важливість забезпечення захисту та підтримки постраждалої особи. При цьому національна система запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується **на підході, орієнтованому на потреби постраждалих осіб**, а чинне законодавство України передбачає безпосередні повноваження поліцейських, спрямовані на забезпечення захисту та підтримки постраждалих осіб.

Особливості прийняття та розгляду поліцейськими заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства.

Досить зрозумілим є традиційне запитання поліцейських під час прибуття на виклик з приводу домашнього насильства до постраждалої особи щодо наміру **подання заяви** (усної чи письмової) про вчинення правопорушення щодо неї. Однак деякі постраждалі особи відмовляються від подання офіційної заяви з різних причин, зокрема з огляду на побоювання подальшої реакції останнього. Важливо, запитувати про намір подавати заяву **за умови відсутності поряд кривдника**. Також велике значення має **інтонація запитання**. Обов'язково необхідно рекомендувати постраждалій особі (її представнику) написати заяву. Слід зауважити, що замовчування фактів домашнього насильства та недбалість у ставленні до власної безпеки може призвести до погіршення ситуації і становити загрозу життю та здоров'ю. Учинення будь-яких насильницьких дій у присутності дітей або недієздатних осіб вважається психологічним насильством відносно них та передбачає відповідне реагування поліцейських без написання відповідної заяви.

Неприпустимою є практика відмовляння поліцейськими постраждалих осіб від подання заяв про вчинення домашнього насильства та спонукання їх до примирення з кривдником. Спонукання до примирення у ситуаціях домашнього насильства протирічить європейським та міжнародним стандартам та завдає шкоди інтересам постраждалим осіб.

Відповідно до ч. 1 ст. 469 КПК угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника.

Обов'язково необхідно рекомендувати постраждалій особі (її представнику) написати заяву. Поліцейському слід зауважити, що замовчування фактів домашнього насильства та недбалість

у ставленні до власної безпеки може призвести до погіршення ситуації і становити загрозу життю та здоров'ю.

Практика притягнення заявників з приводу вчинення домашнього насильства до адміністративної відповідальності за неправдивий виклик у разі їх відмови від написання заяви, є недоречною, оскільки це формує в них недовіру до органів влади та в окремих випадках призводить до остраху звертатись до правоохоронних органів за допомогою.

Розповсюдженою є ситуація, коли постраждалі особи спочатку подають заяву, а через деякий час відмовляються від своїх скарг щодо кривдника. В такому разі, слід зауважити, що з огляну на практику ЄСПЛ (*п. 4 справи «Левчук проти України»*) у разі відмови потерпілих від своїх скарг, поліцейські зобов'язані оцінювати тяжкість ситуації з метою пошуку належного її врегулювання, а також здійснення всебічного аналізу ризиків, з якими вони продовжують жити.

У разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства посадова особа цього органу:

- приймає письмове повідомлення;
- вживає заходів для належного реагування уповноваженого підрозділу органу Національної поліції на факт насильства та його припинення. До відвідування місця події можуть залучатися представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;
- у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків не пізніше однієї доби інформує уповноважену особу, визначену

відповідно до абз. 1 п. 20 або п. 23 цього Порядку, за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

- у разі підтвердження факту насильства вживає інших заходів стосовно постраждалої особи та кривдника відповідно до п. 36 цього Порядку.

Зазначені заходи здійснюються також у разі виявлення уповноваженим підрозділом органу Національної поліції фактів насильства.

Особливості реагування поліцейських у випадку, якщо домашнє насильство вчинене дитиною, щодо дитини або в присутності дитини.

Домашнє насильство є проявом жорстокого поводження з дитиною та свідчить про її перебування у складних життєвих обставинах. Тому у цих випадках ключовим документом, який визначає порядок реагування уповноважених суб'єктів, є Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затверджений постановою КМУ № 585 від 01 червня 2020 року. Саме згідно цього порядку здійснюється виявлення дітей, приймання та розгляд звернень і повідомлень про вчинення насильства, організація надання таким дітям соціального захисту. Якщо стало відомо про насильство щодо дитини, яка проживає або цілодобово перебуває в закладі, слід керуватись також Порядком реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми, затвердженим Постановою кабінету Міністрів України від 19 листопада 2025 року № 1513.

Основні принципи роботи з дитиною, яка постраждала від домашнього насильства:

1. Забезпечення найкращих інтересів та безпеки дитини:

- поглядам та думкам дитини приділена належна увага;
- забезпечення права на свободу, гідність та рівне поводження з дитиною;

- забезпечення комплексного підходу: до випадку насильства щодо дитини залучені усі уповноважені суб'єкти;
- оцінювання випадку насильства має бути зроблено точно та професійно в кожному конкретному випадку на індивідуальній основі;
- забезпечення збереження психологічного та фізичного благополуччя дитини, а так само її правових, соціальних та економічних інтересів.

2. Забезпечення найкращих інтересів дитини — дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

3. Недопущення дискримінації дитини — права дітей повинні забезпечуватись без жодної дискримінації за: ознакою статі, раси, кольору шкіри або етнічного походження, віку, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, соціально-економічного стану, статусу одного з їх батьків або обох батьків, належності до національних меншин, майнового стану, народження, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або іншого статусу.

4. Урахування думки дитини під час вирішення будь-якого питання, що стосується її життя:

- належна увага до поглядам і думкам дитини у відповідності з її віком і зрілістю;
- право бути почутою є правом дитини, а не обов'язком;
- дитина не повинна бути позбавлена можливості бути почутою тільки на підставі віку.

5. Конфіденційність інформації про дитину:

- надання інформації про дитину особі, яка вчинила насильство щодо дитини, а так само законним представникам, які ухиляються від захисту дитини від насильства, суперечить інтересам дитини;

- поширення інформації, що стосується дитини, має відбуватись відповідно до чинного законодавства.

Можливі шляхи виявлення постраждалої дитини:

- самозвернення дитини (в усній та (або) письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації;
- звернення та надсилання повідомлень підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, зокрема з використанням дитячої "гарячої" телефонної лінії, кол-центрів з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, громадських об'єднань та міжнародних неурядових організацій, фізичних осіб — підприємців та фізичних осіб, які надають соціальні послуги, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, в інтересах дитини (в усній та (або) письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації);
- отримання інформації про дитину під час виконання професійних чи службових обов'язків.

При виявленні фактів жорстокого поводження, зокрема домашнього насильства, з дитиною поліцейські:

- здійснюють прийняття інформації про факти жорстокого поводження з дітьми або загрозу щодо їх вчинення цілодобово. Заяви та повідомлення зобов'язані приймати всі працівники органів Національної поліції;
- у разі неможливості подання письмової заяви працівник органу Національної поліції повинен скласти протокол усної заяви або рапорт про факт жорстокого поводження з дитиною (загрозу його вчинення), у якому зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові постраждалої дитини, інформація про особу, яка жорстоко поводилася з дитиною чи реально мала такий намір, час і місце випадку, інші необхідні обставини;

- уживає заходів щодо її внесення до журналу Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;
- усі заяви, повідомлення, протоколи усної заяви, рапорти про факти жорстокого поводження з дітьми (загрозу його вчинення) розглядає керівництво органу Національної поліції та надає письмові резолюції працівникам уповноваженого підрозділу органу Національної поліції щодо необхідних заходів для подальшого прийняття рішення згідно із законодавством;
- після отримання заяви, повідомлення, складання протоколу усної заяви або рапорту про факт жорстокого поводження з дитиною (загрозу його вчинення) працівник органу Національної поліції за наявності ознак кримінального правопорушення негайно інформує про це керівника органу досудового розслідування для його попередньої кваліфікації та внесення інформації до ЄРДР та інформує начальника органу Національної поліції;
- за результатами розгляду звернення, повідомлення про факт жорстокого поводження з дитиною (загрозу щодо його вчинення) працівники уповноваженого підрозділу органу Національної поліції зобов'язані поінформувати батьків дитини або осіб, які їх замінюють (якщо не вони є винуватцями жорстокого поводження з дитиною або загрози його вчинення), службу у справах дітей та у разі потреби органи прокуратури та суд.

Порядок дій у разі виявлення поліцейськими домашнього насильства за участі дітей:

1. Забезпечити безпеку дитини.
2. З урахуванням обставин, виконати повноваження, зазначені в ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Згідно з п. 11 Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі

дітей, які постраждали від жорстокого поводження **у разі винесення термінового заборонного припису стосовно всіх наявних у дитини законних представників внаслідок вчинення ними домашнього насильства** представник органу Національної поліції передає дитину представнику органу опіки та піклування за місцем проживання (перебування) дитини для організації її соціального захисту та тимчасового влаштування. У разі неможливості передачі дитини представнику органу опіки та піклування представник органу Національної поліції доставляє дитину до:

- притулку для дітей;
- центру соціально-психологічної реабілітації дітей;
- центру соціальної підтримки дітей та сімей;
- стаціонарної служби (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей;
- стаціонарної служби (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг.

Перед доставленням дитини до зазначених закладів, слід звернутись до закладу охорону здоров'я для проведення медичного обстеження дитини.

3. Впродовж однієї доби повідомити про випадок домашнього насильства службу у справах дітей за місцем проживання дитини та підрозділ ювенальної превенції (якщо виявив поліцейський іншого підрозділу поліції). Уповноважені на запобігання та протидію домашньому насильству підрозділи органів Національної поліції України зобов'язані інформувати службу у справах дітей у разі виявлення або отримання повідомлення про дитину, яка зазнала насильства, стала його свідком, сама вчинила насильство чи якщо постраждала особа звернулася за захистом від насильства разом із дитиною. Добровільна поінформована згода законних представників дитини в цьому випадку не потрібна.

4. Долучитись спільно зі службою у справах дітей, представником закладу охорони здоров'я та надавачем соціальних послуг (у разі можливості залучення) до проведення оцінки рівня безпеки дитини **упродовж однієї доби**. Акт оцінки рівня безпеки дитини затверджений постановою КМУ від 24.09.2008 № 866. Зазвичай до оцінки рівня безпеки дитини долучаються поліцейські підрозділів ювенальної превенції.

У разі виявлення (підтвердження) під час проведення оцінки рівня безпеки дитини фактів загрози її життю чи здоров'ю вживаються заходи, спрямовані на забезпечення безпеки дитини та задоволення її першочергових потреб. Наприклад, постраждала дитина може потребувати надання медичної допомоги, психологічної підтримки або вилучення з небезпечного середовища та тимчасового влаштування. Тимчасове влаштування дитини проводиться після надання їй необхідної медичної допомоги, завершення медичного обстеження чи лікування. Медичне обстеження постраждалої дитини у медичному закладі або її влаштування до нього в разі виникнення потреби в наданні їй медичної допомоги чи лікуванні проводиться за клопотанням служби у справах дітей чи уповноваженого органу Національної поліції за місцем виявлення дитини. Після вжиття невідкладних заходів до забезпечення безпеки дитини служба у справах дітей в той же день подає органу опіки і піклування клопотання про невідкладене відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють, який протягом одного дня приймає відповідне рішення. Про відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють, орган опіки та піклування того ж дня письмово інформує органи прокуратури за місцем проживання дитини та у семиденний строк після прийняття рішення звертається до суду з позовом про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав, про відібрання дитини в матері, батька без позбавлення батьківських прав.

5. Участь (у разі залучення службою у справах дітей) у роботі **міждисциплінарної команди**, в тому числі розробленні,

виконанні, корегуванні індивідуального плану соціального захисту дитини.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» органи Національної поліції зобов'язані на запит служби у справах дітей:

- забезпечити участь у проведенні оцінки рівня безпеки дитини;
- подати протягом **п'яти робочих днів** після отримання запиту інформацію про дитину та її сім'ю, яка перебуває у складних життєвих обставинах, необхідну для забезпечення її соціального захисту, отриману під час здійснення встановлених законодавством повноважень, зокрема: про обставини вчинення домашнього насильства стосовно дитини та за участю дитини, притягнення законних представників дитини до відповідальності за ухилення від виконання своїх обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання дитини, злісне невиконання встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною, інші порушення прав дитини тощо з подальшим отриманням копій відповідних матеріалів, що підтверджують зазначені обставини чи факти. Ця інформація потрібна службі у справах дітей для прийняття рішення про взяття на облік дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах;
- надати службі у справах дітей пропозиції щодо кандидатур для формування персонального складу міждисциплінарної команди для соціального захисту конкретної дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, забезпечити участь посадових осіб суб'єктів у роботі такої міждисциплінарної команди.

Служба у справах дітей має право порушувати перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання щодо **притягнення до відповідальності** згідно із законом **посадових осіб у разі** невиконання ними рішень служби у справах

дітей, що призвело до порушення прав дітей, невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства стосовно дітей та за участю дітей (п. 19 Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженого постановою КМУ від 01.06.2020 № 585).

Основними завданнями міждисциплінарної команди є:

– прийняття узгоджених дій та рішень в інтересах дитини;
– аналіз інформації про дитину, її сім'ю, складні життєві обставини, в яких вона перебуває, результатів оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах, здатності батьків здійснювати догляд та виховання дитини, рівня виконання ними батьківських обов'язків;
– розроблення, виконання, систематичний (щоквартальний) перегляд і коригування індивідуального плану із забезпеченням відповідності запланованих заходів інтересам дитини, а також індивідуального плану надання соціальних послуг, у тому числі плану соціального супроводу сім'ї дитини;
– ініціювання розгляду питання щодо соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, на засіданні комісії з питань захисту прав дитини, зокрема щодо обов'язковості надання соціальних послуг (проходження індивідуальних корекційних програм) особам у разі невиконання ними батьківських обов'язків, вчинення домашнього насильства чи жорстокого поводження з дитиною.

Копії індивідуального плану, результати його перегляду **упродовж однієї доби** надсилаються службою у справах дітей кожному члену міждисциплінарної команди для виконання.

Поліцейські які є виконавцями індивідуального плану соціального захисту дитини (зазвичай поліцейські ювенальної превенції), зобов'язані щокварталу (або на вимогу) надавати

службі у справах дітей звіт про стан його виконання в межах своїх повноважень.

Особливості допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, органами Національної поліції полягають у:

- проникненні до житла чи іншого володіння особи без її згоди або вмотивованого рішення суду у невідкладних випадках, пов'язаних з виникненням безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини, або за наявності підстав вважати, що така загроза існує;
- внесенні за наявності ознак кримінального правопорушення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та подальшому здійсненні досудового розслідування відповідно до норм кримінального процесуального законодавства у межах повноважень;
- організації взяття на профілактичний облік дітей, які вчиняють жорстоке поводження (у тому числі дітей-кривдників), проведенні з ними профілактичної роботи в органах Національної поліції.

3. Забезпечення особистої безпеки поліцейських під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством

При розгляді заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства або реальну його загрозу поліцейські повинні виїхати (вийти) на місце події у складі щонайменше двох осіб, дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки.

Для забезпечення особистої безпеки поліцейські зобов'язані:

- контролювати поведінку осіб на місці події, зосереджуючись на можливих загрозах;

- перебувати в межах візуального (вербального) контакту один з одним;
- мати систему власних умовних знаків (жестів, слів тощо), за допомогою яких можна передавати необхідну інформацію, приховану від оточуючих.

Під час візуального огляду помешкання слід звертати увагу на наявність:

- місць можливого укриття кривдника, або інших осіб, що можуть здійснити раптовий напад на поліцейських;
- місць переховування доказів вчинення домашнього насильства, зброї та інших предметів, якими може бути завдано шкоди життю або здоров'ю поліцейських чи оточуючих;
- додаткових виходів з приміщення, відкритих вікон на нижніх поверхах, через які кривдник може втекти або позбавитися речових доказів;
- ознак перебування собак, яких кривдник може використати для нападу на поліцейських;
- місць (приміщень), які можуть бути використані для ізоляції учасників події або укриття працівників поліцейських від нападу кривдника, у тому числі із використанням зброї.

З метою визначення предметів побуту, за допомогою яких можливе нанесення тілесних ушкоджень поліцейському або оточуючим, слід звернути увагу на наявність:

- у квартирі — зареєстрованої зброї або спортивних знарядь (наприклад, арбалетів, іншої метальної зброї) та запропонувати кривднику їх добровільно видати;
- у полі зору кривдника — предметів побуту, які об'єктивно можуть використовуватися для нанесення тілесних ушкоджень (ножі, виделки, сокири, молотки, коси, вила, лопати тощо);
- предметів побуту, які можуть бути застосовані для опору поліцейському (стільці, скляні пляшки тощо);

- приховану зброю та предмети в одязі кривдника та в інтер'єрі приміщення.

Для обмеження доступу до таких предметів доцільно:

- збільшити відстань між кривдником і цими предметами або ізолювати його в іншому приміщенні;
- перевести правопорушника у таке місце, щоб він знаходився до них спиною;
- прибрати такі предмети особисто або за допомогою постраждалої особи.

З метою недопущення ескалації конфліктної ситуації на місці вчинення домашнього насильства поліцейські:

- опитують учасників події окремо, без присутності іншої сторони;
- дають можливість сторонам спокійно висловити причини виникнення події, не перебиваючи їх;
- проводять бесіду без упередженого ставлення, критично ставляться до отриманої інформації, уникаючи провокування таких психологічних станів, як ревнощі, помста, заздрість, приниження, користь тощо;
- не займають сторону жодного з учасників події, але наголошують на своєму офіційному статусі особи, яка зобов'язана з'ясувати ситуацію, має повноваження припинити домашнє насильство та забезпечити притягнення кривдника до передбаченої законом відповідальності.

Алгоритм дій поліцейських після прибуття до будівлі або помешкання:

- доповідають диспетчеру (оперативному черговому) про прибуття на місце події;
- проводять збір наявної інформації на місці події (сусіди, перехожі, свідки тощо), зокрема щодо кількості мешканців квартири, відносин між жильцями, присутності у помешканні дітей, наявності зброї, тварин тощо;
- за необхідності викликають допоміжний екіпаж поліції.

Дії поліцейських під час входу до приміщення та безпосередньо в квартирі:

- перед входом до приміщення розподілити ролі (поліцейський контакту, поліцейський прикриття та ін. або старший та помічник);
- при вході в приміщення особливу увагу приділяти місцям можливого переховування правопорушника (підвал, горище, глухі кути тощо);
- при використанні ліфту завжди підніматися на один-два поверхи вище або нижче, ніж поверх, на який здійснюється виклик;
- не ставати навпроти дверей та не затримуватись у дверному отворі;
- не поспішати входити до приміщення (квартири), звернути увагу на ознаки можливої загрози (рухи, звуки, силует, контраст, відблиск та інше);
- постійно дотримуватись принципу контакт-прикриття (не втрачати візуальний контакт з напарником);
- пильнувати незвичне та потенційно небезпечне середовище, зокрема прибрати предмети, що можуть використовуватись як зброя;
- установити учасників події (кривдник, постраждала особа) та забезпечити окреме місцезнаходження постраждалих осіб і кривдника.

Кривдник може контролювати постраждалу особу через висловлювання, мову жестів та інші ледве помітні елементи їхніх стосунків і таким чином впливати на те, що постраждала особа може розповідати поліцейським. Постраждала особа може боятися розмовляти з поліцейськими у присутності кривдника через страх майбутнього покарання з його боку;

- з'ясувати присутність дітей, їх безпеку та окремо опитати, якщо необхідно;

- не проводити опитування учасників події у небезпечних місцях (кухня, підвал, горище тощо);
- не повертатися спиною до неперевірених кімнат та не допускати неконтрольованого переміщення осіб по приміщенню (квартирі);
- у разі виявлення в приміщенні озброєних осіб поліцейські блокують можливі шляхи виходу з будівлі (квартири) правопорушників, викликають допомогу та постійно інформують чергового про ситуацію.

Під час реагування на випадки домашнього насильства в родинах учасників / учасниць бойових дій поліцейським слід пам'ятати, що існує високий ризик наявності у них вибухових речовин та/або незареєстрованої зброї. Тому перш за все слід впевнитись у особистій безпеці та відсутності в них доступу до вибухових речовин / зброї, а під час подальшої комунікації пильно контролювати будь-які його / її рухи. Наприклад, краще просити надати документи, необхідні для встановлення особи, інших родичів, а не учасника / учасницю бойових дій. Також слід пам'ятати, що відповідно до ст. 15 КУпАП за вчинення домашнього насильства учасники / учасниці бойових дій несуть адміністративну відповідальність на загальних засадах. При цьому, якщо домашнє насильство вчинено з боку чинного військовослужбовця / військовослужбовиці, вони крім адміністративної, несуть також дисциплінарну відповідальність. Тобто необхідно повідомити письмово про факт домашнього насильства командира військової частини, у розпорядженні якої перебуває дана особа. Взагалі найбільш вдалою моделлю реагування на випадки домашнього насильства в родинах учасників / учасниць бойових дій є включення до наряду поліції правоохоронців з досвідом участі у бойових діях. Це забезпечить можливість спілкування за принципом «рівний — рівному» («побратим — побратиму») та знизить можливість ескалації конфлікту.

4. Особливості комунікації поліцейських з постраждалими особами, кривдниками та свідками домашнього насильства

Правила спілкування з постраждалою особою:

- ✓ бесіду (розмову) слід проводити наодинці, завіривши про конфіденційність її проведення та отриманої інформації;
- ✓ враховувати, що постраждала особа може боятися розмовляти з поліцейськими в присутності кривдника через страх майбутнього покарання;
- ✓ пам'ятати, що постраждала особа може мати психологічну залежність від кривдника, тому може змінювати свою думку у процесі надання свідчень, поводити себе нелогічно, почати захищати кривдника;
- ✓ виявляти повагу та розуміння, не піддаватися так званому першому враженню: людина за даної ситуації перебуває, як правило, у стані сильного емоційного збудження (або пригніченості) внаслідок пережитої загрози для життя або здоров'я і психічного перенапруження;
- ✓ спосіб ведення розмови має сприяти заспокоєнню та підтримці постраждалої особи, слід переконати постраждалу особу, що поліцейський знаходиться та місці події, щоб допомогти;
- ✓ уважно вислухати розповідь про подію, що сталася, не переривати розповідь, посилаючись на брак часу або інші обставини;
- ✓ ставити запитання так, щоб на них можна було дати декілька варіантів відповідей;
- ✓ ставити запитання, які не містять критичних або суб'єктивних суджень;

- ✓ врахувати, що постраждала особа, як правило, не здатна оцінити ситуацію і рідко називає пережите саме насильством: причиною виклику поліції може бути руйнування помешкання, бійка, скандал або інша реальна загроза з боку кривдника;
- ✓ виявляти терпіння: переляк чи наслідки травм можуть відображатися у поведінці постраждалої особи, вона може погано чути, не відразу розуміти питання. Необхідно надати постраждалій від насильства особі **моральну підтримку, застосовуючи, наприклад, такі фрази**: «Домашнє насильство — це правопорушення», «Ви не самотні, допомога — поруч», «Ви можете контролювати тільки власні дії», «Усі мають право на вільне від насильства життя»;
- ✓ не звинувачувати постраждалу особу в тому, що сталося, запевняти, що насильству немає виправдання;
- ✓ переконати постраждалу особу, що вона не винна в тому, що сталося: за насильство відповідає той, хто його чинить. Варто зважати на те, що можливо постраждалу особу упродовж багатьох років піддавали специфічній психічній «обробці», мета якої — переконати в тому, що домашнє насильство– це її провина, що на краще вона не заслуговує, бо «робить все не так». Вадливо не висловлювати підтримки чи згоди, якщо постраждала особа стверджує що нібито вона сама винна в тому, що сталося;
- ✓ не покладати на постраждалу особу відповідальність за подальшу долю кривдника;
- ✓ повідомити, що надалі сім'ю може відвідати поліцейський або представник соціальної служби з метою перевірки стану безпеки постраждалої особи;
- ✓ поінформувати про права постраждалої особи, а також про місцезнаходження осередків організацій, до яких можна звернутися за допомогою та підтримкою;

- ✓ пояснити, що насильство з боку кривдника може повторюватися, незважаючи на запевнення і його обіцянки виправитися;
- ✓ скласти з постраждалою особою план особистої безпеки.

План безпеки — це неофіційний письмовий план, який підкаже постраждалій особі, що робити, якщо домашнє насильство щодо неї знову відбудеться; якщо їй потрібно буде втекти; якщо вона покинула кривдника, але все ще переживає за власну безпеку та безпеку дітей. Його розробляє сама постраждала особа за підтримки поліцейського, співробітника соціальної служби чи психолога.

Постраждала особа має відповісти поліцейським, але насамперед собі, на наступні питання:

- ➢ що зазвичай дратує кривдника та може спонукати його до насильства?
- ➢ під яким приводом постраждала особа може залишити помешкання та як дістатися до тимчасового місця перебування у кризовій ситуації?
- ➢ які докази (наприклад, фото, документи, листування у соціальних мережах) постраждала особа може зібрати сама, щоб повідомити поліції або суду про факти насильства?

Наприклад, сфотографувати подряпини, синці або порваний одяг потрібно одразу, як постраждала особа відірветься від кривдника і опиниться у безпечному місці. Цю інформацію можна надати в поліцію пізніше.

- ➢ що постраждала особа здатна зробити, щоб убезпечити себе після втечі від кривдника?
- ➢ як постраждала особа планує долати стрес та нові складнощі?
- ➢ якими є номери екстрених служб та служб підтримки постраждалих осіб?

Постраждала особа також має спланувати:

- ➢ безпечні та швидкі способи залишити оселю;
- ➢ як підготувати будинок та транспортний засіб для втечі;

- які речі підготувати, щоб взяти у разі небезпеки.

Ці пункти найкраще оформити у список і заховати його. Кривдник не має знати, де постраждала особа зберігає план безпеки.

Не зважаючи на те, що дорослі постраждалі особи зазвичай пам'ятають особливості свого плану безпеки та можуть себе убезпечити, коли відбувається домашнє насильство, діти до нього менш підготовлені. Тому їх потрібно навчити, як діяти в разі небезпеки, та розповісти їм про план безпеки. Діти повинні розуміти, як викликати поліцію, та знати своє повне ім'я та адресу. Можна потренувати з дитиною таку ситуацію: якщо в плані безпеки для дітей є необхідність втекти, вони мають вивчити план втечі та розташування безпечних місць у сусідів, друзів або членів сім'ї. Дітей також можна навчити кодовому слову, яке вони скажуть своїм батькам, родичам чи дорослій людині, якій довіряють, що буде означати небезпеку, щоб про це не здогадався кривдник. Дорослі, яким довіряють, мають бути обізнаними з таким кодом та розуміти, що він означає. Після цього ця особа має викликати поліцію, щоб перевірити безпеку дитини та її батьків.

Постраждала особа має також зробити ксерокопії документів для всіх членів сім'ї та зберігати їх у **тривожній валізі** якомога далі від оригіналів. Це паспорти, свідоцтва про народження, імміграційні папери, дозволи на проживання, свідоцтво про шлюб, свідоцтво про розлучення, документи про опіку, посвідчення водія, тощо. Коли постраждала особа прийняла рішення втекти, вона має переконатися, що має доступ до тривожної валізи, яка складається з важливих документів та необхідних предметів, наприклад, основних засобів гігієни, ліків, готівки та/або банківських карток та зміни одягу для кожної постраждалої особи. Місце для зберігання тривожної валізи має бути надійним та втаємниченим від кривдника.

Загальні правила, які поліцейські мають рекомендувати постраждалій особі:

- телефонувати в поліцію під час або після нападу та не боятися про нього повідомити (це означає, що постраждала особа завжди має носити заряджений мобільний телефон);
- під час нападу чи агресивного поводження створити якомога більше галасу, щоб інші могли почути та викликати допомогу; прикривати голову, коли є загроза побиття; пам'ятати, що шарфи або прикраси, вдягнуті на шию, кривдник може використати, щоб завдати шкоди;
- варто перейти до місця, де ризик найменший, уникати суперечок у ванній, гаражі, на кухні, біля зброї або в приміщенні без доступу до дверей назовні;
- повідомляти про ситуацію члену сім'ї або другу, слідкувати за оточенням та тримати ключи в руках у будь-який час пішої прогулянки;
- посилити фізичну безпеку за допомогою камер спостереження, завести пса тощо;
- змінити розклад, коли йти та повертатись з роботи, змінювати маршрути дорогою додому;
- розповісти сусідам та співробітникам про ситуацію та повідомити їм власний робочий графік;
- знаходитися у людних місцях та уникати закритих, погано освітлених приміщень;
- за можливості поміняти банк, лікаря, перукаря, постачальників інших професійних послуг.

Якщо кривдник покинув місце спільного проживання з постраждалою особою, їй слід порадити *змінити замки дверей та за можливості встановити камеру відеоспостереження або пристрій*, спроможний зафіксувати майбутній напад чи візити кривдника до житла, коли постраждала відсутня вдома. Крім того, доцільно повідомити сусідів, що кривднику заборонили перебувати вдома. Також їх потрібно попросити викликати поліцію, якщо побачать, що чоловік в помешканні або біля нього.

Якщо кривднику було винесено терміновий заборонний або обмежувальний припис, які передбачають зобов'язання покинути місце спільного проживання з постраждалою особою, відповідні відео та фото, а також пояснення свідків можуть бути використані як докази порушення кривдником встановлених обмежень та сприяти невідворотності притягнення його до відповідальності.

Часто кривдники намагаються відновити стосунки або помститися, починають переслідувати постраждалу особу. Постраждала особа повинна чітко дати зрозуміти кривднику, що вона не буде з ним контактувати та дотримуватись таких ***правил безпеки***:

- не реагувати на електронну пошту, текстові повідомлення та не відповідати на телефонні дзвінки;
- фіксувати усі спроби кривдника встановити контакт, зазначаючи дату та час;
- зберігати електронні та звичайні листи, текстові та голосові повідомлення, які потім можна показати поліції чи використати як доказ у суді;
- повідомити поліцію про випадки переслідування та описати дії, які можна використати як відповідь на повторні переслідування чи домагання;
- видалити мобільні застосунки, які можуть відстежувати її місцеперебування та коло спілкування;
- перевірити транспортний засіб та особисті речі на наявність пристроїв для відслідковування, які може заховати кривдник;
- змінити усі паролі на особистих сторінках та оновити налаштування у спільних облікових записах;
- переконатися, що будь-які пристрої чи програми з можливостями відстеження місцезнаходження відключені.

Типовий план безпеки постраждалої особи включає в себе наступні складові:

Підготовчий етап (*якщо є ризики потрапити в ситуацію домашнього насильства*).

Поліцейському слід надати постраждалій особі наступні **рекомендації**:

- завчасно сплануйте план втечі з будинку;
- зробіть копії та/або фото важливих документів, сховайте їх у надійному місці так, щоб у разі небезпеки можна було швидко їх взяти, та/або передайте родичам, друзям чи близьким для вас людям;
- завчасно підготуйте речі першої необхідності, ліки, важливі документи (зокрема документи на майно, документи дітей, медичні картки тощо), дублікати ключів від квартири (машини) та гроші. Зберігайте такі речі в надійному та доступному для вас місці та/або у людини, якій довіряєте;
- домовтесь з сусідами, друзями або близькими людьми щодо сигналів про перебування у небезпеці, щоб вони знали, коли ви потребуєте допомоги, а також щодо місця вашого тимчасового перебування;
- домовтесь зі своїми сусідами, щоб вони викликали поліцію, якщо почують шум і крики з вашого дому (квартири);
- домовтесь про кодове слово під час телефонної розмови з рідними чи знайомими, яке свідчитиме про небезпеку та після чого вони мають викликати поліцію;
- навчіть дітей не втручатися в конфлікти дорослих, вміти покликати на допомогу та викликати поліцію за номером 102;
- заздалегідь домовитися з друзями, родичами про можливість надання тимчасового притулку в разі небезпеки. Важливо, щоб це були люди, в яких кривдник одразу не знайде постраждалу особу або які зможуть її захистити.

Критичний етап (*якщо напруга зросла та ситуація загострюється*).

Поліцейському слід надати постраждалій особі наступні **рекомендації**:

- уникайте приміщень, де є гострі та небезпечні предмети;

- за можливості перебувайте в приміщенні, з якого легко піти, тримайтеся ближче до виходу;
- зніміть з шиї будь-які аксесуари та прикраси;
- подбайте про безпеку дітей та осіб похилого віку;
- намагайтеся уникнути конфлікту, спробуйте залишити приміщення та повідомити поліцію за номером 102;
- подайте сигнал небезпеки сусідам, друзям або близьким людям, якщо немає можливості викликати поліцію особисто.

Посткритичний етап (*якщо постраждала особа знаходиться у безпеці і напруга спала*).

Поліцейському слід надати постраждалій особі наступні **рекомендації**:

- якщо вам завдано тілесних ушкоджень, обов'язково зверніться до медичних закладів та детально повідомте лікаря про ситуацію, що сталася;
- зафіксуйте всі прояви насильства: фото синців та садин, повідомлень з погрозами, запис телефонних розмов, медичних довідок;
- зателефонуйте на 102 та повідомте про ситуацію, яка сталася;
- повідомте своїх родичів або близьких людей про ваш стан та подальші наміри;
- змініть свої контактні дані (адресу електронної пошти, номер телефону), вимкніть геолокацію в телефоні, ноутбуці, планшеті, та не відображайте своє місцезнаходження у соціальних мережах.

Не менш важливо сприяти нульовій толерантності до насильства та небайдужості з боку **свідків домашнього насильства**, свідчення яких можуть складати основу доказової бази, особливо коли домашнє насильство вчиняється за зачиненими дверима. Поліцейським доцільно надати їм наступні **рекомендації**:

- *Проявіть небайдужість*.

Байдужість оточуючих посилює відчуття безкарності у кривдника та безнадійності у постраждалої особи. Байдужість

виправдовує насильство. Домашнє насильство — це не особиста справа, це — правопорушення, за яке передбачена відповідальність. Насильство породжує насильство, психологічні розлади у дітей та жорстокість. Саме небайдужість свідків може допомогти розірвати коло насильства.

➢ *Викличте поліцію та швидку медичну допомогу за необхідності.*

Обов'язок повідомляти про відомі факти домашнього насильства, зокрема щодо дітей, поліції та уповноваженим особам органів місцевої влади закріплений у частині 3 статті 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

➢ *За можливості збережіть та передайте поліції або постраждалій особі докази насильства.*

Зафіксуйте факти погроз або безпосередньо насильства на аудіо або відео. Не відмовляйтесь надати свідчення поліції, вони також можуть бути доказами. Зазвичай саме відсутність доказової бази стає причиною того, що кривдник уникає відповідальності.

➢ *Порадьте постраждалій особі контакти, за якими вона може звернутись по допомогу.*

За можливості надайте їх в письмовому вигляді або переконайте записати в телефон. Важливо, щоб постраждала особа була обізнана щодо них, навіть якщо вона не готова звертатись за допомогою одразу. Якщо постраждалою особою є дитина, особисто повідомте поліцію. Пам'ятайте, насильство — не метод виховання.

Під час розмови з постраждалою особою не можна:

- ➢ виявляти нетерплячість, роздратування;
- ➢ звинувачувати у провокації насильства; ставати на бік кривдника;
- ➢ легковажно ставитися до факту вчинення насильства, применшувати його наслідки;
- ➢ виявляти сумнів щодо правдивості свідчень постраждалої;
- ➢ переконувати примиритися з кривдником;

- відмовляти в допомозі до моменту подання заяви;
- говорити, що вона мусить сама собі зарадити в такій ситуації;
- перекладати на неї відповідальність за подальшу долю кривдника після встановлення факту насильства, наприклад: «Через Вас він матиме проблеми; він може потрапити до в'язниці».

Особливості комунікації поліцейських з постраждалими дітьми.

Загальні рекомендації:

1. Бути для дитини «безпечним дорослим».
2. Забезпечити, щоб спілкування з дитиною відбувалось у місці, яке дитина сприймає як «безпечне».
3. При спілкуванні дотримуватись принципів роботи з дитиною.
4. Спілкуючись з дитиною, проявляти емпатію.
5. Не розпитувати дитину детально про випадок сексуального насильства, пам'ятаючи, що важливо, щоб дитина розказала про всі подробиці насильства під час допиту в межах кримінального провадження.

Формула взаємодії з дитиною

Безпечний дорослий + Безпечне місце = Дитина у безпеці

Безпечний дорослий — це дорослий, який представився, пояснив хто він та яка його роль у взаємодії з дитиною, він роз'яснює мету зустрічі та що буде відбуватися, враховує вікові, індивідуальні особливості дитини, її психологічний стан, взаємодіє «на рівні», ставиться до неї доброзичливо, вміє розпізнавати потреби дитини та забезпечує захист прав та її інтересів. Тому, важливо контактувати з дитиною опускаючись на рівень її зросту, а не спілкуватись з позиції «зверху — донизу». Говорити потрібно спокійним голосом, невербальні прояви мають бути

не різкими. Слід бути обережними з тактильними дотиками, варто запитувати дитину про те, чи можна до неї доторкнутись / взяти за руку / обійняти. Якщо вона сама тягнеться взяти за руку або обійняти — спеціалісту бажано відповісти / відгукнутися на потребу дитини.

Безпечне місце — прогнозоване місце, коли дитина отримала повну інформацію, що, як і де з нею буде відбуватись, хто буде присутній та яка роль цих осіб, а також, що від неї очікується. Місце має бути безпечним для дитини (фізично): вона знає де вихід, де може задовольнити свої базові потреби (сходити в туалет, попити води, поїсти тощо); максимально підготовлене для взаємодії з дитиною (наявні меблі відповідно до віку дитини, олівці, папір, іграшки, тощо). Важливо, під час взаємодії, забезпечити простір для індивідуального спілкування з дитиною та обмежити присутність і вплив інших людей. Варто забезпечити тишу та засоби, що допоможуть налагодженою контакту.

Дитина у безпеці — дитина, яка відчуває себе захищеною. Може внести корективи за власною ініціативою, зробити помилку та не хвилюватись з приводу того, що вона щось не пам'ятає; розуміє, що відбуватиметься; до кого може звернутися за допомогою та може управляти власними емоціями і відтворювати події, що відбувалися з нею раніше. Відчуття безпеки дитини залежить від зовнішніх факторів: наявність уважного та турботливого дорослого, прогнозованості та поінформованості про ситуацію в якій вона знаходиться, відсутності об'єктивних та суб'єктивних загроз. Коли дитина відчуває себе в безпеці — знижується активність лімбічних структур, відповідальних за тривогу та стрес, і відновлюється робота лобних часток кори, які забезпечують контроль, увагу та відтворення інформації. Тобто, почуття безпеки допомагає дитині заспокоїтися, знижує рівень тривоги та активує когнітивні процеси, зокрема мислення, пам'ять і мовлення.

Приклад знайомства з дитиною

Привіт, мене звати _____, як я можу до тебе звертатись? Я поліцейський / поліцейська і допомагаю дітям, права яких порушують. Я би хотів / хотіла б з тобою зараз поспілкуватись для того щоб зрозуміти як саме я можу тебе підтримати або якої допомоги ти можеш потребувати. Зараз ми перебуваємо _____, ось тут є туалет (треба показати де саме він знаходиться), а також в інших кабінетах працюють мої колеги.

Ми з тобою поговоримо упродовж ___ хв, після чого ти зможеш _____(піти додому / пограти тощо). Обери місце де ти б хотів / хотіла присісти (бажано дати дитині можливість обрати місце де вона б хотіла сісти).

Я буду задавати запитання про тебе, про те з ким та як ти живеш. Раптом ти не будеш чогось знати або пам'ятати, то так і скажи. Якщо я задам тобі запитання і воно буде тобі не зрозумілим, то скажи будь ласка і я його перефразую. Раптом ти втомишся, захочеш води чи в туалет, то повідом мені щоб ми зробили перерву. Добре?

Для налагодження позитивного контакту з дитиною слід дотримуватись таких правил:

- звертатися до дитини на ім'я;
- намагатися створити безпечну атмосферу, висловлювати позитивне доброзичливе ставлення до дитини;
- говорити повільно, чітко, спокійним голосом;
- використовувати просту, зрозумілу для дитини мову;
- часто виражати свою заінтересованість дитиною жестом (хитанням головою) або інтонацією;
- переконати дитину, що її розповідь є важливою;
- підтримувати відповідний зоровий контакт без надмірного, безперервного спостерігання за дитиною;

- перепитати дитину, якщо її висловлювання незрозумілі;
- якщо дитина довгий час не відповідає на запитання, спробувати сформулювати його інакше;
- гідно оцінити зусилля дитини, яка дає пояснення, але не хвалити за конкретні відповіді, не обіцяти винагороди;
- для того щоб дитина розповідала про себе, слід показати готовність відкрити частину свого приватного життя, щоб стати для неї більш реальною, ближчою людиною (наприклад, запитуючи про тварин, розкажіть, яку тваринку ви мали в дитинстві або яка є у вас тепер);
- зверніть увагу, у що одягнені діти та в якому стані одяг, чи є ознаки ушкоджень, якою є поведінка дитини.

Слід уникати таких помилок:

- не порушувати фізичного простору дитини, залишатися на безпечній для неї відстані;
- не підганяти дитину, дати їй час обдумати свої відповіді;
- не оцінювати дитину та її висловлювання;
- не реагувати здивуванням на висловлювання дитини, навіть якщо вони шокують;
- не коментувати описуваних дитиною ситуацій згідно з уявленнями дорослих (наприклад, це було небезпечно для тебе або це, мабуть, було для тебе жахливим);
- не змушувати дитину до відповіді, говорячи, що вона повинна щось знати або пам'ятати;
- не давати дитині обіцянок, яких не зможете виконати;
- не питати у скривдженої дитини, чи злочинець повинен бути покараний і яким чином;
- не оцінювати близьких дитині осіб;
- не впадати в паніку, якщо дитина виражає свої негативні емоції, наприклад, плаче, скажіть, що розумієте її реакцію.

Опитувати дитину, яка постраждала від домашнього насильства, доцільно у присутності особи, якій дитина довіряє. Відповідно до статті 33 Закону України «Про

Національну поліцію» проведення опитування неповнолітніх допускається лише за участі батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога. Водночас, якщо вони є кривдниками, їхня присутність під час опитування дитини, не обов'язкова і не доцільна. Слід залучити законного представника, який не є кривдником дитини. Якщо такого законного представника немає, в якості законного представника дитини з дотриманням законодавства може бути залучена служба у справах дітей.

Заходи, які мають бути забезпечені під час опитування дитини, закріплені в ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства:

- проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;
- проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;
- проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей;
- проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;
- якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;
- можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше;
- забезпечення можливості запису на відеоплівку опитування постраждалої дитини або, де це доцільно, дитини-свідка та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами національного законодавства.

В Україні ці настанови імплементуються шляхом впровадження в практичну діяльність методики «Зеленої кімнати» та розвитку системи центрів захисту дітей за моделлю «Барнахус».

Метою методики «Зелена кімната» є отримання достовірних показань дитини під час проведення її допиту / опитування в умовах мінімізації та недопущення повторної травматизації її психіки. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для ювенальних поліцейських та слідчих покликані сприяти розумінню організації та побудови дружнього допиту / опитування дитини слідчими та ювенальними поліцейськими, що базується на основних принципах правосуддя, дружнього до дитини: участі, забезпечення найкращого інтересу, гідності, недопущення дискримінації, верховенства права.

Ключовими завданнями використання методики «Зелена кімната» поліцейськими є:

- встановлення взаємодії з дитиною з урахуванням її вікових та психологічних особливостей, сприяння відкритому спілкуванню з нею;
- отримання достовірних показань дитини в умовах, дружніх до дитини, та з дотриманням принципів правосуддя, дружнього до дитини;
- мінімізація та недопущення повторної травматизації дитини, блокування гострих стресових реакцій, що можуть виникнути під час її допиту;
- сприяння у отриманні доказу у справі та прийняття справедливого рішення, що відповідатиме найкращим інтересам дитини.

*Робота за методикою «Зелена кімната» можлива **з дитиною будь-якого процесуального статусу**, у тому числі під час опитування дитини ювенальним поліцейським, допиті дитини слідчим чи слідчим суддею.*

Надзвичайно важливе врахування методики «Зелена кімната» при першому контакті дитини з поліцією, оскільки це формує її ставлення до поліцейських в цілому. Працівники підрозділів ювенальної превенції, як правило, першими спілкуються з дитиною, яка опинилася в контакті із системою кримінального правосуддя, опитуючи її з метою отримання загальної інформації про подію, яка відбулась за її участю. Ювенальні поліцейські беруть участь у здійсненні дій, спрямованих на підготовку до майбутнього допиту дитини у порядку, визначеному КПК України, що може включати: збирання інформації про неї, її інтереси, вподобання, оточення, що є важливим для вступної фази проведення допиту. Слід забезпечити своєчасну передачу зібраної інформації слідчому, який буде організовувати безпосереднє проведення допиту дитини.

Вимога щодо проведення бесіди з постраждалою дитиною у безпечному місці та/або у спеціально створених безпечних умовах, у тому числі із застосуванням методики "Зелена кімната", закріплена також **у п. 14 Постанови КМУ «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» від 1 червня 2020 року № 585**, в якому також наголошено, що в інтересах дитини для мінімізації негативного впливу на її емоційний стан та психічне здоров'я, а також з метою недопущення її повторної психологічної травматизації бесіда з дитиною проводиться **один раз**.

Бесіда може проводитися за участю представників:

- служби у справах дітей;
- органу Національної поліції;
- педагога або психолога;
- у разі потреби — лікаря;
- інших осіб, які мають відповідну кваліфікацію або пройшли відповідне навчання щодо особливостей проведення такої бесіди з дітьми різних категорій;
- та в присутності та/або за згодою батьків, іншого законного представника (якщо вони не є кривдниками дитини).

Тому поліцейським інших, ніж ювенальна превенція, уповноважених підрозділів органів Національної поліції, які виявили дитину, стосовно якої або у присутності якої вчинено домашнє насильство, **не варто самостійно здійснювати детальне опитування дитини, якщо в подальшому на реагування будуть залучені ювенальні поліцейські, а також інші уповноважені суб'єкти**.

Якщо відсутня можливість провести допит/опитування у спеціалізованій кімнаті, дружній до опитування дітей, це можна зробити в приміщенні, де водночас не будуть проводитися жодні інші дії, та забезпечити в ньому **умови, максимально наближені до вимог, яким має відповідати «Зелена кімната»**:

- вимкнені мобільні телефони;
- наявність зручних меблів з урахуванням віку дитини;
- відсутність зайвих предметів, які можуть відволікати її увагу;
- забезпечення непотрапляння сторонніх осіб до кімнати кабінету слідчого / ювенального поліцейського, де відбувається допит / опитування (попередити колег, замкнути двері, розмістити табличку «Увага! Допит / опитування дитини. Не заходити!»);
- той, хто запитує, — перед дитиною, інших присутні — за спиною дитини, щоб не відволікати її та не заважати встановленню контакту з нею особи, яка безпосередньо проводить допит;
- наявність іграшок, олівців, альбому чи окремих аркушів буде доречною для проведення допиту дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Не рекомендовано проводити допит/опитування дитини:

- в місці, де вона могла зазнати травматичного досвіду;
- там, де вона проживає;
- в школі.

Центр захисту дитини (за моделлю Барнахус) — це міждисциплінарний спеціалізований заклад / структурний підрозділ іншого закладу (відділ, відділення, сектор, дільниця тощо), що створюється для проведення окремих слідчих (процесуальних) дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, в дружньому до дитини середовищі та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації, а також надання комплексної соціальної, психологічної, правничої, домедичної та інших видів допомоги і послуг дітям, які є потерпілими або стали свідками кримінальних правопорушень.

Щоб дитині було легше розкривати значущу для кримінального процесу інформацію та не допустити її вторинної віктимізації, приміщення «Барнахусу» спроектовано так, щоб він забезпечував дружню до дітей обстановку. Умовно центр має 4 кімнати, де відбуваються різні дії: кримінальне розслідування, медичне та терапевтичне обстеження, психологічна підтримка. У першій кімнаті відбувається інтерв'ю (допит) у формі, яка доступна дитині. Крім дитини та інтерв'юера, що спеціально навчений працювати з дітьми, присутні також психолог, соціальний працівник, адвокат тощо. Психолог допомагає формулювати питання так, щоб дитина могла легко їх зрозуміти. Інтерв'ю фіксується на відеозаписі, тому немає потреби проводити його знову. Тож дитина може не з'являтися в суді без гострої необхідності. У медичній кімнаті документуються тілесні ушкодження та за результатами експертизи видається судово-медична довідка. В окремих кімнатах також проводять терапевтичне обстеження, сімейне консультування та кризову підтримку.

Порядок реалізації пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус) затверджено спільним наказом Міністерства юстиції України, Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України від 26.07.2024 № 2218/5/180/523/352-Н/1306.

Важливо, щоб до опитування дітей в такому центрі залучались психологи, які пройшли відповідну підготовку. Наразі в Україні створено Реєстр психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги. Порядок залучення психологів, включених до цього реєстру, затверджений наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 07.02.2023 № 493/5/67/32.

Правила спілкування з кривдником

- оцінити психофізіологічний стан кривдника (стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, стан збудження, агресії тощо);
- уважно вислухати версію обставин події з боку ймовірного кривдника;
- розмовляти спокійно, демонструючи врівноваженість, окремо від інших членів сім'ї (в окремій кімнаті, бажано не на кухні);
- проводити бесіду без упередженого ставлення, виявляти об'єктивність, звертатися виключно на «Ви»;
- по можливості з'ясувати соціальний статус кривдника (ким працює, чи має залежність, чи має досвід участі у бойових діях тощо);
- провести роз'яснення про відповідальність за вчинення домашнього насильства відповідно до чинного законодавства, пояснити, в чому саме полягає протиправність його дій;
- поінформувати кривдника, про зміст передбачених законодавством заходів, які до нього можуть бути застосовані, зокрема терміновий заборонний припис;
- застерегти кривдника, що в разі насильницьких дій надалі до нього буде вжито більш серйозних заходів, та конкретно їх

назвати, зокрема наголосити на криміналізації домашнього насильства;

- не піддаватися на можливі провокації з боку кривдника, дотримуватися позиції: «Я просто виконую свої обов'язки. Ви порушили Закон, що має певні юридичні наслідки»;
- повідомити, що надалі сім'ю може відвідати працівник поліції або соціальних служб, з метою перевірки стану безпеки постраждалих осіб.

Поліцейський повинен пам'ятати, що кривдник:

- ✓ дуже часто видає себе за спокійну людину, яка не розуміє, чому було викликано поліцію, тобто на тлі збудженості постраждалих осіб він може виглядати врівноважено;
- ✓ може вдавати себе за постраждалу особу та перекладати відповідальність за скоєне на неї, аргументуючи це тим, що сама (сам) напросилася (вся) або зазначати, що ситуацію спеціально «розіграла» інша сторона, бажаючи його позбутися та ошукати працівників поліції, щоб останні його затримали;
- ✓ може обіцяти робити все, що тільки побажають члени сім'ї та поліцейські, аби тільки останні відмовилися від втручання і пішли;
- ✓ може контролювати постраждалу особу через висловлювання, мову жестів та інші ледве помітні елементи їхніх стосунків (особливо це стосується дітей) і таким чином впливати на розповідь постраждалої особи поліції.

Поліцейським слід пам'ятати, що кривдник (особливо в так званих «благополучних» родинах) зазвичай справляє приємніше враження, аніж постраждала: він поводиться більш виважено, розсудливо, спокійно. У таких випадках поліцейський не повинен робити швидких висновків; найкраще повторно відвідати родину, де є підозра щодо скоєння домашнього насильства, а також ретельно опитати сусідів.

Особливості комунікації з кривдниками з числа військовослужбовців / ветеранів

Під час спілкування з кривдниками з числа військовослужбовців / ветеранів важливо розуміти, що поведінка людини може бути пов'язана зі стресом після бойових дій, бажанням привернути увагу або маніпулювати, а іноді — з впливом заборонених речовин.

Поліцейським слід бути готовими до зустрічі з агресією і правильно реагувати в таких ситуаціях. Головне завдання поліцейського — забезпечити безпеку постраждалих, свою безпеку та безпеку інших людей. Тому перед розмовою потрібно оцінити ситуацію і, якщо треба, залучити інших фахівців (психологів, соціальні служби тощо). Розмову краще проводити в спокійному місці. Поліцейський має поводитися з повагою, навіть якщо поведінка людини є неприйнятною. Це допомагає знизити напруження.

Допоможе знизити рівень агресії та налагодити комунікацію:

- не сприймати словесну агресію на свій рахунок;
- важливо слухати людину, не перебивати і не підвищувати голос. Слід дати, за відсутності загрози, відреагувати вербально, нехай скаже все, що хоче. Слова рано чи пізно закінчуються;
- дати, за можливості, відреагувати емоційно (емоції тривають стільки, скільки буде розпадатись в крові гормон, який цю емоцію створює, в середньому — кілька хвилин). В цей час нічого не слід робити, спостерігати за людиною. Не слід відповідати агресією на агресію;
- будувати розмову на спільних цінностях: служіння державі, присяга, бажання мирного життя для дітей. Це допомагає встановити довіру.
- звернутись з проханням: через «Я вас прошу….»;
- доцільно уникати сильних звукових подразників. Голосний звук для військового — це індикатор небезпеки;
- слід говорити просто і зрозуміло, пояснювати причини своїх дій і можливі наслідки для кривдника;

- важливо залишатися спокійним і не піддаватися на провокації;
- краще використовувати «Я-висловлювання» (наприклад: «Я хвилююсь за безпеку»), говорити рівним і впевненим голосом;
- не варто вступати в суперечки, навіть якщо ви не згодні. Спокій, повага та впевненість — основа ефективного спілкування.

При спілкуванні можна використовувати таку фразу: «*Мені дуже шкода, що зараз має місце така ситуація. Ваш внесок в свободу і незалежність України дуже великий. І я знаю, що не все добре з реалізацією гарантій для ветеранів від держави і суспільства. Тому ваш непростий емоційний стан можна зрозуміти. Але, зараз ви не на фронті, ви в цивільному житті, де діють певні правила і закони, що регулюють життя тут. Ви ж за це також воювали — щоб зберегти порядок цивільного життя, щоб люди могли жити в містах і селах, як жили до війни. І ви знаєте, що правопорядок — це важливо*». Використання цієї фрази не є гарантією стабілізації ситуації, але, вона містить кілька важливих елементів, які зчитуються наступним чином: «*Мені дуже шкода…*» — прояв співчуття. «*Ваш внесок в свободу і незалежність України дуже великий*» — визнання. «*І я знаю, що не все добре з реалізацією гарантій для ветеранів від держави і суспільства. Тому ваш непростий емоційний стан можна зрозуміти*» — сатисфакція. «*Але, зараз ви не на фронті, ви в цивільному житті, де діють певні правила і закони, що регулюють життя тут*» — констатація факту, який неможливо оспорити з позиції здорового глузду. «*Ви ж за це також воювали — щоб зберегти порядок цивільного життя, щоб люди могли жити в містах і селах, як жили до війни*» — звернення до мотивації. В кожної людини була своя мотивація йти на фронт, це індивідуально. Але якщо не першим, то дальнім колом мотиваційного спектру

є збереження того життя українців, яке було. Якщо прибрати з суспільної архітектури поліцію — розпочнеться суцільний хаос і катастрофа для населення.

Слід пам'ятати: агресія у відповідь зазвичай лише посилює конфлікт. Тому не варто починати розмову з жорстких дій або демонстрації зброї. Люди з бойовим досвідом часто не бояться зброї. Краще, щоб ситуацію контролювали інші працівники, а поліцейський, який говорить із людиною, поводився спокійно та доброзичливо. Під час спілкування потрібно тримати безпечну дистанцію (приблизно 2 метри) і не тиснути на людину фразами на кшталт «швидше» або «досить вже». Також за можливості слід пропонувати допомогу, наприклад у вирішенні побутових питань. Перед від'їздом з місця події поліцейським доцільно дати або безпосередньо кривдникам, або їх рідним, контакти сервісів допомоги, в тому числі програм для кривдників. Саме усунення причин вчинення домашнього насильства, надання комплексної допомоги та підтримки всім членам родини, сприятиме запобіганню повторних випадків домашнього насильства. Тому фокус уваги поліцейських має бути спрямований не лише на питаннях притягнення до відповідальності, а й на питаннях інформування, при цьому не лише постраждалих осіб про сервіси допомоги, а й кривдників з числа військовослужбовців/ветеранів про наявні сервіси для поліпшення добробуту родини.

Для з'ясування всіх обставин події та зібрання доказів у справі домашнього насильства поліцейські комунікують не лише з постраждалими та кривдниками, а й **з іншими учасниками — свідками, очевидцями, сусідами, родичами** тощо. Під час комунікації з іншими учасниками ситуації домашнього насильства поліцейським слід враховувати **час опитування та індивідуальні характеристики** суб'єкта.

Час опитування

Неробочий (22.30–06.00)	Людина неготова для спілкування, буде робити це вимушено, у випадку серйозної ситуації. Слід проводити такі опитування лише за серйозних злочинів, або тих, що потребують негайного реагування
Позаробочий (06.00–08.00) (18.00–22.30)	Людина активна, але фактично мало готова для спілкування зі сторонніми особами. Може мати місце підвищена тривога, страх, збудженість, агресія. Можливі дії по заспокоєнню людини, налагодженню контакту
Робочий (8.00–18.00) — зимовий (8.00–20.00) — літній	Психологічно комфортний час для спілкування, людина знаходиться в оптимальному робочому стані, загалом схильна до контакту

Правила спілкування з іншими учасниками свідками, очевидцями, сусідами, родичами:

- спонукати їх до небайдужості. Саме байдужість оточуючих посилює відчуття безкарності у кривдника та безнадійності у постраждалої особи. Поліцейським слід переконати співрозмовника у тому, що домашнє насильство — це не особиста справа, а правопорушення, за яке передбачена відповідальність;
- наголосити, що обов'язок повідомляти про відомі факти домашнього насильства поліції закріплений у частині 3 статті 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», тобто це — не право, а обов'язок;
- доцільно повідомити свідків та очевидців, що саме відсутність доказової бази часто стає причиною того, що кривдник уникає відповідальності. Тому надзвичайно важливо, щоб свідки та очевидці не відмовлялись надавати свідчення поліції, адже вони також є доказами у справі;
- бажано залишати іншим учасникам ситуації домашнього насильства друковані листівки із контактами служб допомоги постраждалим від домашнього насильства особам, до

яких іншим учасникам слід порадити звернутись постраждалим особам. Важливо, щоб постраждала особа була обізнана щодо них, навіть якщо вона не готова звертатись за допомогою одразу.

Питання для самоконтролю

1. Які підрозділи поліції є уповноваженими на реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством та яка роль кожного із них?
2. Назвіть основні повноваження поліцейських у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.
3. Якою є роль поліції у наданні допомоги та захисту постраждалим особам, забезпеченні відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством?
4. У чому полягає концепція планування безпеки постраждалої особи?
5. Надайте характеристику загальній та індивідуальній профілактиці домашнього насильства.
6. Якими нормативно-правовими актами регламентовано порядок прийняття та розгляду поліцейськими заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства?
7. Яким є алгоритм дій поліцейських при реагуванні на виклики, пов'язані з домашнім насильством?
8. Яким є алгоритм дій щодо вжиття заходів у випадках вчинення поліцейськими домашнього насильства та профілактики таких фактів?
9. У чому полягають особливості реагування поліцейських у випадках, якщо домашнє насильство вчинене дитиною, щодо дитини або в присутності дитини?
10. Яких заходів особистої безпеки слід дотримуватись під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством, до

виїзду на місце події та під час прибуття і знаходження на місці події?

11. Які права має постраждала особа, зокрема постраждала дитина?
12. Яких правил спілкування з постраждалими особами, зокрема з дітьми, слід дотримуватись поліцейським?
13. В чому полягає сутність методики «Зелена кімната» та моделі «Барнахус»?
14. Яких правил спілкування з кривдниками з числа учасників бойових дій та ветеранів слід дотримуватись поліцейським?
15. В чому полягають особливості комунікації поліцейських зі свідками домашнього насильства?

Тестові завдання

1. В якій статті ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначені повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

a) 1
b) 3
c) 10
d) 21

2. До повноважень підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належить:

a) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників
b) вжиття заходів для надання недієздатній особі, яка є кривдником, психіатричної допомоги у примусовому порядку
c) влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із

вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі

d) участь у підготовці фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників

3. Які підрозділи органів Національної поліції є уповноваженими на виконання законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (оберіть всі можливі варіанти відповіді):

a) сектор протидії домашньому насильству
b) патрульна поліція
c) дільничні офіцери поліції
d) ювенальна превенція

4. Чого поліцейському не слід робити під час опитування постраждалої особи після припинення факту домашнього насильства:

a) відмовляти в допомозі до моменту подання заяви
b) опитувати постраждалу особу і кривдника окремо
c) інформувати про кваліфікацію правопорушення
d) дозволяти розповісти власну версію події кожній із сторін

5. Всесвітня акція «16 днів проти насильства» проходить в період:

a) 25 червня — 10 липня
b) 10 березня — 26 березня
c) 25 листопада — 10 грудня
d) 10 вересня — 26 вересня

6. Концепція планування безпеки передбачає розробку персоналізованого та практичного плану, який допоможе постраждалій особі:

a) уникнути небезпечних ситуацій
b) визначити способи дій під час випадків, що загрожують її здоров'ю та життю

c) уникнути небезпечних ситуацій та визначити способи дій під час випадків, що загрожують її здоров'ю та життю
d) немає правильної відповіді

7. Під час попереднього збору інформації важливо з'ясувати:

a) можливі ризики загрози життю та здоров'ю присутніх
b) необхідність направлення бригади швидкої медичної допомоги
c) наявність зброї (якщо така є, можливість її застосування)
d) всі відповіді є правильними

8. При розгляді заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства або реальну його загрозу поліцейські зобов'язані виїхати (вийти) на місце конфлікту в кількості не менше:

a) двох працівників
b) трьох працівників
c) двох екіпажів
d) трьох екіпажів

9. Поліцейські під час реагування на виклики, пов'язані з домашнім насильством, опитують кривдника та постраждалу особу:

a) разом
b) окремо
c) спочатку кривдника, потім постраждалу особу
d) спочатку постраждалу особу, потім кривдника

10. Для забезпечення особистої безпеки поліцейські зобов'язані:

a) контролювати поведінку учасників конфлікту на місці події, зосереджуючись на можливих загрозах
b) перебувати в межах візуального (вербального) контакту один з одним
c) мати систему власних умовних знаків (жестів, слів тощо), за допомогою яких можна передавати необхідну інформацію, приховану від оточуючих
d) всі відповіді є правильними

Використана та рекомендована література

Основні джерела

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочемировська ; за заг. ред. А.Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

2. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству : навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству : Частина 1. Київ, 2020. 188 с.

3. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. / В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

4. Запобігання та протидія домашньому насильству : підручник / О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. Одеса : ОДУВС. 2022. 368 с.

5. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. 48 с.

6. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В, Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.

7. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству : практичний посібник для поліцейських. 3 видання. 2023. 114 с. URL: https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-ukr-web/1680aee3d8

8. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству : посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова / за заг. ред. А.Б. Благої. Київ, 2023. 221с. URL: https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb5b2aa9-6169-4d68-b35c-b931367ddb92/content

Нормативно-правові акти

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

4. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text.

5. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text

6. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28 липня 2017 року № 650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text

7. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text

8. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового

заборонного припису стосовно кривдника : наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text

9. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25 лютого 2019 року № 124. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19

10. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19

11. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 357. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text

12. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Облік кривдника» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 16 січня 2023 року № 8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0189-23#Text

13. Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 07.02.2023 № 493/5/67/32. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text

14. Про затвердження Порядку реалізації пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус) : наказ Міністерства юстиції України, Офісу Генерального

прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України від 26.07.2024 № 2218/5/180/523/352-Н/1306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1151-24#Text

Додаткові джерела

1. Проведення профілактичної роботи з особами, які вчинили домашнє насильство, з числа представників сил безпеки та оборони, учасниками бойових дій : метод. рекомендації. Дніпро : ДДУВС, 2024. 40 с.

2. Авраменко С.М., Мельник А.Р. Боротьба з домашнім насильством в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. № 1. 2024. Т. 1. С. 180–186.

3. Горбач-Кудря І.А. Емпірична модель поліцейської протидії домашньому насильству. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 2. 2020. С. 55–67.

4. Йосифович Д.І., Мороз О.Б. Органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. *Журнал східноєвропейського права*. № 85. 2021. С. 59–68.

5. Модель «Барнахус»: загальна характеристика і впровадження в Україні. Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/model-barnahus-implementation-ukraine

6. Напрями та шляхи вдосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству та взаємодії з цього питання з органами державної влади та громадськими організаціями : науково-методичні рекомендації / за заг. ред. В.Г. Дрозд, В.Б. Коби, О.В. Ковальової. Одеса : Департамент забезпечення діяльності Голови Національної поліції України. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 270 с.

7. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К.Б. Левченко, К.В. Павліченко, В.В. Чернєя. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

8. Особливості реагування поліцейських на випадки домашнього насильства в сім'ях учасників / учасниць бойових дій : методично-практичні рекомендації / О.О. Борисова, О.В. Ковальова, Л.В. Леонідова, Т.Є. Семікоп, В.Ю. Томіна. Одеса : ОДУВС. 2024. 19 с.

9. Проведення профілактичної роботи з особами, які вчинили домашнє насильство, з числа представників сил безпеки та оборони, учасниками бойових дій : метод. рекомендації. Дніпро : ДДУВС, 2024. 40 с.

Розділ 6
ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх повноваження

Домашнє насильство — це комплексна проблема, що потребує спільних та скоординованих зусиль держави, суспільства та громадян. Запобігання та протидія домашньому насильству здійснюється різними органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та окремими громадянами. Слід пам'ятати, що їх діяльність буде ефективною лише за умови спільності та узгодженості дій.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» **суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є**:

1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;
4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України);
2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Національна соціальна сервісна служба та Державна служба у справах дітей);
3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Вони є спеціально уповноваженими, оскільки відповідають за формування державної політики та забезпечення її реалізації.

Також вони забезпечують координацію діяльності всіх суб'єктів на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

1) служби у справах дітей;
2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;
3) органи управління освітою, заклади освіти, установи та організації системи освіти;
4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;
5) центри з надання безоплатної вторинної правничої допомоги;
6) суди;
7) прокуратура;
8) уповноважені органи з питань пробації.

Повноваження більшості суб'єктів визначені в окремих статтях зазначених законів, постанові КМУ № 658 від 22.08.2018, а також у відомчих наказах. В кожному закладі охорони здоров'я та освіти має бути визначена уповноважена (відповідальна) посадова особа, на яку покладаються обов'язки щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать:

1) центри соціальних служб;
2) центри надання соціальних послуг;
3) притулки для дітей служб у справах дітей;
4) центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
5) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
6) центри соціально-психологічної допомоги;
7) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
8) інші надавачі соціальних послуг.

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать:

1) притулки;
2) денні центри соціально-психологічної допомоги;
3) центри медико-соціальної реабілітації;
4) спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування, у тому числі пункти первинної медико-психологічної допомоги;
5) центри захисту дитини (в тому числі за моделлю «Барнахус»);
6) кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству;
7) мобільні бригади соціально-психологічної допомоги;
8) служби, заклади та установи, призначені виключно для осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Із завданнями окремих спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб можна ознайомитись в інформаційній пам'ятці.

Спеціалізовані служби підтримки відрізняються від загальних тим, що надають підтримку виключно постраждалим від:

1) домашнього насильства;
2) насильства за ознакою статі та
3) сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України.

Спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб діють на основі типових положень та утворюються (крім кол-центру) місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Тому їх перелік або взагалі факт наявності може відрізнятися в залежності від громади. Інформацію про наявні в конкретній громаді спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб можна дізнатись за номерами «гарячих» ліній 15-47 та 116 123, а також на офіційному сайті Національної соціальної сервісної

служби України. Крім того, Фонд ООН у галузі народонаселення розробив картки допомоги та перенаправлення для постраждалих від насильства та надавачів допомоги.

У здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема виявленні фактів домашнього насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам, можуть брати участь підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, міжнародні організації, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичні особи — підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми. В частині 3 статті 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплений обов'язок всіх осіб невідкладно повідомляти поліцію та/або службу у справах дітей про відомі їм випадки домашнього насильства.

Правова регламентація повноважень суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до їх класифікації представлена в Додатку 4.

До повноважень ***центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству****, належать*:

1) формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
2) нормативно-правове регулювання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
3) координація діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
4) забезпечення розроблення та затвердження типових програм для постраждалих осіб, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання;
5) забезпечення розроблення та затвердження типових програм для кривдників, а також методичних рекомендацій щодо їх

виконання, у тому числі з урахуванням віку, стану здоров'я, статі кривдника;

6) здійснення методичного забезпечення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
7) затвердження стандартів надання соціальних послуг постраждалим особам та методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб;
8) здійснення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
9) забезпечення створення та функціонування Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, здійснення повноважень держателя цього реєстру.

До повноважень ***центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству****, належать*:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
2) забезпечення функціонування служб підтримки постраждалих осіб та здійснення контролю за їхньою діяльністю;
3) координація підготовки фахівців суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
4) організація та/або проведення соціологічних, психолого-педагогічних та інших досліджень, у тому числі загальнонаціональних і регіональних, щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;
5) збирання, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство, удосконалення системи показників у формах державної статистичної звітності щодо запобігання та протидії домашньому насильству;

6) здійснення в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, моніторингу стану виконання суб'єктами законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, практики його застосування, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, підготовка та оприлюднення щорічного звіту за результатами моніторингу;
7) надання суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, методичної та практичної допомоги, з'ясування проблемних питань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та вжиття вичерпних заходів для їх розв'язання;
8) підготовка та оприлюднення щорічного звіту про стан реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
9) ведення обліку даних про діяльність загальних і спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб на загальнодержавному рівні;
10) звітування перед центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До повноважень ***Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій*** *у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать*:

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні, зокрема шляхом здійснення постійного контролю за своєчасністю та належністю вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
2) забезпечення розроблення, затвердження та виконання регіональних програм у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на регіональному рівні;
4) облік даних про суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні;
5) забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, в тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;
6) забезпечення здійснення інформаційно-просвітницької діяльності (у тому числі підготовки та поширення відповідних матеріалів) щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, формування нетерпимого ставлення громадян до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках;
7) звітування перед центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До повноважень ***районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад*** *у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать*:

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
2) забезпечення надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, у тому числі

шляхом соціального замовлення у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) визначення потреби у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, забезпечення їх створення та функціонування, здійснення контролю за їхньою діяльністю;
4) участь у підготовці фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;
5) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, забезпечення застосування заходів для його припинення, надання допомоги постраждалим особам;
6) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
7) інформування постраждалих осіб про права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
8) збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
9) звітування перед Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською або Севастопольською міською державною адміністрацією про результати здійснення повноважень у цій сфері в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
10) виконання повноважень органу опіки та піклування.

Структурними підрозділами місцевих державних адміністрацій та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, до повноважень яких належить здійснення заходів

у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є ***структурні підрозділи та виконавчі органи з питань сім'ї*** *відповідно.*

До повноважень ***органів опіки та піклування*** *у сфері запобігання та протидії домашньому насильству* ***стосовно дитини та за участю дитини*** *належать*:

1) захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису;
2) безпосереднє надання допомоги та захисту постраждалим дітям, дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
3) розгляд у порядку, встановленому Сімейним кодексом України, питання про доцільність відібрання дитини або позбавлення батьківських прав стосовно дитини, якщо кривдниками дитини є батьки (усиновлювачі) або один із них;
4) розгляд у порядку, встановленому законодавством, питань про доцільність відібрання дитини в опікуна (піклувальника), прийомних батьків, батьків-вихователів, про звільнення особи від обов'язків опікуна (піклувальника) дитини, розірвання договору про патронат над дитиною, скасування рішення про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або до прийомної сім'ї у разі здійснення домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини;
5) надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;
6) надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків

домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

7) влаштування відповідно до законодавства дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

До повноважень ***органів опіки та піклування*** *у сфері запобігання та протидії домашньому насильству* ***стосовно недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена****, належать*:

1) вирішення питання щодо отримання соціальних послуг постраждалою особою, яка є недієздатною особою, у разі якщо законного представника такій особі не призначено або законний представник є кривдником чи ухиляється від захисту прав та інтересів такої особи;
2) надання згоди на внесення персональних даних про недієздатну особу, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо законний представник такої особи є кривдником або ухиляється від захисту прав та інтересів недієздатної особи;
3) влаштування постраждалої особи, яка є недієздатною особою, до закладу соціального захисту у разі, якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу її життю та здоров'ю;
4) вжиття заходів для надання недієздатній особі, яка є кривдником, психіатричної допомоги у примусовому порядку у разі, якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу життю та здоров'ю членів сім'ї або опікуна;

5) порушення перед судом питання про звільнення в установленому законодавством порядку від повноважень опікуна або піклувальника у разі вчинення ними домашнього насильства стосовно недієздатної особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена;
6) захист прав та представлення інтересів постраждалої особи, яка є недієздатною особою, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування чи в суді (у разі потреби);
7) порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення в установленому законодавством порядку до відповідальності посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення та роботи з постраждалими особами, які є недієздатними особами або особами, цивільна дієздатність яких обмежена;
8) здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно недієздатних осіб та осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, чи за їх участю.

До повноважень ***служб у справах дітей*** *у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей належать*:

1) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів постраждалої дитини;
2) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника;
3) прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань захисту прав дитини;

4) інформування постраждалої дитини, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;
5) інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;
6) влаштування дитини в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, притулок для дітей служби у справах дітей, інші установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб, а також здійснення контролю за умовами її перебування та надання допомоги у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі;
7) проведення профілактичної роботи з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей;
8) порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником;
9) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
10) здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей чи за участю дітей;

11) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Повноваження ***уповноважених підрозділів органів Національної поліції України*** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству згідно статті 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» розглянуті у попередньому розділі підручника.

До повноважень ***органів управління освітою*** *у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до компетенції належать*:

1) забезпечення підготовки фахівців відповідної кваліфікації та галузі знань з метою належного виконання ними функцій із запобігання та протидії домашньому насильству;
2) забезпечення впровадження в освітній процес на всіх освітніх рівнях, у тому числі включення до освітніх програм (навчальних планів), питань запобігання та протидії домашньому насильству;
3) забезпечення включення до освітньо-професійних програм під час встановлення державних стандартів освіти питань запобігання та протидії домашньому насильству;
4) участь у підготовці (перепідготовці, підвищенні кваліфікації) фахівців суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
5) методичне забезпечення закладів освіти з питань запобігання та протидії домашньому насильству;
6) звітування перед центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати

здійснення повноважень у цій сфері в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

МОН України звітує щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення закладами освіти повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

З метою забезпечення комплексного інтегрованого підходу до протидії домашньому насильству та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від домашнього насильства, шляхом проведення превентивних заходів, ефективного реагування на факти домашнього насильства ***наказом МОН України від 02 жовтня 2018 року № 1047 затверджено Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами****.*

Заклади освіти та установи системи освіти *під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству*:

1) проводять з учасниками освітнього процесу виховну роботу із запобігання та протидії домашньому насильству;
2) у разі виявлення фактів домашнього насильства стосовно дітей або отримання відповідних заяв чи повідомлень протягом однієї доби повідомляють про це службу у справах дітей, уповноважений підрозділ органу Національної поліції України;
3) проводять інформаційно-просвітницькі заходи з учасниками освітнього процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей, приділяючи особливу увагу формуванню небайдужого ставлення учасників освітнього процесу до постраждалих осіб, усвідомленню необхідності невідкладного інформування вчителів про випадки домашнього

насильства, що стали їм відомі, повідомлення про такі випадки до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань захисту прав дитини;

4) організовують роботу практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалими дітьми;
5) взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
6) звітують перед центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

*Керівник закладу загальної середньої освіти забезпечує визначення **уповноваженого спеціаліста з числа працівників закладу** для проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв / повідомлень від постраждалої особи / інших осіб.*

*До повноважень **органів охорони здоров'я** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать*:

1) розроблення та затвердження стандарту надання медичної допомоги постраждалим особам або особам, які ймовірно постраждали від домашнього насильства;
2) затвердження порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб;
3) методичне забезпечення установ і закладів охорони здоров'я з питань запобігання та протидії домашньому насильству;

4) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

МОЗ України звітує щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення закладами охорони здоров'я повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги затверджений наказом МОЗ України від 01 лютого 2019 року № 278.

Установи і заклади охорони здоров'я *під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству*:

1) повідомляють уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про виявлення ушкоджень, що могли виникнути внаслідок вчинення домашнього насильства, а в разі виявлення ушкоджень у дитини — також службу у справах дітей;
2) у разі виявлення тілесних ушкоджень забезпечують в установленому порядку проведення медичного обстеження постраждалих осіб;
3) у разі виявлення ушкоджень сексуального характеру направляють постраждалих осіб на тестування на ВІЛ-інфекцію;
4) надають медичну допомогу постраждалим особам з урахуванням індивідуальних потреб;
5) інформують постраждалих осіб про заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

6) взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
7) звітують центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Для координації заходів стосовно постраждалих осіб керівник закладу охорони здоров'я визначає ***відповідальну особу з числа заступників керівника закладу****.*

До повноважень ***центрів з надання безоплатної правничої допомоги*** *у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать*:

1) забезпечення надання безоплатної правничої допомоги постраждалим особам у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правничу допомогу», у тому числі на базі загальних та спеціальних служб підтримки постраждалих осіб;
2) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
3) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Координаційний центр з надання правової допомоги щокварталу звітує Нацсоцслужбі про результати здійснення центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

Контакти центрів з надання правничої допомоги можна знайти за посиланням:

- https://legalaid.gov.ua/kliyentam/poshuk-najblyzhchogo-tsentru-ta-dystantsijnyh-punktiv/

Єдиний телефонний номер системи безоплатної правничої допомоги — 0 800 213 103.

Документами, що підтверджують належність постраждалих осіб до суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу, можуть бути, зокрема:

- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, у якому міститься інформація про вчинення злочину, пов'язаного з насильством;
- талон-повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством, виданий уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, за формою, затвердженою МВС;
- копія протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП;
- копія постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з насильством;
- копія заяви до суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника;
- рішення суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника;

- копія винесеного працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції термінового заборонного припису;
- направлення постраждалих осіб до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, складене за формою, затвердженою Мінсоцполітики (видається районними, районними у мм. Києві і Севастополі держадміністраціями, виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, чи загальними / спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб).

Центри з надання безоплатної правничої допомоги інформують (письмово або електронною поштою) про надання безоплатної правничої допомоги постраждалим особам уповноважену особу, яка видала направлення, протягом ***п'яти робочих днів*** *з дати надання такої допомоги або прийняття рішення про її надання.*

Повноваження **прокуратури, судів та органів пробації** в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» окремо не визначені. Вони здійснюють діяльність у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в рамках загальних повноважень, зокрема:

прокуратура — підтримка державного обвинувачення, нагляд за досудовим розслідуванням;

суди — розгляд позовів та прийняття судових рішень щодо: відшкодування збитків, заподіяних у результаті домашнього насильства, отримання обмежувального припису стосовно кривдника, про розділ майна, визначення місця проживання дітей, аліменти, розлучення тощо;

пробація — реалізація пробаційних програм з кривдниками, контроль за виконанням кривдниками громадських робіт тощо.

У разі покладення судом на кривдника, звільненого від відбування покарання з випробуванням, обов'язку проходження ***пробаційної програми*** *уповноважений орган з питань пробації інформує про таке рішення суду районні, районні у мм. Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, за місцем проживання (перебування) кривдника у* ***триденний строк*** *з дня надходження рішення суду, а також про закінчення проходження пробаційної програми — у п'ятиденний строк.*

Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб *у межах своїх повноважень здійснюють*:

1) прийом і розгляд заяв від постраждалих осіб або їхніх представників про отримання допомоги, зокрема соціальних послуг для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
2) інформування місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України про виявлення фактів домашнього насильства за наявності добровільної поінформованої згоди постраждалих осіб, крім випадків вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб або виявлення актів насильства кримінального характеру, коли така згода не вимагається; у разі виявлення факту домашнього насильства стосовно дитини — інформування не пізніше однієї доби служби у справах дітей та уповноважених підрозділів органів Національної поліції України;

2^{-1}) оцінку ризиків, що загрожують постраждалій особі;

3) оцінку потреб постраждалих осіб;

4) надання постраждалим особам повної та вичерпної інформації про їхні права і можливості отримання ними дієвої допомоги;
5) надання відповідно до компетенції постраждалим особам соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги на безоплатній основі, сприяння наданню правничої допомоги, а також забезпечення тимчасового притулку для таких осіб та їхніх дітей у порядку, передбаченому законодавством;
6) невідкладне інформування закладів охорони здоров'я про всі факти звернення до них осіб з тілесними ушкодженнями кримінального характеру (вогнепальними, колотими, різаними, рубаними ранами, забиттям), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства;
7) залучення фахівців, які володіють українською жестовою мовою, або перекладачів жестової мови для забезпечення комунікації з особами, які мають порушення слуху;
8) інформування в установленому законодавством порядку місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування про осіб, яким надавалася допомога, та про результати її надання;
9) у триденний строк проведення оцінки потреб направлених до них осіб та про результати оцінки письмово інформують відповідні районні, районні у мм. Києві і Севастополі держадміністрації або виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, для подальшого розроблення ними програм для постраждалих осіб;
10) беруть участь у розробленні та реалізації програм для постраждалих осіб відповідно до типових програм, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, затверджених Мінсоцполітики.

Служби підтримки постраждалих осіб звітують щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення повноважень у сфері

запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у визначеному ним порядку через Раду міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську і Севастопольську міські держадміністрації.

Контакти загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб можна знайти на сайті Нацсоцслужби: https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo.

Спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб *(крім кол-центру)* утворюються ***місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування*** відповідно до законодавства та діють на основі типових положень про спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб, затверджених Кабінетом Міністрів України:

- Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22 серпня 2018 року № 655;
- Постанова КМУ «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22 серпня 2018 року № 654;
- Постанова КМУ «Про затвердження типових положень про денний центр соціально- психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 21 серпня 2019 року № 824.

Методика визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за

ознакою статі затверджена наказом Мінсоцполітики від 30 листопада 2020 року №787.

Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей утворюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та діє на основі положення, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 11 грудня 2018 року № 1852.

До початку функціонування кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей його функції частково виконують працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за номером телефону **15-47**. Нацсоцслужба щокварталу організовує подання Урядовому контактному центру актуальної контактної інформації про спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, інші органи та установи, на які покладено функції щодо здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, і про загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб. У разі **повторного звернення за номером телефону 15-47** про вчинення насильства або повідомлення за цим номером про **відсутність реагування відповідних органів виконавчої влади щодо одного і того ж випадку** домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей працівники Урядового контактного центру інформують про таке звернення або повідомлення Нацсоцслужбу для вжиття заходів реагування відповідно до законодавства.

Результати запобігання та протидії домашньому насильству покращуються у разі об'єднання зусиль з громадськими організаціями. У багатьох країнах значна більшість служб підтримки постраждалих від домашнього насильства осіб працює при неурядових організаціях. Вони мають тривалі традиції надання притулку, правничої допомоги, психологічних консультацій та інших необхідних постраждалим особам послуг.

У ч. 3 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплено положення, що громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, яким стало відомо про вчинення домашнього насильства, зокрема якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти, **зобов'язані невідкладно повідомити** про це уповноважених суб'єктів.

Заінтересовані юридичні особи, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії насильству, — підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації, фізичні особи — підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми, ***можуть брати участь у здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, зокрема виявленні фактів насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам шляхом***:

- повідомлення районним, районним у мм. Києві і Севастополі держадміністраціям та виконавчим органам сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаним територіальним громадам, уповноваженим підрозділам органу Національної поліції, службам у справах дітей про факти насильства не пізніше однієї доби з дня виявлення таких фактів;

- участі в реалізації програм для постраждалих осіб та кривдників відповідно до типових програм, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, затверджених Мінсоцполітики;
- надання соціальних послуг постраждалим особам на умовах, визначених законом;
- утворення спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб і забезпечення їх функціонування;
- залучення до здійснення інших, передбачених законодавством, заходів.

Згідно зі ст. 34 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» громадські об'єднання, члени або уповноважені представники таких об'єднань з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом можуть здійснювати **громадський контроль за здійсненням заходів та реалізацією державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству**. Звіти за результатами громадського контролю доводяться до відома спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і враховуються ними під час визначення пріоритетів та основних напрямів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також під час розроблення відповідних регіональних програм.

2. Загальна характеристика взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Мета взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству полягає в тому, щоб внаслідок спільних зусиль постраждалі від насильства особи були здатні самі робити вибір щодо подальшого життя без насильства,

а суб'єкти сприяли їм в цьому. Взаємодія передбачає узгодження цілей і об'єднання зусиль всіх суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству для найбільш ефективної протидії цьому соціально-негативному явищу.

Особливостям **взаємодії суб'єктів**, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству присвячена **стаття 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»**. Так, **взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, передбачає**:

1) взаємне інформування не пізніше однієї доби про виявлені факти домашнього насильства у випадках, передбачених цим Законом, з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом;
2) реагування на випадки домашнього насильства відповідно до компетенції та з урахуванням оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі;
3) узгодження заходів реагування на випадки домашнього насильства та надання дієвої допомоги постраждалим особам, що здійснюються різними суб'єктами;
4) розроблення та виконання відповідно до компетенції програм для кривдників;
5) розроблення та виконання відповідно до компетенції програм із запобігання та протидії домашньому насильству;
6) організацію здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до компетенції;
7) обмін досвідом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
8) скоординовану міжвідомчу підготовку фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
9) здійснення спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

моніторингу дотримання вимог законодавства суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, розроблення пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, залучають до співпраці з організації та здійснення таких заходів і надання дієвої допомоги постраждалим особам громадські об'єднання, іноземні неурядові організації та інших осіб, а також забезпечують висвітлення таких заходів і діяльності в медіа з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом.

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству затверджений **Постановою КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» № 658 від 22.08.2018 року**.

Взаємодія суб'єктів **координується**:

- *на загальнодержавному рівні* — Мінсоцполітики, Нацсоцслужбою та Держдіти;
- *на регіональному рівні* — Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями;
- *на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці* — районними, районними у мм. Києві і Севастополі держадміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад.

Координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та моніторинг їх реалізації **на місцевому рівні** здійснюють **координатори в органах виконавчої влади** *(заступник голови районної, районної у мм. Києві і Севастополі держадміністрації, якого визначає*

голова держадміністрації) **та органах місцевого самоврядування** *(заступник голови (за наявності) міського голови, голови виконавчого органу ради об'єднаної територіальної громади, міської (у місті обласного значення), районної у місті (у разі її утворення) ради, якого визначає відповідний голова)*, на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Виконавчі органи рад об'єднаних територіальних громад, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад з метою забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі визначають **відповідальних працівників виконавчого комітету (структурний підрозділ)**, які (який) проводять (проводить) роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками. Районні, районні у мм. Києві і Севастополі держадміністрації з метою забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі також визначають **уповноважених осіб (структурний підрозділ)**, які (який) проводять (проводить) роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками.

Для забезпечення міжвідомчої співпраці щодо реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, узгодженості заходів, підвищення їх ефективності, координації проведення інформаційно-просвітницьких заходів, на регіональному на місцевому рівнях створюються ***координаційні ради***.

До їх складу входять уповноважені представники:

- служб у справах дітей;

- уповноважених підрозділів органів Національної поліції;
- органів управління освітою;
- структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих держадміністрацій;
- центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- органів прокуратури;
- суду;
- громадських об'єднань, релігійних організацій, міжнародних організацій та іноземних неурядових організацій (за згодою).

Участь у функціонуванні координаційних рад та міжвідомчих робочих груп є важливою для поліцейських на місцях, оскільки дозволяє виявити та обговорити наявні виклики під час реагування на випадки домашнього насильства, а також знайти спільні з іншими суб'єктами механізми їх подолання. Крім того, під час засідання міжвідомчих робочих груп напрацьовуються місцеві інструменти та алгоритми ефективної системи запобігання та протидії домашньому насильству. По-перше, поліцейським важливо бути присутніми під час розробки таких алгоритмів, оскільки вони безпосередньо будуть застосовуватись в їх практичній діяльності. По-друге, важливо забезпечити розповсюдження напрацьованих алгоритмів та інших інструментів серед особового складу уповноважених підрозділів органів Національної поліції, тому доцільно, щоб до складу регіональних та місцевих координаційних рад входили представники поліції, які мають управлінській вплив. На засіданнях координаційної ради можна обговорити проблемні питання, пов'язані із міжвідомчою взаємодією, знайти шляхи їх подолання та покращити координацію дій. Тому важливо, щоб поліцейські інформували координаційну раду про наявні труднощі взаємодії під час виявлення та реагування на факти домашнього насильства. *Наприклад*, у разі відсутності в громаді фахівців, які реалізують програми для кривдників, або труднощів з доступом до психологічної допомоги чи інших послуг, ці питання варто винести на розгляд

координаційної ради. Також саме участь у міжвідомчих робочих групах та координаційних радах сприятиме створенню та підтриманню в актуальному стані умовних баз даних місцевих суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, з якими можуть або повинні співпрацювати поліцейські під час реагування на випадки домашнього насильства.

До завдань у сфері запобігання насильству належать:

- визначення стану, причин і передумов поширення насильства;
- підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини та наслідки насильства;
- сприяння розумінню суспільством природи насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;
- формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення насильства як порушення прав людини;
- викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються;
- заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків, до активного сприяння запобіганню насильству.

На виконання завдань у сфері запобігання насильству суб'єкти забезпечують:

- вивчення ситуації та збір згрупованих за ознакою статі статистичних даних про факти насильства;
- організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та практики його застосування;

- організацію і проведення серед населення, зокрема серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;
- розроблення та впровадження у закладах освіти освітніх програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей;
- залучення медіа до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання насильству, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення відповідних суб'єктів про випадки насильства;
- організацію та проведення спільних спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, а також для працівників правоохоронних органів і суддів.

Під час виконання завдань суб'єкти враховують природу насильства, його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту постраждалих осіб, наслідки насильства, що призводять до порушення прав людини.

Завданнями у сфері протидії насильству є:

- ефективне виявлення та узгоджене реагування на факти вчинення насильства з урахуванням результатів оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі, своєчасне взаємне інформування суб'єктів та направлення постраждалої особи до служб підтримки постраждалих осіб;
- дієва допомога і захист постраждалих осіб, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної насильством, з урахуванням віку, стану здоров'я, статі, релігійних переконань,

етнічного походження, спеціальних потреб таких осіб. Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення і не повинна залежати від факту звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному, адміністративному або цивільному провадженні;

- належне розслідування фактів насильства, своєчасне та ефективне вжиття щодо кривдника спеціальних заходів у сфері протидії насильству та контроль за їх виконанням, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їх поведінки.

За наявності добровільної поінформованої згоди постраждалої особи *уповноважені особи (або інші суб'єкти, до яких звернулася постраждала особа),* ***інформують інших суб'єктів про звернення та потреби постраждалої особи.*** *Така згода не вимагається у випадках* ***вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб, а також виявлення актів насильства кримінального характеру****, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків. Взаємне інформування про факти домашнього насильства проводиться* ***не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти з подальшим письмовим підтвердженням****, а після запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі - шляхом внесення інформації до нього.*

Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі — це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передачі), знеособлення і знищення визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Порядок формування, ведення

та доступу до Реєстру визначений постановою КМУ «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» №234 від 20.03.2019 року. Станом на 2025 рік даний Реєстр не створений.

3. Взаємодія органів Національної поліції зі спеціально уповноваженими та іншими органами та установами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

У діяльності органів Національної поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству можна **виокремити зовнішню та внутрішню взаємодію**:

- зовнішня — взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству;
- внутрішня — взаємодія між собою уповноважених підрозділів органів Національної поліції.

Особливості внутрішньої взаємодії, зокрема і під час здійснення діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, між уповноваженими підрозділами органів Національної поліції частково визначені у **Інструкціях, які регламентують діяльність даних підрозділів**.

Внутрішня взаємодія між підрозділами превентивної діяльності та органами досудового розслідування здійснюється:

- у випадку закриття кримінального провадження у справах, пов'язаних з домашнім насильством, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення та відповідно відкриття провадження у справі про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП. Важливою є **своєчасна внутрішня комунікація між підрозділами,**

відсутність якої може призвести до закриття справи судом у зв'язку із закінченням строків, передбачених ст. 38 КУпАП;

- у випадку **систематичності вчинення домашнього насильства**, що є підставою для порушення кримінального провадження за ст. 126-1 КК України. В такому випадку важливою є **взаємодія підрозділів щодо збору доказів у справі**;
- у випадку необхідності **винесення стосовно кривдника термінового заборонного припису** на підставі оцінки ризиків **у разі наявності в його діянні ознак кримінального правопорушення** слідчі / дізнавачі можуть залучити поліцейських превенції, оскільки самі не уповноважені на застосування даного спеціального заходу щодо протидії домашньому насильству.

Уповноважені на постановку на профілактичний облік кривдників поліцейські, зокрема ***дільничні офіцери поліції або представники сектору протидії домашньому насильству****, потребують вчасного (не пізніше доби) отримання інформації про*:

- складені іншими підрозділами поліції протоколи про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП;
- терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції;
- відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства тощо,

оскільки кожен із зазначених фактів є підставою для постановки кривдника на профілактичний облік.

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції у разі, якщо постраждалою особою від домашнього насильства є дитина.

Порядок взаємодії між різними підрозділами поліції при реагуванні на факти домашнього насильства стосовно дитини або у присутності дитини законодавством не визначений. **Тому практика його реалізації відрізняється і залежить від організації**

діяльності підрозділів поліції на місцях. В більшості регіонів під час реагування на випадки домашнього насильства поліцейські, які не входять до складу підрозділів ювенальної превенції, **у випадку виявлення постраждалої дитини**:

- або вчиняють виключно заходи, спрямовані на припинення домашнього насильства стосовно дитини, затримання кривдника та доставлення його до відділу поліції, де подальші дії вчинятимуть ювенальні поліцейські;
- або вживають заходів щодо припинення домашнього насильства стосовно дитини та доповідають черговому про необхідність залучення ювенальних поліцейських для реагування на виявлений випадок домашнього насильства стосовно дитини.

При цьому слід зазначити, що і патрульні поліцейські, і поліцейські груп реагування патрульної поліції, і поліцейські мобільних груп поліції з реагування на випадки домашнього насильства, і дільничні офіцери поліції, і поліцейські офіцери громади, нарівні з ювенальними поліцейськими, зобов'язані реагувати на випадки домашнього насильства відносно дитини, зокрема негайно припиняти його, можуть проводити оцінку ризиків, виносити термінові заборонні приписи, складати протоколи про вчинення відносно дитини або в присутності дитини правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, а також виконувати інші повноваження, передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Проте зазвичай ювенальні поліцейські мають кращі знання щодо вікової психології дітей, більший досвід та кращу підготовку щодо опитування дітей, які постраждали від домашнього насильства. Тому ***за можливості представникам інших уповноважених підрозділів органів Національної поліції доцільно залучати ювенальних поліцейських до реагування на випадки домашнього насильства стосовно дитини***.

У разі ж виявлення дитини, яка стала свідком (очевидцем) домашнього насильства між іншими членами родини,

поліцейські з інших, ніж ювенальна превенція, уповноважених підрозділів органів Національної поліції переважно здійснюють реагування *без залучення на місце вчинення домашнього насильства підрозділів ювенальної превенції.*

В цьому випадку важливо забезпечити ***фіксацію дитини-свідка домашнього насильства як постраждалої особи в протоколі про адміністративне правопорушення, та повідомити про даний випадок ювенальну превенцію*** *(за можливості шляхом виклику через чергового ювенального поліцейського на місце події), яка пізніше здійснить візит до родини та* ***повідомить службу у справах дітей****, з якою у них як правило, налагоджена тісна співпраця.*

Слід також згадати про важливість взаємодії між підрозділами поліції під час здійснення запобігання домашнього насильства щодо дітей, зокрема **під час організації та проведення інформаційно-просвітницьких заходів серед дітей**. В цьому контексті важливою є **співпраця ювенальної превенції та поліцейських служби освітньої безпеки**, яким варто об'єднувати зусилля, визначати спільно графіки профілактичної роботи в школах, узгоджувати профілактичні заходи, з одного боку, з метою уникнення дублювання, з іншого — для забезпечення охоплення профілактичною роботою якомога більшої кількості дітей та батьків.

Уповноважені (відповідальні) особи органів місцевої влади інформують уповноважені підрозділи органів Національної поліції про:

- звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника — не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти. *Уповноважені особи приймають та реєструють заяви в журналі реєстрації заяв про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі, форма якого визначена Постановою КМУ від 22 серпня 2022 року № 658*;

- неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин. *У разі надходження від уповноважених осіб письмового повідомлення про неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин вживає заходів для належного реагування на такі факти та притягнення кривдника до відповідальності згідно із законодавством.*

Посадові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції інформують уповноважених (відповідальних) осіб органів місцевої влади не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти про:

- звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків.

Якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена, також залучає їх до відвідування недієздатної особи чи особи, цивільна дієздатність якої обмежена, за місцем її проживання для перевірки інформації про факт вчинення насильства;

- звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків;
- отримання повідомлення від суду про видачу або продовження обмежувального припису кривднику;

- отримання повідомлення від суду про ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до статті 39-1 КУпАП.

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції та уповноважених (відповідальних) осіб органів місцевої влади представлено в наступних таблицях.

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 щодо особливостей взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції з уповноваженими (відповідальними) особами органів місцевої влади

Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
Звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника, у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків	інформування	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
Якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
	залучення до відвідування за місцем проживання та до перевірки інформації про факт вчинення насильства стосовно		

Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
Звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, та у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
Надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства, та у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки відповідної інформації та оцінки ризиків	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
Отримання повідомлення від суду про видачу або продовження обмежувального припису кривднику, ухвалення рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників відповідно до статті 39-1 КУпАП	інформування	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти
Надходження від уповноважених осіб письмового повідомлення про неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин	вжиття заходів для належного реагування на такі факти та притягнення кривдника до відповідальності згідно із законодавством	—	—

Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
Надходження інформації від суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про факт насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю			

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року №658 щодо особливостей взаємодії уповноважених (відповідальних) осіб органів місцевої влади з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції

Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови
Звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	33
Неприбуття кривдника для проходження програми або ухилення від проходження програми без поважних причин	інформує ля вжиття заходів для притягнення кривдника до відповідальності	протягом трьох робочих днів з дня виявлення такого факту	письмово	33
Звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	34

Підстава взаємодії	**Напрям взаємодії**	**Строк**	**Шлях взаємодії**	**Пункт Постанови**
Надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	34
Надходження інформації від суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про факт насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	35
	долучається до оцінки ризиків (у разі потреби)		у порядку, визначеному Мінсоцполітики разом із Національною поліцією	35
Неприбуття кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин	інформує			36

Також в Постанові КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 окреслено особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із службою у справах дітей, закладами освіти та охорони здоров'я.

Посадові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції:

- для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформує відповідний заклад охорони здоров'я;
- у випадку, якщо постраждалою від насильства або кривдником є дитина або постраждала особа звернулася разом із дитиною не пізніше однієї доби, інформує відповідну службу у справах дітей за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

Інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- у разі виявлення фактів насильства *уповноважена посадова особа закладу загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти* протягом доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти *інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції*;
- у разі виявлення в особи ушкоджень, що могли виникнути внаслідок вчинення насильства, або звернення особи чи її законних представників у зв'язку із вчиненням насильства *працівник закладу охорони здоров'я не пізніше однієї доби інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції* про всі факти звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб із тілесними ушкодженнями кримінального характеру (вогнепальними, колотими, різаними, рубаними ранами, забоями), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» також містяться окремі норми щодо взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із іншими

органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству:

- про видачу обмежувального припису кривднику **суддя** у встановлений законом строк **інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України** за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи (ч. 6 ст. 26).

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції з іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, представлено в наступних таблицях.

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 щодо особливостей взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції з іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Суб'єкт, з яким взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
Заклади охорони здоров'я	для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану	виклик бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги	—	—

Суб'єкт, з яким взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
		інформування відповідного закладу охорони здоров'я	—	—
Служба у справах дітей	у випадку, якщо постраждалою від насильства або кривдником є дитина або постраждала особа звернулася разом із дитиною	інформування	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти

Витяг із Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 щодо особливостей взаємодії інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції

Суб'єкт, який взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови, стаття Закону
Уповноважена посадова особа закладу загальної середньої освіти	у разі виявлення фактів насильства	інформує	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	39

Суб'єкт, який взаємодіє	**Підстава взаємодії**	**Напрям взаємодії**	**Строк**	**Шлях взаємодії**	**Пункт Постанови, стаття Закону**
Уповноважена посадова особа закладу професійної (професійно-технічної) та вищої освіти	у разі виявлення (візуально або під час опитування) фактів насильства стосовно повнолітніх учнів (студентів) закладів освіти або отримання відповідних заяв чи повідомлень від повнолітнього учня (студента), інших осіб	інформує	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	40
Працівник закладу охорони здоров'я	всі факти звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб із тілесними ушкодженнями кримінального характеру (вогнепальними, колотими, різаними,	інформує	протягом доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	43

Суб'єкт, який взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови, стаття Закону
	рубаними ранами, забоями), що могли виникнути внаслідок вчинення насильства				
Суд	у разі видачі обмежувального припису кривднику для взяття кривдника на профілактичний облік	інформує за місцем проживання (перебування) постраждалої особи	у встановлений законом строк — не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення (ч. 2 ст. 350-8 ЦПК)	—	ч. 6 ст. 26

До запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства і насильства за ознакою статі заяви та повідомлення про насильство реєструються закладами освіти та закладами охорони здоров'я в спеціальних журналах, форми яких наведено в додатках 3 та 4 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого Постановою КМУ від 22 серпня 2022 року №658. Також до цих журналів вноситься інформація про заходи, вжиті суб'єктами до постраждалих осіб та кривдників (ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; п. 12 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому

насильству і насильству за ознакою статі; п. 13 Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі).

Факти фіксації звернень та повідомлень з приводу домашнього насильства у даних журналах можуть слугувати одними із доказів систематичності вчинення домашнього насильства.

Особливу увагу слід приділити питанням **взаємодії суб'єктів у випадку домашнього насильства відносно дитини**. Слід зазначити, що домашнє насильство стосовно дитини є проявом жорстокого поводження з дитиною.

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» ***жорстоке поводження з дитиною*** *— будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.*

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» звернення та повідомлення про вчинення домашнього насильства стосовно дітей приймаються і розглядаються згідно з порядком, затвердженим **Постановою КМУ від 01 червня 2020 року № 585**. Ця постанова передбачає механізм взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування щодо виявлення дітей, які постраждали від жорстокого поводження, розгляду повідомлень про таких дітей, забезпечення їхньої безпеки та надання необхідної допомоги. Координатором заходів щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними або загрози його вчинення є **служба у справах дітей**.

Ключовими складовими механізму міжвідомчої взаємодії є:

- обмін інформацією про випадки насильства щодо дитини між суб'єктами;

- спільне реагування на повідомлення про насильство та перенаправлення для отримання необхідних послуг;
- проведення оцінки ситуації із залученням кількох суб'єктів (оцінка рівня безпеки, оцінка потреб у соціальних послугах);
- діяльність міждисциплінарної команди;
- координація дій під час організації соціального захисту дитини.

Перш за все варто пам'ятати, що законодавство зобов'язує суб'єктів взаємодії невідкладно повідомляти про виявлені факти насильства щодо дитини орган Національної поліції та службу у справах дітей. Таке *інформування* здійснюється не пізніше однієї доби за допомогою:

– телефонного зв'язку,
– електронної пошти,

з подальшим письмовим підтвердженням.

Будь-який суб'єкт зобов'язаний інформувати службу у справах дітей у разі виявлення або отримання повідомлення про дитину, яка зазнала насильства, стала його свідком, сама вчинила насильство чи якщо постраждала особа звернулася за захистом від насильства разом із дитиною. Добровільна поінформована згода законних представників дитини в цьому випадку не потрібна. *Наприклад*, про випадок домашнього насильства щодо дитини стало відомо в закладі освіти. Заклад освіти має зафіксувати інформацію в спеціальному журналі та повідомити протягом доби службу у справах дітей та поліцію. У свою чергу, якщо служба у справах дітей першою із суб'єктів дізналась про випадок насильства за участі дитини, вона зобов'язана поінформувати поліцію та структурний підрозділ (посадову особу) органу місцевого самоврядування, до повноважень якого належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. Взаємне інформування має здійснюватися з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом. Тому **не слід надсилати повідомлення**

з персональними даними дитини та її законних представників за допомогою месенджерів. Краще використовувати з цією метою офіційні електронні пошти установ.

Ще одним способом міжвідомчої взаємодії є *спільні виїзди суб'єктів*, зокрема для проведення оцінки рівня безпеки дитини. Проведення оцінки рівня безпеки дитини є обов'язковим у випадку отримання інформації про наявність (у тому числі ймовірну) жорстокого поводження з дитиною. Оцінка рівня безпеки дитини проводиться **протягом однієї доби** такими суб'єктами:

- служба у справах дітей;
- Національна поліція;
- фахівець із соціальної роботи або інший надавач соціальних послуг (у разі можливості залучення);
- представник закладу охорони здоров'я;
- за необхідності інші суб'єкти.

У разі виявлення (підтвердження) під час проведення оцінки рівня безпеки дитини фактів загрози її життю чи здоров'ю вживаються заходи, спрямовані на забезпечення безпеки дитини та задоволення її першочергових потреб. *Наприклад*, постраждала дитина може потребувати надання медичної допомоги, психологічної підтримки або вилучення з небезпечного середовища та тимчасового влаштування.

Якщо у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно дитини вона не може проживати із своїми батьками, іншими законними представниками, на час подолання причин і наслідків домашнього насильства дитина може бути влаштована:

- до родичів;
- у сім'ю патронатного вихователя;
- до центру соціально-психологічної реабілітації дітей;
- притулку для дітей служб у справах дітей;
- інших установ для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для

проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб (ч. 2 ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Якщо внаслідок вчинення домашнього насильства дитина постраждала разом з одним із батьків, іншим її законним представником, вона **може бути влаштована** разом з ним до:

- притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;
- центру соціально-психологічної допомоги або
- іншого закладу, який надає соціальну послугу притулку (п. 9 Постанови КМУ від 01 червня 2020 року № 585).

Якщо повідомлення про загрозу життю і здоров'ю дитини, яка проживає або цілодобово перебуває в закладі, надійшло протягом робочого дня, оцінка рівня безпеки дитини проводиться **до кінця доби**. В такому випадку оцінка рівня безпеки проводиться й щодо інших дітей, які проживають або цілодобово перебувають у відповідному суб'єкті. Служба у справах дітей за місцем розташування суб'єкта інформує Державну службу у справах дітей та **протягом години** після проведення оцінки рівня безпеки дитини забезпечує координацію з іншими суб'єктами засобами електронної комунікації. У разі переміщення дитини з приміщення суб'єкта у двох примірниках складається акт про факт переміщення, який підписується представником служби у справах дітей та представником суб'єкта. Не можуть бути підставами для недопущення до проведення оцінки рівня безпеки дитини такі обставини, як час доби, відсутність керівника суб'єкта, запровадження карантину тощо.

Також інструментом міжвідомчої взаємодії є *робота міждисциплінарної команди*. Служба у справах дітей організовує діяльність міждисциплінарної команди, зокрема формує її персональний склад. Суб'єкти зобов'язані надати на запит служби у справах дітей:

– пропозиції щодо кандидатур для формування персонального складу міждисциплінарної команди та забезпечити їх участь у роботі команди;

– інформацію про дитину та її сім'ю, необхідну для забезпечення її соціального захисту, отриману під час здійснення своїх повноважень (**протягом п'яти днів** з дня надходження запиту).

Служба у справах дітей має право порушувати питання щодо притягнення до відповідальності посадових осіб у разі невиконання ними її рішень.

Слід пам'ятати, що міждисциплінарна команда може ініціювати розгляд питання щодо обов'язковості проходження індивідуальних корекційних програм особами, які вчинили насильство щодо дитини. Питання розглядається на засіданні комісії з питань захисту прав дитини. Після отримання рекомендацій комісії служба складає висновок, який подається органу опіки та піклування для прийняття рішення. Рішення/розпорядження про обов'язковість проходження індивідуальних корекційних програм **протягом одного робочого дня** передається органу соціального захисту населення та особам, стосовно яких воно прийнято. Невиконання рішення є підставою для складення протоколу про адміністративні правопорушення відповідно до статті 188-50 КУпАП.

Також суб'єкти взаємодіють під час *виконання індивідуального плану соціального захисту дітей*. Функції з координації діяльності щодо виконання індивідуального плану покладаються на службу у справах дітей. Суб'єкти, які є виконавцями індивідуального плану, зобов'язані щокварталу (або на вимогу) надавати службі у справах дітей звіт про стан його виконання в межах своїх повноважень.

Факти вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності обов'язково беруться до уваги під час розгляду судом та/або органом опіки та піклування спорів щодо:

- участі одного з батьків у вихованні дитини;
- визначення місця проживання дитини;
- відібрання дитини;

- позбавлення та поновлення батьківських прав;
- побачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав;
- відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду (ч. 4 ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; п. 10 Постанови КМУ від 01 червня 2020 року № 585).

Крім цього, реагування на факти вчинення насильства щодо дитини може здійснюватися шляхом *реалізації суб'єктами взаємодії спільних заходів*, таких як:

- спільні виїзди з метою перевірки звернень та повідомлень про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- залучення фахівців / працівників суб'єктів взаємодії до виїзду мобільних бригад соціально-психологічної допомоги;
- проведення інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на підвищення поінформованості про форми, прояви, причини і наслідки насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки.

Важливим інструментом є *обмін досвідом та міжвідомча підготовка фахівців*. Для забезпечення найкращих інтересів дитини важливо розуміти, як працює в цілому механізм, а не лише окремий «гвинтик» в ньому. Тому слід шукати шляхи для неперервного професійного розвитку та можливості налагодження комунікації з іншими суб'єктами. Саме під час міжвідомчих навчань можна дізнатися, зокрема, про появу нових сервісів в громаді, які надають послуги дітям та їх законним представникам.

Також взаємодія уповноважених підрозділів органів Національної поліції з іншими суб'єктами здійснюється у зв'язку із проведенням допиту дітей на базі центрів захисту дітей за моделлю «Барнахус».

Барнахус (від barna hús — у перекладі з ісландської мови «будинок для дітей») — це місце, де багатопрофільна міжвідомча команда, до якої входять представники правоохоронних органів, кримінального судочинства, служб захисту дітей, а також медичні працівники і працівники сфери захисту психічного здоров'я, співпрацює, щоб забезпечити дітям, зокрема які постраждали від домашнього насильства, скоординований ефективний захист, послуги та правосуддя, дружнє до дітей.

Загальна характеристика впровадження моделі «Барнахус» викладена в матеріалах, підготовлених Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх

Ключовою метою моделі «Барнахус» визначено об'єднання всіх служб та органів, задіяних до реагування на виявлені факти насильства і жорстокого поводження з дітьми, щоб забезпечити скоординовану відповідь. Діти за згодою законного представника або з особистої згоди можуть бути доправлені до центру захисту дитини за моделлю «Барнахус» органами Національної поліції України, іншими органами, що здійснюють досудове розслідування, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими особами (за згодою), яким довіряє дитина (члени сім'ї, родичі, знайомі тощо), для проведення слідчої (розшукової) та процесуальної дії в дружньому до дитини середовищі та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації, а також отримання комплексної фахової допомоги. За потреби та у разі наявності можливості в Центрі організовується цілодобове перебування дитини та її законного представника.

Слідчий, дізнавач може визначити, які першочергові процесуальні дії необхідно провести на базі центру, й невідкладно **виносить постанову про залучення** спеціалістів, інших фахівців, які входять до міждисциплінарної команди. Копія такої постанови надсилається координатору міждисциплінарної команди. Інформація про необхідність проведення слідчих (розшукових) та

процесуальних дій в дружньому до дитини середовищі та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації, передається координатору міждисциплінарної команди шляхом **надсилання запиту засобами електронного зв'язку або в оперативному порядку в телефонному режимі**. Координатор міждисциплінарної команди здійснює заходи з підготовки до проведення в Центрі слідчих (розшукових) та процесуальних дій, зокрема, щодо забезпечення комунікації між слідчим, дізнавачем, прокурором та членами міждисциплінарної команди та отримання дитиною комплексної фахової допомоги.

Зустріч дитини в центрі проводить психолог / фахівець із соціальної роботи, який є співробітником центру, під час якої дитині та/або її законному представнику надається інформація про права та можливості їх реалізації (зокрема, про право на отримання безоплатної вторинної правничої допомоги, проходження комплексного медичного обстеження), а також про загальний порядок проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій, які планується провести за участю дитини. Інформація про центр, права дитини, види допомоги, які можуть бути надані дитині та її законному представнику, має бути викладена в пам'ятці в доступній для дітей формі з урахуванням віку та рівня зрілості дитини. Психолог / фахівець із соціальної роботи знайомить дитину із центром, здійснює підтримку та супровід дитини під час її перебування у центрі.

Якщо дитина перебуває у невідкладному стані їй надається домедична допомога фахівцями центру, які пройшли відповідну підготовку, та одночасно здійснюється виклик бригади екстреної медичної допомоги з подальшою госпіталізацією дитини до закладу охорони здоров'я. Координатором міждисциплінарної команди (у разі потреби в проведенні медичних обстежень та втручань) організовується скерування дитини до найближчого закладу охорони здоров'я. Центр сприяє організації проведення комплексного медичного обстеження дитини.

За потреби психолог здійснює оцінювання психологічного стану дитини та складає звіт щодо можливості проведення з дитиною

процесуальних дій, встановлення спеціальних вимог до адаптації процесуальної дії до дитини, зокрема, її віку, рівня зрілості, культурного підґрунтя, спеціальних потреб, інвалідності чи особливостей мови. **Психолог повідомляє про результати оцінювання слідчого, дізнавача**, прокурора, а також міждисциплінарну команду. Психолог, який брав участь у процесуальних діях за участю дитини у центрі, за можливості бере участь у допиті дитини під час судового розгляду цього кримінального провадження.

Спеціалісти, які входять до складу міждисциплінарної команди (за необхідності) у межах компетенції можуть надавати рекомендації для організації проведення відповідної слідчої (розшукової) та процесуальної дії. Слідчий, дізнавач попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його письмового дозволу і в тому обсязі, в якому він визнає можливим, а також про те, що незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом. Результати обговорення учасників міждисциплінарної команди, зокрема, заходів, які необхідно вжити кожному із учасників, спрямованих на забезпечення захисту дітей, фіксуються у **плані взаємодії**, який складає координатор міждисциплінарної команди і доводить до відома усіх учасників міждисциплінарної команди. Копія плану взаємодії команди передається усім її учасникам, слідчому, дізнавачу, прокурору шляхом надсилання на електронну пошту. У разі неможливості залучення до процесуальних дій психолога, який є співробітником центру, для участі у слідчих (розшукових) та процесуальних діях **може залучатися інший психолог**, який має знання та навички, необхідні для ефективної участі у процесуальних діях за участю дитини. Такий психолог може залучатись з Реєстру психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні/міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги. Слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд можуть здійснити залучення психолога

через регіональний / міжрегіональний центр з надання безоплатної правничої допомоги на підставі запиту про залучення психолога за формою згідно з додатком до Порядку реалізації пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги. Уповноважена особа центру, до якого надійшов запит про залучення психолога, протягом одного робочого дня з дня отримання такого запиту визначає психолога з Реєстру психологів шляхом видання йому відповідного доручення, форма якого затверджується Координаційним центром, та повідомляє про це слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого суддю, суд. У разі неможливості залучення психолога з Реєстру психологів центр повідомляє про це слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого суддю, суд протягом одного робочого дня.

У центрі проводяться слідчі (розшукові) та процесуальні дії відповідно до вимог КПК України, зокрема:

– допит (процесуальне інтерв'ю) дитини;
– пред'явлення для впізнання осіб чи речей;
– слідчий експеримент;
– освідування, судово-медична, судово-психологічна експертиза.

Після завершення слідчих (розшукових) та процесуальних дій на базі центру **психолог**, який був залучений до такої процесуальної дії, **надає висновки** та обов'язково вказує в них про наявність підстав для проведення першочергових заходів психологічного відновлення (реабілітації), в тому числі на базі центру.

Після проведення усіх запланованих слідчих (розшукових) та процесуальних дій та відсутності підстав для проведення першочергових заходів психологічного відновлення (реабілітації) на базі центру координатор міждисциплінарної команди спільно з іншими членами міждисциплінарної команди приймає рішення про можливість вибуття дитини із Центру та доправлення її до місця проживання / подальшого перебування. **Доправлення**

дитини до її місця проживання / подальшого перебування здійснюється органами Національної поліції України, іншими органами, що здійснюють досудове розслідування, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та (за згодою) іншими особами, яким довіряє дитина (члени сім'ї, родичі, знайомі тощо). Після завершення роботи з дитиною в центрі і повернення її до місця проживання / подальшого перебування координатор міждисциплінарної команди повідомляє шляхом видачі повідомлення відповідний структурний підрозділ з питань соціального захисту населення виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, районної у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій про необхідність подальшого надання послуг дитині та її сім'ї. **Копія повідомлення надсилається слідчому / дізнавачу / прокурору.** Схематично роль членів міждисциплінарної команди наведена в Додатку 5.

Діти є уразливою категорією населення щодо більшості правопорушень, в тому числі і щодо домашнього насильства. Наслідки домашнього насильства, вчиненого щодо дитини або в присутності дитини впливають як на її власний розвиток, так і на суспільство, яке її оточує. В результаті насильства у постраждалої особи накопичується агресія, яка має знайти свій вихід. І дитина або спрямовує агресію на себе саму і в результаті задає шкоди самій собі (селфхарм, суїцид, тощо), або виплескує її на слабших за себе дітей у закладі освіти, у дворі, в соціальних мережах тощо, вчиняє булінг, хуліганство, жорстоке поводження з тваринами. Тобто **насильство породжує насильство**. Також домашнє насильство є однією із причин дитячого бродяжництва та бездоглядності. Від своєчасності виявлення випадків домашнього насильства відносно дітей або у присутності дітей та ефективності реагування на них залежить майбутнє не лише конкретної дитини, а й суспільства. Своєчасність виявлення випадків домашнього насильства стосовно дитини або у присутності дитини залежить від небайдужості поліцейських та

розуміння механізму залучення інших суб'єктів для надання допомоги постраждалим дітям.

4. Взаємодія органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб визначені в п.п. 36–37, 46, 50, 50-1 Постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658.

Посадові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції:

- для невідкладного надання психологічної допомоги інформує відповідний центр соціальних служб, центр соціально-психологічної допомоги, притулок для постраждалих осіб або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога), у разі потреби направляє її до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку;

Форма направлення до притулку для постраждалих осіб затверджена Наказом Мінсоцполітики № 1037 від 03.07.2019 року. Використання даної форми, в тому числі поліцейськими, передбачено постановою КМУ № 655 від 22.08.2018 року. За можливості доцільно доставити постраждалу особу з дітьми (у разі наявності) до притулку на службовому автомобілі, попередньо забезпечивши її безпеку під час збору необхідних речей та нагадавши про необхідність взяття документів, що посвідчують її особу та особи її дітей (у разі наявності);

- у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена до виїзду на місце події можуть залучатися представники центрів соціальних служб, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи;
- у разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства до відвідування місця події можуть залучатися представники центрів соціальних служб, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи.

Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб:

- у разі звернення особи та/або її законного представника у зв'язку із вчиненням стосовно неї насильства не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформують уповноважений підрозділ органу Національної поліції;
- у разі направлення постраждалих осіб суб'єктами, уповноваженими на прийняття заяв (повідомлень) про вчинення насильства, у межах повноважень, визначених положеннями про такі служби, забезпечують невідкладне надання таким особам соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги на безоплатній основі, а також тимчасовий притулок для постраждалих осіб та їх дітей;
- працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» за номером телефону 15-47, з моменту отримання звернення або повідомлення про осіб, які постраждали від домашнього насильства, або звернення та повідомлення від зазначених осіб протягом доби інформують

(за згодою постраждалої особи, крім випадків, коли такою особою є дитина, недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена) про таку особу / осіб уповноважений підрозділ органу Національної поліції за допомогою засобів телефонного зв'язку, електронної пошти;

- у разі звернення особи, стосовно якої є підстави вважати, що вона перебуває у небезпеці або її життю та здоров'ю загрожує небезпека у зв'язку з вчиненням стосовно неї домашнього насильства, або повідомлення про таку ситуацію стосовно іншої особи, до початку функціонування кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» за номером телефону 15-47, невідкладно за допомогою засобів телефонного зв'язку (а також смс-повідомлення, електронної пошти, мобільних додатків, інших спеціалізованих програмно-технічних і технічних засобів за наявності технічної можливості) викликають територіальний орган Національної поліції;
- інші заінтересовані юридичні особи, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії насильству, — підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації, фізичні особи — підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми, можуть брати участь у здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, зокрема виявленні фактів насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам шляхом повідомлення уповноваженим підрозділам органу Національної поліції про факти насильства не пізніше однієї доби з дня виявлення таких фактів.

До запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства і насильства за ознакою статі звернення щодо домашнього насильства реєструються загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб в спеціальних **журналах** реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі, форму якого наведено в додатках 5 та 6 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого Постановою КМУ від 22 серпня 2022 року № 658.

Факти фіксації звернень з приводу домашнього насильства у даних журналах можуть слугувати одними із доказів систематичності вчинення домашнього насильства.

Особливості взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції та служб підтримки постраждалих осіб представлено в наступних таблицях.

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 щодо особливостей взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції із загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб

Суб'єкт, з яким взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії
Центр соціальних служб, центр соціально-психологічної допомоги, притулок для постраждалих осіб, мобільна бригада	для невідкладного надання психологічної допомоги	інформування	—	—
	для невідкладного надання психологічної допомоги	виклик психолога	—	—

Суб'єкт, з яким взаємодіє	**Підстава взаємодії**	**Напрям взаємодії**	**Строк**	**Шлях взаємодії**
соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, тощо	у разі потреби	направлення до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку	—	Форма направлення Наказ Мінсоцполітики № 1037 від 03.07.2019
	у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена	залучення до виїзду на місце події (за можливості)		
	звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства			

Витяг із постанови КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 щодо особливостей взаємодії загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції

Суб'єкт, який взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови
Служби підтримки постраждалих осіб	у разі звернення особи та/або її законного представника у зв'язку із вчиненням стосовно неї насильства	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	46
Працівники кол-центру, а до початку його функціонування — працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» за номером телефону 15-47	у разі звернення особи та/або її законного представника у зв'язку із вчиненням стосовно неї насильства, повідомлення щодо вчинення насильства стосовно іншої особи (за згодою постраждалої особи, крім випадків, коли такою особою є дитина, недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена)	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	50
Працівники Урядового контактного центру, що забезпечують роботу «гарячої лінії» за номером телефону 15-47	у разі звернення особи, стосовно якої є підстави вважати, що вона перебуває у небезпеці або її життю та здоров'ю або повідомлення	виклик	невідкладно	за допомогою засобів телефонного зв'язку (а також смс-повідомлення,	50-1

Суб'єкт, який взаємодіє	Підстава взаємодії	Напрям взаємодії	Строк	Шлях взаємодії	Пункт Постанови
	про таку ситуацію стосовно іншої особи загрожує небезпека у зв'язку з вчиненням стосовно неї домашнього насильства			електронної пошти, мобільних додатків, інших спеціалізованих програмно-технічних і технічних засобів за наявності технічної можливості)	
Інші заінтересовані юридичні особи, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії насильству, — підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації, фізичні особи — підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми	виявлення факту насильства	інформує	не пізніше однієї доби	за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти	55

Питання для самоконтролю

1. Надайте характеристику системі суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.
2. Чим відрізняються загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб?
3. Якою є роль громадськості у запобіганні та протидії домашньому насильству?
4. Якими нормативно-правовими актами врегульовано особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству?
5. Які суб'єкти здійснюють координацію у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях?
6. Для чого призначений Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі?
7. Надайте характеристику внутрішній взаємодії уповноважених підрозділів органів Національної поліції.
8. У яких випадках та яким чином органи Національної поліції взаємодіють зі спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
9. У яких випадках та яким чином органи Національної поліції взаємодіють з іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
10. У яких випадках та яким чином органи Національної поліції взаємодіють з загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб?

Тестові завдання

1. До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належить:

a) центр соціальних служб
b) центр соціально-психологічної реабілітації дітей
c) денний центр соціально-психологічної допомоги
d) всі варіанти відповідей є правильними

2. Документами, що підтверджують належність постраждалих осіб до суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу, можуть бути, зокрема:

a) витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, у якому міститься інформація про вчинення злочину, пов'язаного з насильством
b) копія винесеного працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції термінового заборонного припису
c) талон-повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством, виданий уповноваженим підрозділом органу Національної поліції
d) будь-який із зазначених документів

3. Яким є номер Урядової «гарячої лінії» з питань запобігання та протидії домашньому насильству?

a) 116 123
b) 1547
c) 116 111
d) жоден із зазначених номерів

4. У яких суб'єктах для проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв / повідомлень від постраждалої особи / інших осіб визначається уповноважений спеціаліст / відповідальна особа?

a) заклади охорони здоров'я
b) поліція

c) заклади освіти
d) прокуратура

5. Який суб'єкт уповноважений виносити обмежувальний припис стосовно кривдника?

a) центр соціальних служб
b) поліція
c) уповноважена особа органів місцевого самоврядування
d) суд

6. Взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, передбачає взаємне інформування не пізніше однієї доби за допомогою:

a) електронної пошти
b) телефонного зв'язку
c) телефонного зв'язку, електронної пошти
d) виключно письмово

7. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, визначено у:

a) наказі МВС України від 25.02.2019 № 124
b) наказі Мінсоцполітики та МВС України від 13.03.2019 № 369/180
c) постанові КМУ від 22.08.2018 № 658
d) наказі МВС України від 01.08.2018 № 654

8. Добровільна поінформована згода постраждалої особи не вимагається у випадку:

a) вчинення домашнього насильства стосовно дітей
b) вчинення домашнього насильства стосовно недієздатних осіб
c) виявлення актів насильства кримінального характеру
d) всі відповіді є правильними

9. Для невідкладного надання психологічної допомоги постраждалій особі поліція інформує:

a) центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді
b) центр соціально-психологічної допомоги

c) мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам
d) всі відповіді є правильними

10. У разі винесення термінового заборонного припису стосовно всіх наявних у дитини законних представників внаслідок вчинення ними домашнього насильства представник органу Національної поліції для організації її соціального захисту та тимчасового влаштування передає дитину:

a) представнику органу опіки та піклування за місцем проживання (перебування) дитини;
b) представнику ювенальної превенції
c) родичам дитини, які виявили бажання взяти дитину до себе у родину
d) черговому територіального відділу поліції

Використана та рекомендована література

Основні джерела

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочемировська ; за заг. ред. А.Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

2. Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: навчальний посібник до спеціалізованого курсу із запобігання та протидії домашньому насильству : Частина 1. Київ, 2020. 188 с.

3. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. / В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.

4. Запобігання та протидія домашньому насильству : підручник / О.В. Ковальова, А.І. Берендєєва. Одеса : ОДУВС. 2022. 368 с.

5. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства : навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін. ; за ред. І. Гловюк, Н. Лащук, С. Романцової. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.

6. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції : метод. посіб. / С.В. Альошкін, О.В, Даценко, К.Л. Бугайчук, Т.М. Малиновська, К.Ю. Шеремет. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2019. 93 с.

7. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству : практичний посібник для поліцейських. 3 видання. 2023. 114 с. URL: https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-ukr-web/1680aee3d8

8. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству : посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова / за заг. ред. А.Б. Благої. Київ, 2023. 221 с. URL: https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb5b2aa9-6169-4d68-b35c-b931367ddb92/content

Нормативно-правові акти

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

2. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми : Закон України від 06.06.2024 № 3792-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Text

7. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text

8. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах : Постанова КМУ від 1 червня 2020 року № 585. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#Text

9. Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 07.02.2023 № 493/5/67/32. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text

10. Про затвердження Порядку реалізації пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус) : наказ Міністерства юстиції України, Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України від 26.07.2024 № 2218/5/180/523/352-Н/1306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1151-24#Text

11. Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми : Постанова КМУ від 04 червня 2025 року № 658. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2025-%D0%BF#Text

12. Про затвердження Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми : Постанова КМУ від 19 листопада 2025 року № 1513. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1513-2025-%D0%BF#Text

Додаткові джерела

1. Авраменко С.М., Мельник А.Р. Боротьба з домашнім насильством в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 1. С. 180–186.

2. Бахаєва А.С. Заходи протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми: проблемні аспекти. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 88–96.

3. Бугаєць Т., Ковальова О., Пашко Н. Подолання насильства щодо дитини: координація дій : методичні рекомендації для спеціалістів. 2020. 34 с.

4. Модель «Барнахус»: загальна характеристика і впровадження в Україні. Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/model-barnahus-implementation-ukraine

5. Напрями та шляхи вдосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству та взаємодії з цього питання з органами державної влади та громадськими організаціями : науково-методичні рекомендації / за заг. ред. В.Г. Дрозд, В.Б. Коби, О.В. Ковальової. Одеса : Департамент забезпечення діяльності Голови Національної поліції України. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 270 с.

6. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред.

К.Б. Левченко, К.В. Павліченко, В.В. Чернєя. Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.

7. Спіріна Т., Цвігун А. Домашнє насильство над дітьми як соціально-педагогічна проблема. *Ввічливість*. *Humanitas*. 2023. № 2. С. 157–162.

Додаток 1

РІШЕННЯ КОМІТЕТУ ООН З ЛІКВІДАЦІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Для зручності використання в електронному форматі переверніть вид сторінки за годинниковою стрілкою, використовуючи вкладку «Перегляд»

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
A.T. v. Hungary (A.T. проти Угорщини) 26 січня 2005 Порушення статей 2 (a), (b) та (e) і 5 (a) Конвенції у поєднанні з порушенням статті 16 і Загальної рекомендації № 19.	*Домашнє насильство, відсутність притулків для матерів із дітьми з інвалідністю, бездіяльність Держави щодо дотримання принципу належної відповідальності* Протягом понад чотирьох років заявниця зазнавала жорстокого домашнього насильства з боку чоловіка. У березні 1999 року він залишив їхню спільну квартиру, проте продовжував приходити та застосовувати насильство. Під час одного з нападів він жорстоко побив її, що призвело до тижневої госпіталізації. Чоловік також володів вогнепальною зброєю та погрожував убити її і завдати шкоди їхнім дітям. Намагаючись обмежити контакти, заявниця подала цивільний позов щодо заборони його доступу до житла. Позов не був задоволений. Чоловіку дозволили повернутися до квартири з двох причин: 1) суд не вважав обґрунтованими твердження про регулярне насильство з його боку, незважаючи на наявність 10 медичних довідок, що підтверджували окремі випадки жорстокого фізичного насильства протягом чотирьох років; 2) його право на власність, включно з користуванням квартирою, не могло бути обмежене. У законодавстві не передбачалися заборонні приписи. Заявниця неодноразово зверталася по допомогу до місцевих органів захисту дітей, проте жодних дій не було вжито. У країні також були відсутні притулки, пристосовані для потреб її сина з інвалідністю. **Комітет:** – права жінок на життя та фізичну й психічну недоторканність не можуть бути замінені іншими правами, в тому числі на власність та на приватне життя (п. 9.3); – традиційні уявлення, згідно з якими жінки вважаються підлеглими чоловікам, сприяють насильству щодо них (п. 9.4).

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
Goekce v. Austria (Goekce проти Австрії) 06 серпня 2007 Порушення статей 2 (a), (c)–(f) і 3 Конвенції у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальної рекомендації № 19.	*Бездіяльність щодо попередження смерті, пов'язаної з домашнім насильством* Громадянка Австрії турецького походження, у період з 1999 по 2002 рік періодично зазнавала фізичного насильства та погроз вбивством з боку чоловіка. Поліція отримала кілька повідомлень про ці погрози. Двічі були видані захисні приписи, які зобов'язували чоловіка залишити спільне житло спочатку на 10 днів, а пізніше – на три місяці. Поліція двічі клопотала про його затримання у зв'язку з погрозами та насильством, проте прокурори відхилили клопотання через нестачу доказів. Батько та брат постраждалої надали поліції додаткові відомості, що підтверджували неодноразові погрози вбивством і доступ чоловіка до зброї. Ці заяви не були належним чином задокументовані та враховані. Через два дні після припинення кримінального провадження чоловік вистрілив у постраждалу з пістолета на очах у двох їхніх дочок. **Комітет:** – жінки набагато більше, ніж чоловіки, страждають від того, що прокурори не сприймають домашнє насильство серйозно як реальну загрозу життю (п. 3.3); – жінки непропорційно страждають від відсутності координації між правоохоронними та судовими працівниками, відсутності їх навчання щодо домашнього насильства (п. 3.3); – держава створила комплексну модель боротьби з домашнім насильством, яка включає законодавство, кримінально-правові та цивільно-правові засоби правового захисту, підвищення обізнаності, освіту та навчання, притулки, консультування постраждалих та роботу з кривдниками. Однак, для того, щоб окрема жінка [...] могла скористатися практичною реалізацією принципу рівності чоловіків і жінок, а також своїх прав людини, політична воля, виражена у вищезгаданій комплексній системі [...], повинна бути підтримана державними суб'єктами, які дотримуються зобов'язань держави щодо належної перевірки (п. 12.1.2); – основні права та свободи кривдника, такі як право на свободу пересування та на справедливий суд [...], не можуть замінити права жінок на життя та фізичну та психічну недоторканність (п. 12.1.5).

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
Yildrim v. Austria (Yildrim проти Австрії) 06 серпня 2007 Порушення статей 2(a) і (c)-(f) та 3 Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальної рекомендації № 19.	*Відсутність належних дій задля попередження смерті, пов'язаної з домашнім насильством* Загибла постраждала вийшла заміж у 2001 році. У неї вже було троє дітей від попереднього шлюбу, наймолодшій з яких було три роки. Шлюб розпався у липні 2003 року. Жінка подала на розлучення, проте чоловік відмовлявся і погрожував убити її та дітей у разі розлучення. На початку серпня він напав на неї і погрожував убивством особисто та телефоном. Він також приходив до її роботи і неодноразово погрожував. Звернення до суду з проханням про затримання нападника було відхилене. Під час комунікації з Комітетом австрійська влада зазначила, що під час допиту чоловік не виглядав агресивним і не мав попередніх судимостей. Наприкінці серпня Фатма подала заяву про розлучення та отримала захисний припис для себе та наймолодшої дитини. У вересні чоловік прослідкував за нею з роботи додому і смертельно поранив ножем на вулиці біля квартири. **Комітет:** – державний прокурор не повинен був відхиляти прохання поліції про арешт кривдника та його утримання під вартою, оскільки він міг би багато втратити, якби його шлюб закінчився розлученням (тобто його дозвіл на проживання в країні залежав від того, чи залишатиметься він у шлюбі), і що цей факт мав би вплинути на оцінку того, наскільки небезпечним він є (п. 12.1.4); – кривдник продовжував постійно намагатися зв'язатися особисто та телефоном, а також погрожував, незважаючи на захисний припис. З огляду на ці факти, органи влади повинні були затримати його. Таке затримання не було б непропорційним, оскільки «права кривдника не можуть переважати над правами жінок на життя та фізичну та психічну недоторканність (п. 12.1.5).
V.K. v. Bulgaria (V.K. проти Болгарії) 25 липня 2011	*Відсутність дій з боку держави на домашнє насильство* Заявниця вийшла заміж у 1995 році, має двох дітей. Чоловік забороняв їй працювати, контролював усі фінанси та піддавав її емоційному, психологічному й економічному насильству, яке посилилося після переїзду до Польщі. Він ізолював заявницю від родини та друзів, принижував і поводився з нею як із домогосподаркою, а не партнеркою. Згодом він почав застосовувати фізичне насильство. Поліція зафіксувала побиття, а медичний висновок підтвердив тілесні ушкодження. Коли чоловік припинив фінансову підтримку, намагаючись змусити заявницю «слухатися», вона знайшла роботу та звернулася до польських судів за захисними

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
Порушення статті 2 (c)–(f) Конвенції у поєднанні з порушенням статей 1 і 5 (a), статті 16 (1) і Загальної рекомендації № 19. 	приписами й утриманням, але відповіді не отримала. Насильство тривало, включно зі спробою задушення та погрозами відібрати дітей через суд. Під час спроби заявниці втекти до притулку чоловік замкнув 6-річного сина в квартирі, і жінка змогла врятуватися лише з донькою. Протягом кількох місяців він перешкоджав контакту з сином, після чого заявниця все ж знайшла його та втекла з дітьми до Болгарії. Болгарський суд видав тимчасовий захисний припис, але відмовив у постійному, оскільки останній акт насильства стався понад місяць тому. Апеляцію заявниці було відхилено. **Комітет:** – суди зосередили увагу виключно на питанні прямої та безпосередньої загрози життю і здоров'ю заявниці, ігноруючи емоційні та психологічні страждання (п. 9.9); – суди не розглянули попередню історію домашнього насильства, посилаючись на процесуальну вимогу щодо строку подання заяви про видачу захисного припису - протягом одного місяця з дати вчинення акту насильства (п. 9.9); – суди застосували кримінальний стандарт доказування «поза розумним сумнівом», хоча йшлося про цивільну процедуру захисного припису, тим самим фактично переклавши весь тягар доказування на потерпілу (п. 9.9); – виняткова увага судів до фізичного насильства та безпосередньої загрози життю і здоров'ю потерпілої особи є наслідком стереотипного і вкрай вузького підходу до розуміння того, що слід вважати домашнім насильством (п. 9.12).
Isatou Jallow v. Bulgaria (Isatou Jallow проти Болгарії) 23 липня 2012 Порушення статей 2 (b)–(f), 5 (a), 16 (c), (d), (f) Конвенції у поєднанні з порушенням статей 1 і 3.	*Домашнє насильство та питання опікунства над дитиною у контексті неграмотної жінки мігранта* Заявниця, неписьменна громадянка Гамбії, одружилась з громадянином Болгарії, і переїхала разом з донькою до Болгарії. Після переїзду чоловік почав чинити щодо неї психологічне, економічне та сексуальне насильство, намагався примусити її зніматися в порнографічних фільмах, принижував через колір шкіри та неписьменність, погрожував ув'язненням, психіатричною лікарнею та депортацією. Він також сексуально домагався доньки та демонстрував порнографічні матеріали в її присутності. Соціальні служби, які під час перевірки виявили порнографічні фотографії та дізналися про насильство, лише порадили заявниці піти з дитиною. Розслідування було припинене, так як прокурори визнали, що порнографічні матеріали є його «приватною колекцією». Заявницю не допитували, а поліція

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	обмежувалася усними попередженнями чоловіка, попри численні виклики та втечі жінки з дому. Після отримання дозволу на проживання заявниця подала на розлучення. У відповідь чоловік домігся захисного припису щодо неї, звинувативши її в насильстві. Суд передав дитину батькові, а заявниці повідомили про рішення без перекладу. Протягом кількох місяців вона безуспішно намагалася оскаржити припис і встановити контакт із донькою. Зрештою вона погодилася на розлучення на несприятливих умовах як єдиний спосіб зберегти опіку над дочкою. **Комітет:** – у своїх заходах влада ґрунтувалася на стереотипному уявленні про перевагу чоловіка та необхідність серйозно ставитися до його думки, ігноруючи той факт, що побутове насильство зачіпає жінок значно більше, ніж чоловіків (п. 8.6).
Kell v. Canada (Kell проти Канади) 28 лютого 2012 Порушення статей 2(d), (e) і 16(h) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1. 	*Відмова у наданні правової допомоги жінці-представниці корінного населення, яку свавільно виселив з її житла її партнер, що вдавався до насильства* Заявниця проживала у цивільному шлюбі з 1989 року. Партнери отримали спільне житло в громаді Рає-Едзо за програмою для корінного населення. Протягом кількох років заявниця зазнавала домашнього насильства, фінансового контролю та переслідування. Партнер без її відома домігся виключення її імені з договору оренди, після чого змінив замки та вигнав її з будинку. Заявниця подала низку судових позовів щодо насильства та незаконного позбавлення житла. Після смерті партнера вона продовжила судову боротьбу з житловою корпорацією та новими мешканцями. Провадження тривали понад 10 років і неодноразово закривалися з формальних підстав. Через відсутність коштів і правової допомоги заявниця не змогла довести справу до розгляду по суті та втратила житло. **Комітет:** – оскільки заявниця є корінною мешканкою громади і перебуває у вразливому становищі, держава зобов'язана забезпечити ефективне усунення міжсекторальної дискримінації (п. 10.3).

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
Angela González Carreño v. Spain (Angela González Carreño проти Іспанії) 16 липня 2014 р. Порушення статей 2 (a)–(f), 5 (a) і статті 16 (1) (d) Конвенції у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальної рекомендації № 19.	*Неодноразові випадки домашнього насильства, права на відвідування дитини та аліменти на дитину* Заявниця розлучилася з батьком своєї дитини після того, як протягом кількох років зазнавала домашнього насильства. Чоловік часто вчиняв насильство у присутності дитини, включно з неодноразовими погрозами вбити заявницю ножем. Після розлучення батько мав постійний контакт із дитиною, іноді під наглядом соціальних служб, але часто без нагляду, хоча дитина заявляла, що боїться його. Заявниця подала понад 30 скарг до суду та клопотала про видачу захисних приписів, проте чоловіка лише одного разу притягнули до відповідальності за домагання і призначили незначний штраф. Соціальні служби прагнули забезпечити більшу кількість контактів між батьком і дитиною, незважаючи на те, що дитина висловлювала страх перед ним і повідомляла про погане ставлення та руйнування особистих речей. Через несплату аліментів заявниця домагалася повернення подружнього житла для себе та дитини і зрештою виграла справу. Колишній чоловік повідомив заявницю, що «забере те, що для неї найважливіше», і під час наступного візиту без нагляду вбив дитину, а потім покінчив життя самогубством. Заявниця подала позов до Міністерства юстиції про компенсацію за судову помилку, стверджуючи, що органи влади проявили недбалість і не виконали обов'язок захистити життя її дитини. Вона також зазначила про упереджене ставлення органів влади: не було проведено жодного розслідування щодо наслідків життя дитини в атмосфері насильства, водночас влада дотримувалась стереотипного погляду, що дитину завжди краще виховувати обом батькам. **Комітет:** – у питаннях опіки над дитиною найкращі інтереси дитини повинні бути у центрі уваги, і коли національні органи влади приймають рішення з цього приводу, вони повинні враховувати існування контексту домашнього насильства (п. 9.4); – відсутність заходів щодо відшкодування збитків є порушенням державою своїх зобов'язань (п. 9.8).

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
X. and Y. v. Georgia (X. and Y. проти Грузії) 13 липня 2015 Порушення статей 2 (b)–(f) Конвенції у поєднанні з порушенням статей 1 та 5 (a) і Загальної рекомендації № 19.	*Неодноразові випадки домашнього і сексуального насильства щодо дружини та доньки і в подальшому бездіяльність з боку Держави* Насильство, якого зазнавала заявниця, почалося в 1987 році, коли її зґвалтував майбутній чоловік на вечірці. Незабаром після цього вона вийшла за нього заміж. Через соціальні та культурні погляди в Грузії, які надають великого значення жіночій цноті до шлюбу, заявниця вважала, що інший чоловік не захоче одружитися з нею. У шлюбі вона народила п'ятьох дітей і залишила роботу після народження першої дитини. Чоловік постійно вдавався до насильства щодо дітей, часто кричав на них або застосовував фізичні покарання. Він також нападав на заявницю щоразу, коли вона втручалася, щоб захистити дітей, а двох їхніх дітей піддавав сексуальному насильству. Незважаючи на те, що про фізичне та сексуальне насильство до правоохоронних органів повідомляли понад п'ять разів, скарги не були розслідувані, і проти чоловіка не було висунуто жодних кримінальних звинувачень. Поліція обмежувалася вимогою до нього підписати письмові заяви, що він не застосовуватиме подальшого насильства, які не мали юридичної сили. Комітет: – держава не виконала своїх обов'язків і не вжила всіх відповідних заходів, щоб змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок з метою досягнення викорінення забобонів і скасування звичаїв та всієї іншої практики, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності або переваги однієї зі статей або стереотипного сприйняття ролі чоловіків і жінок (п. 9.7).
M.W. v. Denmark (M.W. v. Denmark) 22 лютого 2016 р Порушення статті 2 Конвенції у поєднанні з порушенням статей 1, 5 (a) і (b) та 16 (1) (d).	*Опікунство над дитиною та домашнє насильство, відсутність дій з боку Держави* Заявниця, громадянка Австрії, була одружена з громадянином Данії. В Данії у подружжя народилася дитина. Після розлучення та переїзду до Австрії, вона зазнала словесного та фізичного насильства, домагань та переслідування з боку колишнього чоловіка, зазнала дискримінаційного ставлення з боку данської влади. Крім того, колишній чоловік забрав дитину з Австрії та повернув до Данії, а датська влада не вжила жодних заходів для захисту прав заявниці на опіку та навіть затримала її за ніби то незаконний вивіз дитини з країни. При цьому відповідно до рішення суду Австрії вона мала право одноособової опіки. Заявниця домагалася виконання рішення Верховного суду Австрії про її опіку над дитиною, але їй було відмовлено судом, який зазначив, що її чоловіку було надано опіку за рішенням данського суду.

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	Комітет: – держава не проявила належної обачності для запобігання, розслідування та покарання насильства і не забезпечила належний захист заявниці та дитині. [...] дискримінація щодо жінок за ознакою статі нерозривно пов'язана з іншими факторами, зокрема національністю, і держави зобов'язані визнати та забороняти всі взаємопов'язані форми дискримінації та їхній загальний негативний вплив на постраждалих (п. 5.8); – поряд з принципом дотримання найкращих інтересів дитини рішення спиралися на принцип підтримання контакту дитини з обома батьками, якому надано завелику увагу (п. 5.12).
O.G. v. russia (O.G. v. russia) 06 листопада 2017 Порушення статті 2(a), (c), (d), (e) Конвенції у поєднанні з порушенням статей 1, 3 і 5. 	*Відсутність законодавчих заходів і забезпечення захисту для постраждалої від домашнього насильства особи* Заявниця розлучилася з чоловіком через його зловживання алкоголем, азартними іграми та образливу поведінку. Після початку нових стосунків колишній чоловік продовжував переслідувати її. Одного разу він прийшов до її дому, вимагав впустити його, вдарив її по обличчю на очах дитини та її нового партнера. Приблизно через два роки колишній чоловік був засуджений за побиття до умовного терміну ув'язнення та був зобов'язаний виплатити заявниці компенсацію. Проте він продовжував надсилати їй погрози в текстових повідомленнях, постійно дзвонив, переслідував. Заявниця поскаржилася на ці дії в поліцію, проте їй відповіли, що оскільки погрози не були реалізовані, притягнути її колишнього чоловіка до відповідальності неможливо. Заявниця мала довести реальність загрози, поліція не проводила розслідування, і врешті-решт минув термін давності, через що кримінальне переслідування не могло бути порушене. **Комітет:** – якщо насильство щодо колишнього партнера пов'язане з тим, що ця особа раніше перебувала з правопорушником у стосунках, то час, що минув з моменту припинення стосунків, не має значення, як і той факт, чи проживають разом особи (п. 7.4); – той факт, що постраждала змушена висувати звинувачення в приватному порядку, відповідно до якого тягар доказування покладається повністю на неї, позбавляє її доступу до правосуддя (п. 7.7.);

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	– постраждала зазнавала страху та страждань, коли залишалася без державного захисту, поки її періодично переслідував кривдник, і зазнавала нових травм, коли державні органи, які мали б захищати її, зокрема поліція, відмовилися надати їй захист і позбавили статусу потерпілої (п. 7.9).
L.R. v. Republic of Moldova (L.R. v. Republic of Moldova) 28 лютого 2017 р. Порушення статей 1, 2 (a), (c), (d), (e), 5 (a) та 16 Конвенції. 	*Відсутність належного реагування на випадки домашнього насильства з боку ветерана, перекладання відповідальності на постраждалу* Заявниця вийшла заміж у 1985 році, у них народилося дві доньки. Чоловік заявниці, ветеран збройних сил, який воював в Афганістані, зловживав алкоголем та вдавався до фізичного, психологічного та економічного насильства. Подружжя розлучилося у 2003 році, проте продовжували користуватися спільною квартирою і насильство тривало. Заявниця продовжувала скаржитися на поведінку колишнього чоловіка, проте поліція вважала її саму «порушницею сімейного спокою». У 2010 році колишній чоловік намагався задушити заявницю, вона втратила свідомість, було викликано швидку допомогу та поліцію. З цього моменту заявницю підтримувала громадська організація, яка звернулася до поліції з проханням про захисний припис. Коли припис було видано, колишнього чоловіка заявниці лише проінформували про нього, проте заходів для виселення або виконання припису поліцейські не вжили. Насильство тривало й далі. Коли заявниця повідомила про це поліцію, їй відповіли, що її «свідчення не відповідають версії колишнього чоловіка». Вона оскаржила відмову порушення кримінального провадження та звернулася до вищих органів. Поліція залякувала заявницю через її скарги на них та звинуватила її у «порушенні громадського порядку». Суд не визнав її свідчення достатньо переконливими, частково через хороші рекомендації щодо колишнього чоловіка від Союзу ветеранів Афганістану. Після звернення до КЛДЖ судовий процес поновився, проте затягувався через відмову заявниці пройти психіатричну експертизу, яку вона вважала «невиправданим стражданням та повторним переживанням травми». **Комітет:** – тривожною є практика, за якої постраждалим призначають психіатричне обстеження для «належної оцінки повідомлення про злочин», що виразилося в направленні заявниці на примусове перебування в психіатричній лікарні протягом 10 днів з метою встановлення факту психічних страждань (п. 13.8);

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	– заявниця зазнала моральної та матеріальної шкоди і постраждала від забобонів, оскільки залишившись без захисту держави, змушена жити зі своїм кривдником, вона відчувала сильний страх і страждання і отримала глибоку повторну травму, коли орган державної влади, який повинен був захищати її, а саме поліція, став переслідувати і залякувати її (п. 13.12).
J.I. v. Finland (J.I. v. Finland) 05 березня 2018 Порушення статей 1, 2 (a), (c), (d), (f), 15 (a), 16 (1) (d) та (f) Конвенції та Загальної рекомендації № 35.	*Передача дитини під опіку батьку, який вчиняв домашнє насильство відносно матері* Чоловік жорстоко поводився з заявницею протягом усіх стосунків, які розпочалися у 2010 році, застосовуючи насильство, включно зі спробою задушення, тяганням за волосся та киданням об двері. Після народження дитини у 2011 році насильство загострилося: чоловік зламав одне з ребер заявниці і через кілька тижнів ударив її по голові металевим свердлом, у зв'язку з чим вона потребувала госпіталізації. Чоловік був заарештований, а за 8-місячною дитиною наглядали органи опіки. Дитина залишалася під опікою влади, поки проводилась оцінка здатності батьків забезпечити її безпеку та догляд. Заявниця була занепокоєна тим, що влада тримала її та дитину окремо. Вона розлучилася і прагнула почати нове життя з дитиною. Колишній чоловік подав заяву про одноосібну опіку над дитиною, яка була задоволена. Рішення зосереджувалося на нібито ворожому ставленні між батьками та тому, що обидва батьки мали випадки насильства. Водночас психологами оцінювалося психічне здоров'я заявниці, тоді як батько дитини не проходив обстеження. У 2014 році колишній чоловік був засуджений за напад на заявницю, здійснений у 2011 році, йому був призначений штраф. Заявниця оскаржила рішення про одноосібну опіку, але воно залишилося в силі. Дитина неодноразово повідомляла заявниці, що батько завдає болю, трясе її, і вона хоче жити з матір'ю. Розслідування цих скарг було повільним і неефективним, що ставило під загрозу безпеку та благополуччя дитини. Заявниця стверджувала, що найкращі інтереси дитини не були захищені в рішеннях щодо опіки, визначення місця проживання та побачень, і звернулася до КЛДЖ від імені дитини та власного. **Комітет:** – прокурори, співробітники правоохоронних органів та інші учасники процесу часто перебувають під впливом стереотипів, особливо при розгляді справ, пов'язаних із гендерним насильством; при цьому такі стереотипи часом дискредитують

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	аргументи потерпілої сторони і одночасно підтримують доводи обвинуваченої сторони; в результаті стереотипи можуть визначати хід розслідування і судового розгляду, а також характер прийнятих судових рішень (п. 8.6); – слово «переважне», яке згадується в статті 16 Конвенції, означає, що найкращі інтереси дитини не можуть розглядатися на рівних підставах з іншими міркуваннями. Для того, щоб продемонструвати дотримання права дитини на оцінку її найкращих інтересів і на надання їм основного або переважного значення, будь-яке рішення, що стосується дитини, має бути зваженим, обґрунтованим і роз'ясненим (п. 8.7); – стереотипи зачіпають право жінок на неупередженість судових процесів і судові органи не повинні застосовувати жорсткі стандарти на основі упереджених уявлень про те, що слід вважати домашнім насильством (п. 8.9); – для того щоб жінка, постраждала від домашнього насильства, могла на практиці скористатися принципом недискримінації та фактичної рівності, а також реалізувати свої права людини та основні свободи, політична воля, яка знайшла вираження в прийнятій моделі запобігання та протидії домашньому насильству, повинна підтримуватися всіма державними суб'єктами, що беруть участь у виконанні взятих державою зобов'язань щодо дотримання належної обережності. До таких зобов'язань належить розслідування збоїв, випадків нехтування та упущень з боку органів державної влади, в результаті яких постраждалі можуть залишитися без захисту (п. 8.10).
X. v. Timor-Leste (X. проти Східного Тимору) 26 лютого 2018 Порушення статей 2 (c), (d), (f) та 15 Конвенції, які слід розглядати разом зі статтею 1 Конвенції та змістом загальних рекомендацій Комітету № 19, 28, 33 та 35.	*Вчинення жінкою, яка не отримала належного захисту від домашнього насильства, вбивства кривдника-військовослужбовця під час самооборони* Партнер заявниці, вступив до Сил оборони Східного Тимору у 2009 році, після чого почав застосовувати до неї фізичне насильство. У 2011 році в них народилася дитина. Насильство з боку партнера посилювалося: він жорстоко бив заявницю, зокрема у стані алкогольного сп'яніння, та одного разу погрожував їй мачете. Заявниця соромилася звертатися до поліції, але її мати повідомила про один із нападів сільській владі, яка не вжила жодних заходів. Сили оборони змушували партнера заявниці підписувати письмові зобов'язання не застосовувати насильство, вважаючи це «приватною сімейною справою», і не передавали справу до поліції. Після чергового жорстокого побиття дерев'яною палицею заявниця звернулася до штабу Сил оборони, де в неї взяли свідчення та зафіксували тілесні ушкодження.

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	Партнера заявниці знову змусили підписати заяву, а також побили його. У листопаді 2011 року партнер повалив заявницю на коліна та бив її по голові ногами у військових чоботах. Вона втратила свідомість, а коли прийшовши до тями, побачила, що він знову йде на неї. Побоюючись за своє життя, заявниця схопила кухонний ніж і вдарила його один раз у груди, від чого партнер помер. Заявниця негайно повідомила поліцію та була затримана. Їй не роз'яснили право на адвоката та право мовчати, але відібрали свідчення. Її представляли кілька державних захисників, з якими вона раніше не зустрічалася. Попри те що вона годувала дитину грудьми, її розлучили з немовлям і не розглядали можливості звільнення під заставу або спільного перебування під вартою. У 2012 році заявницю було засуджено за вбивство до 15 років позбавлення волі. Суд визнав, що вона мала намір убити партнера, та стверджував, що між ними «не було проблем», ігноруючи численні докази домашнього насильства. Суд також не врахував її заяву про самооборону. Під час апеляції ті самі судді ухвалили аналогічне рішення. Заявниця звернулася до КЛДЖ у лютому 2015 року. У вересні 2015 року їй було надано часткове помилування, і вона була звільнена. **Комітет:** – сили оборони проігнорували свідчення заявниці і тим самим не виконали свій обов'язок щодо дотримання належної обережності, оскільки вони не вжили жодних заходів для забезпечення її захисту (п. 6.4.); – правоохоронні органи не надали заявниці медичної допомоги після арешту, не поінформували її про її права, не надали адвоката під час першого інтерв'ю та не вжили заходів з метою збору доказів, які могли б сприяти захисту її інтересів; утримували заявницю під вартою значно довше, ніж це передбачено законом, незважаючи на її становище годуючої матері; не надали психологічної підтримки після арешту, що відповідає тому стану, в якому перебуває людина, яка заявляє про те, що вона зазнала нападу і вчинила вбивство в порядку самооборони; не подбали про те, щоб призначений адвокат вжив необхідних заходів для ефективного захисту; судді [...] дозволили переважати гендерним стереотипам і упередженням при оцінці доказів під час другого судового розгляду, про що, зокрема, свідчить той факт, що судді визнали показання заявниці менш достовірними, ніж показання її племінника, який був свідком лише частини подій, що відбулися (п. 6.5);

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	– інформація, що під час судового слухання заявниці було сказано, що «дружина зобов'язана оберігати чоловіка», вказує на існування систематичних і глибоко вкорінених упереджень (п. 6.5); – стереотипи підривають право жінок на неупереджений судовий розгляд, суддівський корпус не повинен застосовувати жорсткі стандарти, засновані на упереджених уявленнях про те, які дії підпадають під визначення домашнього насильства (п. 6.8).
X and Y v. russia (X and Y проти росії) 16 липня 2019 Порушення статей 2 (a), (e), (f) і (g), 3 та 5 (a) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1. 	*Неодноразові випадки домашнього насильства щодо двох жінок з боку їхніх чоловіків і в подальшому відсутність дій з боку держави* Перша заявниця перебувала у шлюбі з 2009 по 2013 рік. Упродовж 2010–2013 років чоловік систематично застосовував до неї фізичне та психологічне насильство: бив, погрожував убивством, принижував і переслідував, у тому числі в присутності дітей. Через страх подальшого насильства вона довгий час не зверталася до поліції. У листопаді 2010 року чоловік вдарив її в автомобілі при доньці. У грудні 2010 року жорстоко побив удома, після чого лікар задокументував травми та повідомив поліцію. Після розриву стосунків у 2013 році чоловік продовжив напади – у поліклініці та на трамвайній зупинці. Попри неодноразові звернення та медичні довідки, поліція багаторазово відмовляла у відкритті кримінальної справи. Заявниця була змушена проживати з дитиною в державному притулку через переслідування. Друга заявниця перебувала у шлюбі з 1994 року та має трьох синів. Упродовж усього шлюбу чоловік систематично бив її, принижував і погрожував убивством, часто в присутності дітей. У 2006 році він побив її бабусю, але справу закрили після «примирення». У 2007, 2012, 2013 та 2014 роках він знову жорстоко нападав на заявницю, завдаючи травм голови та намагаючись примусити її до сексуальних контактів. Заявниця неодноразово зверталася до поліції, однак їй відмовляли у відкритті кримінальних справ і пропонували звертатися в порядку приватного обвинувачення. Навіть після розлучення чоловік продовжував проживати з нею та чинити насильство. Незважаючи на численні заяви та медичні довідки, держава не забезпечила заявницям ефективного захисту та належного розслідування. **Комітет:** – держава не проявила належної обачності, переклавши тягар переслідування на постраждалих (п. 9.4);

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	– за відсутності спеціального закону про домашнє насильство та системи захисту потерпілих, процедура приватного обвинувачення не є належним механізмом для припинення такого тяжкого злочину (п. 9.7); – домашнє насильство є грубим порушенням прав людини такого ступеня, що виправдовує необхідність кримінального переслідування в публічному порядку (п. 9.8); – принцип належної обачності вимагає, щоб держава-учасниця створила систему ефективного та оперативного розслідування випадків домашнього насильства з метою забезпечення кримінального переслідування та покарання винних і надання потерпілим адекватної компенсації за заподіяну шкоду (п. 9.8).
S.T. v Russia (S.T. проти росії) 25 січня 2019 Порушення статті 2(c) і (d) Конвенції CEDAW у контексті статей 1 та 5(a).	*Відсутність ефективного розслідування домашнього насильства* Заявниця перебувала у шлюбі з 1982 року (релігійний шлюб – з 1980 року), в якому народилось троє дітей. Протягом усього шлюбу чоловік систематично застосовував до неї та дітей фізичне й психологічне насильство. 12 грудня 2009 року чоловік жорстоко побив її лопатою до втрати свідомості. Після цього вона подала заяву на розлучення, однак чоловік переслідував її, погрожував та намагався вирішити справу за нормами шаріату. У квітні 2010 року суд визнав чоловіка винним в умисному заподіянні тілесних ушкоджень, однак призначив лише незначний штраф. Чоловік вигнав її та дітей з дому, погрожував фізичною розправою та не дозволив забрати особисті речі. Лише через суд заявниця змогла повернутися до частини будинку. Заявниця залишалася жити з кривдником через фінансову залежність і відсутність житла. 27 грудня 2010 року колишній чоловік напав на заявницю з сокирою та завдав їй щонайменше двох ударів по голові. Первинна психіатрична експертиза встановила, що нападник був осудним. Однак під час судового розгляду справу перекваліфікували на заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у стані «афекту». У жовтні 2011 року суд визнав його винним і призначив покарання у вигляді 9 місяців ув'язнення, після чого він був негайно звільнений у залі суду, з врахуванням часу його перебування під вартою. Усі вимоги заявниці про компенсацію були відхилені. Суд поклав відповідальність за конфлікт на саму потерпілу, визнавши, що вона «спровокувала» напад. Після цього заявниця була змушена залишити рідне село через осуд громади, перенесла кілька операцій, отримала інвалідність II групи та страждає від постійних сильних головних болів.

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	Комітет: – суд надав великого значення заявам свідків захисту про провокаційну поведінку заявниці та позитивній характеристиці її чоловіка від адміністрації мечеті. Водночас не надав рівного значення показам свідків, які підтверджували версію подій заявниці та жили разом з потерпілою та кривдником (п. 9.7); – суди не винесли позитивного рішення у жодному з позовів про компенсацію, а заявниця ніколи не мала доступу до притулків, безоплатної правничої допомоги та не могла звернутися з клопотанням про винесення обмежувального припису, оскільки такі заходи не передбачені законом (пункт 9.8); – національні органи влади допустили, щоб стереотипні уявлення впливали на мотивування їхнього рішення (п. 9.9).
S.L. v Bulgaria (S.L. проти Болгарії) 19 липня 2019 Порушення статті 2 (a)–(c) і (e)–(g), статті 5(a) та статті 16(1) (c), (g) і (h) Конвенції у поєднанні з порушенням статті 1.	*Неодноразові випадки домашнього насильства; невжиття захисних заходів та відсутність запровадження змін у законодавстві* Заявниця вийшла заміж у 2000 році у віці 17 років. Від початку шлюбу вона зазнавала систематичного психологічного, фізичного та емоційного насильства з боку чоловіка, який бив її, принижував, ізолював від батьків, застосовував агресію в присутності дітей та проявляв жорстокість до тварин. Подружжя розлучилося у 2008 році. Суд зобов'язав колишнього чоловіка заявниці сплачувати аліменти та встановив обмежений графік контактів з дітьми. Після розлучення він неодноразово поводився агресивно щодо заявниці та дітей, порушував графік побачень, залишав дітей без нагляду та спричиняв їм психологічні травми. Заявниця неодноразово зверталася до соціальних служб і поліції, однак влада обмежувалася формальними попередженнями та відмовлялася визнавати наявність домашнього насильства. У 2014 році заявниця звернулася до суду із заявою про винесення обмежувального припису. Суд відмовив, пославшись на процесуальні строки та визнавши конфлікт «міжособистісним», фактично поклавши відповідальність на заявницю. Апеляція також була відхилена. **Комітет:** – відсутність ефективної боротьби з домашнім насильством завдає шкоди суспільству, і насамперед жінкам та дітям (п. 7.3);

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	– держава вжила заходів для забезпечення захисту від домашнього насильства. Однак для того, щоб заявниця могла на практиці реалізувати свої права, політична воля повинна спиратися на підтримку всіх державних суб'єктів, у тому числі судів (п. 7.7); – держава не виконала свій обов'язок вжити всіх відповідних заходів з метою зміни соціально-культурних моделей поведінки чоловіків і жінок в інтересах досягнення викорінення забобонів і скасування звичаїв та всіх інших видів практики, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності або переваги однієї зі статей або на визнанні їх традиційних ролей (п. 7.11); – заявниця зазнала серйозної фізичної, психологічної та матеріальної шкоди і постраждала від забобонів. [...] було завдано серйозної шкоди через відсутність правового та інституційного захисту і належного реагування на її заяву та заяву її дітей (п. 7.12).
H.N., I.H. and Y.H. v. Georgia (H.N., I.H. та Y.H. проти Грузії) 25 жовтня 2021 Порушення статей 2 (b)–(f) і 5 (a) Конвенції у поєднанні з порушенням статей 1 і 3 у світлі загальних рекомендацій № 19 та 35.	*Відсутність розслідування на гендерно зумовлене насильство, що сприяло смерті жінки* Заміжня жінка азербайджанського походження закохалася в іншого чоловіка. Троє родичів її чоловіка побачили її з ним у машині, припустили подружню зраду та напали на них обох. Вони поширили цю інформацію, після чого близько 15 осіб побили жінку, кидали в неї каміння та ображали її в присутності дітей. Її батько прибув на місце, вдарив доньку та відвіз до себе додому. У будинку батька перебували поліцейські та староста села. Жінка повідомила, що на неї тиснуть, вимагаючи покінчити життя самогубством, і просила про допомогу. Через мовний бар'єр між нею та поліцією виникли непорозуміння. Батьки підписали зобов'язання не завдавати їй шкоди та забрали її додому. Наступного ранку жінку знайшли повішеною в садовому сараї. Розслідування було розпочато, але родина відмовилася від розтину з релігійних причин. Мулли, які готували тіло до поховання, зазначили про наявність крові та синців. Скаргу до КЛДЖ подали її чоловік і діти. Вони стверджували, що влада знала про небезпеку для жінки у домі батьків, про психологічне насильство та примус до самогубства, але без належного розслідування погодилася з версією про самогубство через «почуття сорому».

Назва справи, дата, рішення	Обставини справи та окремі витяги з рішень комітету щодо розгляду справи по суті
	Комітет: – безкарність за такі злочини значною мірою сприяє вкоріненню в суспільстві прихильного ставлення до найгірших форм гендерного насильства щодо жінок, що створює сприятливе підґрунтя для подальшого вчинення таких актів (п. 7.3); – підстави для відмови в розтині на підставі заперечень родичів, які, як відомо, становили загрозу, кваліфікація прокурором поведінки жертви як «ганебної» та рішення про припинення розслідування на підставі висновку, що вона вчинила самогубство через свою «ганебну» поведінку, підтверджують, що пані Джейранова зазнала перехресної дискримінації, пов'язаної з її етнічною приналежністю, та стереотипного ставлення поліції та судових органів (п. 7.6).

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Z. and Others v. the United Kingdom (Z. та інші проти Сполученого Королівства) № 29392/95 10 травня 2001	**Фактичні обставини:** Заявники — четверо малолітніх братів і сестер. У жовтні 1987 року патронажна сестра направила родину заявників до соціальних служб через занепокоєння щодо дітей, зокрема повідомлення про те, що Z крав їжу. Протягом наступних чотирьох з половиною років соціальні служби здійснювали соціальний супровід сім'ї, однак проблеми продовжувалися. У жовтні 1989 року, розслідуючи крадіжку зі зломом, поліція виявила дитячі кімнати в брудному стані, матраци були просякнуті сечею. У березні 1990 року повідомлялося, що Z та A крали їжу з контейнерів у школі. У вересні 1990 року повідомлялося, що A та B мали синці на обличчях. Кілька разів повідомлялося, що діти були замкнені у своїх кімнатах і розмазували екскременти по вікнах. Нарешті, 1992 року дітей було передано до тимчасової опіки на вимогу їхньої матері, яка сказала, що якщо їх не заберуть з-під її опіки, вона їх поб'є. Психолог-консультант, який оглядав дітей, виявив, що троє старших дітей демонстрували ознаки серйозних психологічних розладів, і зазначив, що це був найгірший випадок нехтування та емоційного насильства, який вона бачила. У червні 1993 року офіційний соліситор, діючи як найближчий друг заявників, порушив провадження проти місцевого органу влади, вимагаючи відшкодування збитків за недбалість та/або порушення встановленого законом обов'язку, стверджуючи, що орган влади не врахував їхнє благополуччя, як того вимагав закон, і мав би діяти швидше та ефективніше, коли дізнався про їхній стан. Стверджувалося, що бездіяльність місцевого органу влади призвела до психологічної шкоди. У задоволенні заяви було відмовлено. У березні 1996 року товариство з усиновлення, якому місцева влада делегувала певні обов'язки, від імені всіх дітей подали заяви до Ради з компенсації за травми, завдані кримінальним злочинам (CICB), які були задоволені, компенсації виплачені. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 13 Конвенції. Суд встановив, що четверо дітей протягом кількох років зазнавали серйозного фізичного та психологічного

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	насильства і нехтування з боку батьків, а органи влади не вжили достатніх заходів для їх захисту, що становить порушення статті 3 Конвенції. Суд підкреслив, що існує прямий причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю держави та шкодою, завданою дітям. Хоча немає висновку про те, що дітей слід було негайно взяти під опіку, і що вони могли б зазнати шкоди, навіть якби ефективні заходи були вжиті на ранній стадії, Суд зазначив, що тяжкість шкоди, завданої дітям, нерозривно пов'язана з тривалим періодом часу, протягом якого тривало жорстоке поводження. Також Суд визнав, що у цій справі заявники не мали належного засобу для отримання рішення щодо своїх тверджень про те, що місцева влада не захистила їх від нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, а також можливості отримати примусове відшкодування за завдану шкоду. Отже, їм не було надано ефективного засобу правового захисту у зв'язку з порушенням статті 3, і, відповідно, мало місце порушення статті 13 Конвенції. **Фокуси уваги:** • ця справа є прецедентом у сфері відповідальності держави за недбалість соціальних служб; • держава зобов'язана вжити розумних заходів для захисту дітей від знущань, навіть якщо вони вчинені приватними особами (батьками або іншими законними представниками); • якщо держава не може забезпечити компенсацію, це порушує статтю 13 Конвенції.
E. and Others v. the United Kingdom (E. та інші проти Сполученого Королівства) **№ 33218/96** 26 листопада 2002	**Фактичні обставини:** три сестри і їхній брат протягом багатьох років зазнавали фізичного насильства (всі четверо дітей) і сексуального насильства (дівчата) з боку співмешканця їхньої матері, в тому числі після його засудження за напад на двох дівчат, коли він повернувся жити до сім'ї, порушивши умови умовного засудження. Ситуація стала відома соціальним службам у 1976–1977 роках, коли старші діти втекли з дому, повідомили про спроби зґвалтування та фізичні напади, а одна з них потрапила до лікарні після передозування. Незважаючи на те, що В.Х. був засуджений у січні 1977 року до умовного терміну за непристойні напади, соціальні служби не вжили ефективних заходів для захисту дітей. Вони не направили дітей на слухання у справах дітей, не розслідували серйозних підозр щодо того, що В.Х. продовжує проживати в сімейному будинку (попри умову умовного терміну), і не забезпечили індивідуальних бесід з дітьми без присутності матері. У результаті

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	насильство тривало ще багато років, аж до 1989 року, коли В.Х. був засуджений вдруге. Діти зазнали тяжких психологічних травм, включаючи посттравматичний стресовий розлад, і лише частково отримали компенсацію від державної схеми за злочини, яка не покривала шкоди від недбалості державних органів. У національному порядку заявники спробували подати позов про недбалість проти місцевої влади у 1992 році, але були змушені відкликати його у 1996 році після рішення Палати лордів, яке встановило, що соціальні служби не несуть цивільної відповідальності за недбалість у сфері захисту дітей з міркувань публічної політики. Інші доступні засоби захисту, такі як скарги до омбудсмена або звернення до Ради з компенсації за злочини, виявилися неефективними, оскільки омбудсмен не мав повноважень присуджувати компенсацію, а схема компенсації не розглядала відповідальність державних органів за їхню бездіяльність. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 13 Конвенції. ЄСПЛ встановив, що органи влади не забезпечили належного захисту чотирьох дітей від тривалого сексуального і фізичного насильства з боку співмешканця їхньої матері. Після викриття насильства соціальні служби знали або мали знати, що діти залишаються в небезпеці, але не вжили розумних і доступних заходів: не забезпечили належного контролю за кривдником, не передали повну інформацію до органів захисту дітей і не організували належної міжвідомчої взаємодії. Уряд стверджував, що не було доведено, що повніша співпраця та комунікація між органами влади, які зобов'язані захищати заявників, а також ретельніший моніторинг і нагляд за сім'єю не обов'язково викрили б жорстоке поводження або запобігли б йому. Суд нагадав, що тест за статтею 3 не вимагає доведення того, що «якби» не було бездіяльності державного органу, жорстокого поводження не сталося б. Невжиття розумно доступних заходів, які могли б мати реальну перспективу змінити результат або пом'якшити шкоду, є достатнім для визнання порушень з боку держави. Суд зазначив, що виявлену у цій справі тенденцію до відсутності розслідування, комунікації та співпраці з боку відповідних органів влади слід розглядати як таку, що мала значний вплив на перебіг подій, і що належне та ефективне управління своїми обов'язками, за обґрунтованої оцінки, могло б уникнути або принаймні мінімізувати ризик або завдану шкоду. Також Суд одноголосно встановив порушення статті 13 Конвенції, констатуючи, що у заявників не було доступу до національного механізму, який дозволив би їм отримати визнання відповідальності держави та компенсацію за завдану шкоду через недбалість соціальних служб.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • позитивне зобов'язання держави вимагає не лише кримінального переслідування кривдника, але й активного моніторингу ситуації та ефективної координації між різними державними органами (соціальними службами, поліцією, освіти) після виявлення фактів насильства; • якщо держава визнає порушення прав людини, вона зобов'язана надати постраждалим особам реальний механізм для отримання компенсації; • встановлення судового імунітету для соціальних служб, який перешкоджає розгляду позовів про недбалість, є неприпустимим обмеженням права на доступ до суду та ефективний засіб захисту.
Kontrová v. Slovakia (Kontrová проти Словаччини) **№ 7510/04** 31 травня 2007	**Фактичні обставини:** в листопаді 2002 року заявниця подала заяву на свого чоловіка за напад на неї та побиття її електричним кабелем. У супроводі свого чоловіка вона пізніше спробувала відкликати свою заяву. Поліцейський допоміг їй та її чоловіку відкликати заяву, змінивши її на дрібне правопорушення, що не потребує подальших дій. 26 грудня 2002 року заявниця телефонували до поліції, повідомляючи, що чоловік має дробовик і погрожує вбити себе та дітей. Поліцейські прибули на місце, але чоловік втік до їхнього прибуття. Поліцейські відвезли заявницю до будинку її батьків і запросили її прийти до поліцейської дільниці наступного ранку, щоб скласти офіційний протокол інциденту. 31 грудня 2002 року, чоловік заявниці застрелив двох їхніх дітей (дочку 5 років і сина 1 рік) та покінчив із собою. Після трагедії було розпочато кримінальне провадження проти кількох поліцейських за зловживання владою та невиконання службових обов'язків. Верховний Суд Словаччини у 2004 році скасував попередні рішення нижчих судів, встановивши, що поліцейські діяли недбало і що між їхніми діями та смертю дітей існував прямий причинно-наслідковий зв'язок. У 2006 році троє офіцерів були визнані винними та засуджені до умовних термінів позбавлення волі. Однак заявниця не мала можливості отримати компенсацію за моральну шкоду через відсутність ефективного національного засобу правового захисту. Заявниця стверджувала, що поліція, знаючи про насильницьку та загрозливу поведінку її чоловіка, не вжила відповідних заходів для захисту життя її дітей. Вона також скаржилася, що їй не вдалося отримати компенсацію. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 2 та 13 Конвенції. Суд зазначив, що ситуація в сім'ї заявниці була відома місцевій поліції, зважаючи на заяву від листопада

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	2002 року та дзвінки в поліцію в грудні 2002 року. Відповідно до чинного законодавства поліція була зобов'язана: зареєструвати кримінальну заяву; негайно розпочати кримінальне провадження проти її чоловіка; вести належний облік викликів поліції та повідомити наступну зміну про ситуацію; вжити заходів щодо твердження про те, що чоловік заявниці мав рушницю та погрожував її застосувати. Однак один із причетних поліцейських навіть допоміг заявниці та її чоловікові змінити її заяву від листопада 2002 року, щоб її можна було розглядати як незначне правопорушення, що не вимагає подальших дій. У висновку, як встановили національні суди і визнав уряд Словаччини, поліція не виконала своїх обов'язків, і прямим наслідком цього стало вбивство дітей заявниці. Щодо статті 13 (право на ефективний засіб правового захисту) Суд також встановив порушення, констатуючи, що заявниця не мала доступу до національного механізму, який дозволив би їй отримати компенсацію за моральну шкоду. Позов про захист особистої недоторканності не був ефективним засобом правового захисту у цій ситуації, оскільки не було достатньо послідовної судової практики, що гарантувала б можливість отримання відшкодування. **Фокуси уваги:** • коли органи влади знають або повинні знати про реальний та безпосередній ризик для життя ідентифікованої особи, вони зобов'язані вжити заходів у межах своїх повноважень, які можуть допомогти уникнути цього ризику; • поліцейська недбалість у реєстрації заяв, проведенні розслідування та реагуванні на погрози може призвести до порушення статті 2 Конвенції; • якщо держава визнає порушення прав людини, вона зобов'язана надати постраждалим особам реальний механізм для отримання компенсації. Відсутність ефективних національних засобів правового захисту для вимоги компенсації за моральну шкоду у справах про порушення права на життя є самостійним порушенням Конвенції.
Bevacqua and S. v. Bulgaria, (Bevacqua та S. проти Болгарії) **№ 71127/01** 12 червня 2008	**Фактичні обставини:** перша заявниця, яка стверджувала, що її чоловік регулярно її бив, пішла від нього та подала на розлучення з клопотанням про тимчасову опіку над трирічним сином (другим заявником). Чоловік неодноразово забирав дитину без згоди матері, застосовував фізичну силу та бив матір у присутності дитини. Жінка зверталася до поліції та прокуратури, але органи влади не вжили ефективних заходів, розглядаючи ситуацію як «приватний спір». Поліція

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	лише винесла офіційні попередження чоловікові, а прокуратура відмовилася порушувати кримінальну справу, посилаючись на те, що травми були легкими і переслідування можливе лише за приватним обвинуваченням. Судові провадження щодо опіки тривали понад два роки. Районний суд не розглядав клопотання про тимчасові заходи протягом восьми місяців, неодноразово відкладав слухання з різних причин (наприклад, перевірка реєстрації неурядової організації) та допустив тривалі перерви між слуханнями. Жінка була змушена відкликати клопотання про тимчасові заходи через невиправдані затримки. Тільки у 2002 році суд остаточно вирішив, що дитина буде жити з матір'ю, враховуючи агресивну поведінку батька. Однак за цей період дитина неодноразово ставала свідком насильства, а матір не отримала належного захисту від повторних нападів. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд визнав, що національні суди не вжили тимчасових заходів щодо опіки без затримки в ситуації, яка мала негативний вплив на заявників і, перш за все, на благополуччя другого заявника. Суд підкреслив, що твердження, висунуті першим заявником, а також усі відповідні обставини щодо ситуації дитини потребували перевірки, яку неможливо було зробити без збору доказів. Таким чином, заявники не могли очікувати на отримання рішення негайно після подання заяви про вжиття тимчасових заходів. Однак, є докази того, що районний суд не розглядав це питання з жодним ступенем пріоритетності та протягом перших шести місяців ігнорував питання тимчасових заходів. Він почав розглядати позов про розлучення замість того, щоб спочатку розглянути питання про тимчасову опіку. Ця затримка була результатом практики національних судів відкладати розгляд питань опіки у справах про розлучення до закінчення встановленого законом періоду примирення. Суд наголосив, що хоча ця практика мала законну мету сприяти примиренню, її автоматичне застосування у справі заявників, незважаючи на конкретні обставини, які вимагають пришвидшення, було невиправданим. Суд також підкреслив, що на той час болгарське законодавство не передбачало конкретних адміністративних та поліцейських заходів, а заходи, вжиті поліцією та органами прокуратури на основі їхніх загальних повноважень, не виявилися ефективними. Поліція та прокуратура не вжили достатніх заходів для захисту матері від насильства, розглядаючи ситуацію як «приватну справу». Можливість порушення приватного провадження була недостатньою, оскільки вимагала часу та не могла запобігти повторенню інцидентів.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Суд наголосив, що розгляд спору як «приватної справи» був несумісний із зобов'язанням органів влади захищати сімейне життя заявників. Суддя Марусте висловив часткову окрему думку, вважаючи, що основна причина проблеми — конфлікт між самими батьками, а не бездіяльність держави. На його думку, затримки суду були відносно незначними і частково виправданими законодавчими процедурами (зокрема передбаченим періодом примирення). Він також зазначив, що наслідки цих затримок не були настільки серйозними, щоб вважати їх порушенням статті 8. **Фокуси уваги:** • автоматичне застосування процедури примирення у справах про розлучення без урахування конкретних обставин (зокрема, наявності насильства) є неприпустимим; • розгляд домашнього насильства як «приватної справи» суперечить позитивним зобов'язанням держави за статтею 8 Конвенції; • можливість порушення приватного провадження не є ефективним засобом захисту, оскільки вимагає активної участі постраждалої особи та не забезпечує негайного захисту.
Juppala v. Finland (Juppala проти Фінляндії) **№ 18620/03** 2 грудня 2008	**Фактичні обставини:** справа стосувалася засудження бабусі за наклеп на її зятя після того, як вона відвела свого трирічного онука до лікаря та висловила підозру, що його міг вдарити батько. Заявниця відвела свого онука до лікаря через синець на спині; вона висловила стурбованість тим, що травму завдав батько хлопчика. Вона також повідомила лікаря, що хлопчик сказав, що його вдарили. Лікар у своєму звіті написав, що синець відповідає удару, і що під час опитування хлопчик повторив, що його вдарив батько. Пізніше того ж дня лікар повідомив службу захисту дітей. Батько дитини подав до поліції заяву про наклеп проти бабусі на тій підставі, що вона не мала достатніх підстав для підтвердження свого твердження. Районний суд відхилив звинувачення, оскільки встановив, що незрозуміло, чи заявниця натякала, що хлопчика вдарив його батько, чи лікар лише зафіксував його власне враження, що ґрунтувалося на розмові із заявницею та її онуком. Однак це рішення було скасовано в апеляційному порядку, а заявницю визнали винною у наклепі. Її зобов'язали виплатити компенсацію моральної шкоди та судових витрат. Апеляційний суд, зокрема, встановив, що той факт, що заявниця обговорювала синець з хлопчиком, якому на той час було лише три роки, і що він сказав лікарю, що батько вдарив його, не є достатньо обґрунтованими підставами

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	для твердження про жорстоке поводження. Верховний Суд відмовив у дозволі на оскарження. Заявниця стверджувала, що її засудження створило «стримувальний ефект», який може змусити інших людей утримуватися від повідомлення про підозру у жорстокому поводженні з дітьми через страх відповідальності. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 10 Конвенції. Суд наголосив на протистоянні двох важливих інтересів: захисту дітей від насильства та захисту батьків від необґрунтованих звинувачень. Висловлюючи добросовісну підозру щодо жорстокого поводження з дитиною в контексті медичної консультації, людина діє в найкращих інтересах дитини. Загроза кримінального переслідування або зобов'язання виплатити компенсацію за таке повідомлення створює неприйнятний «стримувальний ефект», який може завадити людям повідомляти про підозри у насильстві. Суд зазначив, що навіть якщо підозра виявилася безпідставною, особа, яка діє добросовісно, не повинна піддаватися переслідуванню. Суд визнав, що засудження заявниці було втручанням у її право на свободу вираження поглядів, яке, хоч і мало законну мету (захист репутації батька), не було «необхідним у демократичному суспільстві». **Фокуси уваги:** • держави повинні створювати правові умови, які заохочують, а не стримують повідомлення про підозру у жорстокому поводженні з дітьми; • притягнення до відповідальності осіб, які добросовісно висловлюють підозри щодо насильства над дітьми, навіть якщо ці підозри не підтверджуються, є непропорційним втручанням у свободу вираження поглядів, «стримувальний ефект» від таких засуджень може призвести до того, що свідки насильства утримаються від звернення за допомогою, що загрожує безпеці дітей; • важливим є баланс між захистом репутації законних представників та захистом життя та здоров'я дітей, де останній має пріоритет у випадках добросовісної підозри та повідомлення про неї в належному контексті (уповноваженій особі, наприклад, лікарю); • важливим є формування культури, в якій повідомлення про підозру у насильстві розглядається як громадянський обов'язок, а не як ризик відповідальності.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Branko Tomašić and Others v. Croatia (Branko Tomašić та інші проти Хорватії) **№ 46598/06** 15 січня 2009	**Фактичні обставини:** справа стосується п'яти членів сім'ї, які втратили близьких родичів у результаті вбивства, скоєного колишнім партнером їхньої доньки/сестри. У 2005 році чоловік, який мав серйозні проблеми з психічним здоров'ям, почав погрожувати своїй колишній партнерці та їхній доньці (якій на той час було 1 рік). Він неодноразово заявляв, що має бомбу і збирається підірвати їх. 4 січня 2006 року Центр соціального забезпечення повідомив поліцію про ці погрози. Чоловік був засуджений до п'яти місяців позбавлення волі за погрози, а також йому було призначено примусове психіатричне лікування. Однак під час відбування покарання у в'язниці він фактично не отримував належного психіатричного лікування, лише розмови з персоналом в'язниці, жоден з яких не був психіатром. Апеляційний суд скоротив запобіжний захід до терміну ув'язнення, оскільки хорватське законодавство не дозволяло продовжувати примусове психіатричне лікування після звільнення. 3 липня 2006 року чоловік був звільнений з в'язниці, а 15 серпня 2006 року він застрелив колишню партнерку, їхню доньку та себе. Заявники звернулися до ЄСПЛ, стверджуючи, що державні органи не вжили належних заходів для захисту життя постраждалих осіб. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади знали або повинні були знати про реальну та безпосередню загрозу життю матері та дитини, оскільки національні суди визнали погрози серйозними, а психіатрична експертиза встановила високу ймовірність повторення злочинів. Суд звернув увагу, що органами влади не було вжито розумних заходів для захисту постраждалих: не було проведено обшук приміщення та транспортного засобу чоловіка на наявність зброї, якою погрожував чоловік, примусове психіатричне лікування не проводилося належним чином у в'язниці, не було проведено оцінки ризику перед звільненням, а законодавство не дозволяло продовжувати лікування після закінчення терміну ув'язнення. Суд наголосив, що не було вжито жодних належних заходів для зменшення ймовірності того, що ММ виконає свої погрози після звільнення з в'язниці. **Фокуси уваги:** • коли органи влади знають про реальну загрозу життю, вони зобов'язані вжити всіх розумних заходів для захисту постраждалих, включаючи оцінку ризику перед звільненням та забезпечення безпеки постраждалих після звільнення; • формальне призначення запобіжних заходів без забезпечення їх фактичного виконання є недостатнім для виконання позитивних зобов'язань за статтею 2 Конвенції.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Opuz v. Turkey (Opuz проти Туреччини) **№ 33401/02** 9 червня 2009	**Фактичні обставини:** заявниця, громадянка Туреччини, тривалий час зазнавала домашнього насильства з боку свого чоловіка. У період з 1995 по 1998 роки він неодноразово застосовував до неї та її матері фізичне насильство, погрожував убивством, наїхав на них автомобілем і завдав заявниці ножових поранень. Незважаючи на численні звернення до правоохоронних органів і наявність медичних підтверджень тяжких травм, кримінальні провадження неодноразово припинялися після відкликання скарг потерпілими, які діяли під тиском погроз вбивства. Згодом він семикратно поранив ножем свою дружину і був оштрафований на суму, еквівалентну приблизно 385 євро, яку він мав сплатити частинами. Зрештою, у 2002 році, коли обидві жінки намагалися виїхати, чоловік застрелив свою тещу, стверджуючи, що зробив це на ґрунті захисту честі. Пізніше він був засуджений за вбивство, але отримав пом'якшене покарання через «провокацію» з боку постраждалої (так званий «злочин на ґрунті честі»). Після звільнення чоловік продовжував погрожувати життю заявниці. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 2, 3, 14 у поєднанні зі статтями 2 та 3 Конвенції. Суд наголосив, що органи влади знали або повинні були знати про реальну загрозу життю заявниці та її матері, але не вжили належних заходів. Суд встановив, що кримінальні розслідування у цій справі були суворо залежними від розгляду скарг заявниці та її матері через положення національного законодавства, чинного на той час, які перешкоджали органам прокуратури продовжувати кримінальні розслідування, оскільки відповідні кримінальні діяння не призвели до хвороби або непрацездатності протягом десяти днів або більше. Суд зазначив, що, враховуючи серйозність злочинів, скоєних в минулому, органи прокуратури повинні були мати можливість продовжувати провадження як питання суспільних інтересів, незалежно від відкликання потерпілими скарг. Суд також зазначив, що влада припинила провадження як «сімейну справу», ігноруючи причини, через які скарги були відкликані. Суд відзначив, що органи влади не оцінили тієї міри загрози, яку становив собою чоловік заявниці, не вжили належних заходів щодо твердження про те, що він мав дробовик та погрожував ним, не вжили передбачених законодавством превентивних заходів, обмежуючись виключно опитуванням чоловіка, та ухвалили рішення, що затримання чоловіка мало б непропорційний характер. Водночас за будь-яких обставин у питанні домашнього насильства права кривдника не можуть переважати над правом постраждалої

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	на життя та недоторканність. Суд також дійшов висновку, що загальна та дискримінаційна пасивність судової влади в Туреччині, хоча й ненавмисна, торкнулася переважно жінок, тому Суд вважає, що насильство, якого зазнали заявниця та її мати, можна розглядати як гендерно зумовлене насильство, що є формою дискримінації щодо жінок. В цій справі Суд вперше під час розгляду справи про домашнє насильство дійшов висновку про порушення статті 14. **Фокуси уваги:** • держава несе відповідальність не лише за бездіяльність у конкретних випадках, але й за створення системи, яка дозволяє насильству тривати через дискримінаційне ставлення до жінок; • держава не може покладатися на відкликання скарг постраждалими від домашнього насильства як виправдання для припинення переслідування; • чим серйозніший злочин або чим більший ризик подальших злочинів, тим більша ймовірність того, що кримінальне переслідування має буде продовжено в суспільних інтересах, навіть якщо постраждалі особи відкликають свої заяви. • серед факторів, які можна враховувати при прийнятті рішення про продовження кримінального переслідування, такі: тяжкість правопорушення; чи є травми потерпілого фізичними чи психологічними; якщо відповідач застосував зброю; якщо відповідач висловлював будь-які погрози після нападу; якщо підсудний планував напад; вплив (включаючи психологічний) на будь-яких дітей, які проживають у домогосподарстві; ймовірність повторного вчинення підсудним правопорушення; постійна загроза здоров'ю та безпеці постраждалої особи або будь-кого іншого, хто був або міг бути причетним; поточний стан стосунків потерпілого з підсудним та вплив на ці стосунки продовження кримінального переслідування всупереч волі потерпілого; історію стосунків, особливо чи було якесь інше насильство в минулому; кримінальне минуле підсудного, зокрема будь-які попередні випадки насильства.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
E.S. and Others v. Slovakia (E.S. та інші проти Словаччини) **№ 8227/04** 15 вересня 2009	**Фактичні обставини:** справа стосується чотирьох членів сім'ї: матері та трьох її дітей. У березні 2001 року вони покинули спільну з чоловіком/батьком квартиру через фізичне та сексуальне насильство з його боку. У цивільному провадженні щодо тимчасових заходів суди відмовили у виселенні чоловіка з квартири, посилаючись на його право оренди. Мати була змушена переїхати з дітьми, що призвело до розлуки з родиною та друзями, а дітей перевели до нових шкіл. Мати подала кримінальну заяву проти чоловіка, який згодом був засуджений до чотирьох років позбавлення волі за жорстоке поводження та сексуальне насильство над дітьми. Експертний висновок, поданий у контексті кримінального провадження, вказував на те, що контакт з їхнім батьком негативно вплинув на здоров'я та розвиток дітей. Конституційний Суд Словаччини визнав порушення прав дітей на захист від жорстокого поводження, але відмовив у присудженні фінансової компенсації, вважаючи, що саме встановлення порушення є достатньою сатисфакцією. У січні 2003 року до відповідного законодавства було внесено зміни, зокрема, щоб передбачити, що національні суди можуть зобов'язати сторону «тимчасово не входити до будинку чи квартири, зайнятої близькою особою або особою, яка перебуває під її опікою чи вихованням, стосовно якої є підстави підозрювати її у насильстві». **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд наголосив, що держава зобов'язана забезпечити реальний і своєчасний захист постраждалих від домашнього насильства осіб, особливо дітей як вразливої групи. Формальний підхід національних судів і відмова застосувати термінові заходи призвели до того, що постраждалі були змушені залишити житло замість кривдника. Суд підкреслив, що запропоновані альтернативні заходи (наприклад, «утримуватися від насильства») не були ефективними. Заявниця не могла подати заяву про винесення постанови про виселення її колишнього чоловіка з подружнього житла до внесення змін до законодавства у січні 2003 року. Суд зазначив, що враховуючи характер та серйозність звинувачень, заявниця та її діти потребували захисту негайно, а не через рік чи два роки після того, як звинувачення вперше стали відомі. Суд вважає, що протягом цього періоду перша заявниця не мала ефективного засобу правового захисту, за допомогою якого вона могла б забезпечити захист для себе та своїх дітей від дій свого колишнього чоловіка. Суд також зазначив, що внаслідок того, що Конституційний Суд не присудив фінансову компенсацію заявникам, вони не отримали належного відшкодування за порушення своїх прав, гарантованих статтями 3 та 8 Конвенції.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • у справах про порушення статей 2 та 3 Конвенції встановлення порушення без фінансової компенсації не є достатнім відшкодуванням. Держава повинна забезпечити повний спектр засобів правового захисту, включаючи матеріальну сатисфакцію; • тимчасові заходи у справах про домашнє насильство мають забезпечувати реальний захист постраждалих осіб. Накази про утримання від неналежної поведінки без можливості виселення агресора з житла є недостатніми, коли існує реальна загроза безпеці; • діти мають право на особливий захист з боку держави, тому суди повинні вживати заходів з власної ініціативи для захисту дітей від жорстокого поводження, навіть якщо вони не є сторонами у провадженні; • захисні заходи мають бути вжиті оперативно після виявлення загрози. Затримки у видачі тимчасових заходів (у цій справі — понад два роки) самі по собі становлять порушення позитивних зобов'язань держави.
N. v. Sweden (N. проти Швеції) **№ 23505/09** 20 липня 2010	**Фактичні обставини:** заявниця, громадянка Афганістану, разом із чоловіком прибула до Швеції у 2004 році та подала заяву про притулок. Її заяву було відхилено, оскільки вона не змогла довести переслідування через політичну діяльність чоловіка та власну роботу з освіти жінок. У 2005 році вона розлучилася з чоловіком, а у 2008 році намагалася офіційно розлучитися через шведський суд, але чоловік заперечував. У 2009 році вона вступила у стосунки зі шведським громадянином та заявила, що у разі повернення до Афганістану їй загрожує переслідування, насильство або навіть смертна кара, оскільки такі дії можуть вважатися порушенням соціальних і релігійних норм. Вона також стверджувала, що родина відмовилася від неї, тому вона залишиться без соціального захисту. Міграційні органи Швеції відхилили її повторні заяви про притулок і видали наказ про депортацію до Афганістану. У квітні 2009 року заявниця подала справу до ЄСПЛ, який застосував Правило 39, заборонивши депортацію до подальшого повідомлення. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд визнав, що депортація заявниці до Афганістану створить реальний ризик порушення статті 3, посилаючись на сукупність факторів, які роблять її вразливою. Ключовим аргументом стало те, що жінки в Афганістані наражаються на особливий ризик жорстокого поводження, якщо їх сприймають як таких, що не відповідають гендерним ролям,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	що їм приписуються суспільством, традиціями та навіть правовою системою. Суд зазначив, що заявниця продемонструвала реальний та щирий намір не жити зі своїм чоловіком (марно намагалася розлучитися у 2008 році), що може сприйматися афганським суспільством як порушення соціальних норм. Суд також зазначив, що не було надано жодної інформації, яка б давала вагомі підстави сумніватися в правдивості її заяв про те, що вона не мала контактів зі своєю родиною майже п'ять років, тому якщо заявниці вдасться, як вона має намір, жити окремо від чоловіка в Афганістані, міжнародні дослідження та звіти свідчать, що «жінки без супроводу або жінки без чоловіка-«опікуна» продовжують стикатися з обмеженнями у веденні нормального соціального життя. Суд підкреслив, що у разі повернення вона зіткнеться з різними сукупними ризиками репресій, які підпадають під статтю 3 Конвенції, з боку її чоловіка, його родини, її власної родини та з боку афганського суспільства. Суд зазначив, що в цій справі немає конкретних обставин, які б підтверджували, що заявник зазнає домашнього насильства, але Суд не може ігнорувати загальний ризик, про який свідчать статистичні дані та міжнародні звіти. **Фокуси уваги:** • абсолютна заборона депортації, якщо існує реальний ризик катувань чи нелюдського поводження, незалежно від статусу іноземця; • вперше ЄСПЛ детальніше розглянув ризики для афганських жінок без чоловічого захисту (махрама) як форму переслідування; • сформульована концепція «сукупності факторів ризику», зокрема в цій справі фігурує низка факторів ризику, які мають бути оцінені комплексно (розлучення, відсутність зв'язку з родиною, стосунки поза шлюбом, соціальна стигма); • шукачам притулку має надаватися «перевага в сумнівах» при оцінці достовірності їхніх заяв, але вони повинні надати задовільне пояснення розбіжностей.
A. v. Croatia (A. проти Хорватії) **№ 55164/08** 14 жовтня 2010	**Фактичні обставини:** Заявниця протягом кількох років зазнавала фізичного та психологічного насильства з боку свого чоловіка, який страждав на посттравматичний стресовий розлад після перебування в концентраційному таборі. Він регулярно погрожував їй смертю, нападав на неї та принижував, часто у присутності їхньої малолітньої доньки, а також жорстоко поводився з донькою. Проти нього неодноразово відкривалися кримінальні та адміністративні провадження, а суди призначали різні санкції, зокрема штрафи, заборонні приписи та психіатричне

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	лікування. Однак більшість цих заходів фактично не виконувалися або виконувалися із значними затримками. Через відсутність ефективного захисту заявниця була змушена разом з дитиною проживати в притулку для постраждалих від насильства осіб та змінювати місце проживання. Вона звернулася до ЄСПЛ, стверджуючи, що держава не забезпечила їй належного захисту від домашнього насильства. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд визнав, що заявниця протягом тривалого часу зазнавала серйозного та систематичного домашнього насильства, яке становило загрозу її фізичній та психологічній недоторканності. Суд зазначив, що у ситуації, як у цій справі, де різні кримінальні провадження та провадження щодо дрібних правопорушень стосувалися серії насильницьких дій з боку однієї й тієї ж особи проти однієї й тієї ж постраждалої вимога ефективного захисту права заявниці на повагу до її приватного життя була б краще задоволена, якби органи влади мали змогу розглянути ситуацію в цілому. Це дало б їм краще уявлення про ситуацію та можливість вирішити питання про необхідність захисту заявниці від різних форм насильства найбільш доцільним та своєчасним чином. Хоча хорватські органи влади порушували кримінальні та адміністративні провадження та призначали певні санкції, багато з цих заходів фактично не виконувалися: призначене ув'язнення не було виконане; штрафи не були стягнуті повністю; психосоціальне лікування не проводилося через відсутність відповідних установ; деякі провадження затягувалися. Особливу стурбованість Суд викликало те, що рекомендації щодо психіатричного лікування були ігноровані протягом років, попри те, що експерти вказували на «знижену толерантність до фрустрації, приховану агресивність» та що саме регулярна програма терапії зменшить ймовірність повторення ним кримінальних злочинів і, на практиці, усуне ризик для його оточення. Суд наголосив, що самого призначення санкцій недостатнє, якщо держава не забезпечує їх фактичного виконання. Невиконання таких заходів позбавляє систему правового захисту стримуючого ефекту та залишає постраждалу без реального захисту. **Фокуси уваги:** • головною метою застосування кримінальних санкцій є стримування та запобігання заподіянню правопорушником подальшої шкоди, цих цілей навряд чи можна досягти без виконання призначених санкцій, отже призначення захисних

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	заходів (заборона доступу, лікування) без їх реального виконання не задовольняє вимог Конвенції; • фрагментація проваджень (розгляд окремих епізодів насильства в ізольованих провадженнях) не дозволяє судам побачити системний характер загрози. Об'єднання інформації з усіх проваджень дає органам влади краще розуміння ситуації та можливість обрати найбільш доцільні заходи захисту для постраждалої особи.
Hajduová v. Slovakia (Hajduová проти Словаччини) **№ 2660/03** 30 листопада 2010	**Фактичні обставини:** Заявниця зазнала фізичного насильства та погроз з боку свого колишнього чоловіка. Після цього вона разом з дітьми була змушена покинути сімейний будинок і переїхати до приміщення неурядової організації. Після нападу та подальших погроз вбивством проти нього було порушено кримінальне провадження. 07 січня 2002 суд визнав його винним, однак замість позбавлення волі призначив стаціонарне психіатричне лікування, оскільки експерти встановили серйозний розлад особистості. Попри рішення суду, лікування не було організовано належним чином, його виписали з лікарні 14 січня 2002 року. Після цього він знову почав погрожувати заявниці та її адвокату, що змусило заявницю звернутися до правоохоронних органів із новою заявою. Лише після повторних заяв від 21 січня 2002 року органи влади вжили заходів і забезпечили його госпіталізацію для психіатричного лікування. Заявниця стверджувала, що бездіяльність національних органів влади, зокрема несвоєчасне виконання рішення суду про психіатричне лікування, не забезпечила її захист від подальших погроз і насильства. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд зазначив, що національні органи знали, що кривдник є небезпечним: він уже був засуджений, мав агресивну поведінку та психічний розлад, а експерти прямо рекомендували стаціонарне лікування. Суд зазначив, що очевидно, що неодноразові погрози колишнього чоловіка після його виписки з лікарні, насправді не втілилися в конкретні акти фізичного насильства. Незважаючи на це, Суд вважає, що враховуючи історію фізичного насильства та загрозливої поведінки щодо заявниці, будь-які погрози з його боку викликали б у заявниці обґрунтований страх, що вони можуть бути виконані. На думку Суду, цього було б достатньо, щоб вплинути на її психологічну цілісність та благополуччя. Суд зазначив, що хоча поліція втрутилася 21 січня 2002 року, саме бездіяльність національних органів влади та нездатність забезпечити належне утримання під вартою для психіатричного лікування дозволили колишньому чоловіку заявниці продовжувати погрожувати їй та її адвокату. Суд підкреслив,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	що національні органи влади були зобов'язані вживати розумних запобіжних заходів, якщо вони знали або повинні були знати про існування реального та безпосереднього ризику. Засудження колишнього чоловіка заявниці за насильство, його кримінальне минуле та оцінка суду щодо потреби в лікуванні були достатніми за обставин справи для усвідомлення національними органами влади про небезпеку майбутнього насильства. Також Суд наголосив, що через особливу вразливість постраждалих від домашнього насильства осіб національні органи влади повинні були проявити ще більшу пильність. Суд зазначив, що відсутність достатніх заходів, вжитих органами влади у відповідь на поведінку колишнього чоловіка заявниці., зокрема невиконання судом свого законодавчого зобов'язання щодо його тримання під вартою для психіатричного лікування після засудження 07 січня 2002 року, становила порушення позитивних зобов'язань держави за статтею 8 Конвенції щодо забезпечення поваги до приватного життя заявниці. **Фокуси уваги:** • держава зобов'язана не лише ухвалювати рішення про захисні заходи, а й гарантувати їх реальне виконання (у цій справі — психіатричне лікування); • постраждалі від домашнього насильства особи потребують підвищеного захисту, і органи влади повинні проявляти «ще більшу пильність» у таких випадках.
Y.C. v. the United Kingdom (Y.C. проти Сполученого Королівства) **№ 4547/10** 13 березня 2012	**Фактичні обставини:** У 2001 році заявниця та її партнер, з яким вона проживала кілька років, народили сина. У 2003 році сім'я потрапила у поле зору соціальних служб внаслідок інциденту, спричиненого вживанням алкоголю, що стався між батьками. Згодом траплялися випадки домашнього насильства та зловживання алкоголем, а з кінця 2007 року випадки домашнього насильства загострилися. У червні 2008 року батька було заарештовано, коли син отримав поранення під час насильницького інциденту між батьками. 4 червня 2008 року суд видав екстрений захисний припис, вказавши, що існує значний ризик подальшої шкоди — емоційного та фізичного насильства, якщо дитину не буде вилучено з її нинішнього середовища. Дитину було передано під опіку прийомних батьків. Суд з сімейних справ в квітні 2009 року наказав провести оцінку заявниці як єдиного опікуна, але суд скасував це рішення та видав наказ про влаштування дитини під опіку, не враховуючи згоди батьків. Заявниця стверджувала, що національні суди не провели належну оцінку її як єдиної матері та не врахували всі відповідні міркування перед винесенням рішення про влаштування.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Рішення ЄСПЛ: відсутність порушення статті 8 Конвенції. Суд зазначив, що рішення про відмову в подальшій оцінці та видання наказу про опіку та влаштування у цій справі становило серйозне втручання у право заявниці на повагу до її сімейного життя. Однак, Суд визнав, що підстави для рішення про видання наказу про влаштування були обґрунтованими та достатніми, а також що заявниці було надано всі можливості для викладення своєї позиції та вона була повноцінно залучена до процесу прийняття рішення. Суд підкреслив, що з огляду на історію справи, думка судді окружного суду про те, що відновлення стосунків заявниці з батьком є ймовірним і несе ризик для благополуччя дитини, не видається необґрунтованою. Суд зазначив, що були зроблені спроби відновити сім'ю шляхом надання допомоги у боротьбі з алкоголізмом та можливості отримання допомоги у вихованні дитини, заявниці було надано детальну інформацію про допомогу у випадках домашнього насильства, до якої вона могла звернутися. Однак, як виявилося, вона не скористалася такою допомогою і зрештою примирилася з батьком дитини. В окремій думці суддя Де Гаетано висловила незгоду, зазначивши, що розрив сімейних зв'язків означає відрив дитини від її коріння, що може бути виправдано лише за дуже виняткових обставин і що відповідне рішення має бути підкріплене достатньо обґрунтованими та вагомими міркуваннями в інтересах дитини. Суддя зазначив, що рішення Окружного суду «позбавлене» чіткого обґрунтування відповідних міркувань. **Фокуси уваги:** • у справах про усиновлення батьки повинні мати можливість повноцінно бути залученими до процесу прийняття рішення; • в найкращих інтересах дитини зберігаються її зв'язки з родиною, за винятком випадків, коли сім'я виявилася особливо непридатною, сімейні зв'язки можуть бути розірвані лише за дуже виняткових обставин та належного обґрунтування.
Kalucza v. Hungary (Kalucza проти Угорщини) **№ 57693/10** 24 квітня 2012	**Фактичні обставини:** заявниця проживала у спільній зі своїм колишнім співмешканцем квартирі під час розгляду численних цивільних спорів щодо права власності на цю квартиру. Їхні стосунки характеризувалися регулярними суперечками та взаємними словесними та фізичними нападами, що призвело до численних медичних висновків про травми. Вона неодноразово зверталася до поліції та суду із заявами та просила видати обмежувальний припис. Суд відмовляв у видачі обмежувального припису, посилаючись на те, що обидві сторони були

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	причетні до насильства, або через надмірну тривалість проваджень (понад півтора року на перше рішення). Крім того, законодавство Угорщини на той час не поширювало захист від домашнього насильства на колишніх цивільних партнерів, якщо їхні стосунки не були зареєстровані офіційно. Цивільні провадження щодо виселення колишнього партнера з квартири були затягнуті через зупинення розгляду до вирішення майнових спорів. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд встановив, що, незважаючи на те, що заявниця подавала кримінальні скарги на свого партнера за побиття, неодноразово просила видати проти нього обмежувальні приписи та порушила цивільну справу з метою його виселення з квартири, органи влади не вжили достатніх заходів для її ефективного захисту. Суд зазначив, що органи влади знали про тривалий конфлікт і повторні акти насильства, але не забезпечили ефективного захисту. Суд підкреслив, що розгляд клопотань про обмежувальний припис був надмірно тривалим, що суперечить його природі як термінового заходу. Також Суд наголосив, що відмова у застосуванні такого заходу лише через взаємність конфлікту була необґрунтованою, оскільки це підриває саму ідею захисту постраждалих осіб, зокрема не може бути виключена на цьому етапі можливість того, що постраждала особа діяла в порядку законної самооборони. Більше того, у випадку взаємно насильницьких сторін, обмежувальні приписи повинні бути видані щодо обох сторін, щоб запобігти контакту між ними. Суд вважає, що державні органи мали позитивний обов'язок захищати заявницю від насильницької поведінки її колишнього цивільного чоловіка, яка мала місце в її будинку, незважаючи на те, що вона також чинила насильство щодо нього. Суд також звернув увагу на прогалину в законодавстві, яка не забезпечувала захист для осіб у незареєстрованих відносинах. У сукупності це свідчило про невиконання державою своїх позитивних зобов'язань. **Фокуси уваги:** • заборонні та обмежувальні приписи мають видаватися оперативно, затримки у прийнятті рішень є порушенням позитивних зобов'язань держави; • державні органи мають позитивний обов'язок захищати постраждалу особу від насильницької поведінки, незважаючи на те, що вона також чинить насильство; • виключення колишніх цивільних партнерів із сфери дії законів про захист від домашнього насильства є неприйнятним.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
E.M. v. Romania (E.M. проти Румунії) **№ 43994/05** 30 жовтня 2012	**Фактичні обставини:** Заявниця стверджувала, що 4 березня 2004 року чоловік на очах їхньої доньки погрожував вбити її, кидав предмети та наніс численні удари, завдавши травм, що вимагали 8–9 днів лікування. Наступного дня у дитини зафіксували психологічну травму, а 6 березня 2004 року лікарі підтвердили тілесні ушкодження заявниці, які відповідали її версії побиття. Вона звернулася до поліції та ініціювала кримінальне провадження проти чоловіка. Суд першої інстанції визнав чоловіка винним частково та оштрафував його. Але апеляційний суд це рішення скасував і виправдав його щодо нападу та насильства, посилаючись на відсутність прямих доказів та недостатню деталізацію показань постраждалої особи, ігноруючи при цьому судово-медичні докази травм та свідчення свідка. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд наголосив, що навіть якщо заявниця скаржилася лише на один епізод, а не на тривале насильство, органи влади все одно були зобов'язані поставитися до цього серйозно, тим більше що були медичні докази побиття. Суд визнав, що у цій справі завдання румунської влади було нелегким, оскільки вони зіткнулися з двома суперечливими версіями фактів і не було «прямих» доказів. Водночас у справі щодо ймовірних актів домашнього насильства, слідчі органи мали вжити необхідних заходів для оцінки достовірності свідчень та з'ясування обставин справи. Суд зауважив, що апеляційний суд скасував рішення першої інстанції, визнав докази недостатніми, але не зробив нічого, щоб усунути прогалини в розслідуванні. Тобто, замість того щоб доручити зібрати додаткові докази чи уточнити обставини, суд просто закрив справу і фактично переклав тягар відсутності доказів на заявницю. Щоб отримати інформацію, необхідну для завершення справи, суд міг би допитати відповідну особу та запитати її подробиці щодо подій, організувати очну ставку свідків та сторін, чиї свідчення він вважав суперечливими, звернутися за поясненнями до матері заявниці, а також до поліцейських. Суд відмітив, що хоча заявниця просила про допомогу у забезпеченні доступу до свого житла у контексті сімейного конфлікту, поліцейські не склали жодного офіційного звіту, який би задокументував обставини їхнього втручання. Крім того, держава не забезпечила належної міжвідомчої співпраці для реагування на можливе домашнє насильство, хоча законодавство це дозволяло, а в справі йшлося ще й про дитину, яка була свідком події. Суд дійшов висновку, що розслідування було неефективним, а держава не надала заявниці того рівня захисту, якого вимагає стаття 3 Конвенції.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • у разі заяв про лише один епізод, а не на тривале насильство, органи влади зобов'язані поставитися до цього серйозно, тим більше у разі наявності медичних доказів; • у справах про домашнє насильство розслідування має бути ретельним, суди не можуть обмежуватися пасивним очікуванням доказів, а повинні активно вживати заходів для з'ясування фактів; • наявність серйозних фізичних травм, підтверджених судово-медичним висновком, є важливим доказом, який не може бути ігнорований лише через відсутність «прямих» свідків, оскільки домашнє насильство часто відбувається без сторонніх очевидців; • насильство, скоєне на очах у дитини вимагає від держави особливої пильності та вжиття заходів для захисту психологічного стану дитини.
Valiulienė v. Lithuania (Valiulienė проти Литви) **№ 33234/07** 26 березня 2013	**Фактичні обставини:** заявниця, громадянка Литви, після розірвання стосунків із колишнім партнером почала зазнавати від нього погроз і фізичного насильства. У період з 3 січня по 4 лютого 2001 року вона зазнала п'яти епізодів домашнього насильства: її душили, тягнули за волосся, били ногами, штовхали, кидали предмети. Заявниця неодноразово зверталася до поліції та суду, але розслідування тривало понад 4 роки. Спочатку суд передав справу, ініційовану заявницею в порядку приватного обвинувачення, державному прокурору (січень 2002), проте в 2003 році новий Кримінальний кодекс перевів легкі тілесні ушкодження у категорію приватного обвинувачення, водночас прокурор припинив державне переслідування лише у червні 2005 року. Заявниця подала заяву в порядку приватного обвинувачення у вересні 2005 року, але суд відхилив його через сплив строку давності (5 років). Винуватець так і не був притягнутий до відповідальності. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд зазначив, що жорстоке поводження, яке п'ять разів спричинило фізичні травми, у поєднанні з почуттям страху та безпорадності, було достатньо серйозним, щоб досягти рівня тяжкості згідно зі статтею 3 Конвенції. Суд підкреслив, що навіть після реформи від 1 травня 2003 року розслідування дій, що заподіяли легкі тілесні ушкодження, може проводитися державним прокурором, за умови, що це відповідає суспільним інтересам, а злочини такого характеру належать до категорії тих, що мають суспільне значення. Суд наголосив, що не може погодитися з тим, що мета ефективного

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	захисту від актів жорстокого поводження досягнута, коли кримінальне провадження припиняється через закінчення строку давності переслідування, і коли це сталося внаслідок недоліків у діях відповідних державних органів. В окремій думці судді Пінто де Альбукерке висловлено незгоду з мотивувальною частиною рішення. Він запропонував «переглянутий тест Османа» для справ про домашнє насильство, де обов'язок діяти виникає для державних органів, коли ризик вже присутній, хоча й не є неминучим. Він також наголосив на суспільному інтересі у переслідуванні домашнього насильства, оскільки вимога до потерпілого діяти як приватного обвинувача… несумісна з міжнародним зобов'язанням захищати. Також суддя звернув увагу на те, що поліцейське розслідування двічі вважалося недостатнім і довелося розпочати заново за наказом компетентного державного прокурора, що є неприпустимою втратою часу. В окремій думці судді Йочієне висловлено незгоду щодо застосування статті 3, оскільки напади на заявницю не досягли мінімального рівня жорстокості, щоб підпадати під дію статті 3, зокрема травми, отримані заявницею, не мали тривалих наслідків і не призвели до її непрацездатності, тому справу слід було розглянути виключно за статтею 8 Конвенції. **Фокуси уваги:** • навіть легкі тілесні ушкодження можуть досягати порогу статті 3, якщо вони є систематичними, супроводжуються погрозами та психологічним тиском; • домашнє насильство має розглядатися як злочин суспільного значення, а не «приватна справа», та вимагає державного переслідування; • затримки у розслідуванні, які призводять до спливу строку давності, самі по собі є порушенням позитивних зобов'язань держави.
Eremia and Others v. the Republica of Moldova (Eremia та інші проти Республіки Молдова) **№ 3564/11** 28 травня 2013	**Фактичні обставини:** Перша заявниця зазнавала систематичного фізичного насильства з боку чоловіка-поліцейського у присутності їхніх двох доньок. Чоловік регулярно бив дружину, душив її, ображав дітей та погрожував убивством. Попри штраф, попередження та виданий судом захисний припис, чоловік продовжував погрожувати та нападати на неї, неодноразово порушуючи обмеження. Заявниця стверджувала, що на неї чинила тиск поліція, щоб вона відкликала свою кримінальну заяву, оскільки якби чоловік мав судимість і втратив роботу, це негативно вплинуло б на освітні та кар'єрні перспективи їхніх дочок. Соціальні служби навіть пропонували заявниці примиритися з чоловіком, посилаючись на те, що вона «не перша і не остання жінка, яку побив чоловік». Кримінальне провадження

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	проти чоловіка було призупинене прокурором, який вважав правопорушення «незначним, а також зазначив, що чоловік не зловживав наркотиками чи алкоголем, мав трьох неповнолітніх дітей на утриманні, був поважним на роботі та в громаді та не становить небезпеки для суспільства. Апеляція заявниці на рішення прокурора була відхилена на тій підставі, що зупинення розслідування забезпечить кращий захист заявників. Чоловік продовжував виконувати свої обов'язки поліцейського. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3, 8 та 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд встановив, що насильство та постійний страх перед новими нападами становили нелюдське поводження у розумінні статті 3 Конвенції, що органи влади добре знали про насильницьку поведінку чоловіка та не вжили рішучих заходів для захисту, попри те, що агресор був поліцейським та він відверто ігнорував заборонний припис. Суд підкреслив, що зупинення кримінального розслідування мало наслідком радше захист чоловіка від кримінальної відповідальності, ніж стримування його від подальшого вчинення насильства щодо заявниці, що призвело до його фактичної безкарності. Також було встановлено порушення статті 8 щодо дітей заявниці, оскільки вони були свідками насильства над матір'ю, що завдало їм психологічної шкоди, а органи влади не вжили заходів для припинення цього впливу. Крім того, Суд дійшов висновку, що дії влади відображали дискримінаційне ставлення до першої заявниці як жінки. Суд зазначив, що поєднання факторів (відмова суду пришвидшити розлучення, тиск поліції на відкликання скарги, поради соціальних працівників про примирення, звільнення агресора від відповідальності) чітко демонструє, що дії влади зводилися до неодноразового схвалення такого насильства. **Фокуси уваги:** • бездіяльність держави в справах про домашнє насильство може свідчити про системну дискримінацію жінок, особливо коли органи влади демонструють стереотипне ставлення (наприклад, поради «терпіти» або «примиритися»); • якщо кривдник є представником правоохоронних органів, держава має підвищені зобов'язання щодо захисту постраждалої особи, оскільки агресор має доступ до ресурсів та знання системи, навчений долати будь-який опір, а постраждала відчуває подвійну безпорадність;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• видання захисного припису без його реального виконання та покарання порушника є ілюзорним захистом і не відповідає вимогам Конвенції; • діти, які стають свідками насильства над одним із батьків, є постраждалими особами, і держава зобов'язана вжити заходів для їхнього захисту.
B. v. the Republic of Moldova (B. проти Республіки Молдова) **№ 61382/09** 16 липня 2013	**Фактичні обставини:** заявники — жінка та два повнолітні сини — страждали від систематичного домашнього насильства з боку колишнього чоловіка/батька. Після розлучення у 2007 році вони продовжували жити в одній трьох кімнатній квартирі. Чоловік систематично бив заявницю (підтверджено сімома медичними висновками), ображав дітей, намагався її зґвалтувати. Суди ухвалили шість адміністративних рішень щодо побиттів: в одному з них провадження було припинено з огляду на мирне врегулювання сторонами справи; в іншому провадження припинено через закінчення тримісячного строку давності для накладення адміністративного стягнення; у чотирьох інших справах суди оштрафували (еквівалент відповідно 8,65 до 18 євро) чоловіка за побиття та образу, хоча в одній з них суд зазначив, що перша заявниця його провокувала. Прокуратура порушила кримінальну справу за спробу зґвалтування, але заявниця відкликала свою скаргу, і провадження було припинено. Позов про виселення кривдника суд спочатку задовольнив, але Верховний Суд скасував це рішення, посилаючись на недостатність доказів систематичного насильства та право чоловіка на користування квартирою. Незважаючи на нові напади у 2010–2011 роках, суди відмовили у тимчасовому виселенні кривдника, посилаючись на попереднє рішення Верховного Суду. Виданим у 2011 році захисним приписом чоловіку було заборонено контактувати з постраждалою особою, але дозволено залишатися в квартирі. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд зазначив, що дозвіл чоловіку проживати в одній квартирі з постраждалою особою зробив неефективними інші заходи в захисному приписі та наражав її на ризик подальшого жорстокого поводження. Суд підкреслив, що перспектива зустрічі з кривдником у власній квартирі викликала у заявниці постійний страх подальшого жорстокого поводження, враховуючи кількість нападів, яких вона зазнала в минулому, що прирівнюється до нелюдського поводження. Також Суд зазначив, що штрафи, застосовані до кривдника, були невеликими і не мали жодного стримуючого ефекту, а органи влади не розпочали кримінальне розслідування за власною ініціативою після відкликання скарги про зґвалтування, попри серйозність злочину. Скарги синів

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	були визнані неприйнятними через невичерпання національних засобів правового захисту. **Фокуси уваги:** • заборона контакту та наближення до постраждалої особи без виселення кривдника з спільного житла робить захисний припис ілюзорним, оскільки постраждала особа не може уникнути зустрічі з кривдником у власному домі; • суди повинні балансувати право постраждалої особи на безпеку з правом кривдника на користування житлом, але безпека постраждалої особи має пріоритет у випадках систематичного насильства; • у справах про серйозні злочини держава повинна продовжувати кримінальне переслідування навіть після відкликання скарги постраждалою особою, особливо коли є ризик подальшого насильства; • незначні штрафи без реальних наслідків не мають стримуючого ефекту та не забезпечують захисту постраждалої особи.
Mudric v. the Republic of Moldova (Mudric проти Республіки Молдова) **№ 74839/10** 16 липня 2013	**Фактичні обставини:** заявниця, 72-річна жінка, постраждала від систематичного домашнього насильства з боку колишнього чоловіка, з яким розлучилася понад 22 роки тому. Він мав діагноз параноїдної шизофренії, вважався небезпечним для суспільства та перебував під психіатричним наглядом з 1988 року. З грудня 2009 року він почав проникати до її будинку, бив її, і зрештою постійно проживав у її будинку, змушуючи заявницю шукати притулку у сусідів. Вона багаторазово зверталася до поліції, прокуратури та інших органів, а факти насильства підтверджувалися медичними висновками. Національні суди тричі видавали захисні приписи про виселення кривдника та заборону наближатися до заявниці, однак ці рішення тривалий час не виконувалися, а поліція повідомляла заявницю, що не має повноважень виселяти когось, тому що це є обов'язком судового виконавця. Кримінальне провадження щодо проникнення було порушено лише через 6 місяців, щодо невиконання захисного наказу — через 8 місяців. Лише більш ніж через рік після перших скарг кривдника примусово помістили на психіатричне лікування. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд зазначив, що спосіб, у який органи влади розглядали справу, зокрема тривалі та незрозумілі затримки у виконанні судових захисних приписів та у примусовому медичному лікуванні, становили невиконання позитивних зобов'язань. Суд підкреслив, що заявниця була особливо вразливою через вік, самотність та те,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	що агресор перебував у її будинку більше року. Окрім цього, Суд визнав, що пасивність і неефективність органів влади у справі заявниці мали дискримінаційний характер і відображали толерування домашнього насильства щодо жінок. Суд зазначив, що нездатність держави захистити жінок від домашнього насильства не обов'язково має бути навмисною для визнання порушення. **Фокуси уваги:** • вік та самотність роблять постраждалу особу особливо вразливою, що вимагає від держави підвищеного рівня захисту та швидшої реакції; • наявність психічного захворювання у кривдника не звільняє державу від обов'язку захистити постраждалу; навпаки, це вимагає швидшого застосування заходів примусового лікування; • затримки та неефективність у справах про домашнє насильство можуть свідчити про системну дискримінацію жінок, навіть без прямого наміру з боку влади.
D.P. v. Lithuania (D.P. проти Литви) **№ 27920/08** 22 жовтня 2013	**Фактичні обставини:** заявниця багато років скаржилася на домашнє насильство з боку колишнього чоловіка щодо неї та трьох дітей. Кримінальне провадження було відкрите ще у 2001 році, і суд першої інстанції навіть визнав батька винним у систематичному побитті заявниці та дітей. Проте після нового розгляду справу зрештою закрили через сплив строків давності. Суд встановив, що кримінальна справа була порушена з порушенням процесуальних норм (слідчий поліції, а не прокурор чи суд). Верховний Суд Литви це підтвердив. Окремо розслідувалося питання про доведення сина заявниці до самогубства після його спроби суїциду у 2006 році, але це провадження також не призвело до обвинувачення батька. У 2008 році цивільний суд заборонив батькові контактувати з доньками, визнавши, що діти його боялися і що насильство було підтверджене. У 2009 році син заявниці покінчив життя самогубством. Пізніше в цивільних справах литовські суди присудили заявниці та дітям компенсацію моральної шкоди, визнавши, що домашнє насильство тривало понад десять років і мало тяжкі психологічні наслідки. Литовський уряд подав односторонню декларацію, в якій визнав, що кримінальна справа про домашнє насильство не була розглянута в розумний строк; визнав, що заявниці не було забезпечено ефективного захисту за статтею 3 Конвенції; погодився виплатити 6000 євро моральної шкоди; погодився компенсувати судові витрати; пообіцяв вживати заходів, щоб подібні порушення не повторювалися, зокрема зобов'язався впровадити Закон про захист від домашнього насильства (2011), який переводить

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	домашнє насильство у категорію злочинів суспільного значення (переслідування за клопотанням держави). Листом від 9 жовтня 2013 року заявниця зазначила, що вона не задоволена умовами односторонньої декларації на тій підставі, що запропонована Урядом сума була занадто низькою. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції та вилучення заяви відповідно до статті 37 Конвенції. Суд взяв до уваги цю декларацію, зазначив, що практика щодо таких справ уже є сталою, і дійшов висновку, що подальший розгляд справи не є необхідним. По суті, держава визнала порушення статті 3 Конвенції через неефективний і затягнутий розгляд справи про домашнє насильство, а ЄСПЛ закрив справу на підставі цього визнання і запропонованої компенсації. Окремо Суд присудив заявниці 4000 євро судових витрат. **Фокуси уваги:** • насильство над дітьми, які є свідками побиття матері, завдає серйозної психологічної шкоди (депресія, ПТСР) і може призвести до трагічних наслідків (самогубство).
T.M. and C.M. v. the Republic of Moldova (Т.М. та С.М. проти Республіки Молдова) **№ 26608/11** 28 січня 2014	**Фактичні обставини:** перша заявниця та її малолітня донька зазнавали домашнього насильства з боку колишнього чоловіка першої заявниці, який грав в азартні ігри. Попри неодноразові скарги до поліції, медичні висновки про тілесні ушкодження та очевидний ризик подальшого насильства, органи влади тривалий час реагували формально: кривдника лише штрафували, а ефективного захисту заявницям не забезпечили. Закон вимагав розгляду заяви про захисний наказ протягом 24 годин, але суд витратив 10 днів. Хоча суд 11 квітня 2011 року видав захисний припис про виселення кривдника та заборону наближатися до заявниць, цей припис не був своєчасно переданий на виконання, а його виконання згодом зупинили через апеляцію кривдника, хоча закон передбачав, що заперечення проти рішення про видачу захисного припису не можуть зупинити його виконання. Кримінальне розслідування було припинено прокурором, оскільки травми не вважалися достатньо серйозними. У результаті заявниці ще тривалий час залишалися без реального захисту, а перша заявниця навіть була змушена звернутися до притулку. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади були нездатні запропонувати будь-який захист за відсутності офіційного запиту заявників, навіть коли їм стало відомо про акти

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	фізичного жорстокого поводження, зокрема щодо восьмирічної дитини. Також Суд поставив під сумнів позицію національного суду, який, посилаючись на заяви другої заявниці про те, що її батько словесно ображав і бив її матір, не знайшов жодних доказів домашнього насильства. Суд звернув увагу на те, що прокурор відмовився розпочати кримінальне розслідування через недостатню серйозність травм, що підкреслює нездатність усвідомити специфічний характер домашнього насильства, яке не завжди призводить до фізичних травм. Крім того, органи влади витратили багато часу на розгляд заяви першої заявниці про видачу захисного припису, а потім не направили його на виконання. Після цього поліція не вжила рішучих заходів для виселення кривдника зі спільного житла, після чого суд призупинив виконання наказу, незважаючи на терміновість ситуації. Суд наголосив, що пасивність органів влади у цій справі також очевидна з їхньої нездатності розглянути захисні заходи до подання офіційної заяви з цього приводу або порушити кримінальну справу до подання офіційної скарги з цього приводу. Враховуючи особливу вразливість постраждалих від домашнього насильства, які часто не повідомляють про інциденти, органи влади мали перевірити, чи вимагала ситуація більш рішучої реакції держави, та принаймні повідомити першу заявницю про існуючі захисні заходи. На думку Суду, дії влади не були простим бездіяльністю чи затримкою у вирішенні проблеми насильства щодо першої заявниці, а рівнозначними виправданню такого насильства та відображали дискримінаційне ставлення до неї як жінки. **Фокуси уваги:** • діти є особливо вразливими щодо домашнього насильства; • слід акцентувати увагу на систематичності, психологічному тиску та вразливості (особливо дітей), а не лише на медичних діагнозах, оскільки легкі травми в поєднанні з історією насильства вже досягають порогу статті 3 Конвенції; • процедурні затримки роблять захисні механізми ілюзорними, зупинка виконання припису через апеляцію кривдника безпосередньо загрожує життю постраждалої особи і є неприпустимою практикою; • пасивність влади, вимога до постраждалої особи доводити «серйозність» травм, ігнорування психологічного насильства — це прояви упередженого ставлення до жінок як до «менш цінних» або «винних» у конфлікті.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Rumor v. Italy (Rumor проти Італії) **№ 72964/10** 27 травня 2014	**Фактичні обставини:** заявниця зазнала домашнього насильства з боку свого партнера. Напад включав фізичне побиття, погрози ножем та ножицями, незаконне утримання в квартирі. Двоє дітей (2 та 0,5 років) були свідками насильства. Карабінери втрутилися після виклику сусідів, заявниця була госпіталізована з контузій, травмами голови та численними синцями. Кривдника було негайно заарештовано, притягнуто до кримінальної відповідальності та врешті засуджено до 3 років і 4 місяців позбавлення волі. Паралельно суд надав заявниці одноосібну опіку над дітьми, позбавив батька батьківських прав і заборонив йому контакти з дітьми. Скарга до ЄСПЛ стосувалася того, що її колишньому партнеру дозволили відбувати частину покарання під домашнім арештом у приймальному центрі за 15 км від її дому, що посилювало її страх. Вона також стверджувала, що не була належним чином поінформована про розвиток кримінального провадження, що не отримала достатньої підтримки після злочину і що така ситуація становила дискримінацію за ознакою статі. **Рішення ЄСПЛ:** відсутнє порушення статей 3 та 14 Конвенції. Суд підкреслив, що органи влади не були пасивними: кривдника одразу заарештували, провели кримінальне провадження з належною оперативністю, засудили до реального строку ув'язнення, а щодо дітей вжили окремих сімейно-правових заходів захисту. Суд також визнав, що органи влади діяли ретельно та відповідально: перше клопотання про домашній арешт у закладі, розташованому лише за 2 км від постраждалої особи, було відхилено саме через ризик безпеки; друге клопотання було розглянуто лише після детальної перевірки закладу карабінерами, які підтвердили його придатність та наявність нагляду. Суд зазначив, що відстань у 15 км була достатньою для мінімізації ризику, а також відмітив, що заявниця не повідомляла про епізоди залякування або порушення умов, що позбавило органи влади можливості втрутитися. Суд також роз'яснив важливий процесуальний момент щодо інформування постраждалих осіб, зокрема що Конвенцію не можна тлумачити як таку, що покладає загальний обов'язок на держави інформувати постраждалу особу про кримінальне провадження проти правопорушника, зокрема про можливе умовно-дострокове звільнення з в'язниці або переведення під домашній арешт. Суд зазначив, що згідно з чинним італійським законодавством така інформація має надаватися лише потерпілій від злочину, яка виступила у провадженні як цивільний відповідач, і що заявниця вирішила цього не робити. Додатково Суд

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	відзначив, що після звільнення кривдника не було зафіксовано жодних нових погроз або актів насильства, а листування між колишніми партнерами свідчило про відносну спокійність стосунків, що суперечило твердженням про постійний страх. Отже, Суд дійшов висновку, що італійська влада створила та реально застосовувала достатню правову й практичну систему захисту, а тому порушення Конвенції не було. **Фокуси уваги:** • відстань між місцем перебування кривдника та постраждалої особи є об'єктивним критерієм безпеки, який суди повинні враховувати при розгляді клопотань про зміну запобіжного заходу; • Конвенцію не можна тлумачити як таку, що покладає загальний обов'язок на держави інформувати постраждалу особу про кримінальне провадження проти правопорушника, зокрема про можливе умовно-дострокове звільнення з в'язниці або переведення під домашній арешт; • відсутність нових інцидентів та наявність доказів реабілітації кривдника можуть свідчити про ефективність державних заходів, навіть якщо постраждала особа продовжує відчувати певний психологічний дискомфорт.
Durmaz v. Turkey (Durmaz проти Туреччини) **№ 3621/07** 13 листопада 2014	**Фактичні обставини:** дочка заявника померла в лікарні після того, як її чоловік доставив її до відділення швидкої допомоги, повідомивши лікарям, що вона прийняла надмірну дозу ліків. Ситуація була наповнена підозрами: чоловік повідомив лікарям про конкретні назви ліків, хоча пізніші судово-медичні експертизи не виявили жодних слідів цих або інших речовин у тілі померлої. Більш того, сам чоловік у своїх свідченнях поліції зізнався, що бив дружину в день її смерті, а родина стверджувала про систематичне домашнє насильство з його боку. Попри ці тривожні факти, прокурор з самого початку сформулював версію про самогубство, не допитавши чоловіка як підозрюваного, не відвідавши місце сварки в квартирі та ігноруючи суперечності між медичними висновками (які не виявили отрути) та його власною теорією. Заперечення заявника було відхилено вітчизняними судами. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2 Конвенції. Суд визнав, що турецькі органи влади не провели ефективного розслідування смерті дочки заявниці. Суд зазначив, що органи влади діяли упереджено, прийнявши версію про самогубство ще до завершення розслідування, і не вжили розумних заходів для з'ясування справжніх

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	обставин смерті. Критичними недоліками стали: відсутність допиту чоловіка щодо його зізнань про побиття та брехні про ліки; відмова від огляду місця події в квартирі; ігнорування факту, що токсикологічний аналіз не підтвердив отруєння; та небажання розглядати інші версії, окрім самогубства. Суд підкреслив, що ці недоліки є частиною ширшої проблеми пасивності турецьких органів влади у справах про домашнє насильство, що створює клімат безкарності. **Фокуси уваги:** • розслідування втрачає ефективність, якщо правоохоронні органи з самого початку приймають одну версію подій (наприклад, самогубство) як єдино можливу, ігноруючи інші правдоподібні гіпотези, ефективне розслідування вимагає повної неупередженості; • у справах про смерть у контексті домашнього насильства партнер/чоловік/партнерка є першочерговим підозрюваним, а не просто свідком, їх допит має бути проведено негайно, з акцентом на виявлення суперечностей у свідченнях, мотивації та можливості приховати злочин; • огляд місця події є невід'ємною частиною ефективного розслідування смерті у справах про домашнє насильство, оскільки саме там часто залишаються фізичні докази агресії, які зникають з часом; • ефективність розслідування вимірюється здатністю слідства коригувати свої версії відповідно до нових доказів, а не закріплюватися на помилковій теорії; • смерть жінки, яка мала історію домашнього насильства, вимагає застосування спеціальних протоколів розслідування, де презумпція насильства є пріоритетною до тих пір, поки не буде доведено зворотне, ігнорування історії насильства є формою дискримінації та порушенням позитивних зобов'язань держави; • будь-який недолік у розслідуванні, який підриває його здатність встановити причину смерті — або особу, відповідальну за таку смерть — ризикує не відповідати стандарту ефективності, очікуваному від національних органів влади.
M. and M. v. Croatia (М. та М. Проти Хорватії) **№ 10161/13** 03 вересня 2015	**Фактичні обставини:** заявницями у справі були мати та її неповнолітня донька. Після розлучення у 2007 році суд передав опіку над дитиною батькові, а матері встановив право на контакти. У 2011 році дівчина повідомила, що батько вдарив її та душив, а також стверджувала про тривале психологічне насильство: образи, примусове годування, погрози відрізати волосся, заборона контактів з матір'ю та ізоляцію. Медичний огляд підтвердив тілесні ушкодження, а дитина

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	неодноразово заявляла психологу, що боїться батька і хоче жити з матір'ю. Кримінальне провадження щодо насильства та провадження щодо зміни опіки тривали роками. Попри численні сигнали про насильство, дитина залишалася у середовищі, яке викликало у неї страх, тривогу та психологічну травматизацію. Згодом у неї були виявлені ознаки посттравматичного стресу та навіть самоушкодження. Заявниці скаржилися, що державні органи не забезпечили належного розслідування насильства та не врахували найкращі інтереси дитини. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд підкреслив, що усвідомлюючи, що маніпулювання дітьми та неправдиві звинувачення у жорстокому поводженні з дітьми є поширеними явищами у вкрай конфліктних стосунках між розлученими батьками, у даній справі були достатні підстави вважати, що дитина могла зазнавати домашнього насильства, враховуючи зокрема її послідовні свідчення та медичні докази. Суд зазначив, що органи влади порушили кримінальну справу лише за фактом тілесних ушкоджень, ігноруючи звинувачення у жорстокому поводженні з дитиною, яке охоплювало б усі епізоди насильства. Суд відзначив суттєві затримки як у кримінальному провадженні, порушеному проти батька, так і в провадженні щодо опіки (обидва тривали чотири роки на час розгляду справи в суді), без участі дитини в жодному з цих проваджень. Суд був особливо вражений тим фактом, що дитина віком 9–13 років не була заслухана в провадженні щодо опіки і, таким чином, не отримала можливості висловити свою думку в судах щодо того, з ким з батьків вона хоче жити. Суд зазначив, що у цій справі судово-медичні експерти з психології та психіатрії встановили, що батьки першої заявниці були однаково (не)придатними піклуватися про неї. Ці експерти також встановили, що перша заявниця висловила тверде бажання жити з матір'ю. Суд також зазначив, що обоє її батьків проживають в одному місті, і що скасування рішення про опіку, таким чином, не призведе до необхідності для першої заявниці змінювати школу або іншим чином вилучати її зі звичного соціального середовища. Дві судді висловили часткову окрему думку, не погодившись із кваліфікацією справи за статтею 3. Судді вважали, що у цій справі донька була травмована конфліктною ситуацією між батьками, які, на думку експертів, були однаково нездатними піклуватися про свою доньку, і вона завдала собі шкоди, оскільки органи влади не врахували достатньо її думку під час провадження, яке тривало занадто довго, тому скарги мали бути розглянуті виключно відповідно до статті 8 Конвенції, яка гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • не можна стверджувати, що діти, здатні формувати власну думку, були достатньо залучені до процесу прийняття рішень, якщо їм не було надано можливість бути почутими та таким чином висловити свою думку; • провадження щодо опіки над дитиною вимагає особливої оперативності, особливо коли дитина демонструє ознаки психологічної травми (самоушкодження); • коли обидва батьки однаково здатні піклуватися про дитину, бажання дитини щодо місця проживання має бути вирішальним фактором.
Civek v. Turkey (Civek проти Туреччини) **№ 55354/11** 23 лютого 2016	**Фактичні обставини:** справа стосувалася вбивства матері заявників їхнім батьком. У 2009 році, проживши деякий час з дітьми у притулку для постраждалих від домашнього насильства жінок, мати разом із заявників повернулася додому за власним бажанням. Вона знову зазнала домашнього насильства (чоловік поранив їй руку ножем і погрожував убити її) і подала скаргу. Її чоловіка взяли під варту і суд зобов'язав його утримуватися від будь-якої насильницької або загрозливої поведінки щодо дружини та негайно залишити подружнє житло. Мати заявників розпочала паралельну процедуру розлучення, але потім відкликала свою скаргу. Чоловіка було звільнено та попереджено про судову заборону та судовий нагляд. Незважаючи на захисні заходи, чоловік продовжував погрожувати матері заявників вбивством, про що вона подавала скарги. Прокурор висунув обвинувачення чоловіку в образах, погрозах та невиконанні заходів захисту, проте невдовзі мати заявників була вбита на вулиці їх батьком, який наніс їй 22 ножові поранення. Чоловік зізнався у злочині та згодом був засуджений до довічного ув'язнення. Заявники стверджували, що органи влади не вжили достатніх заходів для запобігання вбивству їхньої матері їхнім батьком. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2 Конвенції. Суд оцінюючи інформацію, яку могла мати поліція щодо того, чи могла ворожість батька заявників до їхньої матері спонукати його до спроби вбити її, зазначив, що поліцію було поінформовано про ймовірність цього вбивства завдяки численним скаргам матері заявників та свідченням заявників, тому органи влади знали або повинні були знати, що вона, ймовірно, може стати мішенню смертельного нападу, а враховуючи обставини, цей ризик можна вважати реальним та неминучим. Суд звернув увагу, що у скарзі матері заявників чітко зазначено, що, незважаючи на захисні заходи, її чоловік продовжував переслідувати її та погрожувати смертю. Однак поліція лише

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	зафіксувала свідчення, не розглядаючи можливості вжиття будь-яких подальших заходів, хоча такі заходи були необхідними, оскільки відповідна особа вже була відома поліції: його переслідували за напад та побиття дружини, і йому погрожували арештом, якщо він не виконає видані йому судові заборони та заходи судового контролю. Суд підкреслив, що прокурор не вжив жодних практичних чи корисних заходів для ефективного захисту, хоча закон дозволяв йому заарештувати батька заявників, який не дотримувався судових заборон. Суд дійшов висновку, що за обставин цієї справи органи влади не вжили заходів, які вони могли б обґрунтовано вжити, щоб запобігти виникненню певної та неминучої загрози життю матері заявників. **Фокуси уваги:** • навіть коли захисні заходи були видані, їх неефективне виконання та відсутність подальших дій після повторних скарг становлять порушення Конвенції; • погрози смертю у контексті домашнього насильства створюють реальну загрозу життю, яку органи влади повинні сприймати серйозно.
M.G. v. Turkey (M.G. проти Туреччини) **№ 646/10** 22 березня 2016	**Фактичні обставини:** заявниця протягом багатьох років зазнавала домашнього насильства з боку чоловіка, включаючи фізичні побиття, катування, сексуальне насильство та примусову ізоляцію. Чоловік мав кримінальне минуле (вбивство колишньої дружини). У липні 2006 року заявниця втекла до притулку та подала скаргу до прокуратури, де описала всі акти насильства. Медичні експерти підтвердили її травми та діагностували хронічний посттравматичний стресовий розлад. Заявниця також подала позов про розлучення, який був задоволений. Водночас, незважаючи на негайне медичне підтвердження травм, державний прокурор видав ордер на арешт чоловіка лише у листопаді 2006 року (через 4 місяці), а кримінальне обвинувачення було висунуто лише у лютому 2012 року (майже через 5,5 років після подання скарги). На момент винесення рішення ЄСПЛ у 2016 році провадження все ще тривало. Крім того, прокуратура ігнорувала звинувачення у зґвалтуванні та катуванні, обмежившись обвинуваченням у тілесних ушкодженнях, які не загрожували життю. Після розлучення заявниця опинилася у правовій «сірій зоні», оскільки чинний на той час закон тлумачився різними судами по-різному: деякі відмовляли розлученим жінкам у захисних наказах, посилаючись на те, що закон поширюється лише на подружжя, що проживає разом. Це змусило заявницю жити в постійному страху та переховуватися протягом років, доки у 2012 році не набрав чинності новий, який чітко поширив захист на розлучених осіб.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Рішення ЄСПЛ: порушення статей 3 та 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд нагадав, що плин часу може зашкодити розслідуванню, а також остаточно поставити під загрозу його шанси на успіх, оскільки неминуче знижує кількість та якість наявних доказів та продовжує випробування, які переживають заявники. Суд зазначив, що ніщо не може пояснити бездіяльність державного прокурора протягом такого тривалого періоду — понад п'ять років і шість місяців — до порушення кримінальної справи. Також Суд звернув увагу на відсутність належних захисних механізмів для розлучених жінок у той період, що створювало ситуацію правової невизначеності та залишало заявницю без реального захисту. Суд зазначив, що вважає неприйнятним, що заявниця, через багато років після повідомлення про насильство, якого вона зазнала, мусила жити в страху перед діями свого колишнього чоловіка. Крім того, така ситуація була частиною ширшої проблеми системної пасивності щодо насильства над жінками, що Суд розцінив як дискримінацію. **Фокуси уваги:** • під час судового розгляду справ про насильство щодо жінок національні органи влади зобов'язані враховувати скрутне та особливо вразливе становище постраждалої особи та відповідно оцінювати ситуацію якомога швидше; • невизначеність у законі, яка дозволяє судам відмовляти у захисті певним категоріям постраждалих осіб, є порушенням позитивних зобов'язань держави, а невиконання державою позитивних зобов'язань щодо захисту жінок від насильства, особливо коли це призводить до ігнорування специфічних ризиків, з якими стикаються жінки, є порушенням заборони дискримінації; • кримінальне розслідування має базуватися на комплексній оцінці всіх наслідків насильства, звуження кваліфікації злочину при наявності медичних доказів є порушенням процесуальних зобов'язань.
Halime Kılıç v. Turkey (Halime Kılıç проти Туреччини) **№ 63034/11** червня 2016	**Фактичні обставини:** ця справа стосувалася смерті доньки заявниці, яку вбив її чоловік, після чого він покінчив життя самогубством. До цього донька неодноразово зверталася до правоохоронних органів зі скаргами на домашнє насильство протягом 17 років, погрози та небезпеку для свого життя і життя їх семи неповнолітніх дітей. Судово-медичні звіти зафіксували численні синці (ліва вилична кістка, нижня щелепа, поперек, плече). Суди тричі видавали захисні приписи, але вони фактично не виконувалися, чоловік неодноразово порушував заборони,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	зокрема проникав до будинку, викрадав дітей, погрожував ножем, погрожував вбити дружину та дітей. При цьому перший захисний наказ було вручено чоловікові лише через 19 днів після видання, другий — через 8 тижнів. Незважаючи на те, що закон передбачав позбавлення волі за порушення захисних приписів, чоловіка ніколи не притягували до відповідальності за ці порушення. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 2 та 14 у поєднанні зі статтею 2 Конвенції. Суд зазначив, що не притягнувши чоловіка до відповідальності за невиконання виданих проти нього приписів, національні органи влади позбавили їх будь-якої ефективності, створивши таким чином контекст безкарності, що дозволяв йому повторно вчиняти насильство. Суд також зазначив, що ефективність захисних приписів може бути гарантована лише за допомогою відповідних механізмів контролю. Суд дійшов висновку, що розслідування було неефективним через затримки у врученні приписів, відсутність санкцій за порушення, невжиття заходів після останнього інциденту. Такі затримки, на думку Суду, неминуче позбавляли заявницю негайного захисту, навіть якщо ситуація цього вимагала, і таким чином робили рішення недійсними. Також Суд звернув увагу на суперечливість тверджень про те, що померла могла шукати притулку зі своїми сімома дітьми, оскільки, по-перше, відзначив обмежену кількість жіночих притулків, доступних на момент подій, по-друге, ні державний прокурор, ні поліцейські, яким дочка заявниці пояснила, чому вона не може піти до притулку, не намагалися виправити її хибне уявлення або спрямувати її до закладу, що відповідає її потребам. Суд зазначив, що контекст безкарності та пасивність органів влади відображали дискримінаційне ставлення до жінок у випадках домашнього насильства. **Фокуси уваги:** • захисні приписи самі по собі не забезпечують захисту, якщо не існує механізмів їхнього ефективного контролю та санкцій за порушення; • якщо постраждала неодноразово повідомляє про погрози смертю, а кривдник демонструє небезпечну поведінку (погрози ножем, спроби самогубства), органи влади зобов'язані оцінити ризики та вжити заходів (арешт, обмеження доступу до зброї, направлення до притулку тощо); • органи влади зобов'язані інформувати постраждалих осіб про доступні послуги та допомагати їм у їхньому отриманні.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Talpis v. Italy (Talpis проти Італії) **№ 41237/14** 02 березня 2017	**Фактичні обставини:** заявниця разом із двома дітьми тривалий час зазнавала домашнього насильства з боку чоловіка, який зловживав алкоголем. У 2012 році відбулося щонайменше два серйозні епізоди: побиття заявниці та доньки, а згодом — напад із ножем і погрози, після яких заявниця зверталась до поліції та лікарні. Вона подала офіційну скаргу та просила про захист, однак розслідування затягувалося, захисні заходи фактично не застосовувалися. Певний час заявниця перебувала в притулку, однак через відсутність підтримки змушена була його залишити і згодом повернулася до чоловіка, зокрема під психологічним тиском. Водночас чоловік продовжував проявляти агресію та насильницьку поведінку. У вересні 2012 року заявниця подала скаргу про заподіяння тілесних ушкоджень, жорстоке поводження та погрози насильством, закликаючи вжити негайних заходів для захисту її та її дітей. У квітні 2013 року її вперше допитала поліція, і вона змінила свої показання, пом'якшивши звинувачення. А.Т. був оштрафований на 2 тис. євро за заподіяння тілесних ушкоджень. У листопаді 2013 року ситуація завершилася трагедією: чоловік залишив лікарню, в яку напередодні був доставлений поліцейськими в стані алкогольного сп'яніння після скарги заявниці, увійшов до квартири та напав на заявницю з ножем, смертельно поранив сина, який намагався розборонити батьків, та завдав тяжких поранень заявниці, коли вона намагалася втекти. У січні 2015 року чоловік був засуджений до довічного ув'язнення. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 2, 3 та 14 у поєднанні зі статтями 2 та 3 Конвенції. Суд звернув увагу, що минуло сім місяців після заяви до поліції, перш ніж заявницю було вислухано. Крім того, органи влади не провели жодної оцінки ризиків, з якими стикалася заявниця, включаючи ризик поновлення нападів. Суд зауважив, що, не вживши швидких заходів після подання заявницею своєї скарги, національні органи влади позбавили скаргу будь-якої ефективності, створивши ситуацію безкарності, що сприяє повторенню актів насильства. Контекст безкарності досяг свого апогею під час трагічної ночі у листопаді 2013 року, протягом якої поліція втручалася двічі: коли за заявою дружини чоловік був доставлений до лікарні у стані сп'яніння та коли зупинила та оштрафувала чоловіка під час перевірки документів на вулиці. Суд зазначив, що в жодному з цих випадків органи влади не вжили жодних конкретних заходів для забезпечення заявниці належного захисту, що відповідав би серйозності ситуації, навіть попри те, що про насильство було відомо поліції, оскільки провадження щодо заподіяння тяжких тілесних

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	ушкоджень заявниці на той час все ще тривало. Суд повторив, що не може робити припущення щодо того, як би розгорталися події, якби органи влади обрали інший підхід. Однак, невжиття розумних заходів, які реально могли б змінити результат або пом'якшити шкоду, є достатнім для того, щоб держава несла відповідальність. В цій справі Суд адаптував критерій «реальної та безпосередньої загрози» до контексту домашнього насильства, а саме зазначив про врахування повторюваності послідовних епізодів домашнього насильства. Суд наголосив, що поліція, яка зупинила вночі чоловіка у стані сп'яніння, мала змогу перевірити його кримінальну історію, тому повинна була знати, що чоловік заявниці становив для неї реальну загрозу, неминучу реалізацію якої не можна було виключати. Таким чином, Суд зробив висновок, що органи влади не скористалися своїми повноваженнями для вжиття заходів, які могли б обґрунтовано запобігти або принаймні пом'якшити реалізацію реальної загрози для життя заявниці та її сина. Два судді в окремих думках зазначили, що за обставин справи органи влади не мали достатніх підстав вважати, що існував реальний і безпосередній ризик для життя, а отже не були зобов'язані вживати більш суворих превентивних заходів (затримання, ізоляція тощо), зокрема таких, що суттєво обмежують права особи. Органи діяли в межах дискреції та наявної інформації на той момент і не можна оцінювати ситуацію через призму подальшої трагедії. **Фокуси уваги:** • поліція зобов'язана оцінювати ризики на основі всієї наявної інформації (попередні факти вчинення насильства, стан сп'яніння тощо), незнання ризику через недбалість не звільняє від відповідальності; • у справах про домашнє насильство час є критичним фактором, оскільки затримки створюють «клімат безкарності», який сприяє ескалації насильства до фатального • держава несе відповідальність не лише за активні дії, а й за неефективність системи захисту, яка призводить до смерті жінок, фактично дискримінація може проявлятися через бездіяльність.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Bălșan v. Romania (Bălșan проти Румунії) **№ 49645/09** 23 травня 2017	**Фактичні обставини:** заявниця багаторазово зазнавала домашнього насильства з боку чоловіка під час шлюбу, яке особливо посилилось в період розлучення. Вона неодноразово зверталася до поліції, прокуратури й судів, надаючи медичні довідки про тілесні ушкодження. Дорослі доньки заявниці під час кримінального провадження повідомили поліції, що заявниця пила і що вона ставала агресивною, коли напивалася. Вони також заявили, що їхній батько не бив їхню матір. Згодом одна із доньок відмовилась від своїх свідчень, заявивши, що дала їх після погроз з боку батька. Заявниця подала клопотання про надання їй адвоката за призначенням суду, оскільки вона не мала фінансових коштів для його найму. Проте суд відхилив клопотання, постановивши, що предмет справи не потребує представництва адвокатом. Органи влади обмежувалися адміністративними штрафами, вважали насильство «спровокованим» самою заявницею та не застосували захисних приписів. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд зазначив, що хоча в Румунії існувала відповідна правова база, органи влади не застосували її у цій справі. Так, місцевий суд не розглянув клопотання про заборону наближення чоловіка до заявниці, відхилив клопотання про призначення адвоката, попри відсутність коштів у заявниці, не врахував, що донька заявниці відкликала свої свідчення через погрози з боку батька. Органи влади навіть зазначали, що заявниця спровокувала домашнє насильство через вживання алкоголю та неналежний догляд за дітьми, а також вважали, що воно не було достатньо серйозним, щоб підпадати під дію кримінального законодавства. Також Суд вказав, що застосовані до чоловіка заявниці штрафи не мали стримуючого ефекту, необхідного для того, щоб вважатися достатньою гарантією від подальшого жорстокого поводження із заявницею у цій справі, оскільки він продовжувала нападати на неї навіть після їх застосування. Крім того, Суд, посилаючись зокрема на дані статистики, яка показала, що 60 % румунів вважають домашнє насильство виправданим за певних обставин, а також на той факт, що у 8 з 41 повітів Румунії не було жодного притулку для постраждалих від домашнього насильства, наголосив, що пасивність влади та віктимізація відображали дискримінаційне ставлення до жінок. **Фокуси уваги:** • якщо органи влади звинувачують постраждалу у провокації насильства, це посилює травму та створює клімат безкарності для кривдників;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• відмова у призначенні адвоката для постраждалої від домашнього насильства особи, яка не має коштів, порушує право на ефективний доступ до правосуддя; • переслідування кривдників має бути ефективним та стримуючи, тому адміністративні штрафи не завжди є достатніми, особливо у випадках повторних випадків домашнього насильства; • соціальні установки можуть бути доказом порушення статті 14; • органи влади повинні оцінювати ризики на основі історії насильства, а не лише окремих інцидентів.
D.M.D. v. Romania (D.M.D. проти Румунії) **№ 23022/13** 03 жовтня 2017	**Фактичні обставини:** після розлучення батьків заявник у віці 1-3 роки зазнавав фізичного і психологічного насильства з боку батька, який бив його замикав в темній кімнаті, обливав холодною водою та словесно ображав. Мати неодноразово зверталася до органів захисту дітей і поліції, однак ці звернення тривалий час залишалися без належного реагування. Кримінальне провадження тривало понад вісім років. Зрештою батька визнали винним у жорстокому поводженні з неповнолітнім і засудили умовно. Заявник скаржився на те, що розгляд справи був неефективним і що йому не було присуджено відшкодування збитків. Зокрема, національні суди в останній інстанції визнали, що вони не зобов'язані розглядати питання про відшкодування, оскільки ані він, ані прокурор не подавали такого клопотання до судів нижчих інстанцій. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 та пункту 1 статті 6 Конвенції. Суд визнав порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції, оскільки органи влади не відреагували належним чином на перші повідомлення про насильство; розслідування і судовий розгляд тривали надмірно довго; були значні періоди бездіяльності; у мотивуванні національних судів простежувалося небезпечне применшення серйозності «епізодичних» актів насильства над дитиною. Суд окремо наголосив, що повага до гідності дітей вимагає абсолютної заборони будь-яких форм насильства, включаючи тілесні покарання, і що національні суди не повинні виправдовувати такі дії як «дисципліну». Також Суд зазначив, що хоча національні суди врахували надмірну тривалість провадження в контексті зменшення покарання у вигляді позбавлення волі, вони не запропонували жодної порівнянної компенсації самому заявнику. Суд також визнав порушення статті 6 Конвенції щодо права на справедливий суд, так як національні суди мали обов'язок самостійно розглянути питання компенсації, бо потерпілий був неповнолітнім, однак остаточно

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	вони цього не зробили і фактично ухилилися від розгляду питання відшкодування. В даній справі наявні окремі думки суддів, в яких одні погодилися з висновком про порушення, однак вважали, що справа потребує жорсткішої оцінки, наголосили на необхідності «виняткової ретельності» у справах щодо дітей та підкреслили, що тривале провадження фактично охопило все дитинство заявника, зазначили, що призначене покарання було надто м'яким і не відповідало міжнародним стандартам стримування насильства щодо дітей. Деякі судді не погодилися з висновком більшості щодо порушення статті 6 Конвенції. Вони вказали, що заявник не використав національні засоби захисту (зокрема не заявив цивільний позов), а тому висновок Суду підриває принцип субсидіарності. **Фокуси уваги:** • жодна форма насильства щодо дітей (включаючи тілесні покарання) не може виправдовуватися посиланням на «традиції» чи «дисципліну», держава зобов'язана створити правову базу та судову практику, яка категорично засуджує будь-яке насильство, незалежно від наміру батьків; • національні суди, які описують жорстоке поводження як «епізодичну неналежну поведінку» або «ізольовані випадки», порушують принцип гідності дитини; • у справах, де постраждалою особою є неповнолітня особа, суди не можуть чекати на активні дії чи заяви законних представників (які можуть діяти під тиском кривдника або бездіяти взагалі); • в справах про насильство над дітьми «час є ворогом» правосуддя, ефективність розслідування вимірюється не лише фактом засудження, а й швидкістю реакції та відсутністю періодів бездіяльності, які можуть бути особливо травматичними для дитини; • діти є особливо вразливою категорією, яка вимагає від держави не просто стандартного, а посиленого захисту, тому органи влади (поліція, прокуратура, суди) повинні діяти з «виняткою ретельністю», прискорюючи провадження та забезпечуючи захист інтересів дитини навіть тоді, коли її законні представники діють неефективно; • коли кривдник отримує пом'якшення покарання через затримки в процесі, а постраждала особа не отримує жодної компенсації за ці самі затримки, це створює ситуацію «подвійної несправедливості».

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
O.C.I. and Others v. Romania (O.C.I. та інші проти Румунії) **№ 49450/17** 21 травня 2019	**Фактичні обставини:** після літніх канікул у Румунії перша заявниця, громадянка Румунії, вирішила не повертатися до свого чоловіка в Італію разом із двома дітьми, стверджуючи, що батько систематично застосовував до дітей фізичне насильство. Батько звернувся до румунських судів із вимогою повернути дітей відповідно до Гаазької конвенції. Національні суди наказали повернути дітей до Італії, визнавши, що батько застосовував фізичну силу, але розцінили це як епізодичні випадки, які не створюють «серйозного ризику» у розумінні статті 13(b) Гаазької конвенції. Суди також поклалися на принцип взаємної довіри до італійської судової системи, припускаючи, що італійські органи влади зможуть захистити дітей у разі повторення насильства, якщо це буде доведено. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд наголосив, що повернення дитини не може бути «автоматичним чи механічним», коли існують обґрунтовані твердження про насильство. Ключовим моментом стало те, що румунські суди, визнавши факт застосування фізичної сили, все ж визнали, що це було лише епізодичними актами насильства і не повторюватиметься «настільки часто, щоб становити серйозну загрозу», більш того вважали, що право дітей не зазнавати домашнього насильства було «більшою чи меншою мірою дискусійним». Суд зазначив, що такий підхід суперечить абсолютній забороні тілесних покарань та принципу, згідно з яким жодна форма насильства над дітьми не є виправданою, а принцип взаємної довіри між державами-членами ЄС не може зобов'язувати державу повертати дитину в середовище, де їй загрожує реальний ризик жорстокого поводження. Суд дійшов висновку, що національні органи не провели належної оцінки ризиків, ігноруючи докази (зокрема, записи розмов) та свідчення самого батька про застосування фізичної сили. Замість того щоб забезпечити спеціальні заходи захисту перед поверненням або відмовити у поверненні через наявність серйозного ризику, суди переклали відповідальність на італійську владу, що було визнано недостатнім у контексті вразливості дітей. Суд зазначив, що ризик домашнього насильства не може розглядатися як «незручність», яку дитина повинна терпіти, і що найкращі інтереси дітей вимагають пріоритету їхньої безпеки та гідності над швидкістю повернення. Крім того, на думку Суду, існування взаємної довіри між органами захисту дітей не означає, що держава, до якої дітей було незаконно вивезено, зобов'язана повернути їх до середовища, де вони зазнають серйозного ризику домашнього насильства, виключно тому, що органи влади держави, в якій дитина

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	мала своє звичайне місце проживання, здатні розглядати випадки домашнього жорстокого поводження з дітьми. Суд дійшов висновку, що національні суди не розглянули твердження про «серйозний ризик» у спосіб, що відповідає найкращим інтересам дітей у рамках процесуальних рамок Гаазької конвенції. **Фокуси уваги:** • положення Гаазької конвенції про повернення дітей не можуть застосовуватися автоматично, якщо існують обґрунтовані докази ризику жорстокого поводження; • найкращі інтереси дитини, які включають її безпеку, мають пріоритет над процедурними вимогами швидкого повернення; • жоден акт фізичного насильства над дитиною не може бути виправданий посиланням на «дисципліну» чи «виховання»; • взаємна довіра не означає, що держава, до якої дитину незаконно вивезено, зобов'язана повернути її в середовище, де їй загрожує серйозний ризик насильства, лише тому, що інша держава має законодавство проти насильства; • ігнорування доказів насильства та перекладання відповідальності на іншу державу без вжиття конкретних заходів захисту є порушенням позитивних зобов'язань держави, тобто якщо існують докази реального ризику, держава-відповідач повинна вжити заходів для захисту дитини або відмовити у поверненні, не покладаючись виключно на потенційні гарантії іншої держави; • в контексті заяви про повернення, яка відрізняється від провадження щодо опіки, саме національні органи влади, які мають перевагу прямого контакту зі сторонами, повинні встановлювати найкращі інтереси дитини та оцінювати справу з огляду на винятки, передбачені Гаазькою конвенцією.
Volodina v. russia (Volodina проти росії) **№ 41261/17** 09 липня 2019	**Фактичні обставини:** заявниця зазнала численних нападів з боку свого колишнього партнера, включаючи побиття, викрадення, загрози вбивством, пошкодження гальм її автомобіля (замах на життя), встановлення GPS-трекера для стеження та публікацію її приватних фотографій. Попри те, що вона неодноразово зверталася до поліції з медичними доказами травм та свідченнями про погрози, правоохоронні органи відмовлялися порушувати кримінальні справи, посилаючись на те, що дії кривдника не становили складу злочину (наприклад, «один удар не є побиттям», погрози не були «достатньо конкретними»), або ж закривали справи через відкликання скарг постраждалою. Ключовим фактором стало те, що на момент подій законодавство декриміналізувало побиття в сім'ї, перекваліфікувавши

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	його в адміністративне правопорушення, а також не передбачало механізмів захисних приписів, що змушувало постраждалих самостійно збирати докази та нести тягар приватного обвинувачення. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 14 у поєднання зі статтею 3 Конвенції. Суд встановив, що держава не виконала своїх позитивних зобов'язань: правова база була недостатньою, оскільки в законодавстві не існувало ефективного механізму протидії домашньому насильству; органи влади не запобігли відомому ризику насильства, хоча знали про численні напади і погрози; розслідування скарг заявниці було неефективним, оскільки поліція систематично відмовлялася відкривати кримінальні провадження та обмежувалася формальними перевірками. Суд зазначив, що поліцейські застосовували різноманітні тактики, які дозволяли їм завершити кожне розслідування у найкоротші терміни: переконання правопорушника загладити збитки та відшкодувати завдані збитки; применшення значення подій, про які заявниця їм повідомила (замах на життя заявниці шляхом перерізання гальмівного шлангу в її автомобілі був розцінений як справа про незначне пошкодження майна, і поліція закрила справу, посилаючись на те, що заявниця не подала оцінку збитків). Поліція стверджувала, що для встановлення факту побиття необхідно довести наявність більш ніж одного удару, і що погрози смертю повинні бути «реальними та конкретними», щоб підлягати переслідуванню. Суд наголосив, що навіть один удар може викликати почуття страху та страждань у потерпілої та мати на меті зламати її моральний та фізичний опір, погрози є формою психологічного насильства, і вразлива потерпіла може відчувати страх незалежно від об'єктивного характеру такої залякувальної поведінки. Уряд звинуватив заявницю у відсутності ініціативи у використанні засобів кримінального захисту. На їхню думку, її неподання або подальше відкликання кримінальних заяв перешкодили органам влади продовжувати кримінальне провадження. Суд не погодився з цією точкою зору та наголосив, що положення законодавства, які роблять кримінальне розслідування суворо залежним від скарг постраждалої, є несумісними з обов'язком держави карати за всі форми домашнього насильства. Беручи до уваги особливо вразливе становище потерпілих від домашнього насильства, законодавча база повинна дозволяти органам влади розслідувати справи про домашнє насильство за власною ініціативою з метою забезпечення суспільних інтересів та карати винних у таких діях. У цій справі, незважаючи на серйозність нападу на вагітну заявницю,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	який призвів до переривання її вагітності, органи влади не врахували мотиви відкликання заяви. Особливу увагу Суд приділив тому, що відсутність спеціального законодавства про домашнє насильство та декриміналізація побиття створили клімат безкарності, який непропорційно впливає на жінок. Суд дійшов висновку, що таке ставлення є формою дискримінації за ознакою статі, оскільки державна система не забезпечила жінкам рівного захисту закону, дозволивши насильство вважатися «приватною справою». **Фокуси уваги:** • покладання тягаря доказування та ініціювання кримінального переслідування на постраждалу особу (приватне обвинувачення) є недостатнім у контексті домашнього насильства, оскільки постраждалі, які часто знаходяться у стані страху, фінансово залежні від кривдника або залякані, не можуть ефективно збирати докази, тому держава зобов'язана забезпечити публічне переслідування таких злочинів, оскільки вони становлять суспільний інтерес, і не можуть розглядатися лише як «приватні справи»; • відсутність у національному законодавстві чіткого визначення домашнього насильства та спеціальних механізмів захисту (наприклад, захисних приписів), а також декриміналізація домашнього насильства є порушенням позитивних зобов'язань держави; • відмова вжити заходів через стереотипи про «сімейні конфлікти» або вимога довести «реальність» погроз занадто високим стандартом є неприпустимою в контексті домашнього насильства; • системна бездіяльність є порушенням Конвенції навіть за відсутності прямого наміру дискримінувати.
Barsova v. Russia (Barsova проти росії) **№ 20289/10** 22 жовтня 2019	**Фактичні обставини:** заявниця тривалий час зазнавала насильства з боку свого чоловіка, який був старшим офіцером поліції та працював викладачем у поліцейській академії. Чоловік часто ображав заявницю, коли перебував у стані алкогольного сп'яніння, зокрема бив її, кидав на підлогу, зв'язував її руки в замок за спиною та вимагав виправдань за уявні провини. Заявниця не скаржилася до поліції, побоюючись, що скарга може призвести до його звільнення та втрати доходу для сім'ї. У серпні 2006 року він двічі вдарив її кулаком у шию, притиснув до землі колінами та завдав численних травм, через що вона була змушена перебувати на лікарняному десять днів. Незважаючи на звернення до поліції та наявність медичних

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	доказів, поліцейські відпустили її чоловіка, зважаючи на те, що чоловік заявив про своє вище звання. Справа була перекваліфікована на побої та підпадала під приватне обвинувачення, що змусило заявницю самостійно збирати докази, нести всі витрати на представництво, а також брати відпустку з роботи та догляду за дитиною, щоб бути присутньою на слуханнях. Судовий процес тривав понад два роки, протягом яких обвинувачений систематично ухилявся від слухань через закордонні відрядження, а суд не вживав жодних заходів для забезпечення його явки. У підсумку провадження було припинено через закінчення строку давності, і кривдник уникнув кримінальної відповідальності. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статі 3 Конвенції. Суд зазначив, що травми заявниці досягли необхідного порогу тяжкості, а бездіяльність держави, яка не забезпечила ефективне розслідування та дозволила кривднику уникнути покарання через надмірні затримки, становила порушення позитивних зобов'язань. Особливу увагу Суд приділив тому, що приватне обвинувачення у справах про домашнє насильство є недостатнім механізмом захисту, оскільки воно покладає надмірний тягар на постраждалу особу, яка часто знаходиться у вразливому становищі. Суд також підкреслив, що національні органи влади несуть відповідальність за судові провадженнями та не можуть допускати зволікання. Суд підкреслив, що національні органи влади зобов'язані обмежувати зловживальну та зволікаючу поведінку сторони провадження. Суд зазначив, що у цій справі місцевий суд не використав доступні заходи (запобіжні заходи, зобов'язання не виїжджати з міста, відкликання з відрядження), що дозволило обвинуваченому контролювати хід провадження. Це є порушенням зобов'язання держави забезпечити розгляд справи протягом розумного строку. Суд наголосив, що відсутність спеціального законодавства про домашнє насильство та класифікація таких дій як злочинів приватного обвинувачення створюють умови для безкарності кривдників. Держава зобов'язана забезпечити публічне переслідування таких злочинів, оскільки вони становлять суспільний інтерес. **Фокуси уваги:** • покладання обов'язку з ініціювання та ведення кримінального провадження на постраждалу від домашнього насильства особу є недостатнім механізмом захисту; • національні судові органи несуть остаточну відповідальність за забезпечення швидкого та ефективного розгляду справ, навіть коли обвинувачений намагається зволікати;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• цивільна компенсація може відшкодувати матеріальні збитки, але не забезпечує покарання винного та не має стримуючого ефекту для запобігання подальшому насильству; • справа встановлює важливий прецедент щодо відповідальності держави за дії обвинуваченого, який намагається уникнути відповідальності; • відсутність у національному законодавстві чіткого визначення домашнього насильства та класифікація таких дій як злочинів приватного обвинувачення створюють системні проблеми для захисту постраждалих осіб; • принцип ефективності вимагає, щоб національні судові органи за жодних обставин не залишали завдані фізичні чи психологічні страждання безкарними.
J.D. and A. v. the United Kingdom (J.D. та A. Проти Об'єднаного Королівства) **№ 32949/17 та № 34614/17** 24 жовтня 2019	**Фактичні обставини:** Справа стосувалася застосування у Сполученому Королівстві так званого «податку на спальню», який зменшував розмір житлової допомоги для орендарів соціального житла, якщо кількість спалень у їхньому житлі перевищувала норму, встановлену урядом. Дві заявниці оскаржували це рішення як дискримінаційне: перша (JD) — через інвалідність своєї дорослої доньки, якій потрібна була додаткова кімната для обладнання спеціального догляду, а друга (A) — як постраждала від домашнього насильства, яка була розміщена в «Схемі притулку», де її житло було спеціально адаптоване (зокрема, створено «кімнату паніки») для захисту від колишнього партнера, засудженого за замах на вбивство. В обох випадках уряд зменшив їм житлову допомогу на 14%, оскільки вважав, що вони мають «зайву» спальню, і запропонував покрити різницю через дискреційні житлові виплати (DHP), які не були гарантованими та постійними. Національні суди визнали втручання допустимим. Заявниці звернулися до ЄСПЛ, стверджуючи про дискримінацію. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 14 (стаття 1 Протоколу 1) Конвенції. Суд встановив, що хоча загальна мета заходу (економія бюджетних коштів) була законною, його застосування до конкретних категорій осіб вимагало дуже вагомих причин для виправдання. Щодо першої заявниці (інвалідність) Суд визнав, що існування схеми DHP було достатнім механізмом для виправдання різниці у ставленні. Однак щодо другої заявниці (постраждала від домашнього насильства) Суд дійшов висновку про порушення Конвенції та зазначив, що мета «податку на спальню» (стимулювання переїзду в менше житло) прямо суперечила меті «Схем притулку» (забезпечити безпеку, дозволивши залишатися у своєму житлі). Зменшення допомоги ставило

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	під загрозу безпеку заявниці, оскільки переїзд міг би повернути її в зону небезпеки або позбавити її мережі підтримки. Суд встановив, що уряд не навів жодних вагомих причин для пріоритетності фінансової економії над безпекою постраждалих від домашнього насильства, а схема DHP не могла бути адекватним виправданням через свою дискреційну та нестабільну природу. Це створило непропорційне та дискримінаційне ставлення до постраждалих від домашнього насильства осіб, які були змушені залишатися у спеціально адаптованому житлі. Суд провів чітку межу між ситуацією першої заявниці (інвалідність) та другої (домашнє насильство). Хоча обидві групи мали особливі потреби, Суд визнав, що для постраждалих від домашнього насильства осіб необхідність залишатися в конкретному житлі є критичною для безпеки, тоді як для людей з інвалідністю можливе переселення в інше адаптоване житло (хоча й з труднощами). Це підкреслює важливість індивідуального підходу та розуміння специфіки кожної групи вразливості. Два судді мали окрему думку, вказавши, що закон був гендерно нейтральним, держава діяла в межах соціально-економічної політики, а Суд надмірно втрутився у сферу розподілу ресурсів. На їхню думку, різниця між заявницями була штучною, а оцінка більшості — недостатньо обґрунтованою. **Фокуси уваги:** • коли загальна економічна політика (скорочення витрат на соціальне житло) конфліктує з цілями захисту прав людини (безпека постраждалих від домашнього насильства), держава повинна забезпечити механізми, які не ставлять під загрозу цілісну безпеку вразливих груп; • дискримінація за ознакою статі може виникати не лише через пряме обмеження прав, але й через нейтральні на перший погляд заходи, які непропорційно впливають на цю групу через їхні специфічні потреби (наприклад, необхідність залишатися в адаптованому житлі), і держава зобов'язана враховувати цей контекст при розробці соціальної політики.
Buturugă v. Romania (Buturugă проти Румунії) **№ 56867/15** 11 лютого 2020	**Фактичні обставини:** Справа стосувалася неефективності розслідування актів домашнього насильства та порушення таємниці листування. Заявниця зазнала фізичного насильства, погроз смертю та кібернасильства з боку свого колишнього чоловіка, який погрожував скинути її з балкона, вдарив її головою та погрожував сокирою. Заявниця отримала медичну довідку про травми. Незважаючи на це, прокуратура закрила кримінальну справу, вважаючи погрози недостатньо

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	серйозними, а факти насильства — недоказаними. Заявниця також скаржилась на те, що колишній чоловік незаконно отримав доступ до її електронних облікових записів (Facebook), зробив копії приватних розмов, документів та фотографій. Поліція відхилила запит на електронний обшук, стверджуючи, що ці докази не мають відношення до справ про насильство. Прокуратура відхилила скаргу про порушення таємниці листування як таку, що подана з простроченням термінів. Суд першої інстанції також відхилив апеляцію, встановивши, що дані в соціальних мережах є публічними. У результаті заявниця звернулася до ЄСПЛ. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд встановив, що органи влади не розглядали справу як випадок домашнього насильства, хоча мали для цього підстави, і застосували загальні норми замість спеціальних. Розслідування було поверхневим: не зібрано достатніх доказів, не допитано можливих свідків, а висновки про «недостатню серйозність» погроз не відповідали стандартам Конвенції. Суд підкреслив, що навіть один епізод насильства, підтверджений медичними доказами, потребує належної реакції держави. Хоча заявниця успішно отримала захисний припис, Суд зазначив, що його виконання було проблематичним, оскільки колишній чоловік не виконав положень припису, а поліція не вжила належних заходів для забезпечення його дотримання. Крім того, органи влади не розглянули по суті скаргу щодо порушення листування, проявивши надмірний формалізм і не врахувавши, що такі дії можуть бути частиною домашнього насильства (зокрема як форма контролю та переслідування). З цієї нагоди Суд, нарешті, зазначив, що кібербулінг на даний час визнається одним із проявів насильства проти жінок та дівчат, і що він може набувати різноманітних форм, включаючи кіберпорушення приватності, втручання в комп'ютер та викрадення, поширення та маніпулювання даними та зображеннями, включаючи приватні дані. Органи влади проявили надмірний формалізм, відкинувши зв'язок між порушенням листування та випадками домашнього насильства. У рішенні Суд наголосив на необхідності комплексного підходу до домашнього насильства в усіх його формах, включаючи кіберпростір. **Фокуси уваги:** • кібернасильство (несанкціонований доступ до електронних облікових записів, перехоплення листування, моніторинг активності) є невід'ємною частиною домашнього насильства, тому органи влади зобов'язані розглядати такі дії в контексті загальної динаміки насильства, а не як окремі інциденти;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• кібернасильство є поширеною формою насильства щодо жінок і вимагає спеціалізованого законодавчого та процесуального реагування, тому держава повинна забезпечити ефективні механізми захисту, включаючи кримінальне переслідування за порушення таємниці листування в контексті домашнього насильства; • держава повинна забезпечити, щоб слідчі органи мали достатні повноваження та навички для розслідування цифрових аспектів домашнього насильства.
Munteanu v. Republic of Moldova (Munteanu проти Республіки Молдова) **№ 34168/11** 26 травня 2020	**Фактичні обставини:** перша заявниця та її неповнолітній син роками зазнавали домашнього насильства з боку колишнього чоловіка/батька, який зловживав алкоголем. Насильство мало системний характер: побиття, погрози, психологічний тиск, невиконання захисних приписів. Суд видав кілька захисних наказів, які зобов'язували агресора залишити житло та не наближатися до постраждалих осіб, проте поліція фактично не виконувала ці рішення: агресор щоразу повертався додому, а поліцейські обмежувалися «профілактичними бесідами» або взагалі відмовляли у допомозі, посилаючись на «сімейні проблеми». У деяких випадках поліція навіть оштрафувала першу заявницю за «провокацію» або видавала захисний припис на користь агресора, коли він поскаржився на дії дружини. Соціальні працівники радили жінці «бути доброю» до чоловіка, щоб зберегти сім'ю. Кримінальне провадження тривало роками, а покарання для кривдника були мінімальними (відстрочене ув'язнення, невеликі штрафи), що не мало стримуючого ефекту. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд підкреслив, що хоча національне законодавство передбачало механізми захисту, на практиці вони виявилися неефективними: захисні приписи не виконувалися, поліція не реагувала належним чином навіть після численних нападів. Суд звернув увагу на випадок, коли перша заявниця звернулася по допомогу до поліції та нагадала поліцейському, що кривдник все ще зобов'язаний залишити сімейне житло після раніше виданого захисного припису, однак офіцер нічого не зробив, щоб вивести його і таким чином запобігти ризику подальшого насильства. Більше того, один із найсерйозніших випадків насильства стався одразу після того, як поліція пішла, поки вони все ще були поблизу. Цей інцидент не лише призвів до серйозних травм першого заявника, але й продемонстрував нехтування кривдником звичайними заходами, вжитими поліцією, такими як профілактичні бесіди або заборона наближатися до заявників. Суд вразило те, що на тлі неодноразового

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	домашнього насильства органи влади видали припис колишньому чоловікові та наказали першій заявниці залишити дім, пізніше частково звинувативши її у провокуванні насильства щодо себе тим, що вона не вийшла з дому. Також Суд дійшов висновку, що ставлення органів влади не було лише недбалістю, а свідчило про дискримінаційне толерування домашнього насильства щодо жінки. На це вказували і висловлювання посадових осіб, які частково перекладали відповідальність на саму заявницю, радили їй «бути доброю» до кривдника або фактично звинувачували її в провокуванні насильства. **Фокуси уваги:** • держава не може вважати, що вона виконала свої зобов'язання, якщо поліція ігнорує вимоги суду виселити кривдника, а він продовжує жити в одному будинку з постраждалою; • профілактичні бесіди та попередження без реальних санкцій не є ефективними заходами захисту; • використання судами аргументів про «спровокованість» насильства є формою гендерної дискримінації, оскільки влада перекладає відповідальність за насильство на постраждалу особу, що суперечить міжнародним стандартам та створює клімат безкарності для кривдників; • соціальні працівники, які радять постраждалій особі «бути доброю» до кривдника або «зберегти сім'ю», порушують права людини, оскільки їхня діяльність повинна бути спрямована не на збереження сім'ї будь-якою ціною, а на забезпечення безпеки постраждалої особи, а таке ставлення відображає системні гендерні стереотипи та є частиною проблеми потурання насильству; • потурання домашньому насильству з боку влади (поліції, судів, соціальних служб) є формою дискримінації, яка не обов'язково має бути навмисною, тобто навіть якщо влада формально реагує на скарги, але її дії неефективні або ґрунтуються на стереотипах, це становить порушення Конвенції.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Associations Innocence en Danger and Enfance et Partage v. France (Association Innocence en Danger та Association Childhood and Sharing проти Франції) **№ 15343/15 та № 16806/15** 4 червня 2020	**Фактичні обставини:** Заявниками виступили дві асоціації, що займаються захистом дітей. Справа стосувалася смерті 8-річної дівчинки, яка у 2009 році померла внаслідок тривалого жорстокого поводження з боку батьків. Дитина проживала у сім'ї з кількома братами і сестрами (загалом у родині було п'ятеро дітей), які постійно змінювали місце проживання, що ускладнювало контроль з боку органів влади. Ще з 2007 року вчителі систематично фіксували численні травми на тілі дитини (синці, гематоми, подряпини), а також її часті пропуски школи. У червні 2008 року директор школи направив офіційне повідомлення про підозру жорстокого поводження до прокуратури. Було розпочато розслідування, проведено медичний огляд та опитування дитини. У жовтні 2008 року справу було закрито за недостатністю доказів. У 2009 році школа знову повідомила про можливе насильство, дитину було госпіталізовано, соціальні служби провели оцінку, яка не виявила небезпеки. У серпні 2009 року дитина померла внаслідок тривалого насильства. Батьків засудили до 30 років позбавлення волі. Заявники намагалися притягнути державу до відповідальності за неналежне функціонування системи правосуддя, однак національні суди відмовили, не встановивши «грубої недбалості». **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд визнав складний характер завдання, з яким стикаються національні органи влади, коли від них вимагається знайти баланс між необхідністю не пропустити небезпечну ситуацію та бажанням поважати та зберігати сімейне життя. Суд встановив, що органи влади мали достатню інформацію про ризики для дитини (повторювані сигнали від школи, лікарів, соціальних служб), однак ці сигнали не були належним чином об'єднані та оцінені як система ризиків; отже державні органи не виконали своїх позитивних зобов'язань щодо захисту дитини, допустивши низку процедурних помилок: відсутність допиту ключових свідків (вчителів), невідповідність допиту дитини її віку та стану, відсутність координації між судовими та соціальними службами та ігнорування тривожних сигналів після закриття кримінальної справи. Суд зазначив, що, хоча вчителі, за загальним визнанням, не були свідками подій, які призвели до появи відповідних слідів, тим не менш, було б корисно допитати їх, щоб зібрати інформацію про контекст та реакцію дитини, коли були виявлені травми. Це було особливо актуально враховуючи, що судово-медичний лікар не зміг виключити насильство або жорстоке поводження. Суд також звернув увагу, що тільки після

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	цієї ситуації до національного законодавства було внесено доповнення, що судово-медична експертиза проводиться лікарем окремо з дитиною, і що суддя може вимагати від лікаря утриматися від контактів з батьками чи родичами дитини. Також Суд підкреслив, що допит дитини відбувся без участі психолога, який міг би допомогти дитині висловитися. В окремій згідній думці два судді підкреслили, що враховуючи той факт, що конкретні ризики для дітей у контексті домашнього насильства повинні бути належним чином враховані, цю справу слід було розглянути відповідно до статті 2 Конвенції. Вони висловили шкоду, що це рішення не донесло ключового послання: якщо державні органи не вживуть належних та своєчасних заходів, серйозне жорстоке поводження з дітьми в домашньому контексті, ймовірно, призведе до летального результату. **Фокуси уваги:** • у випадках підозри на жорстоке поводження з дітьми, вчителі є критично важливими свідками, оскільки вони часто є єдиними, хто бачить дитину щодня та може спостерігати зміни в її поведінці та фізичному стані, тому відмова слідчих органів допитати вчителів, які подали попередження, є серйозним недоліком розслідування, який підриває його ефективність; • допит дитини, яка зазнала або стала свідком жорстокого поводження, має проводитися з урахуванням її віку та психологічного стану, в тому числі з використанням спеціалізованих процедур допиту дітей у таких справах; • держава зобов'язана забезпечити чіткі протоколи взаємодії між усіма органами, залученими до захисту дітей; • відповідальність держави за неналежне функціонування системи правосуддя може виникати не лише через одну грубу помилку, а й через сукупність дрібних недоліків, які разом призводять до фатальних наслідків; • громадські організації з питань захисту прав дітей мають право подавати скарги від імені померлих дітей, які не мали законних представників, здатних звернутися до Суду; • смерть дитини внаслідок жорстокого поводження, попри наявність численних попереджувальних сигналів, свідчить про системний збій у державній системі захисту дітей, тому держава зобов'язана не лише покарати винних батьків, а й провести реформи, щоб запобігти подібним трагедіям у майбутньому.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Tërshana v. Albania (Tërshana проти Албанії) **№ 48756/14** 04 серпня 2020	**Фактичні обставини:** справа стосувалася нападу з використанням кислоти на заявницю, який призвів до тяжких опіків 25 % її тіла, включаючи обличчя та верхню частину тіла. Заявниця підозрювала, що напад був організований її колишнім чоловіком через домашнє насильство та погрози, які він їй чинив у минулому. Кримінальне розслідування було порушено, але зупинене прокурором 2 лютого 2010 року через неможливість встановити особу нападника. Судово-медична експертиза виявила, що на контейнері не вдалося виявити відбитки пальців, а факультет природничих наук та Інститут наукової поліції не змогли провести хімічну експертизу речовини через відсутність необхідного обладнання або компетенції. Заявниця не мала можливості оскаржити рішення прокурора про зупинення розслідування, оскільки албанське законодавство не передбачало такого права. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2 Конвенції (процесуальний аспект). Суд визнав, що було порушено статтю 2 у її процедурному аспекті, встановивши, що розслідування було неефективним через відсутність вирішальних слідчих заходів (хімічна експертиза), неможливість оскарження рішень прокурора та відсутність інформації для заявниці про хід розслідування. Однак Суд не встановив порушення статті 2 у матеріальному аспекті, оскільки органи влади не знали про реальну загрозу життю заявниці до нападу. **Фокуси уваги:** • стаття 2 Конвенції (право на життя) застосовується не лише у випадках смерті, а й коли особа постраждала від діяльності, яка за своєю природою наражала її життя на реальну та неминучу загрозу, і вона отримала травми, які виглядали небезпечними для життя на момент їх виникнення; • коли існує підозра, що напад може бути гендерно мотивованим, особливо важливо, щоб розслідування проводилося ретельно та оперативно; • відсутність спеціалізованих експертиз може зробити розслідування неефективним; • інформація про розслідування має бути доступною для постраждалих осіб в тій мірі, в якій це необхідно для захисту їхніх законних інтересів; • відсутність державної схеми компенсації для постраждалих від насильства осіб створює додаткові перешкоди для отриманні відшкодування, особливо коли правопорушника не вдалося встановити.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Penati v. Italy (Penati проти Італії) **№ 44166/15** 11 травня 2021	**Фактичні обставини:** Син заявниці (8 років) був убитий батьком під час зустрічі під наглядом соціальних служб у приміщенні муніципалітету. Дитина перебувала під опікою соціальних служб, які організовували зустрічі в умовах конфлікту між батьками. Після розлучення у 2005 році батько вимагав зустрічей наодинці. Заявниця не заперечувала проти контактів, але наполягала на безпечних умовах, посилаючись небезпечну поведінку батька, включаючи погрози вбивством, вживання наркотиків та спроби викрадення дитини до Єгипту. Під час зустрічі, організованої соціальними службами, батько змусив викладача вийти, після чого застрелив дитину та завдав понад 20 ножових поранень, а потім покінчив із собою. Розтин підтвердив стан наркотичного сп'яніння (канабіс). Кримінальне провадження проти трьох працівників соціальних служб завершилося виправдувальними вироками, а цивільне провадження було врегульоване мировою угодою на суму 100 000 євро. **Рішення ЄСПЛ:** відсутність порушення статті 2 Конвенції (в процесуальному аспекті). Суд зазначив, що дитина перебувала під опікою муніципалітету, який відповідав за організацію зустрічей. Національні суди виправдали трьох осіб, яких заявниця визначила як основних відповідальних за ці події, оскільки дійшли висновку, що матеріалізація ризику в цьому випадку не була передбачуваною та що відповідальність працівників соціальних служб обмежувалася забезпеченням належного розвитку дитини та не поширювалася на її фізичну безпеку. Суд зазначив, що виправдання обвинувачених саме по собі не свідчить про неефективність розслідування, яке включало допити свідків, експертизи та аналіз документів. Крім того, цивільне провадження завершилося мировою угодою з виплатою компенсації. В окремій думці вказано на порушення статті 2 (матеріальний аспект), оскільки органи влади мали достатньо інформації про ризик, але не вжили заходів. Попри численні попередження, озброєний батько зміг потрапити до приміщення для зустрічі з дитиною, перебуваючи під впливом наркотиків. Суддя наголосив, що дитина була вразливою особою, довіреною державі, яка повністю контролювала організацію зустрічі, а заявниця не могла від такої зустрічі відмовитись. **Фокуси уваги:** • отримання значної компенсації через мирову угоду може призвести до втрати статусу потерпілого щодо матеріального аспекту статті 2; • кримінальне провадження може задовольнити процесуальні зобов'язання статті 2, навіть якщо воно завершується виправдувальним вироком.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Kurt v. Austria (Kurt проти Австрії) **№ 62903/15** 15 червня 2021	**Фактичні обставини:** ця справа, розглянута Великою палатою Європейського суду з прав людини, є ключовим прецедентом щодо позитивних зобов'язань держав у контексті домашнього насильства та захисту життя дітей. Заявниця звернулася до поліції з повідомленням про те, що її чоловік зґвалтував її, душив і погрожував вбити її та їхніх дітей. Поліція негайно видала заборонний припис, який забороняв чоловікові вхід до їхнього спільного житла та житла батьків заявниці. Чоловік був допитаний, але не взятий під варту, оскільки він поводився спокійно, а погрози не вважалися достатньо конкретними для смертельної загрози. Через три дні чоловік підійшов до школи їхнього 8-річного сина, викликав хлопчика на розмову в підвал, застрелив його та покінчив життя самогубством. Заявниця стверджувала, що австрійська влада не виконала свого позитивного зобов'язання за статтею 2 Конвенції, оскільки: не провела належну оцінку ризику летальності для дітей; не вжила достатніх заходів (наприклад, не взяла чоловіка під варту або не поширила заборонний припис на школу); правова база того часу не дозволяла поширювати поліцейські приписи на школи. **Рішення ЄСПЛ:** Відсутнє порушення статті 2 (10 голосів проти 7). Суд роз'яснив, що органи влади діяли негайно та належним чином, видавши заборонний припис, а на момент подій, з огляду на інформацію, яка була їм відома (спокійна поведінка чоловіка під час допиту, відсутність зброї, факт дотримання попереднього наказу), не було реального та безпосереднього ризику для життя сина, який би виправдав більш суворі заходи, такі як арешт. Суд підкреслив, що оцінка ризику має бути автономною, проактивною та всебічною, але в цій конкретній справі вона була проведена адекватно. Те, що трагедія сталася, не означає, що влада мала знати про неминучість вбивства в школі. Суд зазначив, що хоча на той час не існувало можливості поширити заборону на школу, це не було порушенням, оскільки ризик для дітей поза домом не був очевидним. В окремій спільній думці 7 суддів зазначили, що порушення статті 2 мало місце. Судді наголошували, що оцінка ризику була недостатньою:, оскільки влада проігнорувала фактори високого ризику (зґвалтування, задушення, погрози вбивством дітей, ігрова залежність, розлучення як тригер), не провела спеціалізованої оцінки летальності для дітей та не врахувала, що діти є вразливою групою. Вони вважали, що заборонний припис був недостатнім заходом у такій ситуації. Суддя Елосегі в окремій думці акцентувала на необхідності враховувати культурний контекст та соціальну вразливість постраждалої особи (мігрантка, низький рівень освіти, мовний бар'єр), що могло б змінити оцінку ризику.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • для виникнення позитивного зобов'язання держави вжити превентивних заходів, органи влади повинні знати або повинні були знати про реальний та безпосередній ризик для життя, який у справах про домашнє насильство має оцінюватись з урахуванням специфічної динаміки (ескалація, погрози, історія насильства); • оцінка ризику не може ґрунтуватися лише на сприйнятті постраждалої особи, тому органи влади зобов'язані самостійно збирати інформацію (опитувати дітей, перевіряти історію насильства), використовувати стандартизовані інструменти оцінки ризиків (хоча це не є абсолютною вимогою, це рекомендовано як найкраща практика), враховувати ризики для всіх членів сім'ї, особливо дітей; • заходи, вжиті державою, мають бути пропорційними оціненому ризику; • діти, які є свідками домашнього насильства, розглядаються як вразливі постраждалі, а оцінка ризику має включати аналіз загрози для їхнього життя та здоров'я, навіть якщо насильство спрямоване переважно на одного з батьків.
R.B. v. Estonia (R.B. проти Естонії) **№ 22597/16** 22 червня 2021	**Фактичні обставини:** заявниця народилася у серпні 2007 року. Її батьки розлучилися у вересні 2010 року. У березні 2012 року, коли дитині було близько 4,5 років, вона повідомила поліції про сексуальне насильство з боку батька. Слідчий допитав дитину, записав співбесіду на відео у присутності психолога та матері. Однак під час допитів слідчий не повідомив дитину про її обов'язок говорити правду та право не свідчити проти найближчих родичів, як того вимагав Кримінально-процесуальний кодекс Естонії. Окружний суд у листопаді 2014 року засудив батька до 6 років позбавлення волі, Апеляційний суд підтримав вирок. Проте у жовтні 2015 року Верховний Суд Естонії скасував рішення та виправдав батька, оскільки свідчення дитини були отримані з порушенням процесуальних правил і не могли бути використані як доказ. У цивільному провадженні Апеляційний суд визнав, що батько сексуально домагався дитини, і заборонив йому будь-які контакти до повноліття доньки. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд зазначив, що держави зобов'язані забезпечити ефективне кримінальне розслідування сексуального насильства над дітьми, враховуючи їхню особливу вразливість та найкращі інтереси дитини. Суд наголосив, що суворе застосування процесуальних правил, розроблених для дорослих, без адаптації до віку дитини призвело до виключення

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	вирішальних доказів, що підірвало здатність влади встановити факти. Це суперечить позитивним зобов'язанням держави захищати фізичну та психологічну цілісність дитини. **Фокуси уваги:** • держава має позитивне зобов'язання проводити ефективне розслідування сексуального насильства над дітьми, адаптуючи процесуальні правила до їхнього віку та рівня розуміння; • виключення свідчень дитини через формальні процесуальні порушення без урахування її вразливості може становити порушення Конвенції; • ефективність розслідування вимірюється здатністю влади встановити факти та притягнути винного до відповідальності, а не лише дотриманням формальних процедур; • процесуальні правила не повинні застосовуватися до дітей так само суворо, як до дорослих, якщо це ставить під загрозу захист їхніх прав.
Tkhelidze v. Georgia (Tkhelidze проти Грузії) **№ 33056/17** 08 липня 2021	**Фактичні обставини:** донька заявниці неодноразово (щонайменше 11 разів) зверталася до поліції протягом шести місяців 2014 року, повідомляючи про фізичне насильство, погрози смертю, переслідування та навіть погрозу підірвати її гранатою з боку партнера, який страждав на патологічну ревнощі та мав історію насильства. Попри свідчення про реальну загрозу, підтверджені навіть батьками кривдника, поліція обмежувалася складанням протоколів, перекваліфіковувала побиття на «сімейні сварки», не видавала заборонні приписи та не інформувала постраждалу особу про їхні права. Заявниця неодноразово вимагала розслідувати бездіяльність поліції, однак її скарги фактично залишилися без відповіді. 17 жовтня 2014 року партнер застрелив доньку заявниці на її робочому місці та покінчив життя самогубством. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2, статті 14 у поєднанні зі статтею 2 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади знали або повинні були знати про реальну та безпосередню загрозу життю доньки заявниці, оскільки насильство було системним, а погрози — конкретними. Суд зазначив, що насильство, якому піддавалася дочка заявниці, не можна розглядати як окремі епізоди, а натомість слід вважати тривалою ситуацією. Однак поліція не проявила «особливої ретельності», не приділивши належної уваги збору доказів, ігноруючи доступні їй превентивні заходи (арешт, заборонні приписи, ізоляція кривдника) та применшуючи серйозність

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	ситуації через гендерні стереотипи. Вони не надали достатнього значення потенційним факторам, що спровокували насильство, — таким як, наприклад, алкогольна залежність партнера, його патологічна ревнощі, що ще більше підживлювалася тим фактом, що він і донька заявниці розлучилися, тощо, — і не врахували власне сприйняття небезпеки постраждалою особою, тобто те, наскільки надзвичайно налякана була дочка заявниці. Суд зазначив, що бездіяльність правоохоронних органів була однією з причин переростання домашнього насильства у вбивство потерпілої, а їхня недбалість виходила за рамки простої помилки в судженнях або недбалості. Прокуратура проігнорувала численні скарги заявниці про бездіяльність поліції та не розслідувала можливу дискримінацію як мотив бездіяльності. Дисциплінарне розслідування щодо ймовірної бездіяльності поліції не було розпочато, а також не було вжито жодних заходів для навчання поліцейських належному реагуванню на заяви про домашнє насильство в майбутньому. **Фокуси уваги:** • недоліки у зборі доказів у відповідь на повідомлення про випадок домашнього насильства можуть призвести до недооцінки рівня фактично скоєного насильства, можуть мати негативні наслідки для перспектив порушення кримінальної справи та навіть відлякувати постраждалих від домашнього насильства осіб від повідомлення про члена сім'ї, який чинить насильство, в майбутньому; • у випадках тривалого домашнього насильства навряд чи можуть бути сумніви щодо безпосередності небезпеки для постраждалої особи; • поодинокі випадки недбалості поліції, якщо вони є частиною загальної практики применшення насильства щодо жінок, становлять системну проблему, що вимагає структурних змін у національній системі правосуддя; • розслідування має включати не лише встановлення вини безпосереднього вбивці, але й аналіз причин бездіяльності державних органів, особливо якщо є підозри на дискримінаційні мотиви.
Galović v. Croatia (Galović проти Хорватії) **№ 45512/11** 31 серпня 2021	**Фактичні обставини:** заявник був засуджений за кілька незначних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, а згодом також за кримінальні злочини домашнього насильства та недбалості щодо дітей. Заявник скаржився, що його не повідомили про засідання апеляційного суду за чотири дні до його проведення, що не дало йому достатньо часу для підготовки захисту та найму адвоката. Він також стверджував, що його відсутність на засіданні апеляційного суду порушила його

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	право на особисту участь у захисті. Крім того, він заявив про порушення принципу ne bis in idem, оскільки його було засуджено двічі за ті самі факти насильства — спочатку у провадженнях про дрібні правопорушення, а потім у кримінальному провадженні. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 6 § 3 (c) Конвенції щодо відсутності заявника на засіданні апеляційного суду, оскільки національні суди не надали обґрунтування для його виключення, хоча він вимагав бути присутнім. Однак Суд не встановив порушення щодо недостатнього часу для підготовки захисту, оскільки заявник мав достатньо можливостей для підготовки апеляції протягом усього провадження. Щодо скарги за статтею 4 Протоколу № 7, Суд постановив, що порушення не було, оскільки провадження у справах про дрібні правопорушення та кримінальне провадження були достатньо тісно пов'язані за суттю та в часі, переслідували взаємодоповнюючі цілі та утворювали єдине ціле. Суд зазначив, що обвинувальний акт у кримінальному провадженні містив низку додаткових фактів, які не охоплювалися рішенням у оскаржуваній сукупності проваджень про дрібні правопорушення, а національні суди прагнули показати, що поведінка заявника, яка неодноразово санкціонувалася у провадженнях про дрібні правопорушення, зрештою досягла порогу серйозності, щоб її можна було розглядати та карати за кримінальним законодавством. Адміністративні провадження застосовувалися для швидкого реагування на окремі інциденти насильства, тоді як кримінальне провадження було спрямоване на оцінку систематичної моделі поведінки заявника. Покарання за дрібні правопорушення було враховано при визначенні кримінального покарання, що забезпечило пропорційність. Суд встановив, що паралельні провадження за дрібні правопорушення та кримінальне провадження щодо домашнього насильства не порушують принцип ne bis in idem. **Фокуси уваги:** • подвійне провадження у справах про домашнє насильство може бути сумісним з принципом ne bis in idem, якщо воно достатньо тісно пов'язане за суттю та в часі та є частиною інтегрованої системи санкцій, яка враховує специфічну динаміку домашнього насильства; • домашнє насильство розглядається як триваючий злочин, що характеризується повторюваною поведінкою, тому окремі інциденти можуть кваліфікуватися як дрібні правопорушення, а їхня сукупність — як кримінальний злочин;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• при визначенні кримінального покарання має бути враховано покарання, вже накладене у провадженнях про дрібні правопорушення, щоб уникнути надмірного тягаря для обвинуваченого.
Volodina v. russia (№ 2) (Volodina проти росії) **№ 40419/19** 14 вересня 2021	**Фактичні обставини:** заявниця після розриву стосунків зі своїм партнером зазнала тривалого переслідування та кібернасильства з його боку. У соціальній мережі «ВКонтакте» було зламано її обліковий запис, опубліковано її особисті дані, фотографію паспорта та інтимні фотографії, а також створено фейкові профілі з використанням її імені. Крім того, заявниця отримувала погрози вбивством, а також виявила у своїй сумці GPS-трекер, за допомогою якого, ймовірно, здійснювалося стеження за нею. Попри неодноразові звернення заявниці до поліції, кримінальну справу було відкрито лише через два роки після першої скарги, а згодом закрито через сплив строків давності, хоча причетність колишнього партнера до створення фейкових профілів була встановлена. Заявниця також не мала доступу до захисних приписів, оскільки російське законодавство не передбачає таких заходів для постраждалих від домашнього насильства осіб. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд зазначив, що акти кібернасильства, такі як «порнопомста», кіберсталкінг та видавання себе за іншу особу, є формами насильства щодо жінок, які тісно пов'язані з офлайн-насильством і потребують ефективної кримінально-правової реакції. Суд підкреслив, що публікація інтимних фотографій заявниці, розрахована на привернення уваги її сина, його однокласників та їхнього вчителя, мала на меті принизити та зневажити її гідність, а відстеження її пересування за допомогою GPS-пристрою та надсилання погроз смертю в соціальних мережах викликали у неї тривогу, страждання та невпевненість. Суд зазначив, що цивільно-правові засоби не можуть замінити кримінальне переслідування у таких серйозних випадках, а відсутність механізму захисних приписів залишає постраждалих осіб безпосередньо вразливими. Суд підкреслив, що поліція мала б діяти оперативно та добросовісно, щоб отримати судово-медичні докази правопорушень, включаючи ідентифікацію номерів телефонів та інтернет-адрес, які використовувалися для створення фальшивих профілів та завантаження фотографій заявниці, однак цього не було зроблено до порушення кримінальної справи, що призвело до втрати часу та підірвало здатність органів влади отримувати докази, пов'язані з актами кібернасильства. Суд наголосив, що хоча російське законодавство формально містить положення для захисту

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	приватного життя, спосіб їх застосування у цій справі виявився неефективним: затримка у порушенні кримінальної справи, повільне розслідування, що призвели до безкарності правопорушника, свідчить про невиконання державою своїх позитивних зобов'язань. **Фокуси уваги:** • онлайн-насильство (кіберсталкінг, порнопомста, видавання себе за іншу особу) є проявом домашнього насильства і підпадає під позитивні зобов'язання держави за статтею 8 Конвенції; • у випадках серйозного кібернасильства, що загрожує психологічній цілісності постраждалої особи, цивільно-правових засобів недостатньо, держава зобов'язана забезпечити ефективне кримінальне розслідування та переслідування; • наявність у законодавстві механізмів захисту (наприклад, захисних приписів) є критично важливою для постраждалих від домашнього насильства осіб, а їх відсутність або неефективність є порушенням позитивних зобов'язань держави; • закриття кримінальної справи через сплив строку давності внаслідок неефективного розслідування, яке дозволяє правопорушнику уникнути відповідальності, є порушенням позитивних зобов'язань держави.
Tunikova and Others v. russia (Tunikova та інші проти росії) **№ 55974/16** 14 грудня 2021	**Фактичні обставини:** ця справа об'єднала чотири скарги жінок, що зазнали фізичного, психологічного та сексуального насильства з боку партнерів або колишніх чоловіків. У всіх випадках органи влади (поліція, прокуратура, суди) виявили системну нездатність захистити постраждалих: вони відмовлялися порушувати кримінальні справи через «незначність» травм, змушували жінок вести справи приватного обвинувачення (що покладало на них непосильний тягар збору доказів), не проводили оцінки ризиків, ігнорували погрози смертю та не надавали жодних захисних приписів. Найтрагічнішим прикладом стала справа пані Грачової, чиї попередження до поліції про плани чоловіка вбити її були проігноровані, що призвело до того, що чоловік відрубав їй обидві руки. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3, статті 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд встановив, що погрози, напади та постійний страх перед повторним насильством спричинили значні страждання. Поведінка партнерів заявниць та (колишніх) чоловіків викликала у них страх повторення насильства протягом тривалого часу. Доказом такого страху є їхні спроби переїхати та звернутися за захистом до державних органів. Конфронтація з колишніми партнерами в умовах,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	де її було неможливо уникнути, таких як зустрічі для відвідування дітей та судові процеси, призвела до подальших нападів. Суд зазначив, що російське законодавство не містить визначення «домашнього насильства», декриміналізувало перші випадки побиття (перевівши їх у розряд адміністративних правопорушень) та не передбачало механізмів захисних приписів, що створило клімат безкарності, де жінки були змушені самостійно доводити вину кривдників, часто без доступу до доказів. Суд також наголосив, що нездатність держави захистити жінок від домашнього насильства є формою дискримінації за гендерною ознакою, оскільки це явище непропорційно сильно впливає на жінок і ґрунтується на гендерних стереотипах. Суд не лише присудив компенсацію постраждалим, але й детально описав необхідні загальні заходи, які держава зобов'язана вжити: прийняти спеціальний закон про домашнє насильство з чітким визначенням, криміналізувати всі його форми, запровадити систему захисних приписів, навчити правоохоронців гендерно-чутливому підходу та створити механізм оцінки ризиків. Суд наголосив, що без цих змін ситуація буде повторюватися, і постраждалі змушені будуть звертатися до ЄСПЛ. **Фокуси уваги:** • домашнє насильство, яке досягає певного рівня жорстокості (фізичні травми, психологічні страждання, страх за життя), підпадає під заборону статті 3 Конвенції; • держава зобов'язана не лише карати винних, але й запобігати такому поводженню через ефективну правову базу та оперативні заходи; • перекваліфікація побиття в сім'ї з кримінального злочину на адміністративне правопорушення знижує рівень захисту постраждалих і сприяє клімату безкарності для кривдників; • наявність у законодавстві ефективних заборонних та обмежувальних приписів є критично важливою для виконання позитивних зобов'язань держави, їх відсутність залишає постраждалих безпосередньо вразливими перед повторним насильством; • системна нездатність держави захистити жінок від домашнього насильства, навіть без прямого наміру дискримінувати, становить порушення статті 14 Конвенції, оскільки це є наслідком гендерних стереотипів і створює нерівний захист перед законом.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
A and B v. Georgia (A і B проти Грузії) **№ 73975/16** 10 лютого 2022	**Фактичні обставини:** заявниками є мати та син жінки, яка була вбита своїм партнером, чинним поліцейським, який систематично застосовував фізичне та психологічне насильство проти неї, погрожуючи вбити її та її родину, демонструючи табельний пістолет та використовуючи свій службовий статус для залякування. Попри численні звернення жінки та її родини до поліції та прокуратури, жодних ефективних захисних заходів вжито не було. Поліцейські, які реагували на виклики, були знайомими її партнера, мінімізували насильство як «сімейні сварки», не опитували свідків та навіть дозволили кривднику брати участь у допиті постраждалої. Незважаючи на знання про те, що чоловік має доступ до зброї та погрожував вбивством, поліція не застосувала жодних обмежувальних заходів. Через три тижні після підвищення партнера доньки та матері заявників до звання старшого лейтенанта він застрелив жінку п'ятьма пострілами у громадському парку. Національний суд визнав його винним в умисному вбивстві та засудив до одинадцяти років позбавлення волі. Водночас родичі загиблої стверджували, що правоохоронні органи не змогли належно відреагувати на систематичне домашнє насильство та загрозу її життю, а їхня бездіяльність була зумовлена толерантним і дискримінаційним ставленням до насильства щодо жінок. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2, статті 14 у поєднанні зі статтею 2 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади знали або повинні були знати про реальну загрозу життю, оскільки постраждала неодноразово повідомляла про насильство, а кривдник був поліцейським з доступом до зброї. Однак поліція не проявила необхідної особливої ретельності та допустилася серйозних недоліків у своїй роботі, таких як збір неточних, неповних або навіть оманливих доказів та відсутність спроб провести належний аналіз того, що може бути потенційними факторами, що сприяють насильству. Суд також відмітив, що хоча національне законодавство передбачало різні тимчасові обмежувальні заходи щодо ймовірних кривдників, відповідні національні органи влади взагалі не вдавалися до них, а також не інформували постраждалу про її процесуальні права та про різні законодавчі та адміністративні заходи захисту, доступні їй. Суд із занепокоєнням зазначив, що не було розпочато жодного дисциплінарного розслідування щодо ймовірної бездіяльності поліції, і не було вжито жодних заходів для навчання відповідних поліцейських належному реагуванню на заяви про домашнє насильство в майбутньому. Також не розглядалася можлива роль гендерної дискримінації у реакції правоохоронних органів.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Суд підкреслив, що якщо винуватцем домашнього насильства є офіцер поліції при виконанні, який зловживає своїм службовим становищем, то зобов'язання держави розслідувати і, в разі потреби, призначити покарання є більш суворим. **Фокуси уваги:** • якщо кривдник є представником правоохоронних органів, держава зобов'язана бути ще суворішою у розслідуванні та покаранні, оскільки мова йде не лише індивідуальну відповідальність, а й про довіру до правоохоронної системи в цілому; • загальна та дискримінаційна пасивність правоохоронних органів у справах щодо домашнього насильства може створити клімат, що сприяє подальшому поширенню насильства, скоєного проти постраждалих лише тому, що вони є жінками; • ігнорування загроз, особливо коли кривдник має доступ до зброї, є неприпустимим; • коли життя втрачено через недбалість державних службовців, необхідне ефективне кримінальне розслідування їхньої відповідальності, а не лише покарання безпосереднього вбивці; • недооцінка рівня небезпеки фактично вчиненого насильства може мати шкідливий вплив на перспективи відкриття кримінального провадження та навіть перешкоджати постраждалим від домашнього насильства, які часто вже перебувають під тиском суспільства, у майбутньому повідомляти владі про кривдника, який є членом сім'ї.
Y and Others v. Bulgaria (Y та інші проти Болгарії) **№ 9077/18** 22 березня 2022	**Фактичні обставини:** ця справа стосується вбивства жінки її колишнім чоловіком після систематичних погроз та переслідувань, про які вона неодноразово повідомляла поліцію. Заявниками є мати та дві доньки постраждалої. Колишній чоловік постраждалої мав доступ до вогнепальної зброї, неодноразово погрожував вбити її, пошкодив її автомобіль, порушив обмежувальний припис. У місяці, що передували вбивству, жінка неодноразово скаржилася владі на погрози з боку чоловіка, в тому числі подала чергову скаргу до поліції за день до смерті і до прокуратури — в день інциденту. Колишній чоловік застрелив її у кафе одразу після того, як вона вийшла з прокуратури після подання заяви щодо того, що він має пістолет і вона боїться за своє життя. Заявники стверджували, зокрема, що органи влади не сприйняли скарги їхньої родички серйозно і не вжили заходів для запобігання ризику для її життя.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Рішення ЄСПЛ: порушення статті 2 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади знали або повинні були знати про реальну загрозу життю постраждалої, оскільки вона подавала численні скарги, отримала захисний припис, а кривдник мав доступ до зброї. Однак поліція не провела належної оцінки ризиків, не перевірила наявність дозволу на вогнепальну зброю, не забезпечила виконання захисного припису та не відреагувала на останні скарги перед вбивством, що свідчить про нездатність держави виконати позитивне зобов'язання захистити життя. Суд звернув увагу на те, що національний суд видав тимчасовий обмежувальний припис досить оперативно, проте надсилання його копії поліції було затягнуто у часі (10 днів в цілому), а остаточний обмежувальний припис взагалі не був надісланий поліції. При цьому відділ поліції просто виніс припис до справи та не вжив жодних заходів для забезпечення його виконання. Крім того, Суд зауважив відсутність реагування на екстрений виклик постраждалої з приводу домашнього насильства. Також Суд звернув увагу на відсутність доказів того, що органи влади (зокрема, поліція та прокуратура, до яких зверталась із заявами постраждала) намагалися якимось чином скоординувати свої дії. Суд наголосив, що якби влада належним чином оцінила ризик для життя постраждалої, вона могла б, відповідно до своїх повноважень, вжити різних заходів, зокрема: вилучити пістолет, яким кривдник все ще володів, незважаючи на закінчення терміну дії відповідної ліцензії на вогнепальну зброю понад десять років тому, та звинуватити його у незаконному володінні вогнепальною зброєю; заарештувати його за порушення умов обмежувального припису та висунути проти нього кримінальні звинувачення у зв'язку з цим. Водночас Суд не встановив порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 2 Конвенції, оскільки заявники не змогли надати достатніх доказів того, що нездатність влади захистити постраждалу була зумовлена гендерною дискримінацією, не було доказів системної офіційної толерантності до насильства щодо жінок або дискримінаційного ставлення конкретних посадовців, а також було вжито дисциплінарних заходів проти співробітників, які, як було встановлено, нехтували своїми обов'язками, що свідчить про те, що влада не поставилася до цього питання байдуже. **Фокуси уваги:** • у справах про домашнє насильство органи влади повинні проводити автономну, проактивну та всебічну оцінку ризиків, враховуючи контекст домашнього насильства та доступ до зброї;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• до погроз смертю у контексті домашнього насильства завжди слід ставитися серйозно та оцінювати їхню достовірність; • належне превентивне реагування часто вимагає координації між кількома органами влади; • для встановлення порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 2 необхідні докази або системної офіційної толерантності до насильства щодо жінок, або індивідуальної упередженості посадовців, сама по собі пасивність поліції не є достатньою.
Landi v. Italy (Landi проти Італії) **№ 10929/19** 07 квітня 2022	**Фактичні обставини:** заявниця у даній справі стверджувала, що держава не вжила необхідних заходів для захисту її та її двох дітей від домашнього насильства, оскільки її партнер, який мав в анамнезі біполярний розлад, а також попередню історію домашнього насильства та зловживання алкоголем, вбив їхнього одноріччного сина та важко поранив заявницю та їхню старшу доньку. Попри численні попередження, скарги та втручання поліції (карабінерів) протягом трьох років, органи влади не вжили ефективних заходів для захисту родини. Карабінери доставляли кривдника до лікарні, однак в примусовому лікуванні неодноразово відмовляли; клопотали перед прокурором про застосування запобіжних заходів, проте прокурор не звертався до суду щодо цього. Згодом заявниця вирішила відкликати свою скаргу, враховуючи, що партнер почувається краще завдяки терапії, яку він проходив. В подальшому заявниця, викликаючи поліцію, декілька разів відмовлялась подавати офіційні скарги, про що карабінери доповідали прокурору. Після завдання заявниці партнером тілесних ушкоджень заявниця знову подала скаргу до карабінерів, яку через 5 днів відкликала. Карабінери звернулись до прокурора з проханням оцінити необхідність застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до кривдника з метою захисту заявниці та дітей, проти нього було порушене кримінальне провадження, однак він повернувся жити додому, оскільки лікар рекомендував возз'єднання подружжя для полегшення його терапії. У вересні 2018 року, перед вечерею, чоловіка потурбував шум, який видавав його син, та телефонний дзвінок, який отримала заявниця. Він розлютився, схопив її мобільний телефон і пішов по ніж. У цей момент заявниця взяла дітей і вийшла на балкон. Чоловік підійшов до балкона та, вдаривши собаку ножем, схопив доньку за волосся та кинув її до стіни. Потім він спробував схопити сина, який був на руках у матері. Він повернувся на кухню, знайшов інший ніж та напав на заявницю,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	завдавши їй ударів ножем в обличчя та тіло. Вона впала на землю та поклала сина на підлогу. У цей момент чоловік завдав кілька ножових поранень дитині, що спричинило її смерть. Суд засудив чоловіка до двадцяти років позбавлення волі. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2 Конвенції. Суд зазначив, що хоча італійське законодавство було досить розвиненим і надавало широкий спектр захисних заходів (виселення кривдника, заборона наближення, арешт), прокурори виявили критичну пасивність. Вони ігнорували запити карабінерів про застосування запобіжних заходів, не проводили належної оцінки ризиків, не допитали заявницю та не вжили жодних превентивних дій, попри чіткі ознаки ескалації насильства, погрози смертю та наявність у кривдника психічних розладів. Суд наголосив, що з огляду на значні докази, доступні органам влади, прокурор міг би мати змогу продовжувати провадження, незважаючи на відкликання скарги, або принаймні провести ретельне розслідування, перш ніж закрити справу. Суд зазначив, що органи влади повинні були оцінити ризик поновлення насильства та вжити відповідних і адекватних заходів. Вони могли б запровадити захисні заходи, повідомивши соціальні служби та психологів, а також помістивши заявницю та її дітей до центру боротьби з насильством. Такі заходи могли бути вжиті владою відповідно до законодавства незалежно від того, чи була подана скарга або чи змінилося сприйняття ризику постраждалою. Водночас Суд не встановив порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 2 Конвенції, оскільки дійшов висновку, що прокурори діяли не через гендерні упередження, а через професійну недбалість та пасивність. Суд зазначив, що Італія вжила значних законодавчих реформ для боротьби з насильством щодо жінок, і проактивна позиція карабінерів у цій справі свідчить про відсутність системної байдужості влади до жінок як до групи. **Фокуси уваги:** • наявність психічних розладів у кривдника не звільняє державу від обов'язку захисту, а навпаки вимагає спеціалізованої оцінки ризиків та координації між правоохоронними органами та службами охорони здоров'я; • у справах про домашнє насильство постраждала особа часто відкликає скарги через страх, залежність або маніпуляції, однак органи влади повинні діяти ex officio, незалежно від волі постраждалої особи, коли є ознаки реальної загрози; • у справах про домашнє насильство поліція може діяти проактивно (як карабінери в цій справі), але без підтримки прокуратури це неефективно, тобто процесуальна пасивність прокурорів може бути такою ж небезпечною, як і бездіяльність поліції.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Giorgi v. Italy (Giorgi проти Італії) **№ 23735/19** 16 червня 2022	**Фактичні обставини:** справа стосується системної бездіяльності італійських органів влади у захисті жінки та її трьох дітей від насильства з боку чоловіка після розлучення. Заявниця неодноразово зверталася до поліції (карабінерів) з 2015 року, повідомляючи про переслідування, погрози вбивством, контроль телефону, фізичні напади (зокрема, удар мотоциклетним шоломом, що призвів до травм голови та шиї) та жорстоке поводження з дітьми. Незважаючи на численні скарги, медичні довідки та запити поліції про застосування захисних заходів, прокуратура та цивільні суди виявили критичну пасивність. Цивільний суд відхилив клопотання про захисний наказ, назвавши поведінку чоловіка «типовим конфліктом розлучення», а не домашнім насильством, і вимагаючи спільного проживання як умови для захисту (що було неможливо, оскільки вони вже розлучилися). Прокуратура, попри запити карабінерів, не вжила заходів для захисту, частково закрила справу, а розслідування щодо жорстокого поводження з дітьми, про яке повідомляли соціальні служби, взагалі не було проведено. Кримінальне провадження щодо нападу 2015 року тривало шість років і не було завершено на момент розгляду в ЄСПЛ. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд встановив, що органи влади знали про реальну загрозу, але не провели належної оцінки ризиків, не вжили превентивних заходів (виселення кривдника, заборона наближення) і дозволили ситуації ескалувати. Процесуальне порушення полягало в тому, що розслідування було неефективним: воно тривало надто довго, не було проведено допитів дітей, ігнорувалися звіти соціальних служб, а прокуратура демонструвала «судову пасивність», не сприймаючи серйозно динаміку домашнього насильства. Суд зазначив, що у відповідь на заяви заявника про напад, переслідування та погрози поліція обмежила своє втручання розслідуванням, яке завершилося частковим закриттям кримінального провадження на тій підставі, що не було скоєно жодного правопорушення, що підлягає державному переслідуванню, а скарги заявника не були достатньо детальними. Суд повторив, що заборона жорстокого поводження поширюється на всі форми домашнього насильства, включаючи погрози смертю, і що будь-який такий акт тягне за собою зобов'язання провести розслідування. Також Суд звернув увагу на те, що суд, до якого звернулася заявниця, недооцінив ситуацію, відмовивши у запитуваному захисному заході на тій підставі, що це був типовий випадок конфлікту всередині пари, яка розлучається.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • «конфлікт розлучення» не є виправданням для ігнорування насильства, цивільні суди не повинні розглядати домашнє насильство як «сімейний конфлікт» або «суперечку між подружжям»; • вимога спільного проживання для застосування захисних заходів є прогалиною, що ставить постраждалу особу у вразливе становище; • якщо соціальні служби повідомляють про жорстоке поводження з дітьми, це має автоматично запускати розслідування, ігнорування таких звітів є грубим порушенням позитивних зобов'язань держави щодо захисту дітей; • у справах про домашнє насильство затримки можуть призвести до ескалації насильства та повторної віктимізації.
M.S. v. Italy (M.S. проти Італії) **№ 32715/19** 7 липня 2022	**Фактичні обставини:** заявниця — італійська юристка — понад 10 років зазнавала домашнього насильства, погроз та переслідування з боку свого чоловіка. У 2007 році він напав на неї в її офісі з ножем, а у 2008 році жорстоко побив палицею, спричинивши травму голови та інші ушкодження. Вона неодноразово зверталася до поліції зі скаргами на насильство, погрози та переслідування. Попри це, протягом тривалого часу органи влади не застосовували ефективних захисних заходів. Кілька кримінальних проваджень проти кривдника тривали роками та завершилися закриттям частини обвинувачень через сплив строків давності. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд розділив реакцію влади на два періоди: 1) перший період (січень 2007 — жовтень 2008), коли після нападу з ножем у січні 2007 року влада не вжила жодних запобіжних заходів протягом 13 місяців, попри численні скарги на переслідування та погрози. Запобіжний захід (домашній арешт) було застосовано лише після нового нападу палицею у жовтні 2008 року. Суд встановив порушення матеріальної частини статті 3 за цей період через запізніле втручання; 2) другий період (після жовтня 2008), коли після нападу у жовтні 2008 року поліція та прокуратура діяли оперативно, провели оцінку ризиків, застосували запобіжні заходи та видали попередження (догану) кривднику. Суд не встановив порушення матеріальної частини статті 3 за цей період, оскільки влада проявила належну ретельність. Однак, незалежно від періодів, Суд встановив порушення процесуальної частини статті 3, оскільки кримінальні провадження тривали надто довго (до 10 років), і внаслідок цього майже всі звинувачення (жорстоке поводження, погрози, переслідування) були визнані такими, що

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	втратили чинність через сплив строку давності. Суд вважає, що під час судового розгляду справ про насильство щодо жінок національні органи влади зобов'язані враховувати скрутне та особливо вразливе становище постраждалої особи — моральне, фізичне та/або матеріальне — та відповідно оцінювати ситуацію якомога швидше. Суд наголосив, що система строків давності в Італії, які продовжують «перебігати» навіть під час судового розгляду (на відміну від системи, де розгляд зупиняє перебіг давності), у поєднанні з судовими затримками, створює ситуацію, коли постраждалі не отримують ефективного правосуддя. Щодо статті 14 Конвенції, Суд не встановив порушення, оскільки не було доказів того, що влада діяла з гендерною упередженістю. Пасивність судів була пов'язана з процедурними проблемами (строки давності), а не з дискримінаційним ставленням до жінок як до групи. **Фокуси уваги:** • у справах про домашнє насильство, де важлива швидкість реакції, механізм строку давності, який не зупиняється під час судового розгляду, може призвести до того, що кривдники уникають покарання через затримки суду, що є порушенням процесуального зобов'язання держави; • мета ефективного захисту від жорстокого поводження, включаючи домашнє насильство, не може вважатися досягнутою, коли кримінальне провадження закривається на підставі закінчення строку давності, якщо бездіяльність органів влади є причиною закінчення строку давності.
J.I. v. Croatia (J.I. проти Хорватії) **№ 35898/16** 08 вересня 2022	**Фактичні обставини:** справа стосується неефективної реакції хорватських органів влади на серйозні погрози смертю, висловлені на адресу особливо вразливої постраждалої — жінки ромського походження, яка раніше зазнала зґвалтування та інцесту з боку свого батька. Батько, який відбував покарання у в'язниці за ці злочини, отримав тимчасову відпустку, під час якої, за словами заявниці, через родичів погрожував їй вбивством, вважаючи її відповідальною за своє ув'язнення. 11 серпня 2015 року заявниця зателефонувала на гарячу лінію поліції, повідомивши про погрози. Поліція перевірила статус батька (він був у відпустці, але вже повернувся), але не розпочала кримінального розслідування, сказавши, що «нічого не сталося», поки він не з'явиться особисто. 3 вересня 2015 року заявниця побачила батька на автовокзалі, викликала поліцію. Поліцейські прибули, опитали батька (який заперечив погрози) та супроводили обох до автобусів, але знову не зареєстрували

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	кримінальну заяву про погрози, попри те, що заявниця була в стані сильного стресу (плакала, тремтіла). Поліцейські, за словами заявниці, поводилися зневажливо, посилаючись на її ромське походження («циганські справи»). Поліція не розпочала кримінального провадження і фактично не перевірила серйозність погроз, обмеживши розмовою з батьком і порадою звернутися до поліції, якщо він безпосередньо зв'яжеться з нею. Згодом заявниця подала скарги до Міністерства внутрішніх справ та Конституційного Суду, але вони були відхилені, а в діях поліції не було виявлено неналежної поведінки чи незаконності. Батька заявниці було депортовано з Хорватії одразу після умовно-дострокового звільнення з в'язниці. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд зазначив, що погрози смертю, особливо щодо вразливої постраждалої від сексуального насильства, є формою психологічного насильства. Суд підкреслив, що органи влади знали про реальну загрозу, але не провели жодного кримінального розслідування, попри чіткі вимоги національного законодавства (погрози члену сім'ї підлягають обов'язковому кримінальному переслідуванню). Суд зазначив, що поліція обмежилася перевірками та усними розмовами, ігноруючи обов'язок зареєструвати злочин та передати справу прокурору. Така бездіяльність створила атмосферу безкарності та призвела до повторної віктимізації заявниці, яка змушена була жити в постійному страху. Хоча заявниця стверджувала, що зневажливе ставлення поліції було зумовлене її ромським походженням, Суд зазначив, що вже врахував її особливу вразливість (як жінки ромського походження та постраждалої від сексуального насильства) при оцінці порушення статті 3 Конвенції. Відсутність доказів системної дискримінації в цій конкретній справі не дозволила встановити окреме порушення статті 14 Конвенції, але Суд підкреслив важливість урахування перетинання факторів (стать, етнічність, статус жертви) при оцінці вразливості. Суддя Войтичек у своїй частково окремій думці не погодився з висновком більшості про порушення статті 3 Конвенції, вважаючи, що національні органи діяли в межах своєї дискреції та не перевищили межі розсуду. Він наголосив, що погрози були висловлені непрямим шляхом через родичів, а заявниця не подала офіційної письмової кримінальної заяви, яка б могла ініціювати розслідування згідно з національним законодавством. Суддя підкреслив необхідність балансу між захистом жертв та захистом підозрюваних від необґрунтованих звинувачень, зазначивши, що органи влади вжили певних заходів (перевірка статусу ув'язненого, супровід до автобуса),

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	і відсутність формальної заяви з боку потерпілої не дозволяє вважати дії поліції такими, що порушують Конвенцію. Натомість суддя Деренчинович, хоча й погодився з висновком про порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції, різко розкритикував відмову більшості окремо розглядати нездатність влади захистити постраждалу від повторної віктимізації. Він стверджував, що позитивні зобов'язання держави включають не лише ефективне розслідування, а й проактивну оцінку ризиків та вжиття заходів безпеки, особливо для вразливих осіб, як-от ромська жінка, яка зазнала сексуального насильства. Суддя наголосив, що ігнорування матеріального аспекту (відсутність захисту) є надто вузьким підходом, який не враховує повного обсягу страждань потерпілої та необхідності комплексного реагування на домашнє насильство. **Фокуси уваги:** • обов'язок розслідувати навіть непрямі погрози, тобто держава не може відмовлятися від розслідування погроз лише тому, що вони висловлені через посередників (родичів) або не були озвучені безпосередньо постраждалій; • у багатьох юрисдикціях (включно з Хорватією на момент подій) погрози членам сім'ї є злочином, що переслідується в обов'язковому порядку (ex officio), тобто органи влади не можуть покладатися на відкликання скарги або відсутність прямого контакту з кривдником для відмови у розслідуванні; • особлива увага має приділятися ситуаціям, коли постраждала є особою, яка зазнала тяжких злочинів (зґвалтування, інцест), має психологічні травми або належить до маргіналізованих груп (ромська меншина), реакція влади на такі загрози має бути максимально швидкою та чутливою; • страх, тривога та почуття безпорадності, викликані серйозними погрозами, можуть самі по собі становити нелюдське поводження, навіть без фізичного контакту, особливо якщо влада ігнорує ці загрози.
I.M. and Others v. Italy (I.M. та інші проти Італії) **№ 25426/20** 10 листопада 2022	**Фактичні обставини:** справа стосується ситуації, коли італійські суди протягом трьох років змушували двох дітей зустрічатися з батьком, який мав історію насильства, алкоголізму та наркоманії, в умовах, що не гарантували їхньої безпеки. Мати та діти втекли від домашнього насильства у 2014 році, після чого батько був засуджений за жорстоке поводження, проте суд у справах неповнолітніх дозволив йому відвідувати дітей під умовою «суворого захисту» та присутності психолога. На практиці ці зустрічі тривали з 2015 по 2018 рік у непридатних місцях, таких

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	як бібліотеки та громадські площі, без належного нагляду та психологічної підтримки, попри численні повідомлення соціальних служб про агресивну поведінку батька та психологічний дистрес дітей. Під час них батько поводився агресивно, ображав матір, лякав дітей і навіть персонал. Коли мати перестала приводити дітей на такі небезпечні зустрічі, її саму тимчасово позбавив батьківських прав. При цьому національні суди фактично не врахували ані домашнє насильство, ані численні попередження соціальних служб про ризики для дітей. Мати також скаржилася на те, що її батьківські права було призупинено виключно через те, що вона намагалася захистити своїх дітей, вказуючи на ризик для їхньої безпеки. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд зазначив, що примушування дітей до контактів з батьком-кривдником у небезпечних умовах, ігнорування звітів соціальних працівників та відсутність оцінки ризиків порушили їхню психологічну цілісність, оскільки найкращі інтереси дитини вимагають безпеки, а не контакту будь-якою ціною. Щодо матері, Суд визнав, що позбавлення її батьківських прав було непропорційним та необґрунтованим, оскільки вона діяла в інтересах дітей, намагаючись захистити їх від небезпеки, а звинувачення у «неспівпраці» лише за відмову від небезпечних зустрічей є формою вторинної віктимізації жертви домашнього насильства. Суд також підтримав позицію міжнародних органів щодо відмови від використання псевдонаукових концепцій на кшталт «синдрому батьківського відчуження», які часто використовуються для дискредитації заяв постраждалих осіб та ігнорування реальних загроз для безпеки дітей. **Фокуси уваги:** • суд чітко засудив практику, коли матері, які виступають проти контактів дітей з кривдником, автоматично вважаються «неспівпрацюючими» та «непридатними»; • у справах про домашнє насильство безпека дітей та постраждалої особи є пріоритетом над правом батька чи матері на побачення, тобто такий контакт не може вимагатися, якщо він загрожує фізичному чи психологічному здоров'ю дитини; • судді зобов'язані проводити проактивну оцінку ризиків перед призначенням побачень, особливо коли відомо про історію насильства; • «синдром батьківського відчуження» розглядається як псевдонаукова конценпція;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• наявність судового рішення про «захисні побачення» не є виправданням, якщо на практиці ці умови не дотримуються (відсутність психолога, непридатні місця); • цивільні суди повинні враховувати дані з кримінальних проваджень (наприклад, факт засудження за жорстоке поводження) при прийнятті рішень про опіку, ігнорування цих фактів може призводити до трагічних наслідків для дітей.
Malagić v. Croatia (Malagić проти Хорватії) **№ 29417/17** 17 листопада 2022	**Фактичні обставини:** заявниця стверджувала, що зазнавала фізичного, сексуального та психологічного насильства з боку свого колишнього чоловіка, який був поліцейським. Проти нього було відкрито кримінальне провадження за низкою тяжких злочинів, зокрема погрози, зґвалтування, незаконне позбавлення волі та жорстоке поводження. Суд застосував до нього запобіжний захід — заборону наближатися до заявниці та контактувати з нею. Цей захід діяв понад два роки та регулярно продовжувався судами. У липні 2016 року, коли кримінальне провадження все ще тривало, суд скасував заборонний припис, мотивуючи це тим, що обвинувачений тривалий час його не порушував. Заявниця намагалася оскаржити це рішення, однак суди відмовили, зазначивши, що потерпіла не має права на таке оскарження. Вона звернулася до ЄСПЛ, стверджуючи, що скасування цього наказу без належної оцінки ризиків поставило її життя та безпеку під загрозу, а також що вона не мала права оскаржити це рішення в національних судах. **Рішення ЄСПЛ:** відсутнє порушення статті 8 Конвенції. Суд встановив, що після повідомлень про насильство органи влади вжили низку заходів, зокрема затримали обвинуваченого та застосували до нього заборонний припис. Цей захід діяв понад три роки, і за цей час не було доведено нових актів насильства або порушення заборони. Національні суди регулярно переглядали необхідність продовження запобіжного заходу та врешті вирішили його скасувати, врахувавши тривалість його застосування та відсутність порушень з боку обвинуваченого. Суд вважав, що така оцінка не була явно необґрунтованою або непропорційною. Крім того, Суд зазначив, що міжнародні стандарти не вимагають обов'язкового права постраждалої особи оскаржувати рішення щодо запобіжних заходів у кримінальному провадженні. У підсумку Суд дійшов висновку, що органи влади вжили достатніх заходів для захисту заявниці, а тому порушення статті 8 Конвенції не було. Троє суддів не погодилися з висновком більшості про відсутність порушення статті 8 Конвенції. На їхню думку, національні суди не провели належної, автономної та всебічної оцінки ризику перед скасуванням заборонного припису щодо

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	колишнього чоловіка заявниці. Вони підкреслили, що сама по собі «хороша поведінка» кривдника під час дії заборони та «плин часу» не є достатніми підставами для його скасування. Вони зазначили, що «добре поводження» під час дії припису є логічним наслідком самого припису, а не доказом відсутності ризику в майбутньому. Вони також підкреслили, що постраждала особа не повинна страждати через неефективність кримінального провадження, і що скасування припису до завершення розслідування створює небезпечний прецедент, який ігнорує динаміку домашнього насильства та вразливість постраждалої особи. Тому, на їхню думку, держава не виконала позитивного обов'язку захистити заявницю, а отже, мало бути встановлено порушення статті 8 Конвенції. **Фокуси уваги:** • держава виконала свої зобов'язання, якщо вона вжила заходів захисту на початку, регулярно переглядала їх необхідність, і скасувала їх на підставі дотримання їх умов обвинуваченим та відсутності нових фактів насильства протягом строку їх дії, навіть якщо кримінальне провадження ще триває; • право постраждалих осіб на оскарження обмежувальних приписів не є абсолютною вимогою згідно з міжнародними стандартами, а також не передбачено в багатьох національних законодавствах держав-членів Ради Європи.
A.E. v. Bulgaria (A.E. проти Болгарії) **№ 53891/20** 23 травня 2023	**Фактичні обставини:** заявниця, 15-річна дівчина, зазнала жорстокого фізичного насильства від свого 23-річного хлопця, включаючи спробу задушення, що призвело до численних гематом на обличчі, шиї та тілі. Заявниця повідомляла, що насильство відбувалося і раніше, однак ці випадки не були задокументовані медично. Після інциденту її мати повідомила соціальні служби, які передали матеріали до прокуратури. Попри серйозність інцидентів та повідомлення соціальних служб, прокуратура відмовилася порушити кримінальне провадження, посилаючись на те, що інцидент був одноразовим, не мав ознак «систематичності», потребував розгляду у порядку приватного обвинувачення та не відповідав суворим критеріям визначення «домашнього насильства» (яке вимагало тривалого співжиття або фактичних шлюбних стосунків між дорослими). Поліція обмежилася «виховною» бесідою та письмовим попередженням чоловіка. Заявниця стверджувала, що така реакція влади свідчить про інституційну толерантність до домашнього насильства та відсутність ефективного захисту потерпілих.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Рішення ЄСПЛ: порушення статті 3, статті 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Суд критично оцінив те, що болгарське право вимагало систематичності насильства (мінімум три акти) та тривалого співжиття (проживати разом понад два роки) для кваліфікації злочину як «домашнього насильства», що підлягає державному переслідуванню. Це означало, що одноразові, але серйозні акти насильства, особливо щодо неповнолітніх, які не проживали з кривдником у «фактичному шлюбі», залишалися поза межами державного захисту і вимагали від постраждалих осіб ініціювати приватне кримінальне переслідування. Суд визнав, що такий підхід є неефективним, оскільки перекладає тягар доказування на вразливу постраждалу особу, яка часто не має ресурсів чи можливості протистояти кривднику в суді. Суд зазначив, що слід було здійснити низку відповідних слідчих дій, зокрема, допит заявниці у «синій кімнаті», особливо з огляду на відкликання нею заяви; вивчення листування між заявницею та партнером; опитування друзів заявниці; вивчення кримінального минулого партнера, зокрема, чи було в минулому якесь інше насильство щодо інших жінок. Однак прокурор повністю спирався на попереднє розслідування, проведене поліцією, яке не включало жодної з вищезазначених слідчих дій. Також Суд зауважив, що прокурор обґрунтував свою відмову у відкритті кримінального провадження у відповідь на скарги заявниці, зокрема посиланням на її відмову пройти гінекологічний огляд. Суд вважав такий аргумент неадекватним та нечутливим до гідності ймовірної постраждалої, яка скаржилася на фізичне, а не сексуальне насильство. Аналізуючи статистику та контекст, Суд дійшов висновку, що болгарська правова система та практика органів влади створюють ситуацію, коли жінки та дівчата, які зазнають домашнього насильства, отримують менший захист порівняно з іншими групами. Відмова ратифікувати Стамбульську конвенцію та відсутність офіційної статистики щодо домашнього насильства свідчили про інституційну байдужість до проблеми насильства щодо жінок. Суд зазначив, що держава не змогла довести, що вона вжила належних заходів для усунення цієї нерівності, і що існуюча правова база фактично дискримінує жінок-жертв, не забезпечуючи їм однакового захисту. **Фокуси уваги:** • вимагати від постраждалої особи довести «систематичність» насильства (наприклад, мінімум три акти) перед тим, як держава втрутиться, суперечить обов'язку держави реагувати негайно на будь-які серйозні загрози. Одноразовий

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	акт насильства, особливо такий, що загрожує життю (спроба задушення), вже є підставою для державного переслідування; • суворі вимоги щодо тривалого співжиття або фактичного шлюбу (наприклад, 2 роки) виключають з-під захисту постраждалих осіб, які перебувають у стосунках, але не проживають разом постійно або є неповнолітніми; • для вразливих постраждалих, особливо неповнолітніх, вимога ініціювати приватне кримінальне переслідування є надмірним тягарем, оскільки така процедура вимагає від постраждалої особи збирати докази, представляти себе в суді та протистояти кривднику, що часто призводить до відмови від позову через страх або тиск; • порушення статті 14 Конвенції може бути встановлено навіть без доказів індивідуальної упередженості конкретного чиновника, якщо існує статистично підтверджена система, яка призводить до нерівного захисту жінок від домашнього насильства, відсутність політики боротьби з гендерними стереотипами та ратифікації міжнародних конвенцій (Стамбульська конвенція) є факторами, що підтверджують дискримінаційний характер ситуації; • держава має підвищений обов'язок захищати неповнолітніх постраждалих від насильства, тому законодавство, яке не передбачає автоматичного державного переслідування за легкі тілесні ушкодження, завдані дітям, є недостатнім і суперечить міжнародним стандартам; • прокурори не можуть обмежуватися формальним аналізом доказів, якщо постраждала особа відкликає скаргу через страх або тиск, вони зобов'язані проводити проактивне розслідування, включаючи опитування свідків, перевірку історії насильства кривдника та використання спеціальних процедур для допиту дітей.
Gaidukevich v. Georgia (Gaidukevich проти Грузії) **№ 38650/18** 15 червня 2023	**Фактичні обставини:** справа стосується ситуації, коли донька заявниці була вбита (або доведена до самогубства) її колишнім партнером після чотирьох років систематичного насильства. За цей період донька заявниці щонайменше 16 разів зверталася до поліції. Попри численні виклики до поліції, видання трьох заборонних приписів та навіть кримінальне провадження (яке було швидко припинено), правоохоронні органи не проводили комплексної оцінки ризиків. Вони розглядали кожен інцидент ізольовано, ігноруючи загальну динаміку насильства та ескалацію загрози. Після смерті доньки заявниці слідство одразу прийняло версію самогубства, поклавшись переважно на свідчення кривдника, і не розглянуло

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	можливість вбивства на ґрунті статі (феміциду), попри наявність численних травм на тілі жертви. Кримінальний процес завершився засудженням лише за один епізод домашнього насильства, а роки попереднього насильства були визнані несуттєвими, що призвело до надмірно м'якого покарання (один рік позбавлення волі). Заявниця також ініціювала розслідування щодо можливої недбалості поліції у реагуванні на численні повідомлення про домашнє насильство, однак жодних обвинувачень правоохоронцям висунуто не було. Також заявниця успішно скористалася цивільним засобом правового захисту, отримавши визнання недбалості органів влади, та справедливу компенсацію за страждання, спричинені продовженням жорстокого поводження та, зрештою, смертю її доньки. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2, статті 14 у поєднанні зі статтею 2 Конвенції. Щодо матеріального аспекту, Суд зазначив, що органи влади знали або повинні були знати про реальну та безпосередню загрозу життю доньки заявниці через її тривалу історію насильства та численні звернення. Відсутність автономної, проактивної та комплексної оцінки ризиків, а також нездатність вжити ефективних заходів (наприклад, повного розслідування попередніх інцидентів, а не лише видачі заборонних приписів) призвели до смерті, що є порушенням позитивного зобов'язання держави захищати життя. Щодо процесуального аспекту, Суд критично оцінив розслідування смерті. Воно було проведене неефективно: не було розглянуто версію феміциду, не проаналізовано історію насильства як єдине ціле, і не встановлено можливу дискримінаційну мотивацію злочину. Крім того, розслідування щодо недбалості самих правоохоронних органів тривало роками без результатів, що свідчить про системну проблему безкарності. Суд зазначив, що можуть існувати виняткові обставини, коли лише ефективне кримінальне розслідування зможе задовольнити процесуальне позитивне зобов'язання, покладене статтею 2 Конвенції, зокрема коли життя було втрачено або поставлено під загрозу через поведінку органу державної влади, яка виходить за рамки помилки в судженні або недбалості. Також Суд встановив, що нездатність держави захистити доньку заявниці була зумовлена гендерною дискримінацією. Статистика та контекст у Грузії свідчили про те, що насильство щодо жінок часто сприймається з толерантністю, а правоохоронні органи не мають належної підготовки для роботи з такими справами. Відмова розглядати смерть як можливий феміцид та ігнорування гендерного мотиву є проявом цієї дискримінації.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • коли жінка гине внаслідок домашнього насильства, слідчі органи зобов'язані розглядати можливість феміциду (вбивства на ґрунті статі); • окремі інциденти насильства не можна розглядати ізольовано, органи влади зобов'язані проводити проактивну оцінку ризиків летального результату, аналізуючи всю історію стосунків, ескалацію насильства та поведінку кривдника; • те, що кривдника не було засуджено за попередні акти насильства, не означає, що вони не мають значення для оцінки ризику, оскільки домашнє насильство — це тривалий процес, і кожен епізод є частиною загальної моделі поведінки, яка може призвести до смерті; • якщо буде встановлено, що недбалість, яку можна приписати державним посадовцям або органам, виходить за рамки помилки в судженні або недбалості, оскільки відповідні органи влади — повністю усвідомлюючи ймовірні наслідки та нехтуючи наданими їм повноваженнями — не вжили заходів, які були необхідними та достатніми для запобігання ризикам, той факт, що особам, відповідальним за створення загрози життю, не було пред'явлено звинувачення у кримінальному злочині або не було притягнуто до відповідальності, може становити порушення статті 2 Конвенції, незалежно від будь-яких інших видів засобів правового захисту, які особи можуть скористатися з власної ініціативи; • навіть якщо національні суди присуджують компенсацію та визнають недбалість держави, це не звільняє державу від обов'язку провести ефективне кримінальне розслідування та притягнути винних до відповідальності, особливо коли йдеться про смерть.
Giuliano Germano v. Italy (Giuliano Germano проти Італії) **№ 10794/12** 22 червня 2023	**Фактичні обставини:** після розлучення дружина заявника звернулася до поліції із заявою про переслідування та психологічний тиск з його боку. Вона описала численні епізоди фізичного та словесного насильства, переслідування, телефонних дзвінків та залякування. Поліція провела розслідування та опитала 17 свідків. 14 з них не підтвердили версію дружини, 3 свідки дали свідчення, які частково підтверджували її слова. Керівник поліції виніс щодо заявника поліцейське попередження — превентивний захід для запобігання переслідування. Заявника не було повідомлено про порушення провадження і не було вислухано до винесення рішення. Заявник оскаржив цей захід до адміністративного суду, який спочатку скасував його через порушення права на участь у процедурі. Однак Державна рада

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Італії відновила дію попередження, визнавши його законним. Заявник звернувся до ЄСПЛ, стверджуючи, що процедура застосування попередження порушила його право на приватне і сімейне життя, оскільки він не був вислуханий до прийняття рішення, обґрунтування заходу було недостатнім, а сам захід не мав строку дії та механізму перегляду. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд визнав, що поліцейське попередження становило втручання у приватне та сімейне життя заявника, оскільки могло обмежити його контакти з колишньою дружиною та їх спільною донькою, вплинути на його соціальні зв'язки та репутацію. Суд зазначив, що хоча законодавство Італії передбачало правову основу для такого заходу, процедура його застосування повинна забезпечувати достатні гарантії від свавілля. Протокол попередження містив загальні формулювання («образи у присутності інших», «телефонні дзвінки») без конкретики щодо змісту, контексту та доказів. Це не дозволяло оцінити, чи дійсно поведінка заявника становила загрозу. Суд встановив, що заявника не було заслухано перед винесенням попередження, тобто йому не було надано можливості висунути аргументи на підтримку своєї позиції, і влада не довела, що існувала реальна термінова необхідність відступити від цього права. Суд наголосив, що той факт, що національна правова база не передбачає обмеження терміну дії заходів, що впливають на права, захищені Конвенцією, або права на перегляд або скасування цих заходів, якщо вони більше не є виправданими, є проблематичним з точки зору гарантій від свавілля, що встановлюються принципом законності. У результаті Суд дійшов висновку, що заявник не отримав достатніх процесуальних гарантій, а втручання держави не було належним чином обґрунтоване. У цій справі також була окрема думка судді, який висловив занепокоєння, що рішення більшості може ускладнити захист постраждалих від гендерно зумовленого насильства. Він наголосив на важливості врахування розповіді постраждалої особи як свідчення, а не просто версії, що потребує підтвердження, та вказав, що в контексті насильства попереднє вислуховування кривдника може призвести до ескалації конфлікту. Суддя також не погодився з тим, що відсутність фіксованого строку дії автоматично робить захід незаконним, посилаючись на положення Стамбульської конвенції, яка дозволяє заходи до їх зміни чи скасування.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • у справах про домашнє насильство та переслідування держави повинні знаходити баланс між необхідністю швидкого захисту постраждалих та процесуальними правами осіб, проти яких застосовуються заходи; • адміністративні заходи, що впливають на права, повинні мати чітке та конкретне обґрунтування, яке дозволяє здійснити ефективний судовий перегляд; • навіть у превентивних провадженнях особа має право на участь у процесі прийняття рішень, якщо це не суперечить конкретним обставинам терміновості; • захисні заходи повинні мати визначений термін дії або механізм періодичного перегляду, щоб уникнути свавілля та забезпечити пропорційність; • Стамбульська конвенція, хоча й передбачає можливість прийняття захисних заходів без попереднього заслуховування їх адресата, визнає, що ця можливість має ґрунтуватися на необхідності, що випливає з обставин конкретної справи.
Luca v. the Republic of Moldova (Luca проти Республіки Молдова) **№ 55351/17** 17 жовтня 2023	**Фактичні обставини:** заявниця скаржилася на фізичне та психологічне домашнє насильство з боку партнера, з яким проживала разом із двома дітьми, включаючи два задокументовані випадки фізичного нападу, які призвели до серйозних травм, включаючи струс мозку та численні синці. Попри отримання захисного припису у серпні 2016 року, який зобов'язував кривдника залишити житло та утримуватися від контактів, він не був належним чином виконаний, а кривдник продовжував переслідувати заявницю, маніпулювати дітьми та перешкоджати комунальним постачанням в її будинок. Коли заявниця зверталася до поліції та судів за продовженням захисту або покаранням агресора, органи влади відхиляли її клопотання, називаючи ситуацію «сімейним непорозумінням» та натякаючи, що вона використовує захисні заходи як «засіб помсти» у розлученні. Кримінальне провадження було розпочато з великою затримкою і завершилося лише через п'ять років умовним вироком, тоді як діти, які переїхали до батька, повністю відмовилися від контактів з матір'ю через його вплив, а органи захисту дітей не вжили ефективних заходів для відновлення стосунків. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статей 3, 8, статті 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції. Щодо статті 3 Конвенції Суд наголосив, що влада не провела автономної, проактивної та комплексної оцінки ризику повторного насильства, посилаючись на те, що суди вимагали від постраждалої доказів «поза розумним сумнівом» та ігнорували психологічне насильство, що суперечить стандартам захисту

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	постраждалих. Суд також зазначив, що «очікування кримінального засудження до вжиття відповідних захисних заходів суперечить основному позитивному зобов'язанню захищати в контексті домашнього насильства», оскільки це створює ситуацію безкарності. Щодо статті 8 Суд констатував, що органи влади були нездатні підтримати заявницю у підтримці контактів з її дітьми, не врахувавши контекст домашнього насильства та не провівши розслідування причин відмови дітей, поклавшись лише на їхні слова без перевірки на маніпуляції. У частині статті 14 Конвенції Суд дійшов висновку, що дії органів влади схвалювали домашнє насильство, відображаючи дискримінаційне ставлення до заявниці як жінки, оскільки клопотання про захисні приписи були відхилені на основі гендерних стереотипів про те, що жінки зловживають системою, що згодом було спростоване кримінальним вироком за ті самі факти. **Фокуси уваги:** • держава зобов'язана провести проактивну та автономну оцінку ризиків незалежно від наявності кримінального вироку чи стандарту доказування; • судові органи не повинні керуватись гендерними стереотипами під час оцінки правдивості постраждалих жінок, а також зобов'язані враховувати випадки насильства при прийнятті будь-яких рішень щодо опіки та контактів з дітьми, оскільки ігнорування цього контексту може призвести до вторинної віктимізації та порушення прав дитини; • ефективність розслідування вимагає швидкості та ретельності, оскільки затягування процесів та призначення надмірно м'яких покарань створюють культуру безкарності, яка не лише порушує право на життя та гідність, але й свідчить про системну дискримінацію з боку держави, коли її органи схвалюють насильство через свою пасивність та упередженість.
Verhoeven c. France (Verhoeven проти Франції) **№ 19664/20** 28 березня 2024	**Фактичні обставини:** заявниця виїхала з Японії до Франції з сином на відпустку, а згодом повідомила чоловіка про намір залишитися у Франції та розлучитися. Чоловік звернувся до японських та французьких органів з вимогою повернення дитини згідно з Гаазькою конвенцією. Заявниця стверджувала, що повернення дитини до Японії створить «серйозний ризик» психологічної та фізичної шкоди через домашнє насильство з боку батька (словесні образи, один епізод фізичного насильства у 2016 р.), неможливість для неї супроводжувати дитину через ризик позбавлення батьківських прав та відсутності візи в Японії після розлучення

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	(згідно з японським законодавством, опіка зазвичай надається одному батькові, часто японцю, а права на побачення не гарантовані), а також травматичний розрив зв'язку між матір'ю та трирічною дитиною. Французькі суди відхилили аргументи про насильство (через відсутність офіційних скарг та медичних доказів на момент подій) та про неможливість проживання у Японії (враховуючи пропозиції батька та можливість медіації), як наслідок прийняли рішення про повернення дитини. Дитина була повернута батькові у Японію, а матір залишилася у Франції без можливості бачитися з сином, оскільки не мала візи та опіки в Японії. **Рішення ЄСПЛ:** відсутність порушення статті 8 Конвенції. Суд зазначив, що втручання у сімейне життя (повернення дитини) було передбачене законом (Гаазька конвенція) і мало законну мету — захист прав та свобод дитини та батька, а також дотримання міжнародних зобов'язань. Суд підкреслив, що національні суди не діяли автоматично чи механічно, а провели детальний аналіз аргументів. Національні суди оцінили докази, зазначивши, що відсутність офіційних скарг та медичних документів на момент подій не дозволяє зробити висновок про «серйозний ризик» для дитини, оскільки докази були побудовані на свідченнях самої матері та загальних медичних висновках, а не на фактах насильства над дитиною. Щодо ризиків розлучення з матір'ю національні суди врахували специфіку японського законодавства, але дійшли висновку, що неможливо заздалегідь передбачити результат розлучення в Японії, де існують процедури медіації, тим більше батько робив пропозиції щодо проживання матері з дитиною. Суд зазначив, що національні суди виконали процесуальні зобов'язання, розглянувши аргументи заявниці та врахувавши інформацію від центральних органів Японії та прокуратури. Суд дійшов висновку, що на основі наданих їм доказів національні суди провели ефективну перевірку твердження заявника, не випускаючи з уваги найкращі інтереси дитини. Вони не ігнорували ризики, але вважали, що найкращі інтереси дитини полягають у поверненні до країни звичайного проживання та відновленні стосунків з батьком та родиною. Суд дійшов висновку, що втручання було пропорційним, оскільки національні суди забезпечили справедливий баланс між інтересами матері та дитини, дотримуючись принципів Гаазької конвенції. Суддя Мітс в окремій думці зазначив, що національні суди застосували надмірно формалістичний підхід до доказів домашнього насильства (ігноруючи психологічну динаміку насильства) та не провели достатнього розслідування ризику повного

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	розриву стосунків між матір'ю та дитиною через специфіку японського законодавства. Він вважав, що в умовах домашнього насильства повернення дитини може бути контрпродуктивним і що суди повинні були глибше дослідити ризики для матері та дитини, а не покладалися лише на формальні пропозиції батька. **Фокуси уваги:** • в провадженнях про повернення дітей за Гаазькою конвенцією національні суди мають широкі повноваження щодо оцінки фактів, але зобов'язані провести ефективний розгляд аргументів про «серйозний ризик», включаючи ризики, пов'язані з домашнім насильством; • вирішальним є не результат оцінки ризику, а якість процесу прийняття рішень: суди повинні не просто констатувати відсутність доказів, а активно досліджувати обставини, якщо вони можуть свідчити про ризики насильства для дитини.
Oghlishvili v. Georgia (Oghlishvili проти Грузії) № 7621/19 4 липня 2024	**Фактичні обставини:** дочка заявниці була знайдена повішеною у винному погребі свого будинку в Грузії після тривалого домашнього насильства зі сторони чоловіка та свекрухи, яке включало звинувачення у невірності та фізичні сутички. За тиждень до смерті поліція вже реагувала на виклик щодо бійки, але обмежилася опитуванням сторін, які заперечували системне насильство, та призначила медичний огляд, який виявив лише незначні синці. Після виявлення тіла розслідування було розпочато негайно за статтею про «доведення до самогубства», і протягом перших двох років було проведено низку експертиз, допитано понад 25 свідків та виявлено численні травми на тілі померлої, а також підозрілі обставини (наприклад, спроба самогубства зятя в день похорону та знахідка волокон одягу, що збігаються з одягом зятя). Однак згодом розслідування фактично зупинилося без пояснень, і до моменту розгляду справи в ЄСПЛ минуло понад шість років, через що сплив строк давності за менш тяжким злочином, що унеможливило притягнення будь-кого до відповідальності. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2 Конвенції (процесуальний аспект). Суд зазначив, що незважаючи на початкову оперативність, розслідування стало неефективним через тривалу бездіяльність слідчих органів та сплив строку давності. Суд наголосив, що в справах, пов'язаних з насильством щодо жінок, держави зобов'язані проявляти особливу ретельність та енергійність, але в даному випадку органи влади не змогли належним чином дослідити всі достовірні лінії розслідування, зокрема щодо численних травм на тілі та підозрілих обставин,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	пов'язаних із зятем. Ключовим фактором порушення стало те, що значний період невиправданої бездіяльності призвів до закінчення строку давності, що повністю позбавило продовження розслідування будь-якої можливої корисності. Якби причиною застою розслідування було те, що слідчі не вважали зібрані ними докази достатніми для висунення кримінальної відповідальності проти будь-кого, то розслідування могло б бути закрите за відсутністю злочину. Таке закриття принаймні дозволило б заявнику отримати додатковий перегляд адекватності розслідування. На думку Суду, така бездіяльність та нездатність встановити обставини смерті свідчать про відсутність ефективного розслідування. Водночас Суд відхилив скаргу щодо матеріального аспекту статті 2 Конвенції (нездатність захистити) через невичерпання національних засобів правового захисту, оскільки заявниця не подала позову проти поліції, але визнав, що процесуальний провал є самодостатнім порушенням. **Фокуси уваги:** • навіть якщо розслідування починається своєчасно, воно вважається неефективним, якщо тривала бездіяльність слідчих органів призводить до спливу строку давності, що робить неможливим притягнення винних до відповідальності; • у справах про домашнє насильство та смерть жінок відсутність активного розслідування всіх версій (включно з вбивством, замаскованим під самогубство) та ігнорування доказів фізичного насильства може розцінюватися як «відверте небажання встановити істину»; • вирішальним є не лише факт смерті, а й здатність держави забезпечити швидке та ретельне розслідування, яке не дозволяє злочину залишитися безкарним через бюрократичні затримки, оскільки це підриває довіру до верховенства права та сприяє культурі безкарності.
Vieru v. the Republic of Moldova (Vieru проти Республіки Молдова) **№ 17106/18** 19 листопада 2024	**Фактичні обставини:** сестра заявника зазнавала систематичного домашнього насильства (фізичного та психологічного) з боку чоловіка, попри численні захисні приписи (щонайменше шість) та розлучення у листопаді 2014 року. Сестра заявника неодноразово зверталася до поліції (щонайменше 15 разів), але кримінальні провадження за домашнє насильство та порушення приписів неодноразово припинялися через закінчення строку давності або перекваліфікацію на адміністративні правопорушення. У серпні 2016 року сестра заявника впала з п'ятого поверху під час чергового епізоду насильства, коли колишній чоловік переслідував її у її квартирі, і померла у жовтні 2016 року від отриманих травм. Поліція порушила справу за

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	підбурювання до самогубства, проте у 2018 році справу закрили, дійшовши висновку, що це був нещасний випадок або самогубство, посилаючись на свідчення про алкогольне сп'яніння сестри заявника та відсутність доказів фізичного насильства в момент падіння. Національні суди призначили заявнику компенсацію моральної шкоди, але звільнили колишнього чоловіка сестри від кримінальної відповідальності за домашнє насильство через сплив строків давності та перекваліфікацію діянь. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2, порушення статті 3, порушення статті 14 у поєднанні зі статтями 2 та 3 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади ніколи не робили серйозних спроб всебічно розглянути справу в цілому, оскільки акти домашнього насильства ніколи не слід розглядати окремо, а радше як єдиний випадок поведінки або серію пов'язаних інцидентів. Суд констатував, що правова база Молдови не змогла ефективно запобігти схемі домашнього насильства, що полягала в психологічному та фізичному насильстві, яке продовжувалося між колишнім подружжям, через обмежене визначення членів сім'ї та відсутність оцінки ризику летальності. Суд також відзначив, що окрім направлення поліцією до неурядової організації «Центр жіночого права» та підтримки служби захисту дітей у провадженнях щодо отримання захисних приписів, уряд не надав жодних доказів іншої психосоціальної підтримки та психологічного втручання для сестри заявника як постраждалої від домашнього насильства. Також немає жодних ознак того, що вона отримувала будь-яку правничу допомогу. Суд зазначив також, що розслідування смерті було недостатнім, оскільки не було розглянуто версію вбивства на ґрунті статі, ігноровано історію щонайменше двох років домашнього насильства, а висновки прокурора базувалися на суперечливих свідченнях про алкогольне сп'яніння без належної перевірки. В контексті статті 14 Конвенції Суд підкреслив, що насильство щодо жінок є формою дискримінації. Заявник надав докази того, що жінки в Молдові непропорційно страждають від домашнього насильства, а влада демонструє інституційну толерантність до цього явища. Уряд не спростував тези про те, що пасивність влади та стереотипи (наприклад, у рішенні суду про відмову в продовженні захисного припису через «ворожий характер стосунків») призвели до порушення прав сестри заявника як жінки. Два судді висловили незгоду з тим, що Суд не розглянув матеріальний аспект статті 2 Конвенції, оскільки вважали, що наявність тривалого насильства, присутність агресора під час падіння та відомий ризик самогубства (враховуючи

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	депресію постраждалої) створювали реальну та безпосередню загрозу життю, яку влада мала розслідувати за статтею 2, а не лише за статтею 3 Конвенції. **Фокуси уваги:** • законодавчі прогалини (наприклад, обмежене визначення «членів сім'ї» або паралельна кваліфікація насильства як адміністративного правопорушення) можуть призвести до системного порушення позитивних зобов'язань держави, навіть якщо формально закони існують; • справа підкреслює критичну важливість проведення автономної, проактивної та комплексної оцінки ризику летальності у справах про домашнє насильство, особливо коли існує історія повторюваного насильства, оскільки ігнорування цього контексту призводить до безкарності; • насильство щодо жінок є формою гендерної дискримінації, а інституційна пасивність у таких справах може свідчити про упереджене ставлення, яке не потребує доведення конкретних упереджень окремого чиновника.
Hasmik Khachatryan v. Armenia (Hasmik Khachatryan проти Арменії) **№ 11829/16** 12 грудня 2024	**Фактичні обставини:** заявниця зазнавала систематичного домашнього насильства з боку співмешканця, який зловживав алкоголем. Насильство загострилося після народження доньки з інвалідністю. У травні 2013 року співмешканець жорстоко побив заявницю, вдаривши її кулаком, ногами та стільцем (який зламався), після чого вона втратила свідомість. Наприкінці травня 2013 він припік їй сигаретою передпліччя, погрожуючи виколоти очі. У червні 2013 року він збив заявницю з ніг, побив ногами по обличчю та тілу, після чого вона втекла з дому і переховувалася. Було задокументовано струс мозку, перелом носа, розрив барабанної перетинки, численні гематоми та шрами. Поліція порушила кримінальну справу за статтею про катування. Під час розслідування та судового процесу співмешканець продовжував погрожувати заявниці та її родичам, бив її, але органи влади не вжили жодних заходів для її захисту (не застосували запобіжні заходи, не провели оцінки ризиків). Суд перекваліфікував дії співмешканця з «катування за обтяжуючих обставин» на «катування без обтяжуючих обставин», оскільки суд вважав, що заявниця не була «залежною» від чоловіка (вони не жили разом останні два роки, він не утримував її фінансово, хоча вона доглядала за дітьми та жила в його будинку). Згодом співмешканця було засуджено до 1,5 років позбавлення волі, але звільнено від відбування покарання на підставі амністії. Суд відхилив цивільний позов заявниці про компенсацію моральної шкоди, оскільки на той час

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	вірменське законодавство не передбачало можливості вимагати компенсацію за моральну шкоду від приватних осіб у випадках катувань (лише за наклеп/образу). **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 3 Конвенції. Суд зазначив, що національна правова база не відповідала зобов'язанням держави, оскільки не визначала домашнє насильство ні як окремий злочин, ні як обтяжуючий елемент інших злочинів і не передбачала ефективних захисних заходів. Суд підкреслив, що термін «інша залежність» не мав необхідної точності, що призвело до формалістичного підходу судів, які ігнорували реальну вразливість постраждалої особи. Органи влади не провели автономну, проактивну та комплексну оцінку ризику, попри численні заяви про загрози, і не вжили заходів для захисту заявниці під час провадження. Суд підкреслив занепокоєння, що національні кримінальні суди, повністю проігнорувавши контекст домашнього насильства, спочатку перекваліфікували правопорушення на необтяжену форму даного правопорушення, що передбачало значно меншу міру покарання, призначили йому покарання на нижчій межі діапазону застосовних покарань, а потім вважали, що він має бути звільнений навіть від відбування цього покарання, тим самим повністю усунувши стримуючий ефект кримінально-правової бази. Суд наголосив, що амністія або помилування несумісні з обов'язком держав розслідувати акти жорстокого поводження та боротися з безкарністю, особливо коли це призводить до повного звільнення винного від покарання. Крім того, Суд вперше встановив, що стаття 3 Конвенції накладає на державу позитивне зобов'язання забезпечити постраждалим від домашнього насильства можливість вимагати компенсацію за моральну шкоду від правопорушника. Оскільки держава не може повністю усунути шкоду, вона зобов'язана надати механізм для її відшкодування від кривдника. Суд зазначив, що відсутність такого механізму у вірменському законодавстві є порушенням Конвенції. **Фокуси уваги:** • законодавство, яке не чітко кваліфікує домашнє насильство або не передбачає захисних заходів для постраждалих осіб, є недостатнім для виконання позитивних зобов'язань держави; • амністія у справах про катування є неприпустимою, оскільки вона суперечить зобов'язанню боротися з безкарністю; • постраждалі від домашнього насильства особи мають право вимагати компенсацію за моральну шкоду безпосередньо від кривдника, і держава зобов'язана впровадити такий механізм у своєму законодавстві.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
ND v. Switzerland (ND проти Швейцарії) **№ 56114/18** 03 квітня 2025	**Фактичні обставини:** колишній партнер заявниці був засуджений у 1995 році до 12 років за вбивство та зґвалтування. У 2006 році він був умовно-достроково звільнений за умови заборони контактів з колишньою партнеркою, обов'язкової психотерапії та нагляду. Психіатричні експертизи зазначали, що він є «бомбою уповільненої дії», оскільки має антисоціальні риси, і ситуація розриву стосунків є для нього критичною, що може спровокувати насильство. У 2006 році він познайомився і почав стосунки із заявницею, яка не знала про його минуле. У серпні 2007 року заявниця звернулася до сімейного лікаря через дивну поведінку партнера, який, дізнавшись про ризики від психіатра, порадив їй припинити стосунки, не вдаючись до подробиць, що цього не слід робити різко, та повідомив поліцію (за згодою заявниці). Поліцейський, який знав про судимість партнера заявниці за вбивство, але не знав про психіатричні висновки про ризик насильства, зателефонував заявниці з власної ініціативи. Під час розмови заявниця зазначила, що перебуває у стосунках, які вважає безперспективними, і що вона хоче їх припинити, але партнер, схоже, не бажає з цим миритися, і що він постійно переслідує її телефоном та текстовими повідомленнями. Поліцейський повідомив її про можливість подання кримінальної заяви або звернення до служб підтримки, а також зазначив, що для неї було б найкраще припинити їхні стосунки. Заявниця сказала, що «контролює ситуацію» і не потребує допомоги. Поліцейський не розкрив їй повну історію партнера через обмеження закону про конфіденційність судимостей. У вересні 2007 заявниця написала партнеру електронний лист про розрив, після чого він викрав її, тримав у полоні понад 11 годин, зґвалтував, задушував, стріляв з арбалета в груди та намагався вбити. Заявниця вижила, а колишній партнер покінчив життя самогубством у в'язниці. Суди Швейцарії відхилили позов заявниці проти органів влади, стверджуючи, що поліція не знала про конкретну загрозу, а розкриття судимості порушило б право на приватність. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 2 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади були поінформовані про існування ризику щодо заявниці, коли лікар зв'язався з поліцією за згодою заявниці. Саме цей ланцюг повідомлень призвів, навіть за відсутності поданої нею скарги, до їхнього зобов'язання захищати її право на життя з підвищеною пильністю. Суд підкреслив, що органи влади (поліція, прокуратура, лікарі, психіатри) володіли сукупністю інформації, яка вказувала на високий ризик феміциду (судимість за вбивство, психіатричні висновки про ризик при розриві

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	стосунків), однак ця інформація була розпорошена між різними службами і не була об'єднана. Поліцейський, який контактував із постраждалою, не мав повної картини. Держава не провела необхідної автономної та проактивної оцінки ризику, покладатися лише на сприйняття постраждалої («я контролюю ситуацію») було помилкою, оскільки вона не знала про справжню небезпеку. З огляду на вразливість заявниці, яка не знала про сукупність елементів, доступних органам влади, ця асиметрія інформації, про яку вони знали, мала б бути компенсована підвищеною пильністю з боку органів влади, що призвело б до повної та актуальної оцінки серйозності ризику, якому вона наражалася. Суд наголосив, що у випадках насильства щодо жінок права агресора не можуть мати перевагу над правами на життя та фізичну та психічну недоторканність постраждалих осіб. Законодавство Швейцарії того часу не дозволяло розкрити інформацію, що стало фатальним недоліком (після цієї справи закон було змінено, додано статтю, яка дозволяє розголошення даних для запобігання неминучій небезпеці). Суд зробив висновок, що органи влади, в цілому, не зробили всього, що можна було б від них обґрунтовано очікувати, щоб запобігти матеріалізації певного та безпосереднього ризику для життя заявниці, про який вони знали або повинні були знати. Не зважаючи на спонтанну ініціативу поліцейського, були відсутні як адекватна оцінка ризику для життя заявниці, так і оперативні заходи, які мали б реальний шанс змінити хід подій або пом'якшити завдану шкоду. З цього випливає, що через відсутність достатньої координації між різними службами та недоліки чинного на той час національного законодавства, органи влади не виконали свого позитивного зобов'язання захищати життя заявниці згідно зі статтею 2 Конвенції. В окремих думках судді, які підтримали рішення, наголосили на тому, що це справа про спробу феміциду, а також, що держава не може використовувати захист приватності злочинця як привід для ігнорування права на життя жінки. Потрібні чіткі протоколи обміну інформацією (як у Великій Британії та Іспанії). Суддя, що не погодився з рішенням більшості, в окремій думці зазначив, що вимога до влади об'єднувати всі дані про психічне здоров'я та судимості без офіційної скарги постраждалої особи є надмірним тягарем і порушує право на приватність. На його думку, поліцейський діяв правильно, маючи лише часткову інформацію.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Фокуси уваги: • ця справа встановлює важливий принцип «асиметрії інформації», тобто якщо органи влади мають повне уявлення про високий рівень ризику, тоді як заявниця не обізнана про нього і не може адекватно оцінити реальність загрози своєму життю, ця асиметрія вимагає підвищеної пильності з боку держави; • держава не може виправдовуватися тим, що різні служби (поліція, медицина, суд) не знали про ризик окремо, тобто якщо в сукупності вони володіють інформацією про високий ризик, держава зобов'язана об'єднати ці дані та провести оцінку ризику; • у випадках, коли існує реальна загроза життю, право постраждалої особи на життя переважає право кривдника на конфіденційність його кримінального минулого, тому держава повинна мати законодавчі механізми для розкриття такої інформації потенційній постраждалій особі; • те, що постраждала особа не подала офіційної заяви або сказала, що «все під контролем», не звільняє державу від обов'язку діяти, якщо влада має об'єктивні дані про небезпеку агресора; • ця справа демонструє еволюцію підходу від простого покарання кривдника до проактивного запобігання через ефективну комунікацію між державними органами та захист постраждалої навіть тоді, коли вона сама не усвідомлює повного масштабу загрози.
M.L. v. North Macedonia (M.L. проти Північної Македонії) **№ 30206/23** 24 червня 2025	**Фактичні обставини:** справа стосувалася застосування до заявника обмежувального припису, яким йому було заборонено наближатися до доньки менш ніж на 100 метрів і відвідувати її місце проживання та школу. Припис був винесений як захисний захід в рамках кримінального провадження щодо домашнього насильства з метою захисту дитини. Справа виникла на тлі складних сімейних суперечок: хоча Центр соціального забезпечення раніше рекомендував надати заявнику опіку та встановив графік спілкування, мати доньки подала кримінальні скарги, стверджуючи, що заявник бив і ображав дитину. Поліція та прокуратура, спираючись на свідчення доньки, вчительки та психіатричні висновки, які фіксували стан тривоги дитини, ініціювали кримінальне провадження. У березні 2023 року суддя попереднього провадження, діючи терміново, видав обмежувальний припис, посилаючись на тяжкість звинувачень та необхідність захисту психічного здоров'я дитини, а також для забезпечення безперешкодного провадження. Заявник оскаржив

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	це рішення, надавши докази, що він не бачив доньку з жовтня 2022 року, а отже, не міг вчиняти насильство у зазначений період, а також експертний висновок про те, що погрози матері були надіслані не з його телефону. Колегія з трьох суддів відхилила апеляцію, підтвердивши припис, але не надала конкретних відповідей на нові аргументи захисту. Кримінальне провадження було закрито прокурором у травні 2023 року через відсутність складу злочину, проте обмежувальний припис залишався в силі ще кілька місяців, попри те, що національне законодавство вимагало його перегляду кожні два місяці. Суддя переглянув необхідність заходу лише після клопотання заявника у липні 2023 року, скасувавши його лише у жовтні 2023 року, коли кримінальні скарги були остаточно відхилені. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд повторив, що взаємне задоволення батьків та дітей від спілкування одне з одним є фундаментальним елементом сімейного життя — навіть коли стосунки між батьками розірвані. Суд визнав, що сам факт видачі припису як термінового заходу для захисту дитини в умовах серйозних звинувачень не був необґрунтованим. Суд підкреслив, що втручання у сімейне життя має бути не лише законним і переслідувати законну мету, але й «необхідним у демократичному суспільстві», що вимагає ретельного балансу між інтересами дитини та батька. Головна проблема у цій справі полягала не в самому факті тимчасового розлучення, а в процесуальних недоліках підтримки та перегляду цього заходу. Суд зазначив, що колегія з трьох суддів, підтверджуючи припис, не провела автономну та комплексну оцінку ризику та не надала конкретних причин у відповідь на додаткові аргументи, висунуті заявником, просто повторивши аргументи судді першої інстанції. Це порушило вимоги справедливого судового розгляду, оскільки суд не дослідив, чи існував реальний ризик насильства, та чи відповідає повна заборона контактів найкращим інтересам дитини. Ще більш критичним було те, що національні органи влади не забезпечили змістовного контролю під час обов'язкового періодичного перегляду (кожні 2 місяці). Суд наголосив, що навіть якщо суддя формально переглядав необхідність припису, відсутність офіційних обґрунтованих рішень, незалучення заявника до цього процесу та відсутність запиту оновленої інформації (наприклад, про висновки експертів, які не виявили насильства, або про рішення прокурора про закриття справи) зробили такий перегляд позбавленим будь-якого сенсу. Як зазначив Суд, періодична переоцінка на основі інформації, доступної судді попереднього провадження на момент,

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	коли він вперше видав припис, не могла призвести до будь-якої зміни тривалої потреби в цьому приписі. **Фокуси уваги:** • хоча захист дитини є пріоритетом, це не дає державі права на свавільну або тривалу ізоляцію батька без належних процесуальних гарантій; • навіть у кримінальних провадженнях, де пріоритетом є безпека дитини, батько має право бути залученим до перегляду заборонних приписів, а суди зобов'язані надавати мотивовані рішення, які враховують зміну обставин, зокрема результати розслідування та експертиз; • формальний перегляд приписів без реальної перевірки фактів та без участі заінтересованої сторони є недостатнім для виправдання тривалого втручання у сімейне життя.
M.A. v. Iceland (M.A. проти Ісландії) **№ 59813/19** 26 серпня 2025	**Фактичні обставини:** заявниця звернулася до поліції у грудні 2017 року зі скаргами на два випадки фізичного насильства та погрози з боку свого колишнього хлопця, які нібито сталися у лютому та липні 2016 року. Незважаючи на те, що травми заявниці були задокументовані медичними записами та фотографіями, а свідки підтвердили факти насильства, розслідування було проведено з критичними затримками. Справа постійно передавалася між різними відділами поліції через адміністративну плутанину, а допит підозрюваного, який мав вирішальне значення для переривання строку давності, був відкладений на дев'ять місяців після подання скарги. Слідчий навіть взяв літню відпустку, не забезпечивши заміни, хоча заявниця неодноразово попереджала про наближення закінчення строку давності. У результаті, коли підозрюваного нарешті допитали у серпні 2018 року, строк давності за обидва інциденти вже сплив, що змусило поліцію та прокуратуру припинити кримінальне переслідування за фактами фізичного насильства. Єдиним винятком стало засудження колишнього хлопця за погрози, які він висловив у 2017 році, але це не стосувалося основних звинувачень у побитті. Національний комісар поліції пізніше публічно вибачився перед заявницею, визнав процесуальні помилки та підтвердив, що саме затримки призвели до втрати можливості переслідування. **Рішення ЄСПЛ:** порушення статті 8 Конвенції. Суд встановив порушення права на повагу до приватного життя через неефективне розслідування. Суд наголосив, що ключовим порушенням стала нездатність поліції діяти з необхідною

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	оперативністю, незважаючи на те, що їм було відомо про наближення строку давності та про те, що затримка може зробити переслідування неможливим. Суд зазначив, що навіть якщо факти справи та особи ймовірних правопорушників встановлені, розслідування навряд чи можна вважати ефективним та здатним призвести, якщо це доречно, до покарання винних, коли строк давності для кримінального переслідування спливає через повільні темпи провадження. Затримки, спричинені адміністративною плутаниною та особистими обставинами слідчого, були визнані неприйнятними, оскільки держава зобов'язана організувати свою правову систему так, щоб уникнути таких ситуацій. Щодо скарги про дискримінацію за статтю 14 у поєднанні зі статтями 3 та 8 Конвенції, Суд відхилив її, вказавши, що заявниця не надала достатніх доказів структурної упередженості або систематичного непропорційного впливу на жінок. Хоча статистика показувала, що більшість постраждалих від домашнього насильства — жінки, це не доводить дискримінаційної політики держави, особливо враховуючи численні реформи, спеціалізовані протоколи та високі позиції Ісландії у рейтингах гендерної рівності. Суд зазначив, що нижчі показники переслідування у справах про домашнє насильство порівняно з іншими злочинами пояснюються об'єктивними труднощами у зборі доказів (відсутність свідків, приватний характер подій), а не упередженим ставленням. **Фокуси уваги:** • процесуальний обов'язок є вимогою засобів, а не результатів, але ці засоби мають бути ефективними, швидкими та бездоганними з точки зору дотримання строків, особливо коли йдеться про злочини зі строками давності; • держава несе відповідальність за організацію системи, щоб уникнути втрати можливості переслідування через власні затримки, затримки з боку органів влади, які призводять до спливу строку давності, самі по собі становлять порушення позитивних зобов'язань держави, оскільки вони позбавляють постраждалу особу доступу до правосуддя; • для встановлення порушення статті 14 Конвенції недостатньо лише статистики про те, що жінки частіше зазнають насильства; необхідно довести, що саме дії або бездіяльність держави мають дискримінаційний характер або непропорційно впливають на жінок порівняно з чоловіками в аналогічних ситуаціях.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
B.A. v. Iceland (B.A. проти Ісландії) **№ 17006/20** 26 серпня 2025	**Фактичні обставини:** заявниця звернулася до поліції у грудні 2017 року зі скаргами на тривалий період фізичного, психологічного та сексуального насильства з боку свого колишнього співмешканця, який нібито відбувався між 2011 та 2014 роками. Заявниця описала чотири випадки сексуального насильства, включаючи інцидент під час її вагітності та перебування в реабілітаційній клініці, а також фізичні напади. Поліція провела розслідування, допитала підозрюваного та одинадцятьох свідків, зібрала медичні документи та психологічні висновки, які фіксували посттравматичний стресовий розлад у заявниці. Однак у червні 2019 року розслідування було припинено. Щодо фізичного насильства поліція та прокуратура дійшли висновку, що строк давності (два роки) минув, оскільки події сталися задовго до подання скарги, а нова стаття про домашнє насильство не може застосовуватися ретроактивно. Щодо сексуального насильства, органи влади визнали, що хоча підозрюваний визнав факт статевих стосунків у клініці, докази були недостатніми для спростування його заперечень щодо згоди, і подальше розслідування навряд чи покращило б доказову базу. Заявниця стверджувала, що розслідування було неефективним через затримки, ігнорування доказів психологічного насильства та неправильне застосування стандартів щодо згоди. **Рішення ЄСПЛ:** відсутні порушення статей 3, 8 та 14 Конвенції. Суд визнав, що національна правова база на той час, хоча й не мала окремої статті про домашнє насильство до 2016 року, все ж забезпечувала захист через криміналізацію нападів та зґвалтувань з акцентом на відсутність згоди, а також через обтяжуючі обставини для злочинів у близьких стосунках. Щодо розслідування, Суд зазначив, що воно було всебічним та ретельним, оскільки органи влади не просто відхилили справу через закінчення строку давності, а провели глибокий аналіз фактів, опитали численних свідків та розглянули можливість застосування різних статей закону. Суд підкреслив, що процесуальний обов'язок є вимогою засобів, а не результатів, і сам факт відсутності обвинувального вироку не свідчить про порушення, якщо розслідування було проведено належним чином. Щодо затримок у допитах, Суд визнав їх існування, але зазначив, що вони не призвели до втрати доказів і були зумовлені складністю справи та необхідністю пріоритетного розгляду термінових випадків. У контексті сексуального насильства Суд відхилив аргумент про те, що органи влади не дослідили питання згоди належним чином, оскільки в даному випадку розслідування було ретельним, а висновок про недостатність доказів

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	не був довільним. Щодо скарги про дискримінацію за статтю 14 у поєднанні зі статтями 3 та 8 Конвенції, Суд також відхилив її, оскільки заявниця не надала доказів структурної упередженості, а Ісландія посідає високі місця у рейтингах гендерної рівності, впроваджені реформи (спеціалізовані слідчі групи, протоколи, навчання). Суд зазначив, що нижчі показники переслідування у справах про сексуальне насильство порівняно з тими, що стосуються вбивств та фізичного нападу, можна пояснити об'єктивними факторами (відсутність свідків, медичних доказів, пізнє звернення до правоохоронних органів тощо), не пов'язаними з дискримінаційним ставленням чи наслідком. Невід'ємні проблеми з доказами, спільні для справ про сексуальне та домашнє насильство в усіх юрисдикціях, можуть впливати на рівень переслідування та засудження, не обов'язково відображаючи дискримінацію. З цієї причини порівняння показників переслідування за різними категоріями правопорушень без врахування конкретних характеристик та обставин кожного типу справи може бути оманливим. Суд також зазначив, що ця справа не свідчить про те, що поліцейські чи прокурори намагалися відмовити заявницю від продовження розгляду її скарги, натякали на її винуватість або демонстрували упереджене ставлення до постраждалих жінок. **Фокуси уваги:** • держава виконує свої зобов'язання, якщо проводить ретельне, об'єктивне та незалежне розслідування, навіть якщо воно не призводить до обвинувального вироку, тобто держава не відповідає за відсутність вироку, якщо вона зробила все можливе для збору доказів, але їх виявилося недостатньо; • спеціальна норма щодо відповідальності за домашнє насильство є бажаною, але не обов'язковою, якщо існують інші механізми, наприклад посилене покарання за злочини в близьких стосунках; • Конвенція вимагає, щоб розслідування сексуального насильства охоплювало питання згоди, але не вимагає автоматичного засудження, якщо свідчення сторін суперечать одне одному, а додаткові докази (медичні, свідки) не підтверджують версію постраждалої особи, тобто важливо розрізняти «ігнорування» питання згоди (що є порушенням) та «неможливість довести» відсутність згоди за наявних доказів (що не є порушенням); • нижчі показники засудження у справах про сексуальне та домашнє насильство часто пояснюються об'єктивними труднощами доказування (відсутність свідків, приватність подій), а не упередженим ставленням судів чи поліції.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
Scuderoni v. Italy (Scuderoni проти Італії) **№ 6045/24** 23 вересня 2025	**Фактичні обставини:** пара розлучилася у 2017 році, але продовжувала жити разом у тому ж будинку з 5-річним сином. Заявниця скаржилась (як в порядку цивільного, так і кримінального провадження) на приниження, контроль, переслідування, встановлення камер спостереження, доступ до особистих облікових записів, позбавлення сну, погрози викинути речі на вулицю тощо. 29 квітня 2018 року колишній чоловік жорстоко схопив заявницю за волосся, завдавши травм шиї та лопатки, що було підтверджено медичним висновком. Цивільний суд відхилив клопотання заявниці про захисний припис на тій підставі, що основні твердження заявниці стосувалися подій, які відбувалися лише у присутності її колишнього чоловіка, який заперечував усі звинувачення проти нього. Слухання було призначено лише через 9 місяців, хоча відбулось раніше у зв'язку з клопотаннями постраждалої особи. Кримінальне провадження зареєстрували лише через 2 місяці після заяви. Справа розглядалася 4 роки з 4 різними суддями та у підсумку суд виправдав колишнього чоловіка заявниці. Його дії кваліфікували як «сімейний конфлікт», а не систематичне насильство. Суд вважав, що домашнє насильство характеризується низкою систематичних дій, спрямованих на заподіяння постійних страждань. Він зазначив, що поведінка колишнього чоловіка розгорталася протягом приблизно дев'яти місяців, однак ймовірні акти жорстокого поводження обмежувалися кількома рідкісними випадками та складалися переважно з образ та різкої критики, які не виявляли наміру піддавати постійним стражданням. Він вважав, що заявниця не була доведена до стану «психологічної покори», і що поведінка колишнього чоловіка схоже, була мотивована радше обуренням, що випливає з припинення його стосунків з нею, а також напруженістю, пов'язаною з їхнім примусовим співжиттям у сімейному будинку. Суд вважав, що така поведінка, як записи зображень та розмов, мала на меті роздратувати жертву, а не встановити систему домінування та докучливості. Суд також розцінив звинувачення у кар'єризмі та критику щодо батьківських навичок постраждалої радше як вияв конфлікту та образи, ніж як систематичні акти жорстокого поводження. Прокурор відмовився подавати апеляцію, висловивши думку, що дії колишнього чоловіка були мотивовані упередженнями щодо ролі жінок та бажанням помститися за професійний успіх постраждалої. Щодо тілесних ушкоджень прокурор зазначив, що медичний висновок не підтвердив значної втрати волосся, що заважає довести поза всяким розумним сумнівом існування правопорушення.

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	Рішення ЄСПЛ: порушення статей 3 та 8 Конвенції. Суд зазначив, що органи влади не провели комплексної оцінки ризику, з врахуванням контексту домашнього насильства. Суд наголосив, що навіть за наявності формального розслідування, надмірні затримки та зміна суддів унеможливили ефективний захист, що є порушенням процесуального зобов'язання держави. Також суд критично оцінив підхід італійського суду, який недооцінив ситуацію, відмовивши у запитуваному захисному приписі на тій підставі, що він вважав це типовою конфліктною ситуацією в парі, яка розлучається. Суд зазначив, що своїм підходом італійська влада, зокрема суди, не визнала складну динаміку домашнього насильства. Також Суд наголосив, що поділяє занепокоєння GREVIO щодо існування поширеної судової практики систематичного ігнорування звичного характеру повторюваної насильницької поведінки, коли вона зосереджена протягом короткого періоду, коли події відбуваються наприкінці стосунків, без будь-якої заявленої попередньої історії, а потім пояснюються простим швидкоплинним «станом гніву», або коли постраждала особа виявляє активний опір, що призводить до перекваліфікації судами насильства на «домашній конфлікт». Суд також нагадав, що GREVIO спостерігала збереження шкідливих стереотипів у судовому розгляді справ про домашнє насильство, зокрема: у тенденції, по-перше, зводити насильство в парах до простих «конфліктів» і, таким чином, вважати обидві сторони апріорі відповідальними за насильство, ігноруючи дисбаланс влади, породжений самим насильством; по-друге, дотримуватися стереотипних уявлень, які представляють інтимні стосунки як обов'язково структуровані навколо динаміки влади/підпорядкування; і по-третє, автоматично припускати, що постраждала, якщо вона ініціювала розлучення, прагне помсти, компенсації або покарання свого партнера. Суд зазначив, що всі вищезазначені висновки стосуються цієї справи. **Фокуси уваги:** • «активна постраждала» не означає «не постраждала», оскільки той факт, що жінка чинить опір, звертається до поліції або має професійну кар'єру, не позбавляє її статусу постраждалої від домашнього насильства, а суди не повинні вимагати від постраждалих осіб пасивності та страждань; • конфлікт ≠ насильство, тобто не можна перекваліфіковувати систематичне насильство у «сімейний конфлікт» лише тому, що обидві сторони обмінюються репліками або постраждала особа ініціювала розлучення;

Назва справи, номер заяви, дата рішення	Обставини справи, рішення ЄСПЛ та фокуси уваги
	• насильство може бути короткочасним, але інтенсивним, особливо під час розлучення, тому вимога «довгої історії насильства» для кваліфікації злочину є помилковою; • навіть за наявності належного законодавства та формального розслідування, гендерні упередження суддів можуть призвести до порушення прав людини та безкарності порушників, рішення підкреслює необхідність обов'язкового навчання суддів та прокурорів для розпізнавання та усунення стереотипів, які призводять до виправдань у справах про домашнє насильство.

Заповнення бланку протоколу про адміністративне правопорушення

Назва графи	Зміст
Дата	бланк протоколу передбачає, що в цьому випадку необхідно використовувати словесно-цифровий спосіб оформлення, наприклад, *21 березня 2025 року*.
Місце складання протоколу	➢ населений пункт або ➢ географічна точка, в якому перебуває правопорушник та уповноважений поліцейський на момент складання протоколу. Наприклад, *м. Одеса*.
Посада, найменування органу поліції, звання, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол	➢ враховуючи замалий обсяг місця для викладення інформації допускається застосування абревіатурних загальновідомих скорочень в посаді; ➢ прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка склала протокол, зазначаються повністю, без скорочень. Наприклад: *Я, дільничний офіцер поліції ВП № 1 ОРУП № 2 ГУНП в Одеській області лейтенант поліції Степаненко Степан Степанович.*
Склав цей протокол про те, що громадянин(ка)	прізвище, ім'я та по батькові особи, яка притягається до адміністративної відповідальності зазначається повністю, без скорочення, печатними літерами. Наприклад: *ПЕТРЕНКО ПЕТРО ПЕТРОВИЧ*.
Дата і місце народження	➢ враховуючи замалий обсяг місця для викладення інформації дату народження рекомендовано зазначати цифровим способом, наприклад: *15.05.1980;* ➢ як місце народження зазначається населений пункт. Наприклад: *м. Одеса*.
Громадянство	зазначається назва країни громадянства в родовому відмінку, наприклад: *України*.
Місце проживання	вказується адреса за таким прикладом: *м. Одеса, вул. Успенська, буд. 71, кв. 15*.
Місце реєстрації	➢ якщо адреса проживання співпадає з адресою реєстрації зазначається: *зареєстрований за місцем проживання;* ➢ якщо не співпадає – зазначається адреса за таким прикладом: *м. Одеса, вул. Садова, буд. 11, кв. 1*.

Назва графи	Зміст
Номер телефону	➢ зазначається контактний (мобільний або міський абонентський) номер, наприклад: *+38 (067) 123 45 67;* ➢ якщо особа не надала контактний номер, зазначається: *надати відмовився;* ➢ якщо особа немає контактного номеру, зазначається: *не має.* **Увага!** Враховуючи стислі строки розгляду справи про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП (3 доби), поліцейські зазвичай відбирають у особи, щодо якої складається протокол, *заявку на отримання судових повісток, повідомлень в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення*. Відсутність контактного номеру телефону у протоколі може стати перешкодою для повідомлення судом дати та часу розгляду протоколу особі, щодо якої він складений. В такому разі непоодинокими є випадки зобов'язання судом поліції забезпечити явку особи до суду для розгляду справи про адміністративне правопорушення.
Місце роботи (навчання), посада	➢ вказується найменування підприємства, установи, організації, де працює особа (її посада) або закладу, де навчається особа. Наприклад: *АТП №5, водій*; ➢ якщо особа не працює, зазначається: *тимчасово безробітний(-на)* або *перебуває/не перебуває на обліку в центрі зайнятості* або *не навчається*.
Особу встановлено	зазначається: ➢ назва документа, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення: – паспорт; – службове посвідчення; – пенсійне посвідчення; – студентський квиток; – тощо; ➢ серія, номер документа, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення; ➢ дата видачі документа, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення; ➢ назва органу(установи, підприємства, організації), що видав(ла) документ, що посвідчує особу, яка вчинила адміністративне правопорушення. **Увага!** НЕ допускається встановлення особи, відносно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, виключно з її слів. НЕ допускається зазначення в протоколі, що особу встановлено за допомогою відповідних спеціальних інформаційних баз поліції, МВС, соціальних мереж тощо. Особа повинна бути ідентифікована виключно за документом, що засвідчує особу та не викликає сумнівів у своїй справжності (відповідності).

Назва графи	Зміст
Чи притягався(лася) до адміністративної відповідальності	➢ якщо особа не притягалася до адміністративної відповідальності, в графі зазначається: *не притягався (-лася)*; ➢ якщо особа притягалася до адміністративної відповідальності зазначається інформація щодо її притягнення особи. Наприклад: *за даними ІПНП 12.08.2024 року притягався до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, постанова Приморського районного суду м. Одеси № 522/11712/22*. **Увага!** Особа вважається притягнутою до адміністративної відповідальності виключно після винесення постанови про накладення стягнення та вичерпання строків на її оскарження (10 днів). Складання відносно особи лише протоколу про адміністративне правопорушення (без подальшого винесення постанови) не свідчить про факт притягнення до відповідальності.
Склад адміністративного правопорушення	зазначається: ➢ дата вчинення; ➢ час вчинення; ➢ місце вчинення; ➢ суть адміністративного правопорушення. Наприклад, *01.09.2025 р. о 20-00 год за адресою м. Одеса вул. Успенська, буд. 71, кв. 15 гр. Петренко П.П., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вчинив відносно своєї дружини Петренко Н.С. домашнє насильство у присутності їх малолітньої доньки, а саме умисні дії економічного і психологічного характеру, що виражалися у позбавленні коштів та залякуванні, чим завдав шкоди її психічному здоров'ю.* **Увага!** Суть адміністративного правопорушення (опис протиправного діяння) повинна точно відповідати ознакам складу адміністративного правопорушення, зазначеним у статті КУпАП, за якою складено протокол. Тобто, у протоколі за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП важливо зазначити не лише факт домашнього насильства, а розкрити об'єктивну сторону, тобто сукупність ознак, що характеризують зовнішній прояв адміністративного правопорушення (умисність діяння, ступінь споріднення постраждалої особи і кривдника, характер та конкретні прояви діяння, завдана шкода). Зазначаючи форму домашнього насильства, необхідно зазначати, в чому вона проявляється з урахуванням ознак, викладених у п. 4, 14, 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Під час викладення складу адміністративного правопорушення зазначаються також обставини, які обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення (ст. 35 КУпАП) (за наявності).

Назва графи	Зміст
Чим вчинив(ла) правопорушення, передбачене частиною __статті __ КУпАП	зазначається конкретна частина конкретної статті КУпАП. Наприклад: частиною *1* статті *173-2* КУпАП. **Увага!** Якщо частина статті не вказана, відсутній склад правопорушення.
Свідки	зазначається прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання осіб, про які є дані, що їм відомі які-небудь обставини, що підлягають установленню по даній справі. Зазвичай за фактами вчинення домашнього насильства свідками можуть бути особи, що проживають в одній квартирі з потерпілою, наприклад, батьки, брати, сестри, а також сусіди.
Потерпілий (і)	зазначається прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання потерпілої (лих) осіб (и). У справах про адміністративні правопорушення щодо вчинення домашнього насильства ЗАВЖДИ є потерпіла особа. Якщо адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП, було вчинене в присутності малолітньої чи неповнолітньої особи, така особа також визнається потерпілим незалежно від того, чи було їй заподіяно шкоду.
Правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду	➢ у разі заподіяння матеріальної шкоди в результаті вчинення домашнього насильства зазначається: прізвище, ім'я та по батькові особи, якій заподіяно матеріальну шкоду, в чому вона виражалася, її розмір. Наприклад: *гр. Петренко Н.С. розбито мобільний телефон Apple iPhone 7 орієнтовною вартістю 7000 грн*; ➢ якщо матеріальна шкода не заподіювалася, у цій графі зазначається: *не заподіяно*
Гр-ну(ці) _____ роз'яснено його (її) права та обов'язки, передбачені статтями 55, 56, 59, 63 Конституції України, статтею 268 КУпАП, і повідомлено, що розгляд адміністративної справи відбудеться __ ____ 20__ року о __ год __ хв у___	У цій графі обов'язково повинно бути зазначено дату та час та найменування суду, який розглядатиме справу. Наприклад: …відбудеться *20.08.2025* року о *10* год *00* хв у *Київському районному суді м. Одеса*. Не зазначення цієї інформації є порушенням процесуальних прав особи, що притягається до адміністративної відповідальності процедури провадження у справах про адміністративні правопорушення. Оскільки справи за статтею 173-2 КУпАП розглядаються судом, поліцейський під час складення протоколу про адміністративне правопорушення не може достаменно знати про дату та час розгляду справи. Практика з цього питання багато в чому залежить від взаємодії між місцевим підрозділом поліції та судом.

Назва графи	Зміст
У присутності понятих: 1__ 2__	зазначаються прізвища, імена, по батькові та місця проживання двох понятих у разі їх залучення. Їх залучення в даному випадку необхідно для засвідчення порядку під час проведення особистого огляду та огляду речей, передбачених статтею 264 КУпАП, та вилучення речей згідно зі статтею 265 КУпАП для тимчасового зберігання.
Проведено особистий огляд та огляд речей, передбачений статтею 264 КУпАП, що були у гр-на(ки), та згідно зі статтею 265 КУпАП виявлені речі вилучено для тимчасового зберігання	➢ зазначена графа заповнюються у разі застосування заходів забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення. Необхідно зазначити *перелік речей, цінностей, документів, які вилучаються, їх індивідуальні ознаки;* ➢ якщо ж особистий огляд та огляд речей не проводився, то зазначається: *особистий огляд та огляд речей не проводився, речі не вилучались*.
Підписи понятих: 1__2__	у разі проведення особистого огляду та огляду речей, передбачених статтею 264 КУпАП, та вилучення для тимчасового зберігання речей, що були у гр-на(ки), згідно зі статтею 265 КУпАП, залучені поняті, чиї особисті дані указані вище, проставляють свої підписи.
Підпис особи, яка притягається до адміністративної відповідальності	➢ особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, підписує протокол після ознайомлення з ним; ➢ у випадку відмови від підписання протоколу і дачі пояснень, цей факт засвідчується підписами понятих нижче.
Пояснення особи, яка притягується до адміністративної відповідальності є важливою частиною протоколу	➢ кривднику пропонується власноруч в протоколі надати письмове пояснення по суті вчиненого ним домашнього насильства, тобто відповісти на питання: *яка мета, мотив, що стало причиною вчинення правопорушення, чи усвідомлює правопорушник їх протиправність та наслідки*; ➢ враховуючи замалий обсяг місця, пояснення може додаватися до протоколу окремо, про що робиться запис в графі «*додається на окремому аркуші*»; ➢ у випадку відмови від дачі пояснень, цей факт засвідчується підписами понятих. **Увага!** Особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, згідно зі статтею 63 Конституції України не несе відповідальності за відмову давати пояснення щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів.

Назва графи	Зміст
Від пояснення та підпису відмовився(лася) у присутності понятих: 1__ 2__	поняті своїми підписами засвідчують, що особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, відмовилась від дачі пояснення та підпису.
Заяви та клопотання	➢ відповідно до статті 268 КУпАП особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, може надавати заяви та клопотання. У випадку, якщо такі надходили у графі викладається суть заявленої заяви чи клопотання, наприклад, *про направлення матеріалів для розгляду справи до конкретного суду, про перенесення дати розгляду справи тощо*; ➢ якщо заяви та клопотання не надходили у цій графі зазначаємо: *не надходили*.
Рішення керівництва органу поліції за заявою, клопотанням	➢ у випадку, якщо надходили заяви або клопотання від особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, в цій графі зазначається інформація щодо прийнятого рішення, наприклад: *клопотання про перенесення дати розгляду справи на 10.09.2025 задоволено*; ➢ якщо заяви та клопотання не надходили у цій графі зазначається: *не приймалися*.
До протоколу додається	зазначаються адміністративно-процесуальні документи, які складаються за фактом вчинення домашнього насильства, зокрема: ➢ пояснення особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, викладені на окремому аркуші; ➢ пояснення потерпілої особи; ➢ рапорти посадових осіб органів поліції; ➢ пояснення свідків; ➢ довідки; ➢ форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства; ➢ терміновий заборонний припис стосовно кривдника; ➢ тощо (у разі складення). Наприклад: *заява гр. Петренко Н.С., пояснення гр. Петренко Н.С., пояснення гр. Петренко П.П., форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства.* **Увага!** За кожним фактом вчинення домашнього насильства поліцейський проводить оцінку ризиків, тому форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства є документом, який завжди додається до протоколу про адміністративне правопорушення, складеного за ст. 173-2 КУпАП. До справи за ч. 2 або ч. 3 ст. 173-8 КУпАП обов'язково долучається копія термінового заборонного припису. До справ за ч. 3 ст. 173-2 та ч. 3 ст. 173-8 КУпАП обов'язково долучається

Назва графи	Зміст
	постанова суду, прийнята протягом року, про попереднє накладення на особу, яка притягається до адміністративної відповідальності, стягнення за вчинення правопорушення за ч. 1–ч. 3 ст. 173-2 КУпАП або ч. 2–ч. 3 ст. 173-8 КУпАП.
Підпис посадової особи органу поліції, яка склала протокол	у цій графі зазначається тільки особистий підпис, без зазначення прізвища і ініціалів.
Другий примірник протоколу про адміністративне правопорушення отримав	➢ протокол про адміністративне правопорушення складається у двох примірниках, один з яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, тому в ньому зазначається *дата, особистий підпис, прізвище і ініціали особи, яка притягається до адміністративної відповідальності*; ➢ у разі коли особа, стосовно якої складається протокол, не володіє українською мовою, протокол складається за участю перекладача; ➢ якщо правопорушення вчинено кількома особами, то протокол про адміністративне правопорушення складається стосовно кожної особи окремо.
Постанова серії __ № ___	Постанова серії __ № ___ дана графа під час складення протоколу не заповнюється. Серія та номер постанови зазначаються після її винесення судом та отримання поліцією офіційної інформації про це.

Додаток 4

СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству		**Інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству**		**Служби підтримки постраждалих осіб**		**Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах**
				Загальні	**Спеціалізовані**	**Ч. 3 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»**
				Ст. 14 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; п.п. 46–51[1] Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658		
1	2	3	4	5	*6*	7
Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству — Міністерство соціальної	ч. 1 ст. 7 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п. 13 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Служби у справах дітей	ч. 2 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Постанова КМУ від 01.06.2020 № 585	Центри соціальних служб	Притулки для постраждалих осіб *Типове положення затверджене Постановою КМУ від 22 серпня 2018 року № 655*	якщо стало відомо про вчинення домашнього насильства зобов'язані невідкладно повідомити про це: ✓ місцеву державну адміністрацію; ✓ виконавчий орган сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради;

1	2	3	4	5	6	7
політики, сім'ї та єдності України						✓ уповноважений підрозділ органу Національної поліції України або ✓ до цілодобового кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству
Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – Національна соціальна сервісна служба	ч. 2 ст. 7 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п. 14, п. 51-1 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України	ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 36–38 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Центри надання соціальних послуг	Денні центри соціально-психологічної допомоги постраждалим особам *Типове положення затверджене Постановою КМУ від 21 серпня 2019 року № 824*	
				Притулки для дітей служб у справах дітей	Центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб	
Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації	ч.1 ст.8 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 15-17 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Органи управління освітою, заклади освіти та установи системи освіти	ст.11 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 39-41 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Центри соціально-психологічної реабілітації дітей	Спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування осіб *Типове положення затверджене Постановою КМУ від 21 серпня 2019 року № 824*	

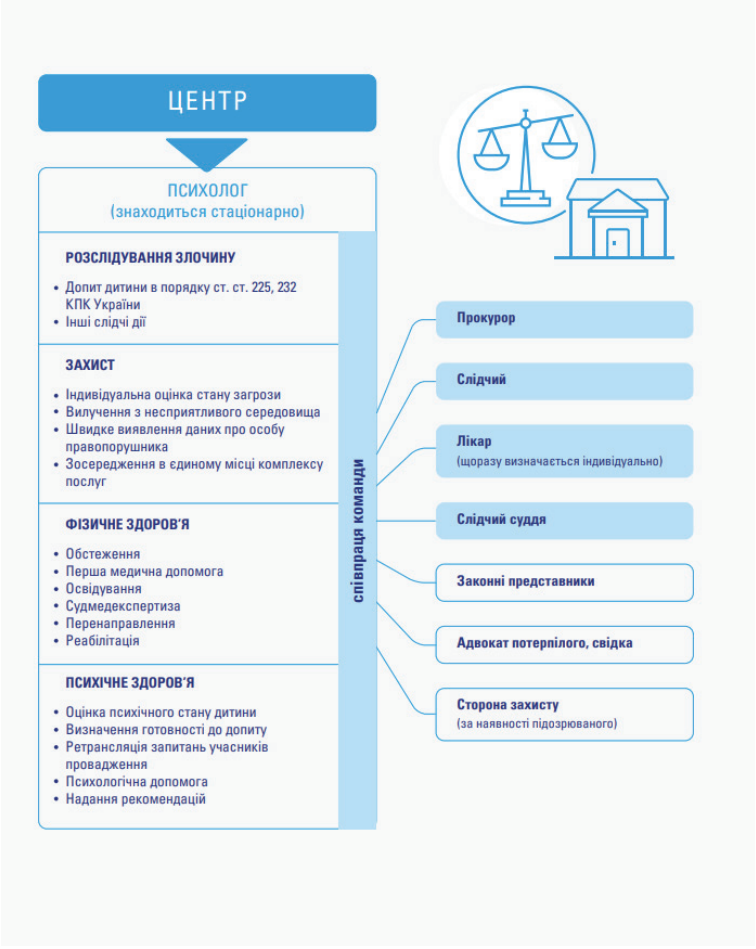
Продовження Додатка 4

1	2	3	4	5	6	7
Районні державні, адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад	ч. 2 ст. 8 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 18–25, 33–35 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Органи, установи і заклади охорони здоров'я	ст. 12 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 42–45 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка)	Центри захисту дитини *Порядок реалізації пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус) затверджений міжвідомчим наказом від 26.07.2024 № 2218/5/180/523/352-Н/1306*	
		Центри з надання безоплатної правничої допомоги	ст. 13 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.п. 52–53 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658	Центри соціально-психологічної допомоги	Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству п.п. 50–51 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658 *Положення затверджене Наказом Мінсоцполітики від 11 грудня 2018 року № 1852*	

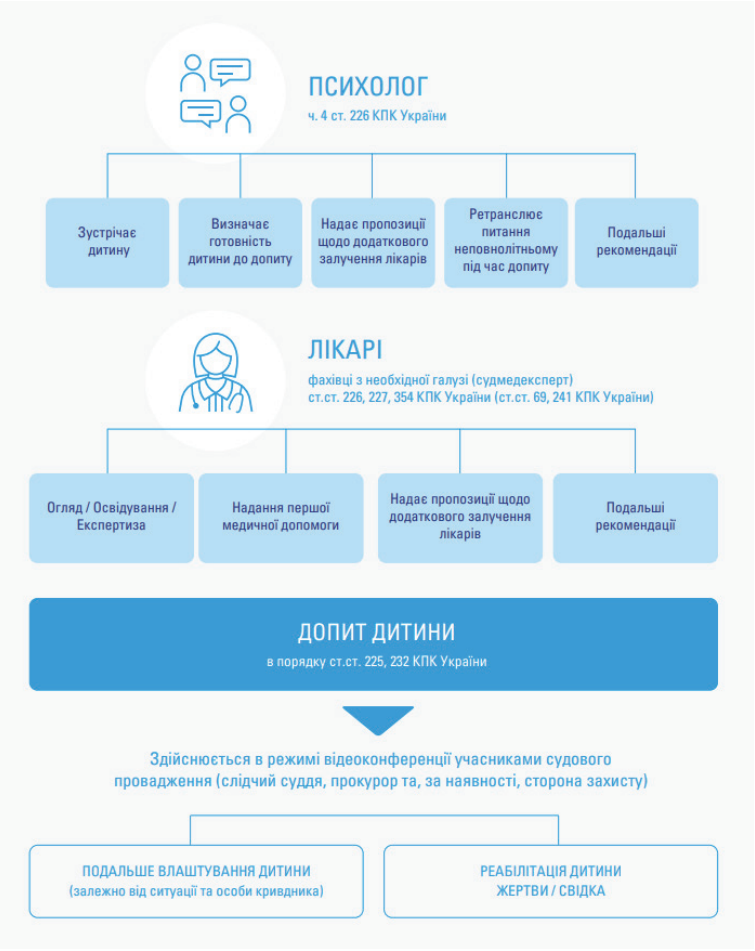
1	2	3	4	5	6	7
		Прокуратура	окремо повноваження не визначені	Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)	Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі *Типове положення затверджене Постановою КМУ від 22 серпня 2018 року № 654*	
		Суди	окремо повноваження не визначені	Інші надавачі соціальних послуг	Інші служби, заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб	
		Уповноважені органи з питань пробації	п. 54 Постанови КМУ від 22.08.2018 № 658			

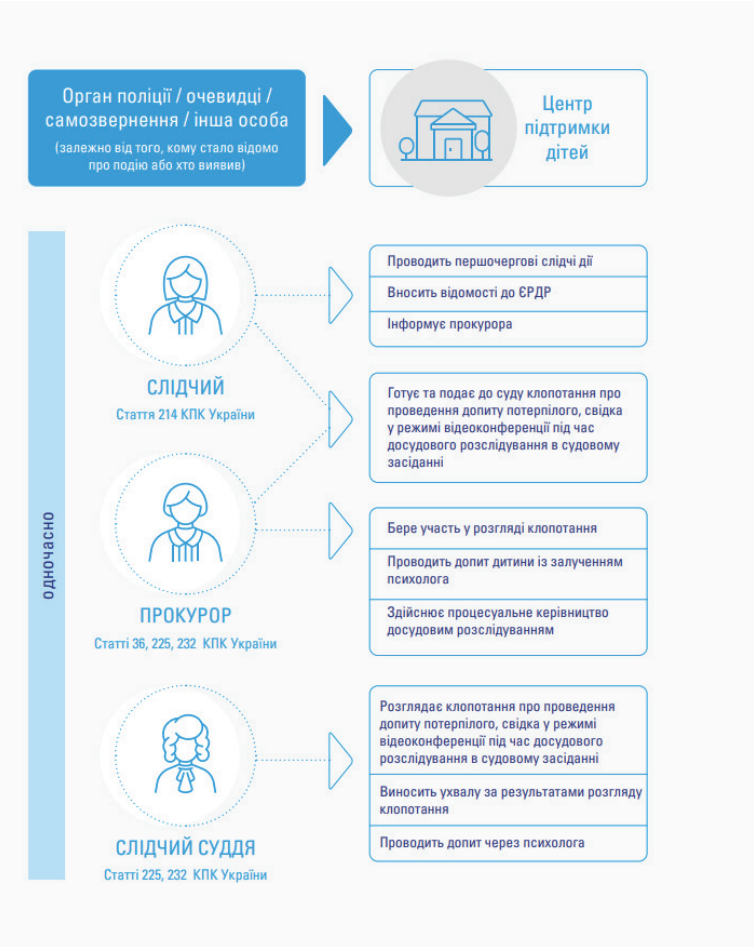
Додаток 5

РОЛЬ ФАХІВЦІВ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОМАНДИ ЦЕНТРУ ЗАХИСТУ ДИТИНИ ЗА МОДЕЛЛЮ «БАРНАХУС»[1]

[1] МОДЕЛЬ «БАРНАХУС»: Загальна характеристика і впровадження в Україні: Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/21316/file/BARNAHUS_web_2.pdf

ПСИХОЛОГ
ч. 4 ст. 226 КПК України
Зустрічає дитину
Визначає готовність дитини до допиту
Надає пропозиції щодо додаткового залучення лікарів
Ретранслює питання неповнолітньому під час допиту
Подальші рекомендації
ЛІКАРІ
фахівці з необхідної галузі (судмедексперт)
ст.ст. 226, 227, 354 КПК України (ст.ст. 69, 241 КПК України)
Огляд / Освідування / Експертиза
Надання першої медичної допомоги
Надає пропозиції щодо додаткового залучення лікарів
Подальші рекомендації
ДОПИТ ДИТИНИ
в порядку ст.ст. 225, 232 КПК України
Здійснюється в режимі відеоконференції учасниками судового провадження (слідчий суддя, прокурор та, за наявності, сторона захисту)
ПОДАЛЬШЕ ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ
(залежно від ситуації та особи кривдника)
РЕАБІЛІТАЦІЯ ДИТИНИ ЖЕРТВИ / СВІДКА

Орган поліції / очевидці / самозвернення / інша особа
(залежно від того, кому стало відомо про подію або хто виявив)
Центр підтримки дітей
одночасно
СЛІДЧИЙ
Стаття 214 КПК України
Проводить першочергові слідчі дії
Вносить відомості до ЄРДР
Інформує прокурора
Готує та подає до суду клопотання про проведення допиту потерпілого, свідка у режимі відеоконференції під час досудового розслідування в судовому засіданні
ПРОКУРОР
Статті 36, 225, 232 КПК України
Бере участь у розгляді клопотання
Проводить допит дитини із залученням психолога
Здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням
СЛІДЧИЙ СУДДЯ
Статті 225, 232 КПК України
Розглядає клопотання про проведення допиту потерпілого, свідка у режимі відеоконференції під час досудового розслідування в судовому засіданні
Виносить ухвалу за результатами розгляду клопотання
Проводить допит через психолога

ГЛОСАРІЙ

Поняття	Визначення	Джерело
Ґендерна рівність	рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства	ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків
Дискримінація за ознакою статі	ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними	ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
Дитина	особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше	ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»
Дитина-кривдник	особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Поняття	Визначення	Джерело
Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах	дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухиленням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини	ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»
Дитина, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина)	особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Домашнє насильство	діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа,	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Поняття	Визначення	Джерело
	яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь	
Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі	автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передачі), знеособлення і знищення визначених цим Законом даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі.	ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Економічне насильство	форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Жорстоке поводження з дитиною	будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини	ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»

Поняття	Визначення	Джерело
Забезпечення найкращих інтересів дитини	дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити	ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»
Запобігання домашньому насильству	система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання	неприбуткова державна бюджетна установа, створена для забезпечення виконання завдань щодо належного реагування на звернення громадян про факти торгівлі людьми, домашнього	п. 2 наказу Мінсоцполітики України від 11.12.2018 № 1852 «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України

Поняття	Визначення	Джерело
та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей	насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей.	з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»
Кривдник	особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі	спеціалізована служба підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом	п. 1 постанови КМУ від 22 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»
Насильство за ознакою статі	діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті	ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
Обмежувальний припис стосовно кривдника	встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Поняття	Визначення	Джерело
Особа, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала особа)	особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Оцінка ризиків	оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі	спеціалізована служба підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом	п. 1 постанови КМУ від 22 серпня 2018 р. № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»
Програма для кривдника	комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Програма для постраждалої особи	комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність,	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Поняття	Визначення	Джерело
	захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування	
Протидія домашньому насильству	система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Профілактичний облік	здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Психологічне насильство	форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування,	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Поняття	Визначення	Джерело
	інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи	
Рівні права жінок і чоловіків	відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі	ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
Рівні можливості жінок і чоловіків	рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків	ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
Сексуальне насильство	форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Складні життєві обставини	обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно	ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги»

Поняття	Визначення	Джерело
Терміновий заборонний припис стосовно кривдника	спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Фізичне насильство	форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру	ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

АЛФАВІТНИЙ ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Б

Барнахус 76, 266, 269, 277, 282, 283, 288, 337, 338, 355, 356, 484, 486

В

Верховний Суд 16, 26, 94, 137, 163, 378, 382, 398, 400, 431

ветерани 34, 37–40, 272, 273, 274, 277, 366

взаємодія 7, 8, 11, 17, 66, 101, 102, 104, 111, 116, 118, 120, 154, 155, 204, 210, 213, 216, 217, 223, 234, 261, 262, 266, 283, 292, 293, 297, 299, 302, 310–312, 314, 318, 319, 321, 323, 325–329, 331–335, 337, 340, 343, 346, 348, 350, 352, 355, 356, 377, 427, 478

відповідальність 8, 11, 14, 16–18, 20, 37, 39, 41, 54, 57, 73, 74, 79, 80, 83, 84, 90, 96, 99, 100, 104, 106, 107, 111–113, 116, 121, 125, 126, 129, 137, 147–149, 156–158, 161, 163, 166–171, 173–176, 178, 179, 183, 184, 189–191, 194, 195, 199–202, 204, 220, 221, 229, 230, 232, 236, 238, 245, 249, 251, 253, 257, 260, 261, 270, 271, 274, 275, 296, 297, 317, 322, 324, 325, 336, 340, 358, 363, 365, 366, 371, 372, 376, 377, 385, 395, 397, 403, 410, 412, 416, 417, 420, 421, 425–427, 429, 432, 436, 439, 454, 459–461, 469, 471, 475, 477–481, 495

військовослужбовці 34, 37–40, 65, 66, 168, 272, 274

Д

дитина 18, 20, 24–27, 43, 46, 47, 71, 72, 75, 80, 111, 113, 123, 136, 144, 145, 149, 165, 168, 171, 228, 234, 239, 240–246, 255, 260–264, 266–269, 276, 277, 294, 297, 319, 327, 329, 332–339, 342, 345, 348, 353, 361–365, 367–370, 379, 380, 382, 389, 391, 394, 405–407, 414, 416, 417, 420, 426, 427, 429, 431, 442, 457–459, 466, 490, 491

діти 4, 5, 10–12, 14, 18, 20, 21, 23–29, 31, 33, 35, 36, 40, 42, 43, 45, 46, 48–50, 57, 60, 65–67, 71–74, 76, 77, 79, 80, 82, 84, 85, 89, 92, 93, 97–102, 106, 108, 110, 111, 114, 115, 118, 139, 145, 146, 148, 149, 152, 166, 172, 209, 211, 212, 225–227, 230, 234, 236–247, 249, 250,

254, 255, 258–261, 263–272, 277, 280, 286, 287, 289, 294, 296–301, 304–306, 308, 309, 314–317, 320, 321, 326, 327, 329, 332–340, 342–345, 349, 351, 352, 355–358, 360, 361, 364, 370– 373, 375–379, 381, 382, 385–387, 390, 396–398, 400–403, 406, 407, 409–411, 413–417, 426, 427, 430–433, 437, 441–444, 447–449, 452, 456, 457, 459, 461, 462, 467, 482, 483, 492–494

Е

економічне 14, 44, 50, 61, 205, 361

Є

ЄСПЛ 2, 5, 8, 54, 80–88, 91, 92, 94, 95, 107, 113, 114, 238, 375, 377, 378, 380, 382–384, 386–390, 392–395, 397–399, 401, 403, 404, 406–411, 413, 414, 416, 418, 420, 421, 423, 424, 426, 428–432, 434–438, 440, 442–444, 446, 448, 449, 451, 453, 455, 456, 458, 459, 461, 463, 464, 467, 468, 470, 473

Ж

жорстоке поводження 87–99, 164, 166, 247, 332, 342, 376, 377, 382, 386, 395, 411, 415, 426, 427, 443, 444, 447, 449, 490

З

запобігання домашньому насильству 96, 104, 115, 226, 227, 297
Зелена кімната 266–268, 277, 280

К

кривдник 8, 12, 15, 16, 18, 19, 21–23, 27, 31, 32, 41, 44, 47, 50, 59, 67, 92, 96, 97, 102, 103, 106–109, 111–113, 119–124, 126–144, 146, 148–152, 154, 159, 160, 164, 166–170, 176, 180–182, 192, 195–199, 201, 202, 208–214, 216, 220–223, 228–239, 248–250, 252–261, 265, 267, 270–275, 277–279, 282, 290, 294–297, 304, 305, 313, 317, 319, 320, 322–326, 328, 331, 352, 359, 360, 366, 368, 378, 384, 386, 390, 397–404, 410, 415, 417, 419, 420, 424, 425, 432, 438–444, 450–452, 454–456, 463, 466, 477, 479, 480, 489, 493–495, 497

Н

наслідки 29, 31, 33, 43, 46, 58, 60, 94, 114, 131, 150, 197, 253, 260, 269, 271, 272, 315, 316, 337, 338, 381, 400, 433, 454, 479

О

обмежувальний припис 121, 134, 136–138, 140, 141, 150, 151, 257, 352, 392, 393, 439, 440, 466, 467
особиста безпека 35, 96, 247, 254, 276, 279
оцінка ризиків 130, 132, 133, 138, 212, 232, 305, 320, 440, 444, 447, 448, 454, 457, 480, 494

П

план безпеки 229, 254, 255, 257

поліція 2, 5, 12, 17, 31, 37, 46, 52, 63, 65, 66, 89–98, 102, 103, 107, 112–114, 116–120, 122–124, 126–133, 137–141, 143–145, 148, 151–155, 158, 159, 170, 171, 180–182, 185–189, 193, 203, 204, 206–210, 212–214, 216–219, 222–225, 227, 231, 233, 234, 238, 239, 241–245, 247, 250, 251, 253, 254, 257, 260, 267, 268, 271, 275–278, 280–283, 285, 287, 298, 299, 301, 303–305, 309, 314, 318–323, 326–328, 331, 333, 334, 337, 338, 342–346, 350–354, 356, 359–361, 364–368, 370, 372– 375, 378–381, 390, 392, 394–397, 399–402, 404, 407, 408, 411–415, 417–419, 423–425, 428, 430–433, 435, 436, 438–447, 450–454, 456, 459–462, 464, 466, 468, 470, 471, 473, 475, 476, 478, 480, 481, 483, 495, 497

постраждала 11, 15, 19–22, 31, 43, 47, 57, 58, 65, 73, 79, 80, 82, 96, 103–107, 109–113, 115, 116, 122, 123, 126, 128–138, 144, 152, 158–160, 163, 166, 170, 176, 187, 189, 191, 192, 197, 209, 211, 216, 219, 220, 222, 223, 228, 229, 234–239, 243, 244, 250, 252–257, 259, 260, 264, 267, 271, 275–277, 288–290, 293–295, 297, 300–302, 304, 306, 309–313, 317, 319, 321–323, 325, 327, 329, 333–335, 343–345, 347, 353, 360, 365–368, 373, 378, 379, 393, 397–399, 404, 410, 415, 417, 421, 425, 428, 433, 437–440, 442, 447, 450, 452, 463, 465, 466, 473, 483, 485, 490, 491, 494

причини 29, 40, 64, 249, 272, 315, 337, 384, 471

провадження 58, 79, 83–85, 87, 89, 90, 92–95, 100, 106, 115, 128, 138, 142, 151, 156, 171, 173–176, 178–180, 184, 189–191, 194, 199, 200, 202, 214–216, 233, 261, 265, 318, 319, 340, 359, 362, 366, 375, 378–381, 384, 386, 388–390, 393, 394, 396, 398–400, 403, 404, 406–408, 411, 413–415, 417, 418, 420, 424, 429, 434, 439, 441–446, 449–452, 454, 456, 460, 463, 466, 467, 469, 472, 478, 479

програми для кривдників 39, 102, 121, 146–148, 150, 154, 202, 229, 236, 278, 292, 293, 314, 322–324, 326

профілактичний облік 40, 103, 119, 121, 137–141, 144–146, 150, 151, 154, 211, 222, 234, 236, 247, 282, 319, 328, 331

психологічне 14, 44, 50, 52, 55, 61, 165, 205, 361, 370, 371, 373, 405, 438, 456

Р

реагування 2, 7, 8, 9, 10, 31, 35, 38, 65, 66, 74, 86, 87, 101, 102, 104, 107, 111, 119, 121, 122, 130, 175, 181, 207, 209, 211–219, 224, 235–239, 247, 251, 268, 275, 276, 279, 282, 284, 299, 300, 308, 311, 313–316, 320–322, 324, 333, 337, 338, 342, 351, 356, 366, 373, 394, 414, 424, 434, 440, 441, 447, 492, 497

С

свідки 28, 31, 46, 74, 78, 89–91, 114, 170, 172, 181, 182, 192, 195, 197–199, 213, 227, 231–233, 249, 252, 257, 259, 260, 269, 274, 275, 277, 372, 382, 394, 395, 397, 398, 401, 403, 423, 426, 427, 429, 431, 438, 452, 454, 459, 468–471, 478, 480
сексуальне 14, 30, 44, 50, 51, 53, 55, 61, 80, 162, 165, 361, 364, 386, 408, 431, 451, 471, 496
складні життєві обставини 101, 118, 239, 242, 243, 245–247, 267, 305, 355, 490
служба підтримки постраждалих осіб 36, 286, 288, 305–308, 344, 348, 350, 482
служба у справах дітей 244–246, 286, 326, 329, 332–336
Стамбульська конвенція 63, 74, 75, 78, 105, 114, 117, 153, 281, 354, 452, 456
суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству 37, 283, 285

Т

терміновий заборонний припис 121–133, 138, 140, 151, 152, 158–160, 185, 187, 189, 198, 202, 214, 220, 234, 270, 319, 480, 497

У

уповноважені підрозділи органів 102, 119, 122, 129, 137, 139, 154, 180, 189, 206, 218, 219, 222, 224, 268, 277, 281, 287, 298, 305, 314, 318–323, 325–329, 337, 343, 346, 348, 350, 483, 495, 497

Ф

фізичне 14, 31, 33, 44, 47, 48, 50, 53, 61, 71, 164, 205, 360, 364, 368, 370, 371, 384, 386, 403, 416, 432, 438, 445, 451, 456, 497

Ш

шкода 13, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 30, 31, 41, 44, 46, 49, 52, 56, 72, 83, 86, 87, 92, 95, 104, 108, 116, 157, 158, 167, 169, 172, 178, 182, 184, 186, 196, 197, 201, 215, 220, 235, 237, 248, 256, 273, 276, 316, 342, 358, 367, 371–373, 375–379, 381, 389, 391, 397, 400, 401, 406, 412, 427, 457, 461–463, 465, 477, 478, 493, 495, 496

Навчальне видання

КОВАЛЬОВА Олена Володимирівна
БЕРЕНДЄЄВА Анастасія Ігорівна

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Підручник

Видання 2-ге,
перероблене і доповнене

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора М. В. Корнієнка

Обкладинка *В. Савельєва*
Верстка *Н. Ковальчук*
Технічний редактор *О. Гринюк*

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 30.12.2025 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 29,30. Наклад 300.
Замовлення № 032п-0426.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.

Підручник призначений для здобувачів вищої освіти спеціальностей 262 «Правоохоронна діяльність» (К9 «Правоохоронна діяльність») та 081 «Право» (D8 «Право»). Кожен із розділів включає систематизований теоретичний матеріал, питання і тести для самоконтролю, а також добірку рекомендованої літератури. У 2-му виданні зміст підручника оновлено відповідно до змін національного законодавства, розширено огляд тематичних міжнародних стандартів, практики КЛДЖ та ЄСПЛ, акцентовано увагу на особливостях запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану тощо.

Підручник може бути використаний в освітньому процесі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, а також інших закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Правоохоронна діяльність» та «Право». Окремі складові підручника, зокрема огляд практики ЄСПЛ, можуть стати у нагоді практичним працівникам Національної поліції України, що забезпечують реагування на факти домашнього насильства, та іншим суб'єктам системи запобігання та протидії домашньому насильству.

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

9 786178 804046